

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА**

**Методичні матеріали Міжнародного конкурсу
для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів
«Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу»:
збірник конспектів уроків**

КИЇВ, 2021

Методичні матеріали Міжнародного конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу»: збірник конспектів уроків / Упоряд. Газізова О.О., Кононенко А. М., Бойко С., Наumenко Л. Г. Київ: НДІУ, 2021.

ЗМІСТ

Передмова

4

Наказ «Про визначення переможців Міжнародного конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу» 8

Методичні розробки переможців Конкурсу в номінації «Авторський навчальний урок з курсу за вибором Українознавство» для вчителів початкової школи» 38

Кльова Людмила Камільянівна «Колиска роду – українська хата» (1 клас)	38
Москалюк Людмила Юріївна «Чарівний світ писанок»	46
Процюк Марина Миколаївна «Моя роль у творенні української держави» (3 клас)	53
Синільник Віра Вікторівна «Українська національна іграшка. Міні-проект «Якими іграшками гралися наші бабусі?» (3 клас)	61
Старченко Людмила Григорівна «Праця моїх батьків у родині. Мої обов'язки в родині» (2 клас)	72
Твердун Ганна Миколаївна «Роль сім'ї у моєму житті. Мій родовід» (4 клас)	81
Біляченко Наталія Олександрівна «Моя оселя. Українська світлиця».	87
Бончук Богдана Володимирівна, Михальчук Лариса Костянтинівна «Вивчаємо Україну разом»	97
Гонтар Тетяна Сергіївна «Український дитячий фольклор» (1 клас)	102
Дездеревич Ольга Анатоліївна «Твоя світлиця – рідний дім» (3 клас)	109
Зверева Ольга Володимирівна «Українці, яких знає світ». Груповий навчальний проєкт (4 клас)	118
Красько Валентина Григорівна «Моє село – краплинка України» (4 клас)	125
Мініна Світлана Радиславівна «Традиційна культура українського народу через фольклор та твори календарно-обрядового циклу» (2 клас)	135
Медведева Тетяна Олександрівна «Сім'я. Родовідне дерево. Рід, родина, рідня»	144

Методичні розробки переможців Конкурсу в номінації «Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів базової загальної середньої школи (5–9 класи)» 157

Головай Ірина Андріївна «На сторожі рідного Слова. Життя і чин Анатолія Погрібного» (9 клас)	157
Гребень Віра Валеріївна «Чумацький Шлях» (підсумковий урок у кінці року)» (6 клас)	169
Димчук Тетяна Мирославівна «Родина – цінність для мене. Роль родини у моєму становленні» (5 клас)	176
Савка Лариса Йосипівна «Традиційні ремесла українців як творчість та господарська діяльність» (6 клас)	192
Алексєєва Олена Олександрівна «Весільна обрядовість» (8 клас)	202
Гриців Тетяна Григорівна «Краса рідного слова, пісні» (6 клас)	216
Грицюта Вікторія Юріївна «Участь харків'ян у Революції Гідності. Внесок Харківщини і харків'ян у захисті територіальної цілісності України» (9 клас)	226
Гушувата Віра Василівна «Необхідні умови для створення родини. Планування своєї сім'ї» (9 клас)	237
Кравченко Світлана Володимирівна «Я – українець, я – людина» (5 клас)	247
Лелях Любов Михайлівна «Я, моя родина, мій рід. Дерево мого роду як дерево життя» (6 клас)	254
Оліферчук Віра Андріївна «Моя держава – Україна. Україна та українці у світі» (9 клас)	259
Перепелиця Сергій Геннадійович «Українська нація і суспільні виклики I половини XIX ст.» (9 клас)	271
Софронюк Ігор Олександрович «Міжнародне співробітництво України у світі. Діяльність Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха» (6 клас)	282

Методичні розробки переможців Конкурсу в номінації «Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів повної загальної середньої освіти (10-11 класи)» **291**

Коваль Юлія Степанівна «Вчать не розказуючи, а показуючи»: поведінка батьків як приклад для дітей» (10 клас)	291
Чифурко Ірина Євгенівна «Українська мова як визначальний чинник державної безпеки. Українська мова – державна мова в українській державі, її повноцінне функціонування в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ.» (11 клас)	300
Балагура Ольга Павлівна «Осип Турянський. «Поза межами болю» (11 клас)	310
Мишура Любов Іванівна «Я лечу до Олімпу на крилах» Зустріч в поетичній вітальні «за круглим столом» (з використанням авторських поезій вчителя та її вихованців)»	
Цільовий проєкт «Рідна мова – в рідній школі» (10-11 класи)	320
Обшарська Раїса Володимирівна «В моєму серці – Україна!» (10 клас)	334

ПЕРЕДМОВА

Одним із пріоритетних завдань курсу за вибором «Українознавство» є прищеплення любові до України, утвердження етнічної і громадянської ідентичності українців, вироблення у дітей і молоді національно-державницького світогляду та формування почуття українського патріотизму.

Компетентнісний потенціал українознавства як окремої галузі знань, так і напрямного вектора сучасного освітнього дискурсу в рамках реалізації Концепції Нової української школи сприяє формуванню соціально активної молоді з чітко визначеною громадянською позицією, яка здатна інтегрувати різні галузі знань і набувати нові життєво необхідні компетентності. Викладання освітньої дисципліни «Українознавство» має відбуватися на науковій українознавчій методологічній основі із застосуванням інноваційних освітніх технологій та нових прийомів і методів роботи, які передбачаються у розрізі реалізації Концепції Нової української школи

Важливе місце у викладанні цього складного і багатогранного курсу займає підготовка педагога до уроку. Адже завдяки курсу «Українознавство» у дітей і молоді має сформуватися загальне розуміння не тільки своєї минувшини, але й утвердитися спільність поглядів на майбутнє та усвідомлення історичної місії сучасного українства як продовжувача традицій попередніх поколінь.

З метою вивчення, узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду вчителів українознавства та інших вчителів-предметників, а також використання елементів українознавства в різних галузях освіти в Україні та в українських освітніх осередках за кордоном Науково-дослідний інститут українознавства у 2018 р. проводив Міжнародний конкурс для вчителів «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу».

Участь у Конкурсі взяло більше 1000 вчителів закладів загальної середньої освіти України, закордонних українських навчальних закладів.

Оцінювання відбувалося згідно з номінаціями:

- Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів початкової школи;

- Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів базової загальної середньої школи (5-9 класи);
- Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів повної загальної середньої освіти (10-11 класи);
- Авторський розвивальний навчальний урок з предметів гуманітарного циклу на українознавчій основі;
- Авторський розвивальний навчальний урок з предметів природничого циклу на українознавчій основі;
- Авторський розвивальний навчальний урок з предметів фізико-математичного циклу на українознавчій основі;
- Авторський розвивальний навчальний урок з предметів естетичного циклу на українознавчій основі;
- Авторський сценарій українознавчого заходу для учнів навчальних закладів за кордоном.

Конкурс засвідчив, що в сучасній системі освіти серед вчительської спільноти важливими є українознавчі освітні практики та пошукова проєктна діяльність в галузі українознавства. З метою обміну методичними напрацюваннями з українознавства роботи переможців конкурсу розміщені на сайті НДІУ.

Міжнародний конкурс для вчителів «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу», який відбувся за ініціативи Науково-дослідного інституту українознавства, дав можливість зібрати найкращі авторські розробки педагогів з цього курсу, з якими починаємо знайомити читачів.

Серед переможців Конкурсу у номінації «Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» у цьому посібнику розміщено лише авторські розробки, які зайняли призові місця, а саме: 14 уроків для учнів 1–4 класів, 12 уроків для учнів 5–9 класів та 5 уроків для учнів 10–11 класів.

На основі наведених конспектів уроків можна зробити висновок, що сьогодні викладання українознавчих знань, як ніколи раніше, є актуальним і набуває особливої гостроти та специфіки, оскільки українське суспільство перебуває на етапі масштабної трансформації та маніпуляцій навколо історії України, української мови, української культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті, релігії, які активно

використовуються в арсеналі зовнішніх і внутрішніх сил для створення реальних загроз збереженню державної незалежності України, її соборності, неподільності та цілісності.

Уроки з українознавства на практиці дають можливість якнайкраще реалізувати компетентнісний підхід в освітній діяльності, сприяють більш системному та комплексному вивченню українського світу школярами через проектну діяльність, індивідуально-пошукові форми навчання, інтеграцію знань з різних предметів.

Українознавче наповнення змісту шкільних предметів має допомогти сформувати національно-патріотичну особистість в першу чергу через розуміння історичного процесу, осмислення історичних подій і явищ у їх взаємозв'язках і взаємозумовленості, вміння застосовувати історичні знання і досвід минулого в суспільній практиці.

На вирішення цього завдання має бути спрямований весь освітній процес, діяльність усіх ланок освіти, науки, культури, засобів масової інформації, сім'ї, державних установ усіх рівнів та інститутів громадянського суспільства.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА

01135, м. Київ, вул. Ісаакяна, 18, тел. 236-01-28, ЄДРПОУ 39372167

НАКАЗ

« 27 » лютого 2018 р.

№ 6

**Про визначення переможців
Міжнародного конкурсу для вчителів
загальноосвітніх навчальних закладів України
та освітніх установ української діаспори
«Українознавчі пріоритети
навчально-виховного процесу»**

У рамках виконання наказу «Про організацію та проведення Міжнародного конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу» від 03 жовтня 2017 року № 26

НАКАЗУЮ:

1. За результатами рецензування конкурсних робіт учителів та підсумками роботи журі Конкурсу визначити серед учасників Міжнародного конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу» таких переможців у номінаціях:

Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів початкової школи

І місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Кльова Людмила Камільянівна	Авдіївська загальноосвітня школа I-II ступенів №1 Відділу освіти військово-цивільної адміністрації міста Авдіївка Донецької області	Тема: «Колиска роду – українська хата»

2.	Москалюк Людмила Юріївна	Ізюмська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2 Ізюмської міської ради Харківської області	Тема: «Чарівний світ писанок»
3.	Процюк Марина Миколаївна	Олександрівська ЗОШ І-ІІІ ступенів Каланчацької селищної ради Херсонської області	Тема: «Моя роль у творенні української держави»
4.	Синільник Віра Вікторівна	Гімназія-ЗНЗ І ступеня міста Обухова імені Володимира Мельника Київської області	Тема: «Українська національна іграшка. Міні-проект «Якими іграшками гралися наші бабусі?»»
5.	Старченко Людмила Григорівна	Одеський НВК «Гімназія №7 – спеціалізована школа І ступеня з поглибленим вивченням англійської мови» Одеської міської ради Одеської області	Тема: «Праця моїх батьків в родині. Мої обов'язки в родині»
6.	Твердун Ганна Миколаївна	Берестівський НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів - ДНЗ» Дубровицького району Рівненської області	Тема: «Роль сім'ї у моєму житті. Мій родовід»

ІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Бончук Богдана Володимирівна Михальчук Лариса Костянтинівна	ТОВ «Приватна ЗОШ І-ІІІ ступенів «Фортуна», м. Бровари Київської області	Тема: «Вивчаємо Україну разом»
2.	Гонтар Тетяна Сергіївна	Гірницька ЗОШ І-ІІ ступенів №19 Селидівської міської ради Донецької області	Тема: «Український дитячий фольклор»
3.	Дездеревич Ольга Анатоліївна	Лисичанська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 4 Луганської області	Тема: «Твоя світлиця – рідний дім»
4.	Зверева Ольга Володимирівна	Чугуївський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія №5» Чугуївської міської ради Харківської області	Тема: «Українці, яких знає світ». Груповий навчальний проект
5.	Красько Валентина Григорівна	Берестівський НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів - ДНЗ» Дубровицького району Рівненської області	Тема: «Моє село – краплинка України»
6.	Мініна Світлана Радиславівна	Одеський НВК «Гімназія №7»	Тема: «Традиційна культура українського народу через фольклор та твори календарно-обрядового циклу»
7.	Нестерчук Сніжана Юріївна	Броварська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9 Київської області	Тема: «Рідна домівка, рідна сім'я – тут виростає доля моя»
8.	Памбук Ірина Савеліївна	Гранітненська ЗОШ І-ІІ ст. Волноваського району Донецької області	Тема: «Україна – європейська держава»
9.	Біляченко Наталія Олександрівна	Олександрівська ЗОШ І-ІІІ ступенів Каланчацької селищної ради Херсонської області	Тема: «Моя оселя. Українська світлиця».

10.	Омельченко Наталія Михайлівна	НВК «Гімназія – ЗНЗ I ступеня м. Обухова імені Володимира Мельника» Київської області	Тема: «Я – українець. Я – українка»
11.	Кашуліна Надія Вікторівна	Каховська спеціалізована загальноосвітня школа № 2 Херсонської області	Тема: «Подорож маленьких козачат»
12.	Субота Олена Василівна	КЗ «Чкаловська загальноосвітня школа I-III ст.» Чкаловської сільської ради Нікопольського району Дніпропетровської області	Тема: «Феномен козацтва в українській історії. Найвидатніші козацькі отамани і гетьмани України»

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Алексєєва Ірина Іванівна	Краматорська ЗОШ I-III ст. №24 Донецької області	Тема: «Рушники ви мої, рушники. Тамара Коломієць «Біле поле полотняне»
2.	Аністратенко Світлана Петрівна_	Авдіївська загальноосвітня школа I-III ступенів №7 Донецької області	Тема: «Здоров'я людини. Від чого воно залежить?»
3.	Бердник Олена Іванівна	Артемівський НВК «ДНЗ-ЗОШ I-III ступенів» Печенізький район Харківська область	Тема: «Чим пахне хліб»
4.	Богачова Наталія Іллівна	ЗОШ I – III ст. № 38, м. Чернівці	Тема: «Символи моєї держави»
5.	Бойко Оксана Іванівна	ЗОШ I-II ступенів села Сидорів Гусятинського району Тернопільської області	Тема: «Я – моя родина – Україна – світ»
6.	Вакуленко Олена Олександрівна	Новодмитрівський навчально-виховний комплекс Донецької області	Тема: «Українські природні символи»
7.	Волинець Лариса Володимирівна	Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів №20	Тема: «Діти України – квіти України»
8.	Голованьова Лариса Олександрівна	Загальноосвітня школа I-II ступенів № 36 Покровської міської ради Донецької області	Тема: «Родинне джерело»
9.	Гура Миколаївна Світлана	Олександрівська загальноосвітня школа I-III ступенів імені І.С.Буряка Валківської районної ради Харківської області	Тема: «Моя рідна Україна – найкращий куточок на Землі»
10.	Гуринчук Степанівна Наталія	Денишівська ЗОШ I-III ступенів імені В. Г. Бондарчука Житомирської області	Тема: «Цікава історія України»
11.	Дядченко Людмила Анатоліївна	Жовтоводська середня загальноосвітня школа з профільними класами №12	Тема: «Свято Миколая»

		Дніпропетровської області	
12.	Ковтуненко Тетяна Василівна	Кагарлицький навчально-виховний комплекс «ЗОШ I-II ступенів-ліцей» Київської області	Тема: «Свято Покрови»
13.	Колбаскіна Марія Анатоліївна	Новодмитрівський навчально-виховний комплекс Донецької області	Тема: «Українська вишиванка»
14.	Косенко Наталія Миколаївна	Бондарівська гімназія Марківської райдержадміністрації Луганської області	Тема: «Луганщина – світанок України»
15.	Мірошніченко Зінаїда Григорівна	Олександрівська ЗОШ I-III Каланчацької селищної ради Херсонської області	Тема: «Сім'я. Родовідне дерево. Рід, родина, рідня»
16.	Мороз Євгенія Петрівна	Троїцька загальноосвітня школа I-III ступенів Біляївського району Одеської області	Тема: «Що таке Батьківщина?»
17.	Мудра Олена Степанівна	Чернівецька загальноосвітня школа I – II ступенів № 39	Тема: «Світоті українознавства»
18.	Несмачна Олена Віталіївна	Навчальний заклад: Комунальний заклад «Рубанівський опорний заклад загальної середньої освіти I – III ступенів» Великолепетиської районної ради Херсонської області	Тема: «Наша оселя»
19.	Петровська Ольга Леонідівна	Молодіжненська загальноосвітня школа I-III ступенів Одеської області	Тема: «Подорож картою України»
20.	Позднишова Світлана Іванівна	Голопристанський навчально-виховний комплекс «Гімназія – спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням предметів художнього профілю» Голопристанської міської ради Херсонської області	Тема: «Українська державність: з глибини історії. «Час згадати нашу славу...» (історія розвитку українського війська)»
21.	Розум Світлана Анатоліївна	Марганецька спеціалізована природничо-математична школа I – III ступенів № 11 Марганецької міської ради Дніпропетровської області	Тема: «Україна – незалежна демократична держава. Громадяни України. Практична робота: «Що я можу розповісти своїм ровесникам про Україну за кордоном?»
22.	Рудова Тетяна Володимирівна	Гранітненська ЗОШ I – III ст. Волноваського району Донецької області	Тема: «7 чудес України»
23.	Стельмах Любов Миколаївна	Струсівська санаторна загальноосвітня школа-інтернат I – III ступенів Тернопільської області	Тема: «Доторкнися серцем до України»

24.	Шумаріна Ірина Григорівна	Лазурненська ЗОШ І – ІІІ ступенів Скадовської районної ради Херсонської області	Тема: «Моя рідна Україна – найкращий куточок на землі»
-----	------------------------------	---	---

**Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для
вчителів базової загальної середньої школи (5 – 9 класи)**

І місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Головай Ірина Андріївна	Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка Київська область	Тема: «На сторожі рідного Слова. Життя і чин Анатолія Погрібного»
2.	Гребень Віра Валеріївна	Білоцерківська гімназія №2 Київської області	Тема: «Чумацький Шлях» (підсумковий урок у кінці року)». Урок-подорож
3.	Димчук Тетяна Мирославівна	Глибоцький ліцей смт Глибока Глибоцького району Чернівецької області	Тема: «Родина – цінність для мене. Роль родини у моєму становленні»
4.	Медведєва Тетяна Олександрівна	Голопристанська ЗОШ І-ІІІ ступенів Голопристанської міської ради Херсонської області	Тема: «Сім'я. Родовідне дерево. Рід, родина, рідня»
5.	Савка Лариса Йосипівна	Неполовецький ЗНЗ І-ІІІ ст., смт. Неполоківці, Кіцманського району Чернівецької області	Тема: «Традиційні ремесла українців як творчість та господарська діяльність»
6.	Чеботар Оксана Олександрівна	Котелівський НВК Новоселицького р-ну Чернівецької області	Тема: «Календарно – обрядовий цикл українців як пам'ять тисячоліть та гарант існування народу в майбутньому»

ІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Алексєєва Олена Олександрівна	Маріупольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №19 Донецької області	Тема: «Весільна обрядовість»
2.	Болгов Оксана Юліанівна	НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. № 2-ДНЗ» м. Хоростків Тернопільської області	Тема: «Календарно–обрядовий цикл українців як пам'ять тисячоліть і гарант існування українського народу в майбутньому»
3.	Горбань Алла Миколаївна	Валявська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Городищенської районної ради	Тема: «Вареники – кулінарний символ України»

		Черкаської області	
4.	Гриців Тетяна Григорівна	Росохацька загальноосвітня школа I-III ступенів Тернопільської області	Тема: «Краса рідного слова, пісні»
5.	Грицюта Вікторія Юріївна	Андріївська загальноосвітня школа I-III ступенів №1 Балаклійської районної ради Харківської області	Тема: «Участь харків'ян у Революції Гідності. Внесок Харківщини і харків'ян у захисті територіальної цілісності України»
6.	Гушувата Віра Василівна	Чернівецька загальноосвітня школа I-III ступенів №30	Тема: «Необхідні умови для створення родини. Планування своєї сім'ї»
7.	Калинчук Ольга Миколаївна	Брусницький загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів імені Івана Миколайчука Чернівецької області	Тема: «Календарно-обрядове коло українців як святотворення. Ставлення українців до своїх свят»
8.	Козак Наталія Валеріївна	Райгородоцька ЗОШ I-III ступенів ім. В.К.Олійника Бердичівської районної ради Житомирської області	Тема: «Своєрідні особливості архітектури Бердичівського краю»
9.	Кравченко Світлана Вікторівна	Комунальний заклад «Лисичанська загальноосвітня школа I-II ступенів №29» Лисичанської міської ради Луганської області	Тема: «Я – українець, я – людина»
10.	Оліферчук Віра Андріївна	Плосківська ЗОШ I-II ступенів Дубенського району Рівненської області	Тема: «Моя держава – Україна. Україна та українці у світі»
11.	Пасічник Ганна Ігорівна	Мельниківська загальноосвітня школа I-III ступенів Валківської районної ради Харківської області	Тема: «Права і свободи людини. Революція Гідності. Загиблі герої Харківщини»
12.	Перепелиця Сергій Геннадійович	Денежниківська ЗОШ I-III ступенів Луганської області	Тема: «Українська нація і суспільні виклики I половини XIX ст.»
13.	Попова Наталія Русланівна	Рубіжанський професійний хіміко-технологічний ліцей Луганської області	Тема: «Українська діаспора. Відомі люди українського походження»
14.	Софронюк Ігор Олександрович	Нововолинська ЗОШ I-III ступенів № 2 Нововолинської міської ради Волинської області	Тема: «Міжнародне співробітництво України у світі. Діяльність Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха»
15.	Триндюк Ярослава Володимирівна	ЗОШ I-III ступенів села Бузаки Камінь-Каширського району Волинської області	Тема: «Я, моя родина, мій народ»

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Бабак	Малобурімська ЗОШ I-III	Тема: «Українська діаспора.

	Валентина Антонівна	ступенів Чорнобаївської районної ради Черкеської області	Причини її виникнення. Чотири хвили еміграції. Внесок кожної хвили в націє- та державотворчі процеси в Україні та інших державах (події, явища, постаті)»
2.	Белякова Ольга Олексіївна	Барвінківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 Барвінківської районної ради Харківської області	Тема: «Повсякденне життя українців-селян у кінці XVIII – першій половині XIX ст.»
3.	Білянська Валентина Іванівна	Білолуцька ЗОШ I-II ступенів Луганської області	Тема: «Білолуцька земля, моя рідна земля».
4.	Бринцева Валентина Петрівна	Міловська загальноосвітня школа I – III ступенів Балаклійської районної ради Харківської області	Тема: «Рослини-символи. Трави і квіти»
5.	Буртняк Світлана Григорівна	Глухівський НВК Томаківського району Дніпропетровської області	Тема: «Історичне минуле нашого народу в житті сучасної людини. Образи козаків та символіка козацької шаблі у творі»
6.	Васильчук Олег Петрович	Великолепетиська загальноосвітня школа I – III ступенів №2 Херсонської області	Тема: «Я, моя родина, мій рід. Дерево мого роду як дерево життя»
7.	Вовк Лідія Олександрівна	КЗ «НВК: ЗОШ I-III ступенів-гімназія № 23 Вінницької міської ради	Тема: «Рід, родина, сім'я»
8.	Гордієнко Світлана Яківна	Канівська гімназія імені Івана Франка Канівської міської ради Черкаської області	Тема: «Черкащина – перлина України» (віртуальна екскурсія визначними місцями рідного краю для учнів 8-9 класів)
9.	Довгошя Марія Василівна	Загальноосвітня школа I-III ступенів села Увисла Гусятинського району Тернопільської області	Тема: «Сім'я, родина, рід. Дерево мого роду»
10.	Журавель Жанна Миколаївна	Головинська загальноосвітня школа I-III ступенів Костопільської районної ради Рівненської області	Тема: «Моя активна життєва позиція – врівноваження своїх прав та обов'язків»
11.	Загорулько Валентина Яківна	Великоновосілівська ЗОШ I-III ступенів №2 Донецької області	Тема: «Пізнай свій край – пізнай себе»
12.	Іванець Мирослава Петрівна	Сокальський НВК «ЗШ I ступенів - гімназія» Львівської області	Тема: «Коріння Шевченкового роду(за однойменною книгою М.Лисенка) через призму українських звичаїв»
13.	Ївженко Тетяна Олександрівна	Богуславецький навчально-виховний комплекс Загальноосвітня школа I-III	Тема: «Старий українець» Михайло Максимович (Сторінки життя)»

		ступенів – дошкільний навчальний заклад імені М. О. Максимовича Золотоніської районної ради Черкаської області	
14.	Каленюк Тетяна Олексіївна	ЗОШ I-III ступенів № 3 м. Славути Хмельницької області	Тема: «Поезія серця і душі. Календарно-обрядові пісні». Урок-проект
15.	Кишка Лариса Миколаївна	Богодухівський НВК I-III ступенів Харківської області	Тема: «Богодухівка – мій рідний край»
16.	Кіселічук Іполітівна	Оксана Глибочківська загальноосвітня школа I-II ступенів Сторожинецького району Чернівецької області	Тема: «Характер та поведінка як вияв мого «Я». Пізнання себе як необхідність. Уривки з твору Володимира Мономаха «Повчання дітям»»
17.	Кобринна Олександрівна Літвінова Зінаїда Петрівна	Оксана Тарасівська ЗОШ I – III ступенів Луганської області	Тема: «Моє село – окраса України»
18.	Коломось Людмила Михайлівна	КЗ «Республіканська ЗОШ I-III ступенів Нікольської районної ради Донецької області».	Тема: «Нехай ту долю обминає лихо, де вишивки узорами горять»
19.	Концаренко Віталіївна	Вікторія Загальноосвітня школа I-III ступенів с. Ломачинці Сокирянського району Чернівецької області	Тема: «Моє рідне село, легенди та перекази рідного села, славні люди села».
20.	Кривко Петрівна	Тетяна Хрещищенська загальноосвітня школа I-III ступенів Красноградської райдержадміністрації Харківської області	Тема: «Моя держава – Україна»
21.	Кутасевич Валентина Дмитрівна	Нововолинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 6 Нововолинської міської ради Волинської області	Тема: «Етнографічні райони України»
22.	Лесях Любов Михайлівна	Нетішинський НВК «Загальноосвітня школа I-II ступенів та ліцей» Хмельницької області	Тема: «Я, моя родина, мій рід. Дерево мого роду, як дерево життя»
23.	Макаренко Дмитрович	Юрій Топорівська загальноосвітня школа I-III ст. Топорівської сільської ради Новоселицького району Чернівецької області	Я, моя родина, мій рід. Тема: «Дерево мого роду як дерево життя»
24.	Меленчук Омелянчик	Роман Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: «Київська держава за правління князя Володимира Великого»
25.	Міхневська Насибівна	Аїда Марківська загальноосвітня школа I-III ступенів Костянтинівського району	Тема: «Я – українець. Я – Людина»

		Донецької області	
26.	Мойсеєнкова Ірина Юріївна	Можарівська ЗОШ І-ІІІ ст. Житомирської області	Тема: «Іван Сила – утілення непереможного духу українського народу, його доброти й щирості»
27.	Моключенко Оксана Петрівна	Пальчиківський НВК «ДНЗ- ЗОШ І-ІІ ступенів» Катеринопільської районної ради Черкаської області	Тема: «Обереги людини»
28.	Мураховська- Казьмірук Людмила Вікторівна	Комарівський навчально- виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІ ст., дошкільний навчальний заклад Вінницького району Вінницької області	Тема: «Цінності української держави: національний одяг українців»
29.	Нелюбіна Надія Олександрівна	Балаклійська загальноосвітн школа І-ІІІ ступенів №3 Харківської області	Тема: «Скарбниця народної творчості»
30.	Онопко Валентина Іванівна	НВК «Стельмахівська ЗОШ І- ІІ ст. – ДНЗ» Луганської області	Тема: «Україна – єдина країна»
31.	Паліс Сніжана Олександрівна	Мамаївський ЗНЗ І – ІІІ ст. № 2 Кіцманського району Чернівецької області	Тема: «Дмитро Михайлович Гнатюк. Крила його голосу дала Буковина»
32.	Палькевич Юлія Олександрівна	КЗ «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія №23 Вінницької міської ради» Вінницької області	Тема: «Здоровий спосіб життя в традиціях українського народу»
33.	Попюк Марія Василівна	Чуньківський НВК Заставнівського району Чернівецької області	Тема: «Українська національна еліта. Євгенія Ярошинська – письменниця, педагог, перекладач, фольклорист, громадська діячка»
34.	Рубленко Владислав Миколайович	Комунальний заклад «Маріупольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19 Маріупольської міської ради» Донецької області	Тема: «Любов до Батьківщини та до своєї нації. Патріотизм та націоналізм як чинники українського державотворення»
35.	Скорикова Олександра Віталіївна	Бахмутська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №24 з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів Донецької області	Тема: «Календарно- обрядовий цикл українців як пам'ять тисячоліть і гарант існування українського народу в майбутньому»
36.	Сокрут Алла Миколаївна	Чугуївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №7 Чугуївської міської ради Харківської області	Тема: «Традиції мого народу. «Бабусин рушник в сучасній оселі»»
37.	Телли Тетяна Василівна	Роздольненська ЗОШ І-ІІ ст. Великоновосілівської районної ради Донецької області	Тема: «Цінності української держави від минулого до сьогодення»

38.	Ткачук Людмила Григорівна	Комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів № 23 Вінницької міської ради» Вінницької області	Тема: «Родини Лисенків, Старицьких, Драгоманових, Косачів, Тобілевичів, Алчевських, Грінченків. Їхній внесок в українську державну справу»
39.	Федорак Надія Василівна	Чернівецька загальноосвітня школа I-III ступенів №38	Тема: «Шлюб як реалізація прагнення бути співтворцем любові»
40.	Фуштей Лариса Іванівна	Горошовецький НВК Заставнівського району Чернівецької області	Тема: «Визначні особистості рідного села – письменники Корнило Ластівка, Григорій Воробкевич та Заслужений артист України Іван Дерда»
41.	Холод Ірина Остапівна	Загальноосвітня школа I-III ступенів села Увисла Гусятинського району Тернопільської області	Тема: «Щастя. Прагнення людини до нього. Родина – осередок щастя. Творення та створення родини. Узгодження траєкторії спільного життєвого шляху»
42.	Шинкарецька Ірина Анатоліївна	Князегригорівської ЗОШ I – III ступенів Великопетиського району Херсонської області	Тема: «Я, моя родина, мій рід. Дерево мого роду як дерево життя. Відображення ідеї роду в давній українській міфології»

**Авторський навчальний урок з курсу за вибором «Українознавство» для
вчителів повної загальної середньої освіти (10-11 класи)**

I місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Коваль Юлія Степанівна	Глибоцька гімназія Глибоцької селищної ради Глибоцького району Чернівецької області	Тема: «Вчать не розказуючи, а показуючи»: поведінка батьків як приклад для дітей»
2.	Чифурко Ірина Євгенівна	Чернівецька загальноосвітня школа I-III ступенів №4 Чернівецької області	Тема: «Українська мова як визначальний чинник державної безпеки. Українська мова – державна мова в українській державі, її повноцінне функціонування в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ.»

За II місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Балагура Ольга Павлівна	Боярська ЗОШ № 5 Києво- Святошинського району Київської області	Тема: «Осип Турянський. «Поза межами болю»»
2.	Ковальчук Ганна	Заставнівська ЗОШ I-III	Тема: «Особистість.

	Михайлівна	ступенів Чернівецької області	Соціальний портрет особистості. Моє «Я» для інших»
3.	Мишура Любов Іванівна	Бондарівська гімназія Марківського району Луганської області	Тема: «Я лечу до Олімпу на крилах» Зустріч в поетичній вітальні «за круглим столом» (з використанням авторських поезій вчителя та її вихованців)» Цільовий проект «Рідна мова – в рідній школі»
4.	Обшарська Раїса Володимирівна	ДНЗ №1, м.Чортків, Тернопільської області	Тема: «В моєму серці – Україна!» Урок-міркування

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Дєдов Ігор Никанорович	Ленківський навчально-виховний комплекс Кельменецького району Чернівецької області	Тема: «Історичні події, явища, їх вплив на ментальність українського народу»
2.	Закревська Галина Леонідівна Маляр Лілія Юріївна	Вороновицька СЗШ І-ІІІ ст. №1 Вінницької області	Тема: «Символіка української вишивки та писанки, орнаментики глиняних виробів, фресок та мозаїк Софії Київської, книжних мініатюр як бачення світу українцями»
3.	Пустовіт Тетяна Василівна	Тростянецька спеціалізована школа І-ІІІ ст. Тростянецької міської ради Сумської області	Тема: «Український вінок – краса та оберіг дівчини»
4.	Савицька Алла Володимирівна	Славутицька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 Київської області	Тема: «Рід, родина, родовід»
5.	Скороход Людмила Віталіївна	Броварська ЗОШ І-ІІІ ст. №9 Київської області	Тема: «Люди Свободи»
6.	Цеголко Лариса Степанівна	Нововолинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 Нововолинської міської ради Волинської області	Тема: «Крути – символ національної честі»

Авторський розвивальний навчальний урок з предметів гуманітарного циклу на українознавчій основі

Номінація – Українська мова

I місце

№	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
---	--------------	--------------------------	------------

п/п			
1.	Амеліна О.О. Амеліна О.С.	Одеська ЗОШ № 78	Збірник диктантів для учнів 9-11 класів «Люди будуть читати їх вічно»
2.	Барабані Любов Миколаївна	Великокаратульська ЗОШ I-III ступенів Переяслав-Хмельницького району Київської області	Тема: «Речення зі звертаннями, вставними і вставленими конструкціями. систематизація та узагальнення вивченого»
3	Кірій Наталя Вікторівна	Дружківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 Дружківської міської ради Донецької області	Тема: «Мій український народ. Регіональні особливості українського житла та інтер'єру, його традиційні риси». Види прийменників за будовою та походженням»
4.	Коваль Алла Юріївна	Киселицька загальноосвітня школа I-III ступенів Путильської районної ради Путильського району Чернівецької області	Тема: «Просте речення. Двоскладне. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу»
5.	Намака Наталія Ярославівна	Тернопільська ЗОШ I-III ступенів №27 ім. В. Гурняка	Тема: «Пряма і непряма мова, її призначення й граматично-семантичні особливості. Пунктограми при прямій мові та діалозі»

II місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Березюк Віра Миколаївна	Черняхівська загальноосвітня школа I - III ступенів Кагарлицького району Київської області	Тема: «Хліб у житті, звичаях, традиціях, фольклорі українського народу». Речення з прямою мовою. Діалог»
2.	Берестяная Олена Сергіївна	Краматорська загальноосвітня школа I - III ступенів №3 Краматорської міської ради Донецької області	Тема: «Моя держава – Україна. Українське лицарство від найдавніших часів до сьогодення. Козацтво» Узагальнення й систематизації знань про прикметник
3.	Воробель Катерина Ярославівна	Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: ««У грудні що не день, то свято» Узагальнення вивченого про односкладні речення
4.	Гоменюк Олена Миколаївна	Маньківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1 Маньківської районної ради Черкаської області	Тема: «Прикметник». Узагальнення і систематизація вивченого.
5.	Зинченко Оксана Миколаївна	Пришибський навчально-виховного комплекс Балаклійської районної ради Харківської області	Тема: «Іменник». Повторення, узагальнення й систематизація знань
6.	Калініченко	Першотравенська	Тема: «Іменник як самостійна частина

	Анна Леонідівна	загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3 м. Першотравенська Дніпропетровська область	мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль»
7.	Каюк Зоряна Богданівна	НВК «Софія», с.Софіївська Борщагівка Київської області	Тема: «Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення). Мовна картина світу»
8.	Коссе Олександра Степанівна	Гранітненська ЗОШ І – ІІІ ст.. Волноваської районної ради Донецької області	Тема: «У чому краса та сила рослинних символів України?» Розвиток мовлення. Підготовка до написання твору-роздуму
9.	Староста Оксана Ігорівна	Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: «Українські народні жіночі прикраси» Творче аудіювання тексту науково - популярного стилю

ІІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Діденко Оксана Михайлівна	В'язівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Городищенської районної ради Черкаської області	Тема: «Складнопідрядні речення з різними видами підрядних» Узагальнення і систематизація знань
2.	Змієва Тетяна Миколаївна	Краматорська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4 Краматорської міської ради Донецької області	Тема: «Розвиток зв'язного мовлення. Навчальний усний переказ тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення»
3.	Зубатюк Надія Андріївна	Костянтинівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2 Костянтинівської міської ради Донецької області	Тема: « Моя держава Україна. Історичні та легендарні постаті»
4.	Когут Марія Валентинівна	Комунальний заклад «Володарська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1» Володарської районної ради Київської області	Тема: «Письмовий твір-опис пам'ятки історії та культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі» Урок мовленнєвого розвитку з української мови
5.	Кравчук Тетяна Сергіївна	Зеленоярська ЗОШ І-ІІІ ступенів П'ятихатської районної ради Дніпропетровської області	Тема: «Цінності українського народу» Узагальнення і систематизація знань з теми « Словосполучення. Речення»
6.	Куванди Валентина Геннадіївна	Ренійська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів школа №4 Ренійської районної ради Одеської області	Тема: «Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль»
7.	Курліна Зоя Степанівна	Український заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів	Тема уроку: «У світі дієслова»

		села Українки Березанського району Миколаївської області	
8.	Ладигенська Світлана Володимирівна	ДНЗ «Одеський центр професійно-технічної освіти»	Тема: «Просте ускладнене речення»
9.	Лаута Антоніна Миколаївна	Спеціалізована ЗОШ №5 I – III ступенів з поглибленим вивченням інформатики м. Кам'янця-Подільського Хмельницької області	Тема: «Однорідні члени речення зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком»
10.	Лисевич Любов Петрівна	Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів №23.	Тема: «Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях із дієприкметниковим зворотом»
11.	Лідяєва Світлана Олександрівна	Маріупольська гімназія №2 Маріупольської міської ради Донецької області	Тема: «Складнопідрядні речення з підрядними означальними»
12	Носенко Лариса Василівна	Лубенська спеціалізована школа I-III ступенів №6 Полтавської області	Тема: «Зимові гостини в пунктуаційно-синтаксичній родині». Узагальнення та систематизація вивченого із синтаксису та пунктуації
13	Онопрієнко Світлана Анатоліївна	Заводська ЗОШ I-III ступенів №1 Лохвицької районної ради Полтавської області	Тема: «Твір-опис тварини в художньому стилі»
14	Палкова Зоряна Федорівна	Тернопільська ЗОШ I-III ст. №23	Тема: «Написання -н- і -нн- у прикметниках. Тренувальні вправи»
15	Сергієнко Юлія Георгіївна	Іванівська загальноосвітня філія КЗ «Соколівське навчально-виховне об'єднання, позашкільний центр» Соколівської сільської ради Кіровоградського району Кіровоградської області	Тема уроку: «Фразеологізми у драмі М. Л. Кропивницького «Дві сім'ї», «Де зерно, там і полова»» Поняття про фразеологізм, його лексичне значення

Номінація – Література

I місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
11.	Кисіль Юлія Вікторівна	Комунальна установа Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів №20, Сумської області	Тема: «Людина – віра – сенс життя – Україна. Життя і творчість Івана Малковича. Поезії «З янголом на плечі», «З нічних молитов»
12.	Вовкочин Олена Володимирівна Троценко Лідія Костянтинівна	Новоукраїнський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-II ступенів» Чорнобаївської районної ради	Тема: Урок-реквієм «Майдан тривоги нашої». М. Ф. Слабошпицький інформаційний роман «Гамбіт надії» (Україна: констатації, матеріали, виклики, сподівання)»

		Черкаської області	
13.	Кликова Наталія Петрівна	Білолуцька гімназія Новопсковської райради Луганської області	Тема: «І. Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я». Українська ментальність, гуманістичні традиції народного побуту й моралі. Утвердження цінностей національної етики засобами комічного, українська література»
14.	Левченко Інна Григорівна	Лубенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №6 Лубенської міської ради Полтавської області	Тема: «Історія незламної в поемі Ольги Хало «Катерина Білокур». Чорно-білі кольори драматичної долі талановитої художниці»
15.	Лутчин Вікторія Степанівна	Пустомитівська ЗОШ №1 І-ІІІ ступенів Львівської області	Тема: «Літературна валіза. Львів-Відень»

II місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Вагіна Тетяна Іллівна	Новопсковська газопроводська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Новопсковської районної ради Луганської області	Тема: «Маруся Чурай та її пісні. «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю...»»
2.	Головка Людмила Миколаївна	Богуславецький навчально- виховний комплекс «загальноосвітня школа І-ІІІ ст. – дошкільний навчальний заклад» ім. М.О. Максимовича Золотоніської районної ради Черкаської області	Тема: «Урок любові і миру»
3.	Люшненко Оксана Валентинівна	Лиманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 Лиманської міської ради Донецької області	Предмет: Зарубіжна література Тема: «З любов'ю до України. М.В.Гоголь « Ніч перед Різдом»»
4.	Павленко Наталія Миколаївна	Маріупольський технічний ліцей Донецької області	Тема. «Роман І.Багряного «Тигролови» – втілення думки про те, що в будь-яких обставинах кожний найперше має бути Людиною»
5.	Савчак Лариса Василівна	Нововолинська ЗОШ І-ІІІ ступенів Ноововолинської міської ради Волинської області	Тема: «Правди й вольності пророк (урок літератури з використанням членами гуртка «Етнографічне краєзнавство» елементів постійної експозиції Зразко- вого етнографічного музею «Берегиня»»
6.	Сезько Тетяна Анатоліївна	Краматорська українська гімназія Краматорської міської ради Донецької області	Тема: «Григорій Сковорода. Життя і творчість філософа, просвітителя, поета. Його християнські морально-етичні погляди»
7.	Ткачук Валентина Петрівна	Червоненська ЗОШ І-ІІІ ступенів Андрушівського району Житомирської області	Тема: «Бушу боронить жменька левів» (М. Старицький)»

8.	Пастух Тетяна Володимирівна	Верхняцький навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-III ступенів №1-ліцей" Христинівської районної ради Черкаської області	Тема: «Українська тема в поемі Дж. Байрона «Мазепа». Специфіка зображення образу гетьмана у творі»
9.	Сафонова Оксана Миколаївна	Запорізька гімназія № 93 Запорізької міської ради Запорізької області	Тема: «Юрій Косач «Володарка Понтиди» (1987) – роман про пригоди українця в Європі розкішного XVIII ст.»
10.	Куроп'ятник Ірина Василівна	Гірницька загальноосвітня школа I-III ступенів №17 Селидівської міської ради Донецької області	Тема: «Енеїда» І. Котляревського – енциклопедія українського життя XVIII ст.»

III місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Білецька Галина Василівна	Навчально-виховний комплекс «Спеціалізована загальноосвітня I-III ступенів школа, ліцей «Успіх» м. Славути Хмельницької області	Тема: «Виникнення журналістики в Україні. Перші періодичні видання»
2.	Воронич Юлія Віталіївна	«Комунальний заклад загальноосвітня середня школа №27 Вінницької міської ради» Вінницької області	Тема: «Щедрик (пісні зимового циклу) «Щедрик» Миколи Леонтовича»
3.	Воронюк Майя Володимирівна	Червоненська ЗОШ I – II ступенів Житомирської області	Тема: «Життєвий і творчий шлях Володимира Шинкарука. «Тренер» - маленька сумна повість»
4.	Головка Алла Вікторівна Шейн Юлія Леонідівна	Лиманська загальноосвітня школа I-III ступенів №5 Лиманської міської ради Донецької області	Тема: «Володимир Рутківський. «Джури козака Швайки» («На козацьких островах») Твір про волелюбних, сміливих героїв, які вміють вистояти у складних ситуаціях»
5.	Ейхвальд Галина Миколаївна	Комунальний заклад «Загальноосвітній ліцей м.Покров» Дніпропетровської області	Тема: «Гуцульська квітка»- повість «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського»
6.	Єрьоміна Оксана Миколаївна	НВК «Кіровоградський колегіум – спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – центр естетичного виховання» управління освіти міської ради м.Кропивницького Кіровоградської області	Тема: ««...Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко волі, рівності й братерства!...». Ілля Рєпін». Культурний сторітеллінг за картиною Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану»
7.	Зюкіна Ніна Володимирівна	Будівельнівський навчально-виховний комплекс загальноосвітня школа I-III ст. ДНЗ «Зернятко» Глухівської	Тема: «І.П.Котляревський. «Енеїда». Історія появи твору. Національний колорит, зображення життя всіх верст суспільства, алюзії на українську історію в

		районної ради Сумської області	поємі. Бурлескний гумор, народна українська мова»
8.	Козлюк Юлія Іванівна	Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: «Дж. Г. Байрон. Поема «Мазепа», її історична основа та романтичний міф. Риси романтичного героя в образі Мазепи»
9.	Колесникова Тетяна Володимирівна	Першотравенська загальноосвітня школа I-III ступенів №2 Дніпропетровської області	Тема: «Микола Куліш. Сатирична комедія «Мина Мазайло»»
10.	Кондратюк Ольга Миколаївна	КЗ «Житомирський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей» Житомирської області	Тема: «Народні обряди в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся»
11.	Морозова Валентина Василівна	Старобабанівська загальноосвітня школа I – III ступенів Уманської районної ради Черкаської області	Тема: «Філософія Григорія Сковороди і сучасність»
12.	Рибак Неля Василівна	Старожадівський НВК Сторожинецького району Чернівецької області	Тема: «Не зорі падають із неба, а йдуть зірки у небеса. (Сторінками життєвого та творчого шляху Михайла Івасюка)»
13.	Романюк Олена Богданівна	Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня школа I-III ступенів №3 Луцької міської ради Волинської області	Тема: «Прострілені душі... Лист крізь віки... Заняття шкільної літературної студії «Ми – патріоти»
14.	Семчук Дарія Богданівна	Чернівецький ліцей №3 медичного профілю Чернівецької міської ради	Тема: «Текст як шифр. Василь Стус «На колимським морозі калина»
15.	Стасюк Наталія Янівна	Збаразька загальноосвітня школа I-III ступенів №2 імені Івана Франка Тернопільської області	Тема: «Василь Симоненко. «Лебеді материнства». Загальнолюдські цінності у творі, втілення особливостей української ментальності, рис національного характеру»
16.	Стешенко Наталія Миколаївна Канівець Інна Олегівна	КЗ «НВК Сватівська ЗОШ I ст. – гімназія» Луганської області	Тема : «Голодомор 1932-1933 років в Україні – геноцид українського народу. Світлана Талан – художній літописець історії України. Роман «Розколоте небо» Бінарний урок
17.	Турніцька Оксана Миколаївна	Комунальний заклад «Володарська загальноосвітня школа I-III ступенів №1» Володарської районної ради Київської області	Тема: «Олександр Дерманський, Пригодницька повість «Чудове чудовисько»»
18.	Ушатова Інна Вікторівна	Троїцька гімназія Троїцької районної ради Луганської області	Тема: «Образ Богдана Хмельницького в історії та літературі. Історична пісня «Чи не той то хміль»»
19.	Хорошковська Ніна Григорівна	Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 36 Дніпропетровської області	Тема: «Україна в творчості поетів-романтиків»

20.	Шокур Ольга Василівна	Канівська гімназія імені Івана Франка Канівської міської ради Черкаської області	Тема: «Урок літератури рідного краю. Олекса Кобець. Подорож літературними стежками Канівщини»
-----	-----------------------------	--	---

Номінація – Історія

І місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
16.	Оксенчук Оксана Ярославівна	Квасилівський НВК «школа- ліцей» Рівненської області	Тема: «Дисидентський рух в Україні в другій половині 60-х – на початку 80-х років XX століття»

II місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Митрик Зінаїда Григорівна	Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: «Впорядкування церковного життя в Україні. Митрополит Петро Могила»
2.	Смирнова Лідія Миколаївна	ЗОШ № 9 Покровської міської ради м. Покровськ Донецької області	Тема: «Історичні джерела про повсякденне життя українських селян»
3.	Чухлебowa Олена Анатоліївна,	Бахмутський навчально- виховний комплекс «Загальноосвітня школа I-III ступенів №11 – багатопрофільний ліцей» Бахмутської міської ради Донецької області	Тема: «Державотворчі ідеї М.Грушевського через призму Української національної революції 1917 – 1918 рр.». Інтегрований урок історії та правознавства

III місце

№п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Адашук Тетяна Василівна	Кельменецький ліцей – опорний заклад Чернівецької області	Тема: «Історичні джерела та їх різновиди. Виявлення та збереження історичних джерел. Потреба залучення різних джерел для відображення повної історії»
2.	Борилук Дмитро Петрович	Великомедведівський НВК «ЗНЗ I-III ступенів - ДНЗ» Шепетівського району Хмельницької області	Тема: «Участь українців у повстаннях у сталінських концтаборах 1953-1954 рр»
3.	Дашко Марина Володимирівна Біла Олександра Йосипівна	Запорізька гімназія № 25 гуманітарного профілю Запорізької міської ради Запорізької області	Тема: «Тарас Шевченко та український національний Рух»
4.	Затишняк Тамара Федорівна	Жашківська ЗОШ I-IIIст. №3 Черкаської області	Тема: «Інститут церкви в Україні в минулому і сьогодні»

Номінація – Іноземні мови

I місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Рукавець Ольга Михайлівна	Новороздільська загальноосвітня школа I-III ступенів №2 Львівської області	Англійська мова 8 клас Тема: «Українські звичаї та традиції». Урок-екскурсія у шкільний музей етнографії та художнього промислу «Духовна скарбниця»
2.	Строгуш Галина	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 7(11) клас Тема: « Національна ідентичність (National identity)»

II місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Григораш Олена	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 9 клас Тема: «Спорт в Україні»
2.	Плахотниченко Юлія Дмитрівна	Денежниківська загальноосвітня школа I-III ступенів Новоайдарської районної ради Луганської області	Англійська мова 6 клас Тема: «Welcome to Ukraine»
3.	Родіна Тетяна Леонідівна	Слов'янська загальноосвітня школа I-III ступенів №8 Слов'янської міської ради Донецької області	Німецька мова 8 клас Тема: «Das ist unser Heimatstadt»

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Мурашова Олена	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 3(7)-В клас Тема: «Музика і музичні інструменти в Україні»
2.	Новикова Віра Анатоліївна	Комунальний заклад Шосткинська загальноосвітня школа Шосткинської міської ради Сумської області	Англійська мова 8 клас Тема: «Україна. Дива рідної землі (Сумська область)»
3.	Обух Ірина	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 1(6) клас

			Тема: «Свята і звичаї в Україні»
4.	Омельченко Світлана Василівна Хараїм Тетяна Олександрівна	ОЗ Орлівський НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Кочубеївської сільської ради ОТГ Херсонської області	Англійська мова 8 клас Інтегрований захід з географії та англійської мови Тема: «Подорож по Україні»
5.	Левицька Христина	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 9 клас Тема: «Земля дорожча золота»
6.	Наталія Стахняк	Львівська українська гуманітарна гімназія імені Олени Степанів	Англійська мова 11 клас Тема: «Стежками міста Львова»

Авторський розвивальний навчальний урок з предметів природничого циклу на українознавчій основі

I місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Климюк Ірина Борисівна	Тернопільська загальноосвітня школа I-III ст. №23 Тернопільської міської ради Тернопільської області	Географія 8 клас Тема: «Чому С. Рудницького вважають основоположником географії України? Життя, наукова і громадська діяльність вченого у контексті історії, науки і культури»
2.	Петринка Людмила Василівна	Львівська середня загальноосвітня школа I-III ступенів ім. Т. Г. Шевченка	Географія 8 клас Тема: «Українська діаспора»

II місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Ільяшенко Тетяна Венедиківна	Одеський навчально-виховний комплекс «Гармонія» «Загальноосвітня школа I II ступенів – гімназія №6» Одеської міської ради Одеської області	Біологія 6 клас Тема: «Сільськогосподарські р ослини. Родина Злакові. Хліб в традиціях українського народу»
2	Киричук Оксана Святославівна	Лудинська ЗОШ I-III Володимир- Волинського району Волинської області	Хімія 11 клас Тема: «Бурштин як національне багатство України і представник природних органічних сполук»
3	Томчук	Культурянська загальноосвітня школа	Географія

	Анатолій Володимирович	I-II ступенів П'ятихатської районної ради Дніпропетровської області	9 клас Тема: «Моніторинг довкілля. Природоохоронні заходи»
4	РибалкоТетяна Олександрівна	Лиманська ЗОШ I-III ступенів №5, Донецької області	Хімія 11 клас Тема: «Нафта. Склад, властивості нафти. Продукти перегонки нафти, їх застосування»
5	Саблукова Ольга Григорівна	Чепільська загальноосвітня школа I-II ступенів Балаклійської районної ради Харківської області	Географія 8 клас Тема: «Народні промисли в Україні»

III місце

№ n/n	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
2	Пономаренко Людмила Валентинівна	Дивізійська загальноосвітня школа I-III ступенів Татарбунарського району Одеської області	Географія 9 клас Тема: «Туризм в Україні»
3	Безворітня Олена Анатоліївна	Заводська загальноосвітня школа I-III ступенів №1 Лохвицької районної ради Полтавської області	Біологія 8 клас Тема: «Їжа та її компоненти. Склад харчових продуктів»
4	Ковченко Валентина Вікторівна	Богуславський НВК «ЗОШ I-III ступенів № 3 – гімназія» міста Богуслава Київської області	Біологія 9 клас Тема. «Біосфера як цілісна система»
5	Лазаренко Катерина Анатоліївна	КЗ «Нижньотеплівська ЗОШ I-III ст Станично-Луганського району Луганської області	Біологія 7 клас Тема: «Різноманітність птахів. Птахи України. Культура українського народу, пов'язана з птахами»
6	Осика Інна Анатоліївна	НВК «Преображенська загальноосвітня школа I-II ступенів - дошкільний навчальний заклад» Сватівської районної ради Луганської області	Природознавство 5 клас Тема уроку: «Рослинний і тваринний світ своєї місцевості»
7	Шкуро Тетяна Миколаївна	Олександрівська загальноосвітня школа I- III ступенів Каланчацької селищної ради Херсонської області	Природознавство 5 клас Тема: «Всесвіт і його складові. Людина і Всесвіт. Значення зоряного неба в історії людства»
8	Гринченко Ольга Михайлівна	Дмитрівська загальноосвітня школа I – III ст. Слов'янського району Донецької області	Географія 8 клас Тема: «Основні річкові басейни та системи.

			Вплив рельєфу на річки. Характер течії. Живлення і режим річок, густота річкової мережі»
9	Лукічева Олена Степанівна	Олександр-Шульгинський навчально- виховний комплекс Костянтинівської районної ради Донецької області	Біологія 6 клас Тема: «Родини Покритонасінних рослин в Україні. Міні – проект: Квіти українського віночка»

Авторський розвивальний навчальний урок з предметів фізико-математичного циклу на українознавчій основі

I місце

№ n/n	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Гарькавець Тетяна Іванівна	Коломацький навчально – виховний комплекс Харківської області	Алгебра. Тема: «Розв’язування задач за допомогою квадратних рівнянь»
2.	Бак Тетяна Миколаївна	Бахмутська загальноосвітня школа I-III ступенів Бахмутської міської ради Донецької області	Фізика. Тема. «Розв'язування задач та вправ з теми «Електричний струм»»
3.	Бондар Ярослава Степанівна	Луцький міський Центр науково- технічної творчості учнівської молоді	Інформатика. Тема: «Створення програми «Кіберпензлик»»
4.	Лазаренко Володимир Миколайович.	КЗ «Нижньоткпівська ЗОШ I – III ступенів Станично- Луганського району Луганської області	Астрономія. Тема: «Наша Галактика - Чумацький шлях»

II місце

№ n/n	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Безпятчук Галина Сергіївна	Апостолівська загальноосвітня школа I-III ступенів №4 Дніпропетровської області	Геометрія. Тема: «Трикутники та їх розв’язування»
2.	Коваленко Лариса Миколаївна	Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 164 Харківської міської ради Харківської області	Математика. Тема: «Типи задач та способи їх розв’язання»
3.	Лисенко Наталія Миколаївна	Чмирівський навчально- виховний комплекс «Школа I ступеня - гімназія» Чмирівської сільської ради Старобільського району Луганської області	Тема: «Хай стелиться вам доля рушниками.» Узагальнюючий урок по темі: «Графічний редактор» Інтегрований урок з інформатики - українознавства

4.	Нестерук Наталія Василівна	Куствоцька ЗОШ І-ІІІ ступенів Полонського р-ну Хмельницької області	Фізика Тема: «Фізичні явища в літературі та народній творчості»
5.	Полтавська Оксана Василівна Нужа Ю.П.	Олександрівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів імені І.С.Буряка Валківської районної ради Харківської області	Тема: «Національні Дні Скорботи. Застосування похідної для розв'язування задач». Інтегрований урок з алгебри та історії
6.	Шпак Ольга Олександрівна	Професійно-технічне училище № 27 м. Генічеськ Херсонської області	Астрономія. Тема: «Реактивний рух. Розвиток космонавтики.Внесок українських учених»
7.	Якухно Тетяна Володимирівна	Браїлівська ЗОШ І –ІІ ступенів Жмеринського району Вінницької області	Геометрія Тема: Узагальнення та систематизація знань з теми: «Суміжні та вертикальні кути»

ІІІ місце

№ n/n	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Василина Лариса Леонідівна Онопрієнко Вячеслав Олександрович	Городищенська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Черкаської області	Тема: «Стежинами народної мудрості. Прислів'я та приказки» Інтегрований урок із інформатики та української літератури
2	Власенко Ірина Михайлівна	Комунальний заклад «Нижньотеплівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Станично-Луганського району» Луганської області	Математика Тема: «Десяткові дробі та дії з ними»
3	Дерев'янка Ольга Миколаївна Паруля Людмила Миколаївна	Грушківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Кам'янської районної ради Черкаської області	Тема: «Творчість В.К. Винниченка на уроці математики» Розв'язування вправ і задач на відношення та пропорції. Інтегрований урок
4	Дриженко Неля Петрівна	Дьоміно-Олександрівська ЗОШ І-ІІІ ступенів Троїцької районної ради Луганської області	Алгебра Тема: «Розв'язування вправ з теми «Тригонометричні функції»»
5	Дудар Галина Михайлівна	Тернопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №19	Математика Тема: «Коло і круг»
6	Кімеєва Тетяна Вікторівна	Райгородська ЗОШ І – ІІІ ступенів Новоайдарського району Луганської області	Математика Тема: «Відсоткові розрахунки»
7	Кононова Олена	Комунальний заклад «Маріупольський міський	Математика Тема: «Розв'язування вправ на всі дії з

	Миколаївна	технологічний ліцей м. Маріуполя» Донецької області	натуральними числами»
8	Педенко Лариса Миколаївна	Дмитрівська загальноосвітня школа І – ІІІ ст. Слов'янського району Донецької області	Математика Тема: «Додавання і віднімання дробів з різними знаменниками»
9	Руденко Анна Сергіївна	Біликівський навчально-виховний комплекс Миргородської районної ради Полтавської області	Математика Тема: «Координатна пряма. Протилежні числа. Модуль числа. Цілі числа»
91	Шматова Ірина Миколаївна	Троїцька гімназія Троїцької районної ради Луганської області	Інформатика Тема: «Алгоритми з розгалуженням для опрацювання величин»
11	Яковлєва Тетяна Анатоліївна	Міловська загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів Балаклійської районної ради Харківської області	Тема: «Розвиток ядерної енергетики в Україні. Екологічні проблеми ядерної енергетики»

Авторський розвивальний навчальний урок з предметів естетичного циклу на українознавчій основі

І місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Поштаріца Наталія Михайлівна	Стрілецькокутський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Кіцманського району Чернівецької області	Художня культура Тема: «Музична культура України ХХ століття»
2.	Єрмоленко Аліна Едуардівна	Новопсковський професійний аграрний ліцей (Новопсковський район, Луганська обл.)	Художня культура Тема: «Театральна культура. Значення драматургії для розвитку українського театру. Театр корифеїв: представники, репертуар, значення в історії культури. Творчий шлях М.Заньковецької».

ІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Дикало Тетяна Миколаївна	Покровської ЗОШ І-ІІІ ступенів №9 Покровської міської ради Донецької області	Музичне мистецтво. Тема уроку: «Пісня – душа народу (Історичні пісні)»
2.	Жоболда Лілія Андріївна	Кочубеївська філія-заклад І-ІІ ступенів опорного закладу Орлівський НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-дитячий садок» Кочубеївської сільської ради ОТГ Херсонської області	Тема: «Авторська композиція з використанням розпису у квадраті. Виконання орнаменту хустки»

3.	Гориславська Вікторія Леонідівна	Селидівська загальноосвітня школа I – III ступенів № 2 Селидівської міської ради Донецької області	Тема: «Народна музика у творчості композиторів та ілюстрації до літературних творів». Бінарний урок (музичне та образотворче мистецтво)
4.	Бондаренко Олена Вікторівна	КЗ «Лисичанський НВК ЗОШ I-III ст.№3 – ДНЗ «Барвінок» Луганської області	Тема: «Пісенний жанр. Народна пісня. Пошуково-дослідницький проект «Калинова моя Україна»»

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Белова Людмила Миколаївна Ткаченко Тетяна Володимирівна	Авдіївська ЗОШ I-III ступенів №2 Донецької області	Тема: «Народні традиції українського народу у вишивці та музиці» Розробка бінарного уроку з трудового навчання і музичного мистецтва
2.	Білаш Тетяна Олексіївна	Первомайська ЗОШ I – III ступенів № 7 Первомайської міської ради Харківської області	Урок художньої культури Тема: «Художня культура Київської Русі»
3.	Фрейда Христина Михайлівна	Львівська спеціалізована загальноосвітня школа I ступеня № 53 з поглибленим вивченням англійської мови	Трудове навчання Тема. «Конструювання народних іграшок. Виготовлення ляльки – мотанки»
4.	Козак Тетяна Антонівна	Львівська СЗШ I ступеня № 53	Урок з образотворчого мистецтва Тема: «Поняття «інтер'єр». В давній українській хаті. Малюнок на склі «Пташка», «Квіти», «Ангелик» (за вибором). Майстер-клас з Олегом Пригодою»
5.	Бурова Вікторія Володимирівна	Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» №15 Херсонської області	Урок художньої культури Тема: «Сучасне театральне мистецтво: творчі пошуки, провідні актори та режисери, здобутки» Бінарний з уроком інформатики
6.	Тимофєєва Ія Павлівна	Новодмитрівський НВК Костянтинівського р-ну Донецької області	Урок ОТМ Тема: «Колір у декоративних композиціях»

Авторський сценарій українознавчого заходу для учнів навчальних закладів за кордоном

I місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Калитка Мар'яна Андріївна	Українська школа "Мрія" м. Барселона Королівство Іспанія	Авторський сценарій українознавчого заходу на тему: «Українські весільні

	Поліщук Наталя В'ячеславівна		обряди кінця XIX ст. (Полісько-Волинський регіон)»
2.	Глотова Наталія Ярославівна	Українська школа імені Ярослава Мудрого міста Брюсселя Королівство Бельгія	Авторський сценарій українознавчого заходу на тему: «День української писемності та мови в Українській школі імені Ярослава Мудрого міста Брюсселя»
3.	Кошель Оксана Володимирівна	Українська школа імені Ярослава Мудрого міста Брюсселя Королівство Бельгія	Авторський сценарій українознавчого заходу на тему: «Запалимо свічки» (захід до Дня пам'яті жертв Голодомору і політичних репресій)»

II місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Балацька Наталія Володимирівна	УНЗ Школа «Материнка» ім. Д. Павличка у Варшаві Республіка Польща	Авторський сценарій українознавчого заходу на тему: «Інтерактивна ігрова програма «Ой на Катерини і на Андрія»

III місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Ганич Оксана Михайлівна	Школа Дивосвіт, М. Алькоркон, Мадрид Королівство Іспанія	7 клас Історія України Тема: «Утворення Галицько – Волинського князівства. Роман Мстиславич. Боротьба за владу. Данило Романович»
2.	Лобач Алла Володимирівна	Українська суботня школа «Трембіта» Грецька Республіка	Авторський сценарій українознавчого заходу на тему: «Казка-п'єса «Зимова мандрівка»

Авторський розвивальний навчальний урок початкової школи на українознавчій основі

I місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Воловень Ірина Михайлівна	Берестівський НВК «ЗОШ I- III ступенів - ДНЗ» Дубровицького району Рівненської області	Інтегрований урок з літературного читання та трудового навчання 4 клас Тема: «Сторінками історії України»
2.	Ложешник Ніла	Комунальний заклад» «Навчально-виховний	Інтегрований урок з математики, української мови та Я у світі на

	Олександрівна	комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад с. Йосипівна Захарівського району Одеської області	українознавчій основі 3 клас Тема: « Народні промисли України»
3.	Окомашенко Ніна Семенівна	НВК «Піщанська загальноосвітня школа І- ІІІ ступенів- дошкільний навчальний заклад» Покровської районної ради Донецької області	Урок української мови. 3 клас. Тема: « Узагальнення знань про змінювання прикметників за родами і числами.(Плетемо український віночок)»
4.	Онофрійчук Тетяна Андрійчук О.В., Дубенюк О. А., Філіпчук О. П.	м. Бердичів, ЗОШ І-ІІІ ст. №12 Житомирської області	Інтегрований урок музики, образотворчого мистецтва та трудового навчання 5 клас Тема: «Ляльковий театр»
5.	Симчук Олена Володимирівна	ЗОШ І-ІІ ст. с. Пірванче Горохівського району Волинської області	Інтегрований урок математики і краєзнавства. 4 клас Тема: «Обчислення площі фігури за допомогою палетки. Задачі, пов'язані з площею прямокутника. Подорож у Національний історико-меморіальний музей «Поле Берестецької битви»»
6.	Стародуб Олена Олександрівна	Мліївська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №1 Городищенського району Черкаської області	Природознавство 4 клас Тема: «Україна на планеті Земля. Карта України»
7.	Якимцева Надія Іванівна	НВК «СЗШ І-ІІІ ступенів №1 –гімназія» смт Муровані Курилівці Вінницької області	Літературне читання 4 клас Тема: «Урок додаткового читання «Хліб - усьому голова»

ІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Мірошніченко Юлія Анатоліївна	Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 7 Рубіжанської міської ради Луганської області	Музика 4 клас Тема: «Безмежний світ музичного фольклору»
2.	Мороз Наталія Іванівна	Апостолівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4 Дніпропетровська область	Трудове навчання 4 клас Тема: «Витинанка. Осінній листопад»
3.	Павлюшина Людмила Іванівна	Камянська загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів Новопокровської районної ради Луганської області	Літературне читання 3 клас Тема: «Усна народна творчість». Підсумковий урок
4.	Денисенко Світлана Василівна	Балаклійська ЗОШ І-ІІІ ступенів №3 Харківської області	Я у світі 3клас Тема: «Де ти живеш. Твоя країна – Україна»

5.	Єфімова Олена Михайлівна	Троїцька ЗОШ І-ІІІ ступенів Біляївського району Одеської області	Літературне читання 4 клас Тема уроку: «Вступ до розділу. Тарас Шевченко. Про себе»
6.	Красько Ірина Ігорівна	Синельниківський навчально- виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад» Дніпропетровської області	Я у світі Клас 3 Тема: « Історичні скарби України»
7.	Кудрявченко Світлана Анатоліївна	КЗ –НВК «Школа-гімназія» Одеської області	Українська мова 4 клас Тема: «Повторення про іменник»

ІІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Бец Алла Володимирівна	Завалійківська ЗОШ І-ІІІ ступенів Хмельницької області	Українська мова 2 клас Тема: «Узагальнення знань і вмінь про слова, які називають дію предметів»
2.	Бур'ян Лариса Петрівна	Валявська ЗОШ І – ІІІ ступенів Городищенської районної ради Черкаської області	Літературне читання 4 клас Тема: «Сторінками історії України»
3.	Димнич Олеся Василівна	Михальчанська ЗОШ І-ІІІ ступенів Чернівецької області	Українознавство 4 клас Тема: «Топоніми рідного села як прояв пам'яті народу»
4.	Мірошник Валентина Іванівна	КЗО «Вишневецький навчально-виховний комплекс» Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області	Інтегрований урок літературного читання народознавства 4 клас Тема: «Усна народна творчість»
5.	Новіков Іван Андрійович	Лиманська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 5, Донецької області	Музика 4 клас Тема: «Пісні рідного краю – квіти нашої душі.(Символи України, музика професійна, народна та професійна в народному дусі)»
6.	Русінова Олена Юріївна	Білозерська ЗОШ І-ІІІ ступенів Добропільської міської ради Донецької області	Літературне читання 4 клас Тема : «Українські народні казки»
7.	Семенюк Любов Петрівна	Судилківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Хмельницької області	Інтегрований урок з літературного читання та предмету «Я у світі» 4 клас Тема: Літературне читання. Знай і шануй символи України. Д.Павличко «Наш прапор». Н.Поклад «Гімн»
8.	Смерочинська Інна Леонідівна	Херсонська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №52 з поглибленим вивченням	Українська мова 4 клас Тема: «Прикметники – синоніми,

		української мови	прикметники – антоніми. Пряме й переносне значення прикметників»
9.	Спірке Людмила Вікторівна	Андріївська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1 Волноваського району Донецької області	Українська мова 1 клас. Тема: «Опрацювання тексту «Т. Г. Шевченко» та вірша «Тече вода з –під явора» Робота з дитячою книжкою
10.	Тютюнник Галина Петрівна	Коровинська ЗОШ І-ІІІ ступенів Недригайлівського району Сумської області	Літературне читання 4 клас Тема: «Золоті зернята народної мудрості»
11.	Федонюк Світлана Анатоліївна	Молодіжненська ЗОШ І-ІІІ ст. Кіровоградської області	Образотворче мистецтво 4 клас Тема: «Казкова квітка Петриківки. Петриківський розпис. Початкове освоєння прийомів розпису»
12.	Ходзінська Леся Миколаївна	Чернівецька ЗОШ І – ІІІ ст. № 38	Українська мова 2 клас Тема: «Позначення м'якості приголосних звуків знаком м'якшення (ь)»
13.	Холявко Жанна Вікторівна,	Браїлівська ЗОШ І –ІІ ступенів Вінницької області	Музика 4 клас Тема: «Календарно – обрядові зимові пісні»
14.	Щербакова Ольга Вікторівна	Авдіївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 7 Донецької області	Інформатика 4 клас Тема: «Вставка зображень у текстовий документ»

Номінація – Фізична культура

І місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Кулик Наталя Євгеніївна	Комунальний заклад «Харківська загальноосвітня санаторна школа-інтернат І-ІІ ступенів №1 І» Харківської обласної ради Харківської області	Клас Фізична культура Тема: «Слава козацька не вмере не поляже» Спортивно-патріотичне свято

ІІ місце

№ п/п	ППП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Вальчук Валентина Леонідівна	Червоненська ЗОШ І-ІІІ ступенів Червоненської селищної ради Житомирської області	Тема: «Легка атлетика із орієнтуванням на місцевості» Інноваційний урок з фізичної культури з елементами українознавства
2.	Русанова Неля Михайлівна	Златоустівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Волноваської	Тема: «Спортивні ігри. «Баскетбол»»

		районної ради Донецької області	
--	--	---------------------------------	--

III місце

№ п/п	ІПП учасника	Назва освітнього закладу	Тема уроку
1.	Дворецька Олександра Євгенівна	Першотравенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 Дніпропетровської області	Тема: «Спортивна гра «Волейбол»»
2.	Лисенко Михайло Юрійович	Чмирівський навчально-виховний комплекс «Школа І ступеня - гімназія» Чмирівської сільської ради Старобільського р-ну Луганської області	Тема: «Ведення м'яча внутрішньою частиною підйому»
3.	Вітошинська Надія Михайлівна	Львівська українська гуманітарна гімназія ім.Олени Степанів з поглибленим вивченням українознавства та англійської мови	Тема: «Волейбол. Оволодіння навичками передачі м'яча»

2. Відділу освітніх технологій та популяризації українознавства й відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій розмістити на сайті Науково-дослідного інституту українознавства інформацію про переможців Конкурсу.

3. Відділу освітніх технологій та популяризації українознавства й відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій підготувати дипломи переможцям та учасникам Конкурсу й розіслати їх.

4. Контроль за виконанням наказу покладаю на себе.

**Голова журі Конкурсу,
директор Науково-дослідного
інституту українознавства**

Б. М. Галайко

**МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ПЕРЕМОЖЦІВ В НОМІНАЦІЇ
«АВТОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ УРОК З КУРСУ ЗА ВИБОРОМ
«УКРАЇНОЗНАВСТВО» ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

Кльова Людмила Камільянівна, вчителька початкових класів Авдіївської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів № 1 військово-цивільної адміністрації міста Авдіївки Донецької області

Урок з курсу «Українознавство», 1 клас

Тема. Колиска роду – українська хата.

Мета: виховувати повагу до національних та родинних традицій українського народу.

Завдання:

- розширити в учнів знання про Батьківщину, український національний побут, народні традиції, що пов'язують людей однієї країни;
- ознайомити дітей з внутрішнім інтер'єром стародавньої української хати та хатніми оберегами;
- виховувати любов до близьких людей, батьків, до України, до рідної домівки, народних джерел мудрості, звичаїв, традицій, обрядів;
- спонукати самостійно отримувати знання, розвивати вміння творчо мислити.

Наочне обладнання: українські костюми, рушники, ікони, вишивки, предмети українського побуту, посуд, меблі, скринька.

Музичне оформлення: фонограма пісні «Хато моя, рідно хато», «Нова хата», запис фільму «Українські хати».

Обладнання: проектор, екран, комп'ютерна техніка.

Місце проведення: шкільний історико-етнографічний міні-музей «Українська минувшина»

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

І. Організаційна частина.

Учитель. Привітаємось любесенько,

Усміхнімося радесенько.

І все в нас буде гаразд,
Урок принесе користь для нас.

II. Активізація пізнавальної діяльності

1. «Дерево очікувань та бажань»

Учитель. З давніх-давен нам відомо, що символом життя є дерево. Помічником на нашому уроці теж буде дерево пізнання на якому листочки - це символи ваших очікувань від уроку. Прощу написати на них про що ви мрієте дізнатись на уроці, чого очікуєте, а наприкінці уроку ми перевіримо чи справдилися ваші сподівання.

III. Повідомлення теми і мети уроку

Учитель. У народі говорять, що людина за життя повинна збудувати дім, посадити дерево, виростити дитину.

- Сьогодні ми поговоримо про українську хату, хатні обереги, дізнаємося як будували наші предки свої хати, поринемо у давній світ українства.

1. Ти стоїш, небагата й непишна,

Виглядаючи з саду у луг.

Рясний цвіт обтрусили вишні.

На солом'яний твій капелюх.

2. Ти приймала і щастя, і лихо,

Поважала мій труд і піт,

З-під сірої теплої стріхи

Ти дивилася жадібно в світ.

3. Відчиняла ти лагідно двері,

Для нового життя і добра.

Друзів кликала до вечері.

Рідна, хато, моя стара.

4. Все для мене тут рідне.

Стіни - білі, як сніг,

І віконце привітне,

І дубовий поріг.

5. І ряденця строкаті,

Й рушники на стіні, -

Навіть дим в нашій хаті

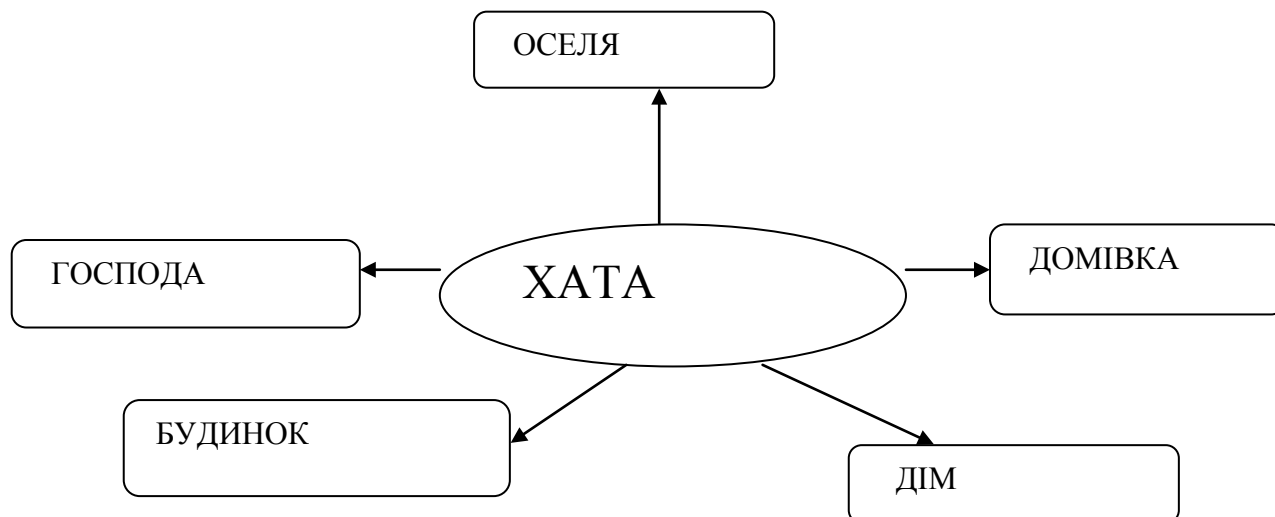
Рідно пахне мені.

Пісня. «Хато моя, рідно хато».

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Вправа. «Асоціативний куш»

Учитель. Як ще по іншому можна назвати хату? Доберіть назви.

2. «Криголам». Розминка

Учитель. А хата яка в нас?

Хороша

Акуратна

Тепла

Ажурна

3. Проблемна ситуація.

Учитель. У мене відразу виникла проблема. Що таке хата? Батьківська хата?

Учні. Батьківська хата - це ...

4. Пояснення вчителя. У давнину люди будували хати з глини чи дерева вікнами до сонця. Дахи вкривали соломою та очеретом. Та головним вважалося обрати добре місце для хати. За звичаєм на чотирьох кутах майбутньої оселі клали по хлібині і трохи дрібних грошей, щоб щасливо жилося. В давнину на будівництво оселі йшло багато часу, більше року. І була хата не цегляною, а дерев'яною чи глиняною. Спочатку треба було навозити з лісу дерева. Потім усі рідні, близькі, сусіди допомагали будувати житло. Для будівництва хати вибирали дерева однакової висоти, які росли повільно. Найкращою породою для рубання вважалися три місяці.

- Як ви гадаєте, в які місяці рубали дерева для будівництва хати? (*грудень, січень, лютий, бо в цей час вони найтвердіші, найміцніші*)
- А чому не рубали влітку? (*в цей час по дереву кружляють соки, які роблять його крихким*)

Покрівлю хати із соломи чи очерету називали стріхою. Така хата взимку зберігала тепло, а влітку рятувала від спеки.

- Якого кольору глиняні хати? (*білі*)

Біла хата. Це обов'язкова національна прикмета українців. В народі казали, що біла барва - це символ чистоти, морального здоров'я, душевної краси. Білі стіни добре гармоніювали з сірим солом'яним або дерев'яним дахом. Коли будівництво помешкання було закінчено, обов'язково плели вінок із квітів і ставили в хаті. А як входили вперше до хати, то брали із собою хліб, скатертину, рушник. За охоронців дому вважали ластівку, лелеку. В народі говорять: «Де лелека водиться, там щастя родиться». Про хату в народі складено багато прислів'їв та приказок. Починається хата з порога. Ні в якому разі не можна наступати на поріг або щось давати через поріг. Він вважається межею між зовнішнім світом і внутрішнім. Тому, якщо не бажаєте поспілкуватися з мешканцями поту стороннього світу, краще переступіть поріг і тихенько увійдіть до хати. Постійте хвилинку, а потім вклоніться і привітайтеся до неї: «Добрий день!». І все добро, радість і щастя, що живуть у цій хаті, обгорнуть вас своїм теплом.

Перегляд фільму «Українська хата»

5. Фізкультхвилинка

Стоїть хата небагата,

(Руки на поясі і повертаються ліворуч – праворуч)

Солом'яна стріха,

(Долоні тримають над головою – наче стріха)

Причілочки у китицях,

(Руки ставлять поличкою)

Мальовані вікна,

(Розводять руки показуючи вікна)

Обмазка підведена, а трава біленька.

(Знову руки на поясі, повертаються ліворуч – праворуч)

На подвір'ї, як барвінок, трава зелененька.

(Виконують присідання)

6. Вправа «Кубування».

Учитель. Настав час роботи в парах. Потрібно скласти прислів'я. На гранях куба розкидані слова, їх треба об'єднати в прислів'я.

1. Без господаря дім плаче, а без господині хата.
2. Гість у дім - радість з ним.
3. Хату руки тримають.

7. Вправа «Ажурна пилка».

Учитель. Зараз ми попрацюємо в групах. Домашнім завданням було приготувати відомості про внутрішнє облаштування української хати. У нас є три групи доповідачів. Нагадую правила роботи в групах:

1. Говорити по черзі, не перебиваючи один одного.
2. Дотримуватися правила піднятої руки.
3. Працювати так, щоб не заважати іншим.

Перша група. Центром хати була красуня піч: годувальниця, нагрівальниця, лікувальниця. Піч служила українському селянинові тричі: для опалення житла, як тепле спальне місце і для приготування їжі та випікання хліба. Піч в українській оселі – духовний символ, вісь сімейного життя, що згуртовує та оберігає рід і родовід. Слово «піч» походить від слова «печера». І справді, піч має вигляд печери, склепіння якої освітлене відблесками вогнища. Вогонь у печі вважався священним. Господиня повинна ставитися до нього лагідно, про нього не можна казати нічого поганого, у нього не можна плювати, кидати що-небудь нечисте, з ним не можна бавитись. Піч називають «берегинею родинного вогнища». Господиня завжди охайно білила піч, в окремих регіонах України розмальовувала. За станом печі судили про охайність господині. «Яка піч - така й господиня», - казали люди.

Друга група. За піччю - дерев'яний поміст, піл для сання або ліжко. Під ним зберігалися хатні речі. Над полом вішали колиску для дітей. Співали колискові пісні*(співають колискову «Ходить сон»)*. Там же були жердки, на яких висів одяг. Поряд із піччю, біля дверей міститься вмонтований у стіні мисник для посуду. У

ньому – посуд: глечики, кружки, дерев'яні ложки, глиняні миски. Індивідуальних мисок не було – вся сім'я їла з однієї, але кожен мав свою дерев'яну ложку зі спеціальною поміткою. Внизу під мисником на лаві зберігалися різноманітні мішалки, колотівки, збивачки, ополоники, копистки, макогони, качалки, пательні, друшляки, дощечки.

В місці де сходяться лавки, найпочесніше місце - покуть. Тут розміщувалися ікони, а також особливо цінні речі: свічки, свячена вода, молитовні книги, а також дідух, перев'язаний червоною стрічкою. В порядній хаті ніколи не сварились, аби не осквернитися тією образою. Особливо дбали про оздоблення покуті - почесного червоного кута. Гість, що переступав поріг української хати, знімав шапку і відразу кидав погляд на покуть. З покутам були пов'язані найвизначніші події в житті родини. За стіл на покуті саджали почесних гостей, дорогих людей, влаштовувалася перша після народження дитини купіль, на почесному покутньому місці шанували на весіллі молодят.

Третя група. Між дверима і піччю стояли кочерга або коцюба, рогач і хлібна лопата, а коло мисника - віник, відро з водою. У кожній оселі обов'язково була скриня, де зберігали одяг та інші речі. Ще в ній зберігалися родинні реліквії, тобто пам'ятні речі, що залишалися дітям на згадку про батьків. А також святковий одяг: вишиті сорочки, плахти, спідниці, хустки, безрукавки, свитки. Про одяг дбали всі. Святкові, а подекуди й буденні сорочки мали вишивку. Нею прикрашали комірець, манжети, перед, подол. Старі люди казали, що вишивка боронила людей від злої і нечистої сили. Скрині були мальовані або різьблені, здебільшого квітками. Кожна дівчина мріяла про скриню, заповнену гарно вишитими та потрібними речами, які засвідчували її майстерність, працьовитість та її розуміння краси. Скриня залишалася власністю дівчини, а пізніше жінки, на все життя. Скриню ставили у світлиці недалеко від столу.

Четверта група. У кожній оселі було багато рушників, бо рушник в українців був оберегом оселі. Гарні вишиті рушники послуговувались не тільки як прикраса, оздоба у хаті, вони мали велике практичне значення: рушник був скатертиною і вузликом, де зберігали харчі, утирачем, закутником (коли немовлятко купали його загортали у вишитий рушник); рушником накривали хліб на столі, паску і крашанки на

Великдень; господиня накривала хлібну діжу, коли готувала тісто для випічки; на весільний рушник ставали молоді на щастя; рушниками прикрашали оселю під час свят. Рушник оберігав від усьогозлого.

V. Узагальнення та систематизація знань.

1. Дидактична гра «Народознавче лото».

На дошці плакат «Внутрішнє убранство української хати». Діти відгадують загадки, обирають потрібні предмети і закріплюють на відповідному місці.

1. Б'ють мене ціпами, ріжуть мене ножами.

Зате мене отак гублять, бо всі мене дуже люблять. (*хліб*)

2. Ходять, ходять, а вхату не заходять. (*двері*)
3. Підтикане, підсмикане, всю хату збігало, під припічком сховалося. (*віник*)
4. Що за постіль, щовисить на стелі? (*колиска*)
5. Людей годує, сама голодна. (*тарілка*)
6. Маю 4 ноги, в полотно вбирають, їсти й пити заставляють. (*стіл*)

7. З землі робився, на кружалі вертівся, на огні пікся, на базарі бував, людей годував. (*горищик*)

2. Завдання із скриньки.

Учитель. У скрині приховане для вас цікаве завдання. Треба відгадати назви предметів і з виділених букв у відгадках скласти слово:

1. Як називається вишитий шматок тканини для оздоблення житла в українських оселях. **Рушник.**
2. Як називається річ, що була покликана захистити від злих сил, забезпечувала здоров'я, добробут і спокій у родині. **Оберіг.**
3. Земляна підлога, мазана глиною. **Долівка.**
4. Яке магічне число використовували при будівництві хати? **Три.**
5. Поле скляне, а межі дерев'яні. **Вікно.**
6. Як називається сільський одноповерховий будинок? **Хата.**

Діти називають слова, які з'являються по черзі на екрані. На дошці записується ключове слово «**РОДИНА**»

Учитель. Хто ж проживає у хаті? (*Родина*)

Учитель. Батьківська хата входить у життя кожної людини як щось найсвітліше, найтепліше. І в ній завжди панує любов, тепло, злагода і українська пісня. *Звучить пісня « Нова хата»*

VI. Підсумок уроку. Рефлексія. «Дерево очікувань та бажань».

Учитель:

- Що вам найбільше запам'яталося?
- Які відкриття ви зробили для себе?
- Які нові слова зацікавили й запам'ятали?
- Чи справдилися ваші очікування від уроку?

Учитель. Рідна хата! Оспівана в піснях, оповита легендами та переказами, вона буде завжди символом добра й надії, її незгасний вогник світитиметься теплом маминої любові, вірою в добро, високою людяністю, одвічною сподіванкою на чисте небо над нами. Наша оселя, хатній пожиток, пісня, злагода, добре слово, спогад – це Березина роду. Бережіть її! Без минулого немає майбутнього!

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Скласти кросворд (загадки або вікторину) до теми «Українська хата»

Москалюк Людмила Юріївна, вчителька початкових класів Ізюмської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2

Урок з курсу «Українознавство»

Тема. Чарівний світ писанок (урок-проект «У світі цікавого»)

Мета: поглибити знання учнів про традиції українського народу та святкування Великодня в інших країнах світу; стимулювати пізнавальну активність та творчу самостійність учнів; розвивати навички свідомого, правильного та виразного читання; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття гордості за Україну.

Обладнання: карта-схема проекту, макети великодніх подарунків, взірці писанок різних куточків України, картки Банку знань, макет великоднього кошика, дидактичний матеріал для створення "інтернет - сторінки", сигнальні картки, українські писанки, відео «Великодні писанки».

Матеріал до уроку: Ю. Долінська "Скільки треба писанок?", вірші різних авторів про писанки та свято Великодня.

Тип уроку: сприймання та усвідомлення нових знань.

Підготовка до уроку

- 1. Пошукова група:** знайти і підготувати інформацію про музей писанки та пам'ятник українській писанці.
 - 2. Творча група:** підготувати міні-виставу "Скільки треба писанок?" за віршем Ю. Долінської.
 - 3. Видавнича група:** зібрати вірші про писанку та Великдень, виготовити міні-книжечки у формі писанки.
- Оформлення дошки до уроку**

Хід уроку

І. Організаційний момент

- Успіхи чекають нас,
Ми-старанний, дружній клас.

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Створення ситуації успіху

- Діти, як ви вважаєте, чи багато у світі цікавого?
- А чи може людина знати про все, що відбувається у світі?
- Вірно. Людина дізнається про те, що її цікавить, протягом усього життя.
- А вам хочеться дізнатися про щось цікаве?
- Тоді пропоную взяти участь у проекті " У світі цікавого ". А щоб він був вдалим, потрібно бути активними, уважними та працьовитими.

III. Повідомлення теми і завдань уроку

Карта-схема проекту (частини проекту рухомі, протягом уроку змінюються на макети за темою проекту)

- Завдяки проекту ми потрапимо до багатьох країн світу, дізнаємося, що дарують на Великдень у різних куточках землі і поринемо у чарівний світ писанок.

Для цього потрібно виконати ряд завдань:

- презентувати саморобні книжки-писанки;
- отримати інформацію із Банку знань;
- дізнатися про музей писанки та пам'ятник українській писанці;
- ознайомитися із віршем Юлії Долінської " Скільки треба писанок? ";
- створити інтернет - сторінку " Чарівний світ писанок ";
- поповнити Банк знань новою інформацією.

IV. Сприймання та усвідомлення нових знань

- З давніх-давен напередодні Великодніх свят українці займаються писанкарством. Зорієнтоване на символічне значення яйця ремесло набуло оригінальності, увібравши в себе всю красу національної культури. Готуючись до уроку ви також створювали книжечки у вигляді писанок та підбирали вірші. Отже, вам слово.

1. Презентація саморобних книжок

- Вдала презентація дозволяє дізнатися ,що є символом Великодня у Чехії. (На карті-схемі проекту слово " Презентація " змінюється на макет зайчика з крашанками) .

- Символом Великодня є заєць, адже тільки йому надана честь " висиджувати " крашанки.

2. Інформація із Банку знань

- А зараз всіх, хто презентував книжки, запрошую до Банку знань. Оберіть, будь ласка, картку із додатковим завданням, з яким, на вашу думку ви впораєтесь.

Картка № 1 (Книга)- тестове завдання.

Обери правильну відповідь.

Писанка – це

А – картина, написана художником;

Б – розмальоване символічними знаками яйце;

В – пристрій для письма.

Картка № 2 (Таємна скринька)- впізнати предмет за описом.

У таємній скриньці предмет, за допомогою якого розписують яйця на Великдень.

Що це за предмет? (Писачок) (Після відповіді учень відкриває таємну скриньку і переконується у правильності своєї відповіді).

Картка № 3 (Знак питання)- пояснити значення слова.

Що означають ці слова: Великдень, писанкарство, символічні знаки? **Картка № 4** (Пензлик та олівці)- завдання за малюнками. Покажи на малюнках писанку, крапанку, шкрябанку, крашанку і поясни свій вибір.

Картка № 5 (Маска)- словесний портрет.(Завдання з логічним навантаженням на робочій таблиці «Віночок для писанки»).

Склади зі слів-епітетів віночок для писанки та поясни свій вибір. (На квіточках слова: красива, великодня, барвиста, кольорова, святкова, чарівна, солодка, новорічна).

Виконане завдання

- Чому не обрано квіточки зі словами: солодка, новорічна?

Картка № 6 (Зеро)- відповідь на запитання вчителя.

(Після кожної відповіді всі учні сигналізують про правильність виконаних завдань)

- Інформація із Банку знань дозволяє дізнатися, які крашанки на Великдень дарують у Швеції.

(На карті слова " Інформація із Банку знань " змінюються макетом картонної крашанки).

- У Швеції крашанки роблять із картону, а всередину кожного яйця кладуть по великій цукерці.

3. Робота в парах. Взаємооцінка усіх саморобних книжок.

4. Енциклопедія

Пошукова група відшукала інформацію про музей писанки та пам'ятник українській писанці. Надамо їм слово.

1) Звіт пошукової групи.(Розповідь супроводжується зібраним наочним матеріалом).

Пам'ятник українській писанці було створено за проектом художника Павла Цимбалюка у канадському місті Едмонтон. Він має розмір триповерхового будинку. Складений із сорока частин, з яких утворено різні геометричні фігури. Музей писанки був створений у тисяча дев'ятсот вісімдесят сьомому році. Спочатку колекція зберігалася у церкві Благовіщення, яка була побудована у шістнадцятому столітті. З двохтисячного року музей переїхав у нове приміщення, яке збудовано у формі величезної писанки, висота якої сягає тринадцять з половиною метрів. Цей музей занесено до Королівської енциклопедії Великобританії як місце зберігання шедеврів світового мистецтва. У фондах музею налічується понад десять тисяч писанок, але в експозиції представлено близько трьох тисяч.

2) Словникова робота (Едмонтон, Коломия).

- Відкриємо цікаве у Швейцарії.

(Слово " Енциклопедія " змінюється на макет прикрашеного джерела).

- Швейцарці дотримуються дуже красивого Великоднього звичаю – прикрашають джерела композиціями із квітів, стрічок і декоративних яєць.

5.Фізкультхвилинка(тематична)

(Учень по черзі демонструє зображення символів, що використовуються у писанкарстві, діти після кожної картки промовляють слова вірша, виконуючи вправи).

1. Сонце сяє угорі,
2. Землю зігріває.
3. А від матінки-Землі деревце зростає.
4. Пташка лине до небес,
5. Розлилися води...

Пристає до чудес після сну природа.

6. Ознайомлення із віршем Юлії Долінської "Скільки треба писанок?"

- 1) Бесіда про чарівний світ писанок.
 - 2) Перегляд вірців писанок з різних куточків України. (Відео та демонстраційний матеріал у групах).
 - 3) Слово про автора. (Розповідь вчителя про Юлію Долінську)
 - Творча група підготувала міні-виставу "Скільки треба писанок?". Надамо їм слово.
 - 4) Виступ творчої групи.
 - 5) Аналіз змісту вірша.
 - 6) Робота з Азбукою почуттів. (Визначення тону, темпу та інтонації).
 - 7) Читання вірша учнями.
 - Маємо можливість завітати і до Австралії.
- (Слова "Творчий політ" змінюються макетом шоколадної крашанки).
- В Австралії дуже популярні великодні крашанки із шоколаду або цукру.

7. Хвилинка релаксації (вчитель на фоні повільної мелодії описує, як діти на березі річки розмальовують писанки, учні, закривши очі, уявляють цю картину).

V. Узагальнення та систематизація знань

1. Інтерактивна гра. Створення інтернет-сторінки "У світі писанок". (

Демонстраційна – на дошці, індивідуальні – на партах).

Робота в парах

(Із чотирьох конвертів обирається правильна інформація і

"викладається" на інтернет – сторінку (паперовий варіант).

Завдання для гри, що вкладені в конверти:

У світі писанок

Перший в Україні і єдиний у світі музей писанки відкрито у Коломиї.

Перший в Україні і єдиний у світі музей писанки відкрито у Львові.

Писанка-символ весняного відродження природи.

Писанка-символ весняних свят.

Писанка-невід'ємна частина Великодня.

Писанка-невід'ємна частина Різдва.

Пам'ятник українській писанці створено у Едмонтоні.

Пам'ятник українській писанці створено у Лондоні.

- Створення інтернет - сторінки дає нам можливість дізнатися, що дарують на Великдень у Іспанії.

(Слова " інтернет - сторінка " змінюються макетом подарунка).

- У Великій Британії Великдень - справжнє дитяче свято. У цей час дітям дарують подарунки і солодощі батьки, знайомі, родичі і навіть перехожі на вулицях.

VI. Підсумок уроку

1. Поповнення Банку знань новою інформацією

- Завдяки виконанню цього завдання дізнаємося про Великдень в Іспанії.

(Слова " Нові знання " змінюються на макет квіткового килима).

- На Великдень в Іспанії вулиці вкривають килимами із квітів.

2. Робота на контрольних картках-схемах проекту (Робота на картках, де запитання потрібно поєднати з відповідями за темою).

Швеція		Подарунки і солодощі для дітей
Велика Британія		Картонні крашанки з цукерками
Австралія		Символ Великодня - Зайчик
Чехія		Крашанки із шоколаду або цукру
Швейцарія		Вулиці у квіткових килимах
Іспанія		Прикрашені декоративними яйцями джерела

3. -Молодці! Проект завершено. Дякую за хорошу роботу.

VII. Ознайомлення з виставкою книг та журналів.

VIII. Домашнє завдання

Урок з курсу «Українознавство», 3 клас

Тема: Моя роль у творенні української держави (Супроводжується відеопрезентацією).

Додаток 1. (Слайд 1)

Мета: формування предметних компетентностей: розширити і поглибити знання учнів про Батьківщину; формувати уяву про Україну як незалежну державу у світовому співтоваристві; продовжити ознайомлення з державними і національними символами України; вчити плекати в собі риси громадянина і патріота; усвідомлювати, що дбайливе ставлення до природи, збереження мови і традиційної культури необхідне для процесу державотворення; свою роль у творенні української держави через пізнання і самопізнання, через творення і самотворення. Розвивати патріотичні почуття, національну свідомість школярів, громадянські якості, почуття людяності, власної гідності за приналежність до своєї нації; пізнавальний інтерес до минулого і сьогодення рідного краю, гордості за свою країну; спостережливість, пам'ять, творче мислення та мовлення учнів, уяву. Виховувати патріотів рідної держави, повагу до її символів, до культури свого народу; любов до рідного краю, його історичного минулого і сучасного; прищеплювати почуття гордості за рідну землю, бажання приносити користь рідній країні, сприяти покращенню життя на цій землі.

формування ключових компетентностей: уміння вчитися: формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати; активну пізнавальну діяльність, критичне мислення;

комунікативної: удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування, уміння налагоджувати взаємодію під час роботи в парі, групі, будуючи відповідним чином свої висловлювання; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих, комунікабельність,;

інформаційної: розвивати вміння здобувати з додаткових джерел необхідну інформацію; обговорювати отриману інформацію;

соціальної: формувати здатність працювати в команді, дарувати подарунки;

загальнокультурної: сприяти дотриманню норм мовленнєвої культури, правил поведінки на уроці.

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: літературне читання, українська мова, природознавство, я у світі.

Обладнання: мультимедійний комплекс, картинки квіток-символів України для виконання практичної роботи, вірші про Батьківщину В.Симоненка, П.Бондарчука, портфоліо учнів, фонограми пісень, відеокліп «Україно моя, ти найкраща у світі», фігурки українця та україночки, фізична карта України, тематичні ілюстрації.

Хід уроку

I. Організаційний момент. *Відгадати загадку. (Слайд 2).*

Є в ній вогонь калини,
Дзвін струмків, солодкий щебет ранніх солов'їв,
Твоя, дитино, пісня колискова
І материнське тепле й ніжне слово.

(Батьківщина)

II. Повідомлення теми , мети і завдань уроку. (Слайд 3).

1. Технологія «Закінчи речення». Поміркувати та закінчити рядки з вірша Василя Симоненка:

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки ... (*Батьківщину*).

(Діти пропонують свої варіанти відповідей, учитель закінчує рядок словами поета).

- А ви любите свою Батьківщину?

2. Технологія «Асоціативний куш». (Слайд 4).

- Подумайте, що значить любити Батьківщину?

Любити Батьківщину

бути вірним сином (дочкою) пишатися нею прославляти добрими
вчинками

3. Вправа «Очікування». (Слайд 5).

- Що ви очікуєте від уроку?

У кожного на парті лежить квітка – символ України.
Напишіть на ній свої мрії і очікування від сьогоденного
уроку і прикріпіть її на ліву частину дошки.

На кожній квітці написані слова:

Я хочу дізнатися ... *(про те, чим я можу стати корисним для моєї
Батьківщини, відкрити для себе нові премудрості).*

Я хочу навчитися... *(розв'язувати непередбачені завдання і ситуації).*

Я хочу отримати... *(нові знання про мою Батьківщину).*

Я хочу побачити... *(свою роль у творенні нашої держави).*

Я хочу зрозуміти ... *(чи зможу я бути корисним своїй Батьківщині).*

Я хочу стати ... *(справжнім патріотом).*

Я очікую, що на уроці ... *(буде цікаво і будуть непередбачені завдання і ситуації).*

III. Мотивація умінь школярів.

1. *Поетична хвилинка* (підготовлені учні читають вірш Петра Бондарчука
«Батьківщина»). (Слайд 6).

2. *Гра «Я так думаю»*. (Слайд 7).

- «Бути справжнім українцем значить...» (думки).

- Згодна з усіма вашими думками, але хочу почути,
яка ваша роль у творенні української держави.

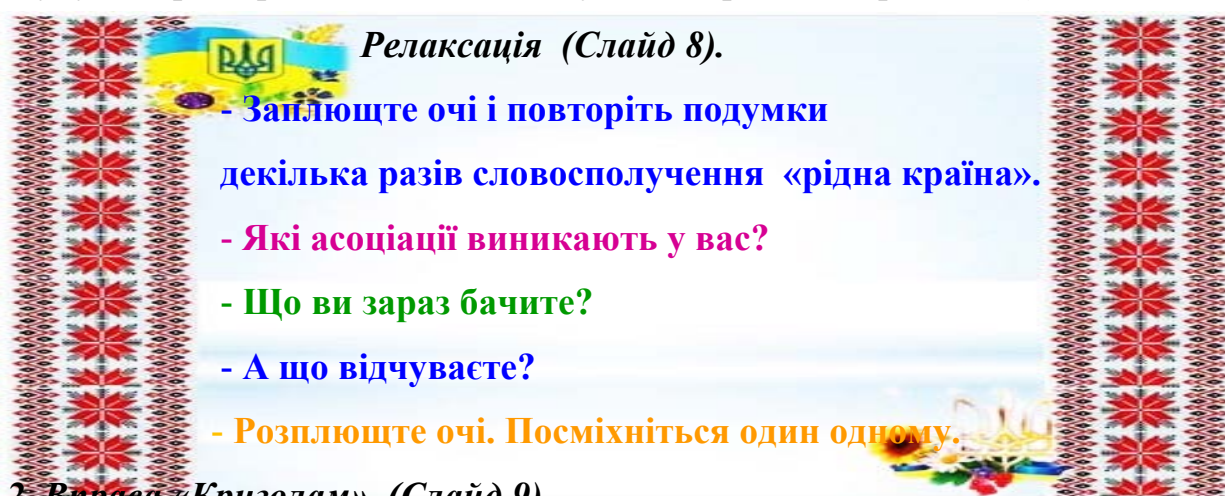

IV. Сприймання і усвідомлення учнями нового матеріалу.

1. *Творча пошукова робота учнів «Коло ідей»* на тему «Моя роль у творенні
української держави». (Слайд 7).

(Орієнтовні відповіді учнів:

- буду популяризувати державні символи України, її гетьманів, відомих синів і дочок, подвиги славних козаків;
- прославлятиму свою землю, висаджуючи рослинні символи: вербу, калину, чорнобривці, барвінок, руту-м'яту, мальви та інші рослини – символи України;
- організую фотовиставку «За кращу долю народу України боролися світові діячі культури: Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Грушевський та інші» і організую її перегляд на усіх континентах земної кулі;
- добрими справами буду прославляти мою Батьківщину у світі, а саме - здобуту професію кваліфікованого спеціаліста і своїм новаторством здивую світ;
- буду говорити рідною мовою, навчу інші народи говорити нею).

Релаксація (Слайд 8).

- **Заплющте очі і повторіть подумки декілька разів словосполучення «рідна країна».**
- **Які асоціації виникають у вас?**
- **Що ви зараз бачите?**
- **А що відчуваєте?**
- **Розплющте очі. Посміхніться один одному.**

2. Вправи «Криголам». (Слайд 9).

Учні класу отримують різнокольорові смужки, на звороті яких записані слова з прислів'їв. Об'єднатися у групи за складеними прислів'ями.

Всюди добре, ... (а вдома найкраще).

Людина без Вітчизни, ... (як соловей без пісні).

Батьківщина-мати, ... (умій за неї постояти).

За рідний край ... (життя віддай).

3. Технологія «Спільний проект» на тему: «Моя роль у творенні української держави». (Слайд 10).

1 група. Презентувати міні-проект «Державні символи України».

2 група. Презентувати міні-проект «Вони прославили нашу Батьківщину».

3 група. Презентувати міні-проект «Дивосвіт природи. Рослини – символи України».

Організувати фотовиставку «Жива скарбнич-

ка нашого краю».

4 група. Презентувати міні-проект «Квітни, мово наша рідна!».

(Презентація роботи кожної групи) (**Відеопрезентація**).

Додаток 2.

Фізкультхвилинка

Україна, (діти розводять руки)

Рідний край, (доторкаються долоньками до сердечка)

Поле, річка (повороти тулуба вправо-вліво)

Зелений гай. (пританцьовують)

Любо стежкою іти (ходьба на місці)

Тут живемо я і ти! (беруться за руки).

- Ми склали спільний проект на тему: «Моя роль у творенні української держави», тепер переглянемо відеокліп, як це вбачають інші українці.

4. Керований перегляд відеокліпу «Україно моя, ти найкраща у світі».

(Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=o2hDWq9fyGc>) (Слайд 11).

5. Скласти сенкан до слова «Україна» (Слайд 12)..

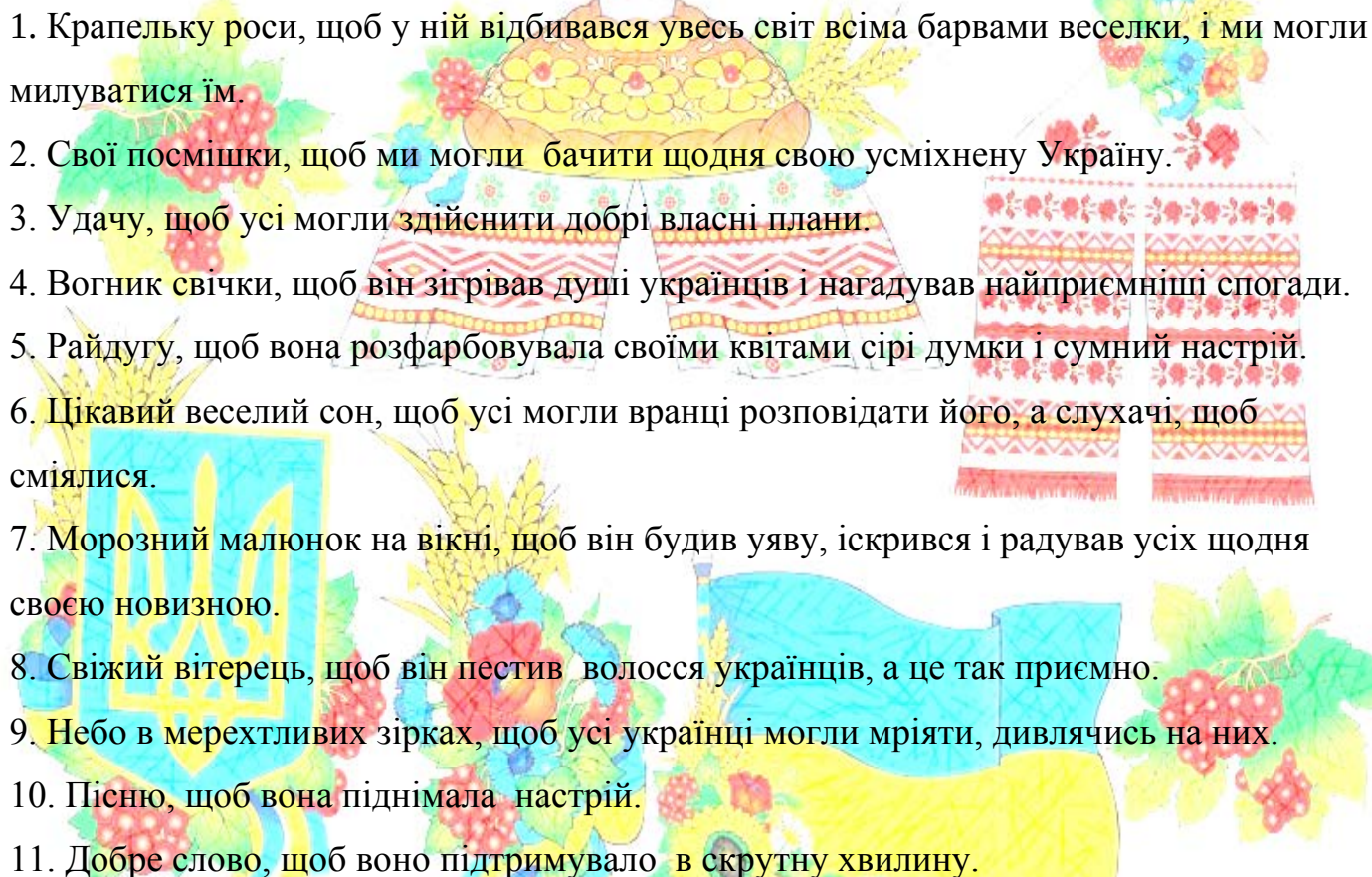
1. Слово.	Україна
2. Яка?	Сонячна, яскрава, щира, найкраща.
3. Що робить?	Зігріває, обдаровує, вітає.
4. Синонім	Батьківщина.
5. Речення - висновок	Ми візьмемо усе найкраще в себе, Пронесемо нащадкам крізь віки. І щоб вони сказали нам «Спасибі» За Україну, яку побудувати ми змогли.

6. Технологія «Шкала думок». (Слайд 13).

Завдання.

- Що я подарую Україні, не маючи ні копійки, адже не вартість визначає цінність подарунка?

(Орієнтовні відповіді учнів).

-
1. Крапельку роси, щоб у ній відбивався увесь світ всіма барвами веселки, і ми могли милуватися їм.
 2. Свої посмішки, щоб ми могли бачити щодня свою усміхнену Україну.
 3. Удачу, щоб усі могли здійснити добрі власні плани.
 4. Вогник свічки, щоб він зігрівав душі українців і нагадував найприємніші спогади.
 5. Райдугу, щоб вона розфарбовувала своїми квітами сірі думки і сумний настрій.
 6. Цікавий веселий сон, щоб усі могли вранці розповідати його, а слухачі, щоб сміялися.
 7. Морозний малюнок на вікні, щоб він будив уяву, іскрився і радував усіх щодня своєю новизною.
 8. Свіжий вітерець, щоб він пестив волосся українців, а це так приємно.
 9. Небо в мерехтливих зірках, щоб усі українці могли мріяти, дивлячись на них.
 10. Пісню, щоб вона піднімала настрій.
 11. Добре слово, щоб воно підтримувало в скрутну хвилину.

У. Підсумок уроку.

1. Технологія «Інтерв'ю».

- Яка була тема нашого уроку?
- Яка ж наша роль у творенні української держави?
- Що найбільше запам'яталось на уроці?

2. Практична робота «Вінок Україні».

- Чи справдилися ваші очікування?
- Беремо квіти з дошки, читаємо, що очікували від

Очікування справдилися! Плетемо з квітів –

символів України віночок і даруємо його нашій любій Батьківщині.

уроку.

2. Творча робота «Коло дружби і єднання». (Слайд 14).

- Діти, ми живемо на своїй рідній землі, яка зветься Україна, а ми з вами – українці. Погляньте на край вашої парти і ви побачите фігурки українця (хлопчики) та україночки (дівчатка), візьміть кольорові олівці і розфарбуйте їх.

Діти працюють під мелодію українських пісень, за бажанням підспівують. З допомогою вчителя розміщують фігурки на дошці у вигляді хороводу навколо карти України.

- А зараз я прочитаю вірш з пропущеними словами, а ви спробуйте їх відгадати і хором назвати.

На землі великій є одна країна:

Гарна й неповторна, мила ... (Україна).

І живуть тут люди добрі, працьовиті,

І скажу, до речі, ще й ... (талановиті).

Землю засівають і пісні співають,

На бандурі грають і вірші ... (складають).

Щоб жила й раділа кожна родина,

Щоб була щаслива наша ... (Батьківщина)!

– А тепер усі встаньте і візьміться за руки, щоб утворився віночок, який є у нашому класі. Ми одна дружна сім'я. Тому жити треба у мирі й злагоді, дружити, ділити з усіма радість і смуток, щоб наше шкільне життя було цікаве і змістовне, насичене хорошими вчинками і цікавими подіями. А всі ми разом могли творити нашу українську державу.

Діти стають у коло і беруться за руки. Говорять слова за вчителем)

Ми усі – одна сім'я,

Неповторні – ти і я!

Будемо усі дружити,

В злагоді і мирі жити.

Бо життя – це диво – казка!

В ньому є любов і ласка!

Ми прийшли у світ, щоб жити

Й на Землі добро творити!

Під музику діти водять танок і повторюють ці

слова.

3. Технологія «Мікрофон». (Слайд 15).

Продовж речення.

- Моя Батьківщина...

- Бути справжнім українцем – значить...
- Патріотом називають людину, яка...
- Громадянин України – це той, хто...
- Я хотів би бачити свою Батьківщину...
- Українець може пишатися...
- Любі діти, підводячи підсумки нашого уроку, хочу наголосити, що ми вже творимо українську державу – приймаємо активну участь у всіх українознавчих заходах.

(Відеопрезентація) Додаток 3.

Дякую всім за роботу!

Список використаних джерел

1. В.Симоненко «Лебеді материнства». Симоненко В. А.Твори: У 2т. / Упряд. Г. П. Білоус, О. К. Лищенко.– Черкаси: Брама-Україна, 2004.
2. П. Бондарчук «Батьківщина». Івась М.Р., Коструба С.С. Перлина: Навчальний посібник з народознавства. – К.: Арка, 2001. – 168с.
3. Дітям про державну та народну символіку України Упоряд. Л.М.Римар. – Х.: Вид. гр. «Основа», 2004.
4. Красоткіна Н.Г. Ми діти твої, Україно. / Розробки бесід з дітьми, тематичні казки та сценарії виховних заходів. – К.: Початкова школа, 2001. – 160 с.
5. Куріпта В.І. Сценарії позакласних заходів для 1-4 класів. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 368 с. – (Б-ка журн. «Початкове навчання»; Вип. 5 (29)).
6. Пістун Т.В. «Свою Україну любіть...» – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 176 с.
7. Михайленко Л.В., Реброва І.М., Сушко В.А., Лагунова Т.І. Найцікавіше про Україну: Ілюстроване енциклопедичне видання. – Харків: Торнадо, 2007. – 96 с.: іл.
8. Стребна О. В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи: посібник / О. В. Стребна, А. О. Соценко. – Х. : Основа, 2005. – 174 с.
9. Інтернетресурси
<https://www.youtube.com/watch?v=o2hDWq9fyGc>.

Синільник Віра Вікторівна, вчителька початкових класів гімназії-ЗНЗ І ступеня міста Обухова імені Володимира Мельника Київської області

Урок українознавства, 3 клас

ТЕМА. Українська національна іграшка. Міні-проект «Якими іграшками гралися наші бабусі?»

Мета: ознайомити учнів із українськими народними іграшками, їх видами, зокрема лялькою-мотанкою; вчити самостійно знаходити інформацію, вміло представляти її аудиторії та здійснювати проектну діяльність;

формувати дослідницькі вміння на основі вивчення української національної іграшки;

розвивати творчі здібності, увагу, самоконтроль, пам'ять; уміння працювати в групах;

виховувати почуття любові до української іграшки, національних цінностей; повагу до культурного та історичного минулого України, почуття відданості своїй державі.

Обладнання: мультимедійна система, ноутбук, презентація, роздавальний матеріал.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь і навичок.

Хід уроку

І. Організація учнів до уроку

1. Створення психологічного настрою на урок. Вітання «Коло»

Діти виходять до вчителя і стають у коло.

– Добрий день, діти! Підійдіть, будь ласка, до мене, станьте в коло. Подумайте і скажіть один одному своє побажання. А я дуже щаслива працювати з вами і бажаю вам успіхів! *(Діти підтримують і продовжують по колу говорити побажання: гарного настрою, відмінних оцінок, нових знань, приємних вражень...)*

– А тепер потисніть один одному руки та посміхніться. Адже не дарма говорять: «Хто свій день починає з посмішки, того буде супроводжувати успіх». Хай це додасть вам гарного настрою та почуття впевненості.

II. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку

Почати наш урок я хочу словами відомого українського письменника Максима Рильського: «Той, хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього». І дійсно, лише той народ має майбутнє, який поважає свою історію. Як ви розумієте слова: «Поважати історію минулого України?» Висловіть свої думки, продовжуючи речення: «Поважати історію минулого України – значить...» (*поважати історію – значить не тільки володіти знаннями про розвиток країни, різні походи, князів, а й знати культурну спадщину народу, його звичаї, традиції та передавати їх у спадок наступним поколінням*).

– У народі існує повір'я, що той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. І тільки знаючи ці традиції, зможемо передавати культурну спадщину свого народу нащадкам.

– Сьогодні до нас на урок знову завітали Оксанка і Тарасик, щоб навчатися разом із нами. Вони принесли нам цікаву гру.

1. Гра «Морський бій» (Додаток 1)

– Тему уроку ви дізнаєтеся, погравши в «Морський бій».

Я називаю координати, а ви записуєте букви.

6Г, 4В, 6А, 1А, 4А, 5Б, 6Б, 8В, 4В, 1А

5Б, 1А, 7В, 3Г, 5В, 5Б, 1А, 4Г, 8В, 5Б, 1А

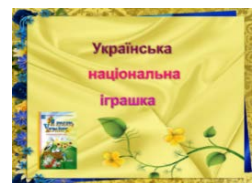
3Г, 1Г, 6А, 1А, 8А, 4В, 1А

– Хто прочитає тему уроку?

– Що ви очікуєте від уроку?

Українська
національна
іграшка

III. Засвоєння нових знань, умінь і навичок

1. Перегляд мультфільму «Це наше і це твоє. Іграшка Зозулиця – наша!» [2]

– Зверніть увагу на іграшку про яку розповідається у мультфільмі.

– Про яку іграшку ви дізналися з мультфільму? Розкажіть про неї.

2. Розповідь вчителя

– Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні. Народні іграшки перевірені дитячою любов'ю до неї, дитячою грою. Народна іграшка несе в собі художню культуру народної творчості.

На території України найдавніші іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

У IV–III тис. до н. е. трипільці виготовляли керамічні жіночі статуетки, різноманітні фігурки тварин (овець, коней, биків тощо) та їх дитинчат.

Селище Опішня (Полтавська обл.) відоме своїми керамічними іграшками, які відображали реальну природу, народний побут, героїв казок, пісень, творів фантастики (коник, квочка з курчатами, пташниця, вершники, міські та сільські жінки у типовому одязі, звірі-музики тощо).

Першим збирачем і дослідником української народної іграшки був священик із Суботова Марко Грушевський, родич відомого історика Михайла Грушевського. У 1904 р. було опубліковано його працю «Дитячі забавки та ігри усякі. Зібрані по Чигиринщині Київської губернії».

Українська народна іграшка має надзвичайно багату історію. Вона поєднала в собі усе: життя і побут народу, звичаї та традиції, обряди та ритуали. Іграшки не виникали просто так, а творилися майстрами для вираження повсякденного життя. Так, наприклад, нареченим до весілля дарували ляльку-мотанку, яка мала б слугувати не тільки забавкою для майбутніх нащадків, але й бути оберегом для молодої сім'ї, а особливо для жінки-матері. Раніше в Україні ляльку-мотанку робили і для того, щоб викликати або припинити дощ, змінити погоду, залагодити сварку в родині.

3. Робота в парах, робота з презентацією (Додаток 2, 3, 4)

– Особливістю української іграшки є те, що її виготовляли з чистих матеріалів. Щоб дізнатися, з якого ще матеріалу виробляли народні іграшки в Україні, вам треба попрацювати в парах.

❖ Добери «ключик» та дізнайся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

QTYKLANHVIZHJIID _____ Тканини

❖ Розшифруй слово – і ти дізнаєшся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

И – II М – I О – III С – IV Л – V

IV III V III I II _____ Соломи

❖ Розшифруй слово – і ти дізнаєшся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

раДева _____ Дерева

❖ Виконай завдання і дізнайся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

1	2	3	4
О	И	3	Л

4	1	3	2

_____ Лози

❖ Закресли шість букв та дізнайся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

ГЛИШІСТЬБУКВНИ _____ Глини

❖ Прочитай та дізнайся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

.атсітогонолоС _____ Солоного тіста

❖ Розшифруй слово – і ти дізнаєшся, з якого матеріалу виготовляли іграшки наші предки.

Р – 1 О – 2 У – 3 Г – 4 В – 5 И – 6 Е – 7 С – 8 Ч – 9

2 5 7 9 2 4 2 8 6 1 3 _____ Овечого сиру

4. Робота з підручником [3, с. 63]

а) Опрацювання тексту про українську народну іграшку. Мовчазне читання тексту

Завдання перед читанням: подумайте, які питання можна поставити за змістом тексту.

– Про які національні іграшки ви дізналися з прочитаного?

– Які уявлення у вас виникають, коли ви бачите ляльку-мотанку?

б) Бесіда за запитаннями

- Які рослинні орнаменти характерні для опішнянської іграшки?
- Які іграшки з солоного тіста випікали навесні?
- Які іграшкові інструменти виготовляли з дерева?
- Хто ліпив іграшки з плавленого овечого сиру?
- З чого робили ляльку-мотанку і як її прикрашали наші предки?
- Чим гралися дівчатка, а чим цікавилися хлопчики?

5. Створення асоціативного куща: лялька-мотанка (Додаток 5)

– Складіть асоціативний куш з висловом

6. Опрацювання рубрики «Це цікаво» [3, с. 64]

– У рубриці «Це цікаво» ви зможете дізнатися, що ляльки-мотанки дотепер виготовляються без застосування голки. А іншу цікаву інформацію ви прочитаєте самостійно.

7. Робота в зошиті. Відгадай загадки. Запиши відгадки [3, с. 65]

Замість справжньої дитини

Є у кожної дівчини.

Її пестять, одягають,

Спати ввечері вкладають.

І годують її смачно –

Дуже мамі вона вдячна!

(Лялька)

Вона гарна і струнка,

В неї густа грива!

Шкода, що не може мчатись,

Можна тільки погойдатись

(Конячка-качалка)

8. Виконання завдань у зошиті [3, с. 65]

– Щоб більше дізнатися про українську ляльку, нам потрібно виконати наступні завдання.

❖ **Пройди лабіринтом і прочитай вислів.**

Починай рухатися з нижньої лівої (виділеної) клітинки.

– Для виконання цього завдання пригадайте сторони горизонту.

Дві клітинки на північ, чотири на схід, одну на південь, дві на захід, три на північ, дві на захід, три на південь, три на схід, одну на південь, дві на захід, дві на північ, дві на схід, одну на північ, дві на захід, три на схід, три на південь, дві на захід.

вол	на	сим	ля	кою
сол	дин	де	ро	ний
ка-	рос	ря	ті,	мо
жі	бе	нка-	но	та
Ляль	муд	ріг.	чої	обе

Лялька-

мотанка – символ

жіночої мудрості, родинний оберіг.

– А зараз пригадайте таблицю множення.

❖ **Порахуй. Розмісти відповіді прикладів у порядку зростання і дізнайся, хто був першим творцем іграшки. Запиши.**

Дитина

9. Складання сенкану про ляльку-мотанку

– Пригадайте правила складання сенкану?

– Складіть, будь ласка, сенкан про ляльку-мотанку.

1. *Лялька-мотанка.*
2. *Маленька, ляна.*
3. *Подарувати, оберігати, захищати.*
4. *Мама подарувала мені ляльку.*
5. *Іграшка.*

6. Коментар

Іграшка – предмет, що використовується в грі.

Твір для зразка

Мама подарувала мені на день народження іграшку. Це маленька ляна лялька-мотанка. Вірю, що вона принесе мені успіх, буде оберігати і захищати.

IV. Фізкультхвилинка для очей «Знайди ляльку» з використанням презентації

- Ви дуже гарно працювали, настав час відпочинку.
- Після того, як закриється лялька, ви повинні уважно слідкувати за її переміщенням і відгадати, де буде знаходитися іграшка. (Справа зверху, зліва знизу, зліва зверху, справа знизу).

1. Літературна сторінка. Робота в зошиті. Опрацювання вірша Наталі Лукан «Ляльки» [3, с. 65]

Мовчазне читання

Ляльки

Є ляльок багато в мене:
в Люді платтячко **зелене**,
в Олі стрічки **красивіші**,
в Юлі очі **голубіші**,
в Галі кращі **черевички**,
в Наді симпатичне **личко**,
Катя вміє **говорити**,
а Оленочка – **ходити**.
Та з усіх ляльок **гарненьких**
лиш одна для мене **мила**.
Її з клаптиків **стареньких**
я із мамою **пошила**.

Наталя Лукан

- Прочитайте, будь ласка, вірш Наталі Лукан «Ляльки». Зверніть увагу на питання після тексту.

- Яка лялька була мила дівчинці?
- Чому ви так думаєте?
- Скільки разів зустрічається в другому рядку буква **ел**? (3)
- Розмалуй одним кольором слова, які римуються (*використовуй кольорові олівці*). Доповни ланцюжок римованих слів.

2. Перегляд мультфільму «Це наше і це твоє. Легендарні обереги – наші!»

[2]

– Перегляньте, будь ласка, мультфільм. Зверніть увагу на обереги про які розповідається в мультфільмі.

3. Розповідь вчителя

– Українське народне мистецтво має багату палітру. Почесне місце у ньому займає традиційна народна лялька.

Серед українських традиційних ляльок унікальним явищем є ляльки Київщини, Полтавщини і Черкащини.

Цей забутий жанр мистецтва не тільки відновлено у його традиційному вигляді і значенні, а й розвинуто у творчому плані кількома обухівськими майстринями. Першою до нього прийшла і досягла значного рівня відома майстриня Вікторія Дяченко. Створює ляльки і Наталія Лимаренко. Працює у цьому жанрі і Світлана Біркіна. Ляльки усіх трьох майстринь представлені в унікальному виданні відомого дослідника і колекціонера Олександра Найдена «Народна лялька», де він зібрав зразки народних вузлових ляльок з усієї України. Також Світлана Біркіна відновила автентичні народні ляльки Київщини і Черкащини, у тому числі і мешканки села Германівки Обухівського району Кіри Кононенко. Ці безцінні копії побутових вузлових ляльок Світлана Біркіна передала Обухівському музею-садибі Андрія Малишка.

Найвища внутрішня краса і притягувальна сила для дитини – в неவிбагливих ляльках-мотанках, що їх робили бабусі і мами. І щоб зрозуміти й відчувати її, треба зберегти в собі чарівний світ з маминою піснею, дідовою казкою, бабусиною лялькою або виховати в собі, зростити в собі культуру чутливості й любові до всього глибокого й по-справжньому значимого, що сягає корінням глибинних джерел народної пам'яті.

4. Опрацювання вірша Яніни Поразінської «Іграшка з ярмарку»

[3, с. 66]

а) Виразне читання

– Прочитайте виразно, будь ласка, вірш Яніни Поразінської «Іграшка з ярмарку». Зверніть увагу на розділові знаки.

б) Індивідуальне голосне читання

– Прочитай вірш так, щоб слухачі відчули твоє ставлення до зображеного.

V. Робота над проектом

1. Підготовка до роботи над проектом [3, с. 66]

2. Заповнення таблиці

1. Обери тему проекту. Про що (або про кого) ти хочеш дізнатися?

Я хочу дізнатися про _____.

2. Визнач, як ти будеш працювати – сам, у парі чи в групі.

Я буду працювати _____.

3. Заповни таблицю.

План роботи над проектом

№	Дії	Термін виконання
1	Знайти інформацію у дорослих (про іграшки, якими гралися бабусі) та принести іграшки	
2	Підготувати повідомлення з презентацією (про віртуальну мандрівку в Музей іграшки): усний твір	
3	Виготовлення ляльки-мотанки	
4	Побудова асоціативних кущів та сенканів	
5	Провести захист проекту	

3. Поділ учнів на групи:

– «Дослідники» : дізнаються в дорослих про іграшки, якими гралися бабусі, і приносять такі іграшки.

– «Прозаїки»: готують повідомлення про віртуальну мандрівку в Музей іграшки.

«Художники»: малюють іграшки або приносять фото.

– «Умілі ручки»: виготовляють іграшки (з пластиліну, солоного тіста, тканини, природного матеріалу).

4. Визначення терміну виконання роботи

VI. Рефлексія навчальної діяльності

1. Слухання вірша Оксани Сподар

Вірш про стародавній оберіг

Нездоланний і талановитий
Наш народ скарби свої зберіг.
Тих скарбів коштовних не злічити,
Серед них – і лялька-оберіг.
Лялька-мотанка – це забавка дитяча
І мистецьке диво, але ще
Іноді здається нам, неначе
Вічність сіла ляльці на плече.
Бо її історія прадавня
Вже сягає п'ять тисячоліть.
Крізь віки гіркі, страшні і славні
На сторожі пам'яті стоїть.

Оксана Сподар

- Скільки років українській народній ляльці?
- Які скарби є у нашого народу?

2. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- Що нового ви дізналися на уроці?
- Що найбільше сподобалося на уроці?
- Візьміть «мікрофон» і розкажіть про це?
- Сьогодні на уроці ми разом із Оксанкою і Тарасиком дізналися багато нового про українську народну іграшку, її види та матеріали, з яких виготовляли. Іграшки, які ви виготовите власними руками, ми відправимо нашим воїнам, щоб вони їх оберігали.

Література

1. Програма курсу українознавства за вибором "Я люблю Україну" (1–4 класи): схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах, протокол

№ 2 від 3 березня 2016 року засідання комісії педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради з питань освіти МОН України (лист № 2.1/12-Г-120 від 28.03.2016 р.) / М. І. Чабайовська, Н. М. Омельченко, М. І. Кальчук . Початкова школа. 2016. № 9. С.39–48.

2. Чабайовська М. І., Мельник Л. В. Я люблю Україну: електронний освітній продукт (ЕОП) для 3 класу. – Тернопіль: ТзОВ "Видавництво Астон", 2017.

3. Чабайовська М. І., Омельченко Н. М., Синільник В. В. Я люблю Україну: інтегрований посібник-зошит для учнів 3 класу: схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах комісією з педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради з питань освіти МОН України (лист ІМЗО від 29.06.2016 р. № 2.1/12-Г- 419). Тернопіль: Астон, 2017. 112 с.

4. Я люблю Україну. 3 клас: методичний посібник для вчителя / авт.-упор. Чабайовська М. І., Омельченко Н. М., Синільник В.В. – Тернопіль: Астон, 2017. – 152 с.

5. Олександр Найдено. Українська народна лялька. Київ. вид. «Стилос», 2007.

6. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. URL: <http://vuzlib.com/content/view/204/84/>

7. Музей іграшки URL: <http://www.primetour.ua/uk/excursions/museum/Muzey-igrushki.html>

8. URL: <http://didaktor.ru/kak-vypolnit-priyom-sorbonka/>

Старченко Людмила Григорівна, вчителька початкових класів Одеський НВК «Гімназія №7 –спеціалізована школа І ступеня з поглибленим вивченням англійської мови» Одеської міської ради Одеської області

Урок з курсу «Українознавство», 2 клас

Тема. Праця моїх батьків у родині. Мої обов'язки в родині.

Мета:

Продовжувати формування умінь та прагнення до самопізнання, уявлень і понять про себе, свою родину. Поглибити знання учнів про сім'ю, про основні обов'язки членів сім'ї, обов'язки дітей у родині. Розширювати уявлення про українську культуру та українця як працюючого громадянина. Підвищувати навчально - розвивальну мотивацію, формувати почуття духовної єдності поколінь, вміння піклуватися один про одного, навчати звертатися за допомогою до членів родини; спонукати дітей допомагати батькам та іншим членам родини; розвивати своє власне «Я», виховувати його громадянські почуття.

Виховувати шанобливе ставлення до всіх членів родини, повагу до старших та почуття гордості за свій рід, повагу і любов до батьків, до рідної землі, до свого народу.

Ключові компетентності

* Уміння вчитися: учень тримає в порядку робоче місце, дотримується визначеного порядку виконання завдань, орієнтується у тривалості часу, відведеного на певний вид діяльності.

* Особистісного самовдосконалення: розвивати своє власне «Я», виховувати його громадянські почуття.

* Ціннісно- смислова: орієнтується у навколишньому світі, усвідомлює свою роль і призначення, вміє приймати рішення.

* Інформаційно - комунікативна: аналізує отриману інформацію, представляє результат своєї діяльності.

Соціальна : поглиблення внутрішнього світу, співпраця в колективі, формування

навички творчої діяльності; виховання працьовитості.

Матеріали та обладнання:

Проектор, презентація, роздаткові картки для індивідуальної та групової роботи, кленовий листок, вирізані кленові листочки, маркери, кросворд, загадки, картинки для оформлення дошки, пісочний годинник, дзвіночок, муз.супровід: П.Чайковський «Пісня без слів», «Музика рідного дому» (слова Олександра Золотарьова, музика Олександра Злотника) привітання та слова фізкультхвилинки.

Тип уроку : комбінований

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент класу (*діти стоять біля учителя в довільному порядку.*

Тихо лунає музика П. Чайковського «Пісня без слів»)

1. Психогімнастика Вчитель (*тримаючи в руках великий кленовий листочок, загадково промовляє*):

– **Я принесла у руці вам від сонця промінці,**

Поки несла на урок... мов у казці – вже листок

І для кожного!!! в урок промінь надіслав листок!

– Чому листок? (Варіанти відповідей учнів.*Останні дні осені, листочків так багато, як учнів у класі, вони дуже красиві, щоб з'явився настрій, щоб дружно працювати, красень-клен росте біля гімназії і ми кожного дня вітаємося з ним перед уроками...*)

«Вузлик на пам'ять» (**Слайд 1. Клен восени**)

– А ще, діти, українці шанують це дерево як символ акуратної й чистої чоловічої краси. Він завжди і в усьому підтягнутий, навіть його широке листя має чітку і витончену форму. Може приносити найрізноманітнішу користь: і листком для орнаменту, і зрізаною гілкою для прикраси, і матеріалом для дошки, і клинцем для найрізноманітніших господарських потреб – його акуратна і чиста деревина годиться практично для всього. Він – символ спокою і затишку, в ньому немає нічого агресивного і непередбаченого. А тому може бути і добрим другом, і постійним партнером, і надійним союзником.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

1. Інтерактивна гра «Хвилинка тиші» (*Вчитель пропонує дуже тихо взяти з стола листочок на вибір*)

1. Кольоротерапія (*листочки діти вибирають по бажанню, червоний, жовтий, зелений*)

– Давайте разом візьмемось за руки одночасно, відчуємо тепло та дружелюбність свого товариша (*лунає мелодія «Музика рідного дому»*) (слова Олександра Золотарьова, музика Олександра Злотника)

А тепер підніміть руки вгору, не розмикаючи їх.

– Що у нас вийшло? (*велике могутнє дерево, будиночки з дахами*) .

– І це не випадково! Для подальшої роботи пропоную всім сісти зручно на свої місця і ми продовжимо наше спілкування (*свій листочок ви кладете поряд*).

3. Введення в тему «Асоціативний куш»

– Які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте слова «дім», «будиночок»?

ДІМ

вірність батьків

любов

тепло повага

друзі

сміх свято **праця**

турбота бабуся братик

(Діти називають слова - асоціації, потім порівняти з кластером на дошці)

Кожен із вас, діти, має радість жити в такому домі. Вдома батьки загадують вам загадки. Тому я також приготувала на урок таке завдання. Слова – відгадки ви будете записувати в кросворд. Переверніть картки голубого кольору і уважно слухайте (*Можливість самоперевірки з роботою пари учнів біля дошки*) **+Слайд 2**

4. «Два – чотири – всі разом»

1. Хоч зубата–та не їсть. На дерева має злість. (**Пилка**)

2. Зуби довгі маю. Листки в саду згортаю. (**Граблі.**)

3. Залізний язик. До роботи звук. Не говорить, не співає—землю він перевертає.

(Лопата)

4. Дві залізні ручки, зверху закарлючки. Цвяшки хапають. З стіни виймають. **(Щипці)**

5. Товстий тонкого поб'є, Тонкий що-небудь приб'є. **(Молоток і цвяхи)**

	п	и	л	к	а	
	г	р	а	б	л	і
л	о	п	а	т	а	
	щ	и	п	ц	і	
			ц	в	я	х

(Ключове слово—праця)

– Діти, а яке відношення праця має до слова «дім»? *(вдома також працюють, без праці не буде затишку в домі)*

– Яку роль відіграє праця в житті людей? *(без праці людина не розвивається)*

– Які прислів'я про працю ви пам'ятаєте?*(відповіді учнів)* (Хто не працює – той не їсть)

– А чи можна одним яким словом назвати людей, які люблять працювати?

(Працелюб, трудолюбивий, трудолюбний, працелюбний, працьовитий, роботящий, беручий.)

Підсумок . Працелюбність – це одна з важливих якостей людини!

III. Повідомлення теми і мети уроку

1. Методика «Передбачення»

Яка сім`я, такий і я. (читають всі разом) (Слайд 3)

– **Яка ж тема нашого уроку?** *(Сім'я, про дім, про дітей) (Приймаються всі варіанти відповідей учнів)*

2. Інтерактивна гра «Дослідники» розшифровують тему уроку

Клас об'єднується в дві команди (за жовтим і зеленим кольорами листочків)

Третя команда «Експерти» (сильніші діти), які мають виконати завдання повністю. (Можливість рухатися по класній кімнаті, щоб об'єднатися в групи)

А) Праоооцооо баооотьюоокіоов в роааадиааані (Праця батьків у родині)

Б) аа Мааоааї обаов`язакааи в ароаадиааані (Мої обов'язки в родині)

– Молодці, ви справились з завданням. Тема нашого уроку **«Праця моїх батьків у родині. Мої обов'язки в родині»**

IV. Підготовка до сприйняття нового матеріалу

1. Розповідь учителя

Ви з батьками живете дружними роинами. Любите, поважаєте, цінуєте один одного. Але, крім того, у членів сім'ї, які живуть в одному домі, ведуть спільне господарство, як прийнято, є ще й свої обов'язки – як у дорослих членів сім'ї, так і у дітей.

– Розкажіть, яку роботу вдома виконує мама? (*розповіді дітей*)

– А яку роботу по дому робить татусь?

– Що роблять бабуся та дідусь? (*відповіді дітей, хто живе з бабусяю чи дідусем*)

-А чи залишається робота для вас, якщо всю роботу виконують батьки?

– Які ваші обов'язки в сім'ї? (*відповіді дітей*). – Чи виконуєте ви їх із задоволенням? Чому?

– Кому ви полегшуєте працю, виконуючи свої обов'язки?

– Діти – найцінніше, що є у батьків. Вони безмежно люблять і шкодують своє чадо. І все, що можуть зробити, роблять самі, оберігаючи своїх дітей від найлегшої роботи. Але діти також повинні мати свої обов'язки в сім'ї.

– Зараз ми відпочинемо і помандруємо разом. Виберіть місце, де вам зручно відпочити.

2. Фізкультхвилинка (*вчитель декламує, учні виконують рухи за обраним «учителем-учнем»*)

Київ, Одеса, Львів, Сімферополь, Суми, Черкаси, Луцьк, Мелітополь,

Можна багато міст називати, щоб Україну вмить облітати.

Гори Карпати... Степ у Херсоні. Мудрий Дніпро дотягнувся до моря.

Море є Чорне в нашій Одесі, ну і Азовське не в піднебессі!

Сто, двісті, триста миль облітаємо, там працюютих дітей зустрічаємо.

V Робота над матеріалом уроку «Вузлики на пам'ять»

– Ще з давніхдавен слово батьків або старших у родині було законом для молодших. Вони вже змалку мали свої обов'язки. Вчилися різної роботи, посилено працювали. Дівчатка переймали науку від матері і бабці – вчилися прости, вишивати, ткати, розписувати писанки, шити одяг, давати лад у хаті. (рушники, писанки, ткани доріжки) **(Слайд 4)**

– Хлопчики навчалися чоловічого ремесла від батька чи діда. Дітей брали з собою на сінокіс, на жнива, по гриби, по ягоди, на ярмарок, в гості. Діти в сім'ї завжди були зайняті. Старші бавили менших братів і сестричок, змалку пасли худобу. **(Слайд 5)**

Дітей любили, але завжди ставилися до них вимогливо, дозволяли далеко не все, за провини часом карали. Існували певні правила поведінки для дітей.

Сьогодні життя інше. Але ніхто не заперечує, що найбільше виховує дитину сім'я. Саме в сім'ї вас почали вчити!

Запам'ятайте! Усі члени родини мають допомагати і піклуватися один про одного. Але, якщо мама, тато, бабуся чи дідусь зайняті або захворіли, що повинні робити інші члени дружної сім'ї? (допомагати)

3. Інтерактивна вправа «Робота в групах» (поділ на групи за кольорами листочків)

– На виконання завдання у вас є 7 хвилин. (Діти уже вміють працювати в групах. Вибирати члена групи, хто буде презентувати роботу)

«Червона» група: вибрати сімейні обов'язки для дівчаток. Підкреслити.

(Прибирати власні речі, пришивати собі гудзики, вішати в шафу одяг, готувати обід, забивати цвяхи, прати білизну, виносити сміття, прибирати іграшки, підмітати в кімнаті, мити посуд, поливати квіти, ходити до магазину).

«Жовта» група: вибрати сімейні обов'язки для хлопчиків

(Прибирати власні речі, пришивати собі гудзики, вішати в шафу одяг, готувати обід, забивати цвяхи, прати білизну, виносити сміття, прибирати іграшки, підмітати в кімнаті, мити посуд, поливати квіти, ходити до магазину).

«Зелена» група. Відновіть прислів'я, правильно з'єднавши його частини.

Бджола мала, слабіє сила.

Без діла а й та працює.

Без роботи нема плода.

Без труда день роком стає.

Представники груп презентують роботу своєї групи.

Підсумок. *(Звернути увагу учнів, що деяку роботу роблять і хлопчики і дівчатка. Це не є щось погане. Соромитись не потрібно)*

– Як кажуть в народі, «Будеш трудиться — будеш кормиться».

V. Узагальнення й систематизація знань

– Діти, що значить втратити? *(Щось загубити. Залишитись без чогось)*

– Молодці. Тоді вам у подарунок цікаве оповідання. Будьте уважні, коли читатимете, щоб дати відповідь на поставлене питання. *(№1 з кожної пари бере текст для читання і дає товаришу. Діти орієнтуються на сигнальні картки №1–ряд від вікна, №2–середній ряд, №3–ряд від дверей)*

1. Індивідуальна робота. Читання оповідання В.О.Сухомлинського «Втрачений день»

(Прочитайте оповідання В. О. Сухомлинського і дайте відповідь на запитання

«Чому день Петрика татусь назвав втраченим?»

В одного батька троє синів – маленьких хлоп'ят.

– Розкажіть, як ви сьогодні прожили день.

Юрко відповів: – Я сьогодні посадив дерево.

Батько сказав: – Ти сьогодні добре прожив день.

Миколка відповів: – Я сьогодні зайчика намалював.

– Ти теж непогано прожив день, – сказав батько.

Петрик відповів: – Я сьогодні у м'яча грав... І морозиво з'їв.

– У тебе сьогодні втрачений день, – посмутнів батько.

(Вчитель приймає варіанти відповідей)

– Молодці! З цим завданням ви впоралися!

2.Гімнастика для очей («Хвилинка фантазії»)

– Закрийте оченята і постарайтесь подумки намалювати радість, яку ви отримуєте, коли робите щось приємне іншим, допомагаєте вдома рідним.

3. Гра «Так чи ні?» (Правила гри. «Так» –голосно плещуть в долоні, «ні»- вліво вправо головою із здивуванням)

Щоб твоя сім'я жила весело і щасливо, потрібно:

- *годувати домашніх улюбленців; * не допомагати один одному;
- * часто сваритися; * піклуватися один про одного;
- *допомагати мамі на кухні; *прибирати робоче місце;
- * радіти успіхам своїх близьких.

– Молодці, діти, з цим завданням ви впорались також!

VI. Підсумок уроку

1.Рефлексія

- 1.Сьогодні ми... (працювали дружно).
2. Найбільше мені сподобалось... (працювати в парі, групі, відгадувати загадки...).
- 3.Праця людину ...(прикрашає, збагачує).
4. Батькам потрібно ... (допомагати). У батьків потрібно... (вчитися).
5. Працелюбність – це ...одна з важливих якостей людини.

Вчитель:

– Тепло і домашній затишок залежать від кожного члена родини. Родина – це не тільки рідні, родичі. Це наш клас, і наша школа, і весь український народ. Родина до родини – народ. Ми з вами – український народ, який складається з родин, малих і великих, дружних і працьовитих. **Сім'я, мов сонечко, зігріває кожну дитину від народження і до кінця життя. Родина – це гніздечко любові й тепла для кожного з нас. Праця, взаєморозуміння і довіра – те, що необхідне щасливій українській родині.**

2. Творча лабораторія «Щастя моєму дому» (лунає тиха музика) (Учитель пропонує дітям написати на листочку побажання чи передбачення, яке вони чекають від наступного уроку. Також можливість поділитися для тих учнів у яких залишилось бажання щось доповнити з теми. Свої листочки діти вивішують на дошку).

– В нашому домі тихо і затишно. Осінні клопоти позаду. Напевно, саме клен допоміг нам у роботі, передавши свої листочки. Як правильно наші прашури помітили властивості цього дерева. (Хто погоджується – дружно аплодує собі за роботу на уроці). Будемо чекати зимових свят та розваг! Дякую, любі мої за роботу!

Література

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «УКРАЇНОЗНАВСТВО» 1–4 КЛАСИ. Київ, 2013.
2. Бех І.Д. Молодший школяр у вікових закономірностях. Початкова школа.2015. №3. с.2–6.
3. Уроки з народознавства. Київ; Народознавство, 1995.
4. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи/упор. Стребна О.В., Соценко А.О. Харків:Вид.група «Основа», 2005.
5. Про Україну. Дерева -символи URL: <http://about-ukraine.com/category/simvolika/dereva-simvoli/>.
6. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pxHNhtAr5qE>.
«Музика рідного дому» (слова Олександра Золотарьова, музика Олександра Злотника)

**Твердун Ганна Миколаївна, вчителька початкових класів Берестівський
НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів - ДНЗ» Дубровицького району Рівненської області
Урок з курсу «Українознавство», 4 клас
Тема: Роль сім'ї у моєму житті. Мій родовід**

Мета: розширення і поглиблення уявлення дітей про сім'ю, родину, рід, їх значення в житті людини;

навчити складати «родовідне дерево»; пробуджувати інтерес до історії свого народу, сім'ї; розвивати активність, мислення, творчу уяву; виховувати почуття любові й поваги до сім'ї, родини, роду, гордості за свій народ.

Обладнання: таблиці, картинки, виставка фотографій «Моя сім'я», макет родовідного дерева, запис пісні «Родина», мультимедійна презентація.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

— У мене в руках цікава скринька. У ній – найцінніший скарб планети Земля. Хто з вас хоче його побачити, може зазирнути, але поки що не розповідати, кого ви там побачили, аж доки всі найцікавіші та найсміливіші не зазирнуть до скриньки (під музику діти по чергово заглядають до скриньки, на дні якої – дзеркало).

— То кого ви побачили на дні скриньки?

— Так, ви побачили кожен себе, і саме такої людини, як ви, більше на цій Землі немає і не буде.

А що дитині треба?

Дім красивий, білий,

І, як світлий образ,

Мамин погляд добрий,

Й батька дорогого

Чути добре слово.

А ще б гарно мати

І сестру, і брата.

— Про кого йдеться у вірші?

— Про що мріє дитина?

(слайд 1)

II. Повідомлення теми та мети уроку

- Діти, сьогодні у нас дуже цікавий урок. Його тему ви дізнаєтесь, коли розгадаєте ребуси.

Розв'язування ребусів.

(слайд 2)

7 'Я Р 1 а Р і Д Родо ''

(Діти називають слова, а вчитель викладає тему з табличок).

Ми будемо говорити про те, що кожна людина любить і шанує. Поговоримо про сім'ю.

Девізом нашого уроку будуть слова:

Домашнє вогнище родинне,

Оселя наша і сім'я.

Вправа «Очікування».

- Що ж ми повинні з'ясувати на уроці?
- Чого він навчить кожного з нас?

(Діти відповідають, а вчитель уточнює, додає, будує схему).

(слайд 3)

III. Сприймання та усвідомлення навчального матеріалу

1. Розповідь з елементами бесіди про сім'ю, родину, рід.

- З кого складається сім'я? (Відповіді дітей).
- Отже, сім'я складається з мами, тата і дітей. Можна ще висловитись так: з батьків та дітей. Давайте прислухаємось до того як, звучить слово «сім'я». Що ви чуєте? Чуються два слова «сім» і « я». Сім'я складається з багатьох людей: з дітей, мами і тата. У ваших батьків теж є батьки. Як ви їх називаєте? Ваші бабусі і дідусі колись теж були маленькими і в них теж були свої батьки. А чи знаєте ви, як вам їх називати? (Прабабусі й прадідусі). І у них теж були свої мама і тато, бабусі. Всі – і бабусі, і дідусі, і прабабусі, і прадідусі, їхні батьки і батьки їхніх батьків – є ваш рід.

Висновок: Що таке сім'я?

- Сучасні українські сім'ї живуть родинами, тобто разом з дідусем, бабусею або з кимось із родичів.
- Що таке родина? (Група людей, яка складається з батька, матері, дітей, бабусі і дідуса, інших родичів, які живуть разом).
- А що таке рід? (Кілька поколінь, які походять від одного предка).

Звернімось до «Довідкового бюро».

Виступ «Довідкового бюро».

Родина – група людей, яка складається з батька, матері, дітей, бабусі, дідуса, інших родичів, які живуть разом.

Рід – кілька родин, що походять від одного предка.

Тобто до складу роду входять кілька родин, родичі, рідня. А вже рід до роду – це народ.

(слайд 4)

– А зараз подумайте, що один рід відрізняє від іншого? Не знаєте? Тоді простіше запитання. Якщо одного хлопчика звать Сашко і другого – Сашко, то чим ми їх відрізняємо? (Відповідь дітей). Так, за прізвищем. А звідки воно взялося? Вірно: від батьків. А вони його отримали від своїх батьків. Прізвище є ознакою роду. Ми можемо сказати: рід Грициків, рід Гузів... Хто продовжить далі? (Діти ланцюжком продовжують).

2. Відгадування загадок.

- Тобі належить, а всі користуються.
- А відгадайте-но, що я таке?

Всі хочуть, як народиться дитина,

Щоб я було красиве і дзвінке,

Бо носить мене все життя людина.

Так, у цих загадках йдеться про ім'я.

У кожного з вас є своє ім'я прізвище по батькові. Ім'я своїй дитині батьки вибирають самі, за бажанням, а прізвище переходить від діда до батька, від батька до сина.

Адже батько – голова сім'ї і продовжувач роду. До імені дитини додається ім'я батька. Тож давайте з вами «познайомимось» (Діти називають прізвище ім'я та по батькові).

3. Фізкультхвилинка для пальчиків.

(слайд 5)

Оцей пальчик – мій дідусь,

Цей – моя бабуся,

Оцей пальчик – мій татусь,

Цей – моя матуся,

А цей пальчик – оце я!

А це – вся моя сім'я.

4. Виведення формули «Щаслива сім'я».

– Діти, як ви розумієте, яка сім'я щаслива?

(слайд 6)

Робота в парах.

Перед кожною групою є таблиця, діти мають вибрати слова, що заважають щастю сім'ї.

добробут	пошана	вірність
затишок	виховання	кохання
порада	байдужість	турбота
сварка	повага	піклування
допомога	розуміння	зрада

Прибрали непотрібне й одержали таку формулу-павутинку.

(слайд 7)

5. Створення квітки «Мої обов'язки в сім'ї».

Діти записують на пелюстках свої обов'язки в сім'ї, потім створюють квітку.

6. Робота з оповіданням В. Осесвої «Сім'я у нас одна»:

а) самостійне читання тексту учнями.

СІМ'Я У НАС ОДНА

Левко завжди допомагав мамі. Він і посуд мив після обіду, і в кімнаті прибирав. Але якось на хлопчика напала лінь. День, другий минув, а Левко не допомагає мамі. Тут і неділя настала. Батько каже за обідом:

- Погано наша сім'я працювала. Не підемо сьогодні нікуди. От тільки шкода маму. Весь тиждень у полі та вдома працювала. І сестричку Таню шкода. Хороші оцінки принесла. Та і я теж цілий тиждень працював на фабриці.

Левко почервонів та й говорить:

- Ну, й ідіть самі! А я з кицькою залишуся.
- Та ні вже, куди ми підемо, – відповідає батько, – адже сім'я у нас одна. Усі одне за одного відповідаємо.

б) Бесіда за змістом оповідання.

- Як поводився Левко спочатку?
- Що з ним трапилося?
- Хто працював старанно у родині?
- Як тато відреагував на репліку Левка: «Ну, й ідіть самі. А я з кицькою залишуся!»?
- Чого вчить це оповідання?

7. Розповідь з елементами бесіди про родовідне дерево.

Річка вмирає без джерел,
Дерева сохнуть без коріння,
У ріднім краї ти – орел,
Твій родовід тут покоління.

- Річки немає без джерел. Дерев – без коріння, людини – без свого роду, без батьків. Адже ми народились і живемо в Україні, тут живуть наші батьки, дідусі, бабусі. Значить, родовід наш тут, в Україні.

З роду в рід кладе життя мости,
Без коріння саду не цвісти,
Без стремління човен не пливе,
Без коріння сохне все живе.

- Як дерево тримається на корінні, так і кожен рід тримається на найстарших його членах, бо саме вони мають великий життєвий досвід. Традиційно історію

роду показують у вигляді дерева. Коріння – це наші предки. У ньому наше минуле, пам'ять.

Стовбур – дідусі та бабусі.

Міцні гілки – ваші батьки.

Відростки – їхні брати і сестри.

Листочки – це ви, їхні діти.

Ми побачили, як «ведеться рід» від найстарших до найменших – це і є родовід.

Люди завжди берегли пам'ять про своїх прадідів. Дехто міг нарахувати сім або більше поколінь свого роду.

Презентація власного «родовідного дерева».

Людське безсмертя з роду до роду

Увись росте з коріння родоводу.

І тільки той, у кого серце чуле,

Хто знає, береже минуле,

Лиш той майбутнє вивершить прекрасне.

Тож не даймо всохнути «родовідному дереву» нашого народу!

Візьмемо ваші деревця й посадимо з них сад: рід до роду.

(Під запис пісні «Родина» діти «саджають» свої «родовідні деревця») (слайд 8).

Робота з прислів'ями (Слайд 9).

IV. Узагальнення та систематизація знань учнів Чи виправдались наші сподівання?

– Що таке сім'я ?

– Чим відрізняється сім'я від рідні?

– Чому треба піклуватися про членів сім'ї?

V. Підсумок уроку Держава – це велика сім'я, а сім'я – це маленька держава і тримається вона на любові. Діти, подивіться яка квітуча і чудова наша Україна! Родина до родини – народ. Ми з вами всі – український народ, який складається з родин малих і великих, дружніх і працьовитих. Як могутня ріка бере силу з малих джерел, так і наша держава збагачується маленькими родинами. Сім'я є осередком любові й тепла для дитини, дає їй уявлення про доброту, мораль, культуру поведінки.

(слайд 10), (слайд 11)

**Біляченко Наталія Олександрівна, вчителька початкових класів
Олександрівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Каланчацької селищної ради Херсонської
області**

Урок з курсу «Українознавство»

Тема: «Моя оселя. Українська світлиця»

Мета: познайомити учнів з естетикою побуту українців; розширювати уявлення про українську оселю, ужиткові речі, предмети побуту; про традиційну українську культуру, її багатство і різноманітність; виховувати національну гідність, повагу до національних та родинних традицій українського народу; збагачувати словниковий запас учнів.

Завдання:

- навчити розрізняти давню українську хату від будинків сьогодення;
- розширити і поглибити знання дітей про особливості українського інтер'єру, значення оберегів;
- розвивати мовленнєві уміння, збагачувати словниковий запас, засвоїти назви предметів українського побуту.

Наочне обладнання: хліб на рушнику, скринька.

Музичне оформлення: фонограма пісні «Зелене жито, зелене», запис мультфільму «Козаки», фонограма пісні «Нова хата», запис фільму «Українські хати».

Обладнання: музичний центр, проектор, екран, комп'ютерна техніка.

Презентація до уроку «Українська хата. Обереги»

Хід уроку

І. Організація класу

Привітаємось любесенько,

Усміхнімося радесенько.

І все в нас буде гаразд,

Урок принесе користь для нас.

- За давнім українським звичаєм ми вітаємо гостей хлібом та сіллю (*До класу заходить учениця з рушником та хлібом і співає пісню «Зелене жито зелене, хорошії гості у мене»*).

Слайд 1

II. Активізація пізнавальної діяльності

Слайд 2

- З давніх-давен нам відомо, що символом життя є дерево. Помічником на нашому уроці теж буде дерево пізнання, на якому листочки – символи минулого і сучасного.

Слайд 3

- Зірвемо листочок сучасності.

Слайд 4 (На екрані з'являється сучасний будинок).

- Що ви бачите на малюнку? (На малюнку сучасне житло).

- Який вигляд має цей будинок?

- Опишіть цей будинок.

Відповіді дітей: (Він високий, багатопверховий, цегляний, має багато вікон, балконів. У ньому проживає багато сімей).

- Коротенько опишіть свій будинок.

- А чи завжди люди жили в таких будинках?

III. Повідомлення теми і мети уроку

- У народі говорять, що людина за життя повинна збудувати дім, посадити дерево, виростити дитину.

- З чого будували наші предки свої хати?

- Сьогодні ми поговоримо про українську хату, українські обереги, вивчимо нові слова та вірші.

IV. Визначення очікуваних результатів (учні висловлюють свої очікування).

V. Вивчення нового матеріалу

1. Розповідь із елементами евристичної бесіди.

- Завітаємо сьогодні до минулого для того, щоб краще зрозуміти сучасне і, можливо, передбачити майбутнє. Для цього ми зірвемо наступний листочок і потрапимо в минуле.

Слайд 5

- Послухайте опис. Спробуйте уявити картину: «Українське давнє село. Ростуть верби. Біля дерев збудована біленька хата. Вона така чудова. Вкрита соломою, з маленькими вікнами. Освітлена сонячними променями, вона ніби запрошує: «Заходь, будь ласка, до мене».

Слайд 6

- Хто з вас уявляв саме таку хатку?

- А яку хату уявили ви собі?

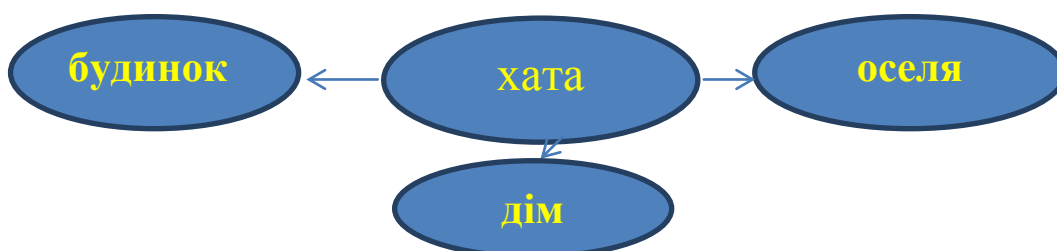

Слайд 7

- Чим відрізняється стародавня хата від сучасних будинків?

2. Асоціативний куш

- До слова хата доберіть слова, близькі за значенням. (Будинок, оселя, дім)

3. Перегляд фільму «Українські хати».

- Зараз перегляньте фільм. Дослідіть і розкажіть, з чого будували українські хати?

4. Інтерактивна технологія «Займи позицію».

- Як ви думаєте, хата була дерев'яною, цегляною чи глиняною?

Учні займають місце біля надписів на дошці. Доводять, чому саме цю позицію вони обрали.

Дерев'яна

Глиняна

Цегляна

Слайд 8

5. Продовження бесіди з елементами евристичної бесіди.

- Перед вами українська хата. В давнину на будівництво цієї оселі йшло багато часу, більше року. І була хата не цегляною, а дерев'яною чи глиняною. Спочатку треба було навозити з лісу дерев. Потім усі рідні, близькі, сусіди допомагали будувати житло. Для будівництва хати вибирали дерева однакової висоти, які росли повільно. Найкращою порою для рубання вважалися три місяці. Як ви гадаєте, в які місяці рубали дерева для будівництва хати? (*Грудень, січень, лютий, бо в цей час воно найтвердіше, найміцніше*).

- А чому не рубали влітку? (*Зовсім не рубали дерев на будову в літні місяці, оскільки в цей час по дереву кружляють соки, які роблять його крихким*).

- Чим покрита українська хата? (*Соломою*).

- Покрівлю хати із соломи чи очерету називали стріхою. Така хата взимку зберігала тепло, влітку рятувала від спеки. Якого кольору глиняні хати? (*Білі*).

- Біла хата. Це обов'язкова національна прикмета українців. Що уособлює в собі біла барва? (*Чистоту*)

- У народі казали, що біла барва – це символ чистоти, морального здоров'я, душевної краси. Білі стіни добре гармонували з солом'яним або дерев'яним дахом.

6. Фізкультхвилинка (учні повторюють за вчителем рядки вірша та відповідні рухи).

Стоїть хата небагата, Руки на поясі, повороти вліво – вправо.

Солом'яна стріха, Долоні тримають над головою – наче стріха.

Причілочки у китицях, Руки ставлять поличкою,

Мальовані вікна, Розводять руки показуючи вікно.

Обмазка підведена, *Знову руки на поясі, повертаються вліво – вправо.*

А сама біленька.

На подвір'ї, як барвінок, *Виконують напівприсідання.*

Трава зелененька.

А.Молодченко

7. Робота над віршем М. Ваврисевича. «Наша хатка».

- Сьогодні ми з вами побуваємо в українській оселі і дізнаємося, як народні традиції відображалися в інтер'єрі. Послухайте віршик Миколи Ваврисевича «Наша хатка». Зверніть увагу на незнайомі слова.

Наша хатка невеличка,

Лиш комірка та світличка,

Та вона нам веселенька,

Бо в ній господарить ненька.

- Хто така ненька? (*Це матуся*).

- Що означає слово господарить? (*Хазяйнує*).

- Чи зустрілися в цьому вірші нові для вас слова?

- Звичайно, сьогодні слів **комора, світлиця, хата** ми не використовуємо так часто в наших розмовах, бо це стародавні слова.

8. Словникова робота

- Скажіть, як можна пояснити значення слова «хата»? Що таке хата? (...*Хата – сільський одноповерховий будинок...*).

Слайд 9

9. Дослідження в групах «Магічне число» (з використанням додаткової літератури).

- Яке магічне число враховували українці при будівництві хати?

Завдання:

1 група. Скільки кімнат було в хаті? Які? Чому?.. (...*Магічне число «три» використовувалося в плануванні. В хаті було три кімнати...*).

2 група. Скільки вікон було в українській хаті? Які? Чому?.. (...*Хата була світла, мала вікна. І знову магічне число – три. У світлиці було три вікна...*).

3 група. З чого складалася українська хата? Чому? (...Складалася з сіней, світлиці і комори...).

10. Робота в парах «Запрошуємо до господи».

Завдання: з'єднайте стрілочками відповідний малюнок з його визначенням і поясніть (кожну частину української хати характеризує окрема група).

Комора – кімната для продуктів.		Для чого вони призначені?
Сіни – вхідна кімната.		Чому так називали цю кімнату?
Світлиця – парадна кімната.		Для чого її використовували?

УІ. Узагальнення та систематизація знань.

1. Екскурсія до української хати.

- Ми заходимо в хату і потрапляємо в сіни.

Слайд 10

- Якщо з сіней увійти до світлиці, що ми бачимо з лівого боку? (Піч).
- Чи бачили ви колись справжню піч? (Вона була великою і найголовнішою в хаті. Красуня піч завжди була побілена та розмальована).
- Як її використовували? Як ставилися до неї? Чому саме так її величали (До печі наші предки ставились як до священного предмета. Називали її Берегинею родинного вогнища. Піч ще називали: годувальниця, нагрівальниця, лікувальниця).

2. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

- Піч – головна берегиня, бо хліб народжує. В народі кажуть, яка піч така й господиня. Тому кожна жінка тримала її в чистоті: обмазувала глиною, білила,

розмальовувала квітами. Зараз спробуємо за допомогою цієї інтерактивної вправи сказати про піч основне. І так:

- Для чого служить українському селянинові піч? (*В основному, служить тричі: для опалення житла: як тепле спальне місце, для приготування їжі, для випікання хліба*).

- Чому піч називали нагрівальницею? (*Нагрівальниця – тому, що обігрівала усю оселю; давала тепло своїм господарям...*).

- Чому піч називали лікувальницею? (*Лікувальниця – тому, що мала поміст, схожий на ліжко, на який лягала хвора людина, і піч своїм теплом, з усіх боків обігрівуючи, лікувала. Подивіться на цілющі трави, які висять на печі. Господиня могла, у разі потреби, їх зняти і заварити цілющий чай для хворого...*).

- Чому піч називали годувальницею? (*Годувальниця – тому, що годувала, допомагала господині приготувати смачні гарячі страви. А найголовніше – у печі випікали смачний хліб, який вважався оберегом у родині...*).

- Хто пік хліб і коли? (*...Хліб з тіста, замішаного у діжі, пекла мати чи бабуся, в середу або в п'ятницю...*).

- Яких ритуалів дотримувалися під час випікання хліба? (*Під час випікання хліба усіх зганяли з печі тому, що в такі священні хвилини піч мусить бути спокійною. Її не можна дратувати, не можна було грюкати дверима, щоб не налякати піч, наче вона була живою істотою. Готові паляниці складали на столі, накривали чистеньким рушником...*).

- Як ставилися до вогню? (*Розтоплювали піч дровами. І до вогню в печі господиня мала ставитись з повагою, лагідно. Про домашній вогонь не можна казати нічого поганого, у нього не можна кидати що-небудь не чисте; вогнем заборонялося бавитися, щоб не образити його...*).

- Які прикмети, повір'я, пов'язані з піччю, знаєте? (*...Коли будували нову хату, то несли зі старої жар із вуглинками у нову піч, щоб відганяти усе нечисте...*).

3. Усне малювання.

- Отже, піч – це і тепло, і затишок, і спочинок, і лікування, а якщо піч іще гарно змайстровано, тоді це і насолода для ока. Подивіться на цей розпис печі і давайте спробуємо його описати або в уяві розмалювати піч самостійно (*...Візерунки зроблено фарбами. Піч розцяцьковували півнями, квітами, і якщо хтось із дітей умів гарно*

малювати, той старався сам виконати цю роботу. Всі знали, що хата без малюнків – не хата, а пуста...).

4. Підготовлений виступ учня-екскурсовода із демонструванням малюнків та фотографій окремих частин інтер'єру хати, які підготували учні класу під час виконання випереджаючого завдання (продовження екскурсії).

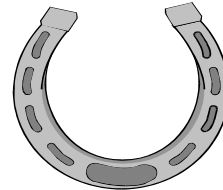
(Орієнтовний виступ: «За піччю були жердки, на яких висів одяг, що просихав після прання. Коло печі звичайно стояли предмети домашнього вжитку: масниця, горщики, глечики, миски, казанці, дерев'яні ложки, макітра, горнята тощо. Ще далі – ліжко, або, як ще його називали, дерев'яний поміст для спання. Під ним зберігалися хатні речі. Над полом вішали колыску для спання і колисання дитини. Там ще були жердка, горизонтально підвішена чи прилаштована перекладина, шафа з посудом. З другого боку входу до світлиці висять на стіні відкриті полиці для святкового посуду. Це – мисник. Навпроти полу є лавка. А друга лавка напроти входу. В куті, де сходяться лавки, найпочесніше місце – покуть. Дерев'яні лави прикрашали килимами. У покуті стояли стіл, ослін (переносна лавка). Там вішали ікони, які прикрашали рушниками. Земляну підлогу мазали глиною. Її називали долівкою. Зверху посипали різними травами»).

5. Фізкультхвилинка

Хтось старався притомився, Я прошу, щоб він підвівся З рук струсили слабкість, втому, Побілили стіни дому. Постругали ми дошки,	Забивали в них цвяшки, Фарбували ми підлогу, Брудні руки в нас від того, Їх ми добре вимиваєм І за парти всі сідаєм.
---	--

- А що таке оберіг? (Оберіг – це річ, що була покликана захистити від злих сил, натомість забезпечити здоров'я, добробут і спокій у родині).

- А які ви знаєте обереги хати? (Оберегами хати були рушники, підкова, калина, різні трави. За охоронців хати вважали ластівку або лелеку).

Слайд 12

- З давніх-давен важливою річчю в хаті була скриня. Що в ній зберігалось?
(Родинні реліквії, тобто пам'ятні речі, що залишились на згадку від батьків, святковий одяг, прикраси).

Слайд 13

VII. Закріплення

1. Гра з переглядом фрагмента мультфільму « Козаки».

- Козаки в скрині принесли нам цікаве завдання: відгадати слова-назви, з перших букв відгаданих слів скласти основне слово, пов'язане з нашою темою, – хто проживав у хаті (для полегшення завдання використовуємо презентацію слайда 14):

- Як називається вишитий шматок тканини для оздоблення житла в українських оселях (**рушник**).

- Як називається річ, що була покликана захистити від злих сил, забезпечувала здоров'я, добробут і спокій у родині (**оберіг**).

- Земляна підлога, мазана глиною (**долівка**).

- Яке магічне число використовували при будівництві хати? (**три**).

- Поле скляне, а межі дерев'яні (**вікно**).

- Як називається сільський одноповерховий будинок? (**хата**). (Діти називають слова, які з'являються по черзі. Читають ключове слово «РОДИНА»).

- Батьківська хата входить у життя кожної людини як щось найсвітліше, найтепліше. І в ній завжди панує любов, тепло, злагода і українська пісня.

(Звучить пісня, показ фільму « Нова хата»).

VII. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що вам найбільше запам'яталося?

- Які відкриття ви зробили для себе?

- Які нові слова зацікавили й запам'ятали?

Слайд 15. Джерела інформації:

<http://www.youtube.com/watch?v=dk0lrkDgn6U>

<http://www.youtube.com/watch?v=DHe6UPtaPpw>

http://kampot.org.ua/ukraine/traducii_ta_zvuchai/zvuchai/1636-ukrayinska-hata.html

http://aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=88

<http://blog.i.ua/community/1952/1115513/>

<http://kampot.org.ua/index.php?do=photo&albom=22>

Бончук Богдана Володимирівна, вчителька початкових класів ТОВ «Приватна загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів «Фортуна», м. Бровари Київської області;

Михальчук Лариса Костянтинівна, вчителька початкових класів ТОВ «Приватна загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів «Фортуна», м. Бровари Київської області

Урок з курсу «Українознавство»

Тема: «Вивчаємо Україну разом»

Мета. Узагальнити та збагатити знання дітей про міста, традиції, здобутки рідного краю. Розвивати пізнавальний інтерес. Виховувати почуття гідності за нашу націю, співпереживання та відчуття причетності до сьогодення та майбуття України, відповідальність за власні вчинки та критичне ставлення до бездіяльності, байдужості, черствості; почуття патріотизму, любов до Батьківщини.

Обладнання: карти мандрівок, тематична фотогалерея, інвентар для конкурсів, грамоти-сертифікати для переможців у номінаціях «Найдовший маршрут», «Жіноча краса – довга коса».

Хід заняття

Організаційний момент – перекличка

-З'ясуємо, хто ж прийшов на наш турнір. Якщо чуєте твердження, яке точно стосується вас – голосно і дружно промовте - ТАК. Коли ж чуєте щось неправдиве або образливе, не соромлячись, скажіть – НІ.

- Тут сидять лише дівчата?

Значить, тут одні хлоп'ята?

Тут «Фортунівці» зібрались?

Ми в цій школі об'єднались?

Є лінивці серед нас?

Тут лише 9 клас?

Гості є поважні?

Лицарі відважні?

Фантазери, мрійники?

А страшні розбійники?

Є веселі і завзяті?

А нероби є пузаті?

Безпорадні малюки?

Мамині помічники?

А команди є у нас?

Вже представити їх час!

- 1 команда – «Мандрівники»
- 2 команда – «Дослідники»
- Наше гасло – «Патріотом бути круто!»
- *Розминка з глядачами та командами.*
 - Позаду тепле літо і час безтурботного відпочинку, які залишили нам на згадку чудові спогади. І як же приємно ділитися цими спогадами у дружньому шкільному колі. Саме це ми і пропонуємо вам зробити (учасники конкурсу та глядачі називають міста України, у яких вони побували влітку).
 - Молодці. З такою дружною ватагою можна вирушати у будь-яку мандрівку. Я ніби теж подорожувала з вами. І це було дуже цікаво! Хочеться лише трохи впорядкувати почуте.
- *Звідси і 1 завдання для команд «Моя країна – від а до я»*
 - *Записати назви українських міст у алфавітному порядку. Час виконання – 3 хвилини.*

-Поки команди працюють, розгляньте, будь ласка, візитівку нашого свята. На цих картах позначені міста, містечка та селища, у яких побували наші учні цього літа. Ми виміряли довжину цих маршрутів, скористалися масштабом карти та обчислили загальну протяжність подорожі. У результаті отримали тисячі кілометрів цікавих мандрівок Україною.

- На підтвердження діти надали ще й фото із кінцевими точками маршрутів. І тепер кожен має можливість побачити неосяжність нашого рідного краю, а також спланувати власні маршрути дорогами України.

Я думаю, учасникам конкурсу вже дуже кортить дізнатися, який клас здійснив найдовшу подорож.

•Вітання та нагородження переможця літнього конкурсу «Відкриваємо Україну разом» у номінації «Найдовший маршрут».

-Привітайте оплесками переможців, порадійте разом з ними, бо справжній патріот завжди радіє успіхам друзів!

- Можна лише уявити, яку красу бачили наші мандрівники під час подорожування. А дещо можна і побачити. На наступних фотографіях, за нашим проханням, діти показали нашу Батьківщину як велику аграрну країну.

- Чи біліє у полі гречка, чи золотом вилискує пшениця, чи хилить до землі важку голову сонях – все це не тільки краса. Це важкий, кропіткий труд роботящих людей. І працюють вони для того, аби кожен українець міг сказати: наша хата таки багата!

• *Завдання 2 «Чим багата наша хата» .*

(Учасники мають на дотик впізнати різні види зернових, бобових культур. Правильно їх назвати. Розсортувати суміш з різних культур. Час виконання 3 хвилини)

• *Гра з глядачами*

- Поки наші господарі наводять лад у своїх коморах, ми теж пограємо. Впізнайте на дотик, що ж сховалося в мішку?
- Влаштуємо справжні «Гарбузові перегони» (рухлива гра з використанням гарбуза.)
- А ще наша країна багата на вроду. І ми в цьому переконалися, коли проводили шкільний конкурс «Жіноча краса – довга коса». Які ж гарні були

наші учасниці! Одну з них, а саме переможницю, яка ввійде до шкільної книги рекордів (довжина коси – 88см), ми запросили на наше свято.

- Скільки років росла твоя кіска?

- Важко доглядати за таким волоссям?

- Хто плете тобі кіски?

- Скільки часу на це витрачаєте?

- Зрозуміло, що у мами кіска виходить і тугенька, і гарненька. А яка вона вийде у наших команд – зараз і перевіримо.

• *3 завдання для команд*

- Колективне плетіння коси. По 4 учасники з кожної команди мають сплести косу, не випускаючи з рук своє «пасмо волосся». Керує капітан. Учасники мають злагоджено діяти, аби коса вийшла тугою та гарною.

• *4 завдання для команд «Живі картини»*

- Щоб гарно трудитися, людина має вміти і відпочивати. А як цікаво та корисно можна провести свій вільний час, ми дізнаємося з наступного конкурсу.

Команди мають показати мініатюру, а глядачі – відгадати, про який відпочинок йдеться та назвати кожного учасника мініатюр, (цирк та концерт).

- От уже й відпочили. Час змагань добігає кінця. Хочеться щось лишити собі на згадку. Саме так і називається наше наступне завдання.

• *5 завдання «Вузлики на згадку»*

- Гравці по черзі приносять для своєї команди стрічки одного кольору, які зв'язують на руку наступному учаснику. Гра продовжується, поки стрічки матиме кожен член команди. Коли останній вузлик буде зав'язаний, команда має дружно промовити : разом – ми сила!

- Дійсно, разом – ми велика сила, ім'я якій – Україна! І якою буде вона завтра, через 10 чи навіть 100 років залежить тільки від нас. Від кожного з нас! І це ми маємо усвідомити сьогодні, аби не запізнитися на наше щасливе завтра.

- Подарунок для учасників та глядачів. Таночок «Моє ім'я – Україна».

- Давайте ще раз привітаємо всіх учасників змагання. Порадіємо за переможців, підтримаємо тих, кому сьогодні поталанило трохи менше. Адже скоро ми зустрінемося знову, аби переконатися – козацькому роду нема переводу!

Нагородження учасників конкурсу

На фото:

- Колісніченко М.В. (автор посібника «Курс юного патріота»),
- вчителі Приватної школи «Фортуна»,
- учні 4 класів.

Гонтар Тетяна Сергіївна, вчителька початкових класів Гірницької ЗОШ І-ІІ ступенів № 19 Селидівської міської ради Донецької області

Урок з курсу «Українознавство», 1 клас

Тема: «Українська народна культура. Український дитячий фольклор»

Мета: ознайомити учнів з поняттям «фольклор» та його різноманіттям, навчити використовувати фольклор у повсякденні; розвивати спостережливість за мовним матеріалом, допитливість, збагачувати словниковий запас учнів; викликати інтерес до народної творчості; виховувати культуру поведінки, повагу та любов до України та українських символів.

Обладнання: ноутбук, проектор, колонка, ілюстративний матеріал.

Хід уроку

1. Організація початку уроку

Вчитель:

Любі діти! Добрий день!

Зичу праці і пісень.

А ще, друзі, всім бажаю

Сил, натхнення на весь день!

Учні:

Добрий день! Добрий день!

Дякуєм за побажання.

На урок берем з собою

Знання, вміння, навички й старання.

2. Актуалізація опорних знань

2.1. Бесіда за темою минулого уроку

- Що таке українознавство? (Українознавство – це наука)
- З яких частин складається слово «українознавство»? («україно» і «знавство» - знання про Україну)
- Про що ми дізнаємось на уроках українознавства? (про рідну країну, про її традиції, свята, мову та ін.)
- Хто такі українці? (Українці – це люди, які проживають на території України)

- Як називається рідна мова українців? (Рідна мова українців – українська)
Вправа «Комплімент українській мові» (асоціативний куш)
- Які компліменти можна дібрати, щоб описати українську мову? Українська мова яка?

3. Мотивація навчальної діяльності

Вправа « Ребус»

Л	Ь	О	Ф	О	К	Р	Л
3	4	7	1	2	5	8	6

- Діти, вам треба розставити букви у правильному порядку для того, щоб дізнатись тему нашого уроку.

ФОЛЬКЛОР

- А хто з вас чув раніше це слово? Може, хтось знає, що воно означає?

4. Повідомлення теми і мети уроку

- Отже, сьогодні на уроці ми будемо подорожувати країною під назвою «ТВОРЧИСТЬ-ЛЕНД» , та під час подорожі дізнаємось, що ж означає таке складне слово «фольклор» , будемо розвивати свої мовленнєві здібності, збагачувати словниковий запас та виховувати почуття поваги та любові до нашої держави та її символів.

5. Сприймання нового матеріалу

5.1. *Розповідь вчителя про поняття «фольклор»*

Фольклор – це поетична або музична народна творчість.

Якщо ця творчість народна, хто її складав? (народ)

Видів фольклору дуже багато. Ми з вами сьогодні поговоримо про дитячий фольклор.

- Як ви думаєте, чому його називають дитячим? (Міркування дітей)
- Правильно, тому що він розрахований на дитячий вік. Це твори, які батьки вигадали для дітей, або які склали самі діти.

5.2. *Станція №1*

Тож часу не гаймо –

У нашу подорож рушаймо!

І першою нашою станцією є «Станція Пісенна»

- Від назви нашої станції, що перше відноситься до дитячого фольклору? (дитячі пісні)
- Правильно, а які дитячі пісні ви знаєте? (відповіді дітей)

- Ми з вами зараз прослухаємо та подивимося кліп дитячого гурту «Мальдіви» на пісню «Україна».

<https://www.youtube.com/watch?v=9j56sjyxODM>

Та пісню « Барви рідної землі»

<https://www.youtube.com/watch?v=Exi1IXOeNsM>

5.3. Станція № 2

Друга станція називається «Хитрий язичок»

- Як ви думаєте, чому вона так називається? Про що йтиметься зараз? (міркування дітей)

Гра – змагання «Хто найкраще»

Обережний хитрий лис

До нори вечерю ніс.

Заболіло горло в горили -

Бо горила багато говорила.

Черпаха чаплю вечором

Пригощала чаєм з печивом.

Чорно-білий чорногуз

У болото чорне вгруз.

Тигренятко з тигром-татом

Тренувалися стрибати.

Скриню зі скарбом

Знайшли карась із крабом.

5.4. Станція №3

Назва третьої станції «Мирилкино»

- Про що ви дізнаєтесь тут? Як ви думаєте?
- А чи знаєте ви якісь мирилки?

Гра «З другом своїм помирися»

Подивися просто в очі;
Я сваритися не хочу.
Я образить не хотів,
Ненароком зачепив.
Просто в очі подивись
І зі мною подружись.

Озирнися навкруги:
Дружать в річки береги,
Вітерець голубить квіти,
Бавляться довкола діти.
Годі сердитись!
Покладемо сварці край.
Бачиш – іграшки сумують,
Навіть фарби не малюють...
Помиримось швиденько,
Буде знову веселенько.

Битися - не билися,
Трохи посварилися,
Потім посміялися,
Друзями zostалися.

Дві подружечки зажурилися,
Дві подружечки посварилися.
Тобі яблучко, мені грушечка -
Не сварімося, моя душечка.
Тобі яблучко, мені зернятко -
Не сварімося, моє серденько.

5.5. Станція № 4

Це наша передостання станція і називається вона «Кмітливий розумник»

На цій станції ми познайомимосся з таким видом дитячого фольклору, як загадки.

Гра «Рота ти не роззявай – загадку краще відгадай»

Для здоров'я – спорт.

Ваги– солодкий торт.

Мед – працюючі бджоли.

Знання глибокі – ... (Школа)

Він нам, як мама, дорогий,

Він хоче нас навчити.

Любити край чудовий свій

Це мудрий наш ... (Учитель)

Ось до класу всіх скликає

Голосистий цей дзвінок,

І ми радо поспішаєм

Не в садок, а на ... (Урок)

Я іду у перший клас,

Я у школі перший раз,

На 12 буду вчитися,

Бо я старанна ... (Учениця)

Всяк школяр його шанує,

Бо він пише ще й малює.

Хто ж цей славний молодець?

Це звичайно ... (Олівець)

Цю найпершу в школі книжку

Знає будь-який школяр.

До усіх книжок доріжку

Прокладає наш ... (Буквар)

5.6. Станція № 6

Останньою нашою зупинкою в країні Творчість-Ленд буде – станція «Розважайка».

- Коли ми розважаємось? Правильно, коли граємо в ігри! Але не забувайте, що на нашому уроці ми знайомимося з давніми українськими іграми, а не сучасними, у які ви граєте на комп'ютері, планшеті чи телефоні.

Гра «Подояночка»

А тепер давайте в «Подояночку» пограємось. Одна дівчинка буде за подояночку – вона йде в середину. Всі ж інші стають в коло, беруться за руки і водять танок, співаючи:

*Десь тут була Подояночка,
Десь тут була молодесенька.*

*Тут вона впала,
До землі припала.
Личка не вмивала,
Бо води не мала.*

Під цю пісню подояночка спершу ходить у колі, а потім присідає до землі, схиляє голову на руку і сидить так, зажурившись, аж усім шкода її стає, і вони співають:

Устань, устань, Подояночко.

Тут подояночка підхоплюється, а коло співає далі:

*Умий личко,
Як ту скляночку.*

На ці слова подояночка показує в рухах, як вона старанно вмивається. І побачивши, що вона така чепурна, всі здогадуються, що вона, певно, й танцювати вміє, і радять їй у своїй пісеньці:

*Візьмися у боки,
Покажи нам скоки.
Та біжи до гаю,
Бери дівча з краю!*

Подоляночка тішиться і пританцьовує під цю пісеньку, а далі біжить до кола, бере за руку якусь дівчинку і веде всередину на своє місце, а сама стає в коло разом з усіма. Гра починається спочатку.

Гра «Міст»

Діти стають по двоє в ряд, обличчям один до одного, й беруться вгорі схрещеними руками. Крайня пара проходить під руками інших пар і стає першою, за нею йде пара, яка була передостанньою, і так далі.

6. Підсумок уроку

6.1. *Бесіда*

- Над якою темою уроку працювали?
- Що таке фольклор?
- Про які компоненти дитячого фольклору ви дізналися?

Дездеревич Ольга Анатоліївна, вчителька початкових класів
Лисичанської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 4 Луганської області
Урок з курсу «Українознавство», 3 клас

Тема: «Твоя світлиця – рідний дім»

Мета: Познакомити учнів з українськими народними звичаями, з призначенням та символами хатнього приладдя, декоративними прикрасами житла, з історією виникнення українських ремесел. Розвивати увагу, пам'ять, естетичний смак. Виховувати повагу до українських традицій, любов до рідного краю.

Обладнання: ілюстрації, макет української хати, макет помешкання, рушники, хліб, презентація, музичне оформлення, олівці, роздатковий матеріал – рушнички, білі аркуші, ножиці.

Тип уроку: Нестандартний урок з елементами інтерактивного уроку, урок–подорож.

Хід уроку

І. Організація класу (Звучить пісня «При дорозі кущ калини». На фоні мелодії читається вірш місцевої вчительки Клименко Дарини Семенівни «Україно»)

Стелиться барвінок, мов блакитне небо,

А за ним кульбаба сонце розсипа.

Це встає країна – рідна Україна,

Що нашим народом прославлена в віках!

Щоб в полях прозорих колосилось жито,

Пахнуть ніжно м'ятою яблука хрусткі,

І з печі раненько витягала б мати

Вдосталь хліб рум'яний і м'який.

Нам любити вічно Україну славно.

Квіткою барвистою хай вона цвіте.

Між всіма народами і всіма державами

Розсипає сонечко своє золоте.

(До класу заходять хлопчик і дівчинка в українських костюмах. У руках тримають коровай на рушнику)

- Добрий день у нашім класі, просимо сідати.

Залишайтеся на місці, вас хочемо вітати.

- Вас вітаємо коропаєм, щастя й радості бажаємо.
Не журіться в нас на святі, веселіться, будемо раді.
- Хліб- сіль на рушнику ми вам несемо, любов даруємо безмірну,
Ми гостей добрих любим над усе, як любим рідну Україну.

Господиня (вчителька): Добрий день Вам, любі діти. Я рада розпочати урок Народознавства. Хай буде вам затишно, тепло у нашому класі, як в своїй оселі. Подивіться, як тут гарно. Це тому, що наша оселя вбрана вишитими рушниками, різнобарвними витинанками, писанками, килимками, кухонними дощечками, глиняним посудом.

II. Оголошення теми та мети уроку.

Послухайте вірш і з'ясуйте, про що ми сьогодні будемо говорити.

Хата моя, біла хата,
Рідна моя сторона.
Пахне любисток і м'ята,
Мальви цвітуть край вікна.
Хата моя, біла хата,
Казко тепла й доброти.
Стежка від тебе не знана
В'ється в далекі світи.
В хаті спокійно й затишно,
Вечір десь бродить в гаю.
Мати задумливо й ніжно
Гладить голівку мою.

- Про українську хату.

III . Вивчення нового матеріалу.

1. *Доповіді учнів, підготовлені заздалегідь.*

Діти, скажіть, що означає для вас ваш дім, ваша квартира? (відповідають)

2. *Розповідь учителя з використанням презентації.*

Рідна домівка... у цих словах всі людські сподівання. Оспівана в піснях, вона завжди буде символом добра і надії. Її незгасимий вогник світлитиметься теплом маминої любові, вірою в добро (Слайд 1). Споконвіку хата виконувала своє призначення

родинного вогнища, де вчили любити і поважати батьків (Слайд 2); любити природу; навчали спостерігати, як дихає земля, росте трава, на якій виблискує роса (Слайд 3); сприймати запах рути- м'яти, прислухатися до щебету солов'я (Слайд 4). Відходять у минуле хати з солом'яними дахами (Слайд 5), виростають нові будинки.

Історична довідка (підготовлена група дітей)

- Основним типом традиційного житла всюди в Україні була хата. Це затишна, найчастіше білена зовні і всередині, будівля під солом'яним дахом (Ілюстрація вивіщується на дошці). Цей загальний тип української хати є найбільш визначальною ознакою українського народу. Від нього відрізняються хати північної частини і Закарпатських гір. Там вони дерев'яні, мають відкриті стіни (Слайд 6).
- Вигляд української хати, з одного боку, підкреслював естетичні смаки селянина, його характер, індивідуальність, з іншого – унікальність, неповторність того місця на землі, де цей будинок розташований. У традиціях української хати ми бачимо прояв творчої наснаги народу, його досвіду, знань і художнього смаку.

3. *Практична робота.* (Виставляється макет хати)

- Роздивіться макет хати і доведіть індивідуальність кожної оселі.
(Учні доводять, що мешканці використовували розпис своїх будинків. Що кожна господиня розписувала стіни кольоровою глиною, дах прикрашала квітами та кетягами калини та горобини.)

4. *Бесіда з учнями.*

- А давайте спробуємо зазирнути до української оселі. Що ж ми там побачимо? Можливо, ваші прабабусі розповідали, як вони жили, що знаходилося в їхній оселі? .
- (дослідницька група учнів)
(Учні розповідають про традиції у родині прикрашати оселю, про предмети побуту)
- Для інтер'єру використовували скатертини (обруси); тканини для накривання постелі – покривала (верети, рядна, покрівці, коци, ліжники); для утеплення і

прикрашання стін – окремі види рушників, верет, килимів; для застелення підлоги – хідники, килимові доріжки тощо (Слайд 7).

(Вчителька демонструє рушники, декоративні серветки, накидки, порт'єри-вироби традиційні і нові види тканин)

- У давнину рушник, вишитий відповідними візерунками–символами, був неодмінним атрибутом багатьох обрядів: зустрічали і проводжали дорогих гостей, справляли шлюбні обряди, проводжали в останню путь та зустрічали появу нової людини на світ, прикрашали образи та накривали святий хліб на столі. Крім обрядового значення, рушники мали і суто практичне застосування. Відповідно до функції, які вони виконували, рушники мали свої назви. Наприклад, для витирання обличчя і рук – утирач, посуду і стола – стирок, для прикрашення образів, фотокарток, портретів – покутник, для шлюбних церемоній – весільний, для пов'язування сватів – плечовий, для похорону – поховальний. Рушники були своєрідною освятою початку справи чи її закінчення, так, при зведенні хати рушниками застелялись підвалини.

5. Практичне завдання для різних груп учнів.

(Вчителька для кожної групи дає рушник)

- Роздивіться рушник та спробуйте розрізнити, де рушник весільний, покутник, утирач, плечовий?

6. Музична пауза. (Слухаємо пісню «Про рушник» сл. А.Малишка, муз. П.Майбороди)

7. Розмальовка

- На рушнику кожен колір мав своє значення. Про які два кольори співали у пісні? (учні відповідають)

Червоний колір – любов, зелений – зелені трави, блакитний – чисте безхмарне небо, чорний – журбу, жовтий – достиглі в полі колоски тощо.

- Я роздам Вам маленькі розмальовки рушничків. Виберіть кольори та розмалуйте їх. Поясніть, чому саме ці кольори вибрали?

(діти пояснюють свій вибір)

8. Колективна робота. (Вчителька виставляє макет помешкання української хати)

- У кожній оселі існував непорушний звичай: як тільки родина заселяла нове житло, у ньому обов'язково мали бути піч, стіл, діжа. У народі казали: «Без столу, печі і діжі немає тепла і їжі». Макет вам допоможе уявити, як розташовували хатнє приладдя в оселі.

9. *Розповідь вчительки* (з опорою на макет)

- Українську світлицю прикрашала піч, що розміщувалася ліворуч від вхідних дверей і була обернена своїм отвором до передньої стіни з вікнами.

Близько до печі стояли різної форми горщики, горнята, глечики для молока, макітри. Збоку стояла діжа для вимішування тіста. Біля печі – лопата для саджання хліба в піч. У нижній частині печі містилося підпіччя, куди клали рогачі, кочергу, віник та інші речі. Закривала піч заслінка. Столовий посуд (дерев'яні ложки і миски, кухлі, ножі) зберігалися на спеціальних полицях – мисниках, що містилися збоку від дверей і над ними. Тут же була і хлібна полиця. Навпроти печі оздоблювали парадний кут, що називався – покуть. Це було місце для образів. Прикрашали їх вишиваними рушниками, цілющим зіллям і квітами. Тут же ставили стіл, застелений скатертиною (обрусом), на нього клали хліб на рушнику. Біля столу розміщували дерев'яні лави, які на свята накривали домотканим рядном. Збоку стояв маленький переносний ослінчик. Зліва від столу, здебільшого в кутку, біля стіни, стояла скриня, де зберігався одяг для свят, рушники плечові для нареченої, віночки з різнокольоровими стрічками. Уздовж тильної стіни хати будували дерев'яний настил у рівень з пічною лежанкою, так званий піл. Удень він використовувався для хатніх робіт, а вночі на ньому спала родина. Майже в кожній оселі біля вікна стояв ткацький верстат (Слайд8). Практична потреба людини у тканинах для вбрання, оздоблення житла і господарських потреб зумовила масове їх виготовлення в домашніх умовах.

Ось ми і здійснили подорож у давню українську хату і побачили, чим вона багата, які речі домашнього вжитку вона зберігала.

- А щоб перевірити, чи уважно ви мене слухали, я пропоную вам відгадати загадки.

10. *Відгадування загадок.* (Пропонує група учнів, раніше підготовлених)

(Презентація 2, слайд 1)

- Ходить, ходить,
А в хату не заходить. (Двері)
- Підтикане, підсмикане,
Всю хату оббігало,
Під припічком сховалося. (Віник)
- Маю чотири ноги
Ще й чотири роги.
В полотно мене вбирають,
Їсти й пити заставляють. (Стіл)
- Ніжки маю, маю спинку
Та не схожий на тваринку. (Стілець)
- Людей годую, сама голодна.
Часом гаряча, часом холодна. (Ложка і миска)
- Молодці, діти. Давайте більш ретельно поговоримо про посуд в українській хаті.

11. *Робота в групах.* (Кожній групі дається вид посуду: миска, ложка, глечик, куманець)

- Роздивіться предмет, опишіть його за планом: (план лежить на столі у кожної групи)

План

- 1) Назва предмета
- 2) З якого матеріалу зроблено?
- 3) Як оздоблено виріб?
- 4) Для чого використовували?

12. *Розповідь вчителя з використанням презентації 2.*

- У побуті люди використовували глиняний посуд. Більшість виробів з глини виготовлялось на гончарному крузі (Слайд 2). Послухайте бувальщину. Одного разу хлопчик Миколка завітав до свого сусіда діда Макара в гості. Посеред кімнати стояло суцільне дерев'яне колесо, схоже на стіл близько метра в діаметрі, нижче – друге колесо. З'єднувалися вони віссю. Біля тієї загадкової споруди – стілець, зверху лежить сірий шматок глини. Це був гончарний круг на якому дідусь Макар виготовляв глечики, горщечки, полумиски, без яких не обходилась кожна господиня. Дідусь Макар – гончар. Вироби, виліплені з глини й випалені у вогні, називають керамічними. З білої глини виготовляли фарфоровий посуд (Слайд 3,4).

Це були переважно побутові речі – різноманітні горщики, миски, іграшки, глечики і більш художні – амфори тощо. В систему оздоблення входить орнамент, композиції, а також рослинні мотиви «дерево життя», «три квіт», листя, квіти, колосся, виноград; тваринні – птахи, риби, звірі.

Дерев'яні вироби в Україні відомі теж із найдавніших часів. Стіл, лави і скриня – це всі меблі селянської хати. Якщо в господарів була мала дитина, то спала вона в колисці. Якщо то була дівчинка, то колисала її мама у вербовій або калиновій колисці. Тоді дівчинка ростиме бадьорою, красивою, як калина. А хлопчика колисали в дубовій або ясеновій колисці. Тоді він виростав сильним, як дуб, красивим, як яшень.

Одяг зберігали у скринях (Слайд 5). Ці вироби прикрашали візерунками. Вирізували їх спеціальними різцями, тому і називали таку прикрасу – різьбленням. З дерева виробляли посуд, знаряддя праці, човни, господарське хатнє начиння, діжки, ступи, ложки (Слайд 6). Найтоншу роботу по дереву виконували різьбярі. Від прикрашання хати, воза чи саней до шедеврів народного мистецтва – різьблених меблів, скринь, шкатулок, люльок тощо.

Зверніть увагу на тканини, які є в оселі. Це говорить про те, що гарно було розвинене в Україні ткацтво – один із найдавніших та найважливіших елементів національної культури нашого народу. Прядінням та ткацтвом споконвіку займалися жінки, дівчата й підлітки (Слайд 7,8). Основними прядильними волокнами в Україні були вовна, коноплі, льон. Починаючи з 19 сторіччя, ткацтво перетворюється на окремий вид ремесла. За призначенням тканину, яку виготовляли, поділяли на три групи: для одягу, для впорядкування житла, господарських потреб.

Подивіться на екран, розпізнайте, які тканини та для яких потреб використовували в оселі?(Слайди 9, 1).

Ще існує цікавий вид українського ремесла – плетіння. Плетіння – це кустарний промисел з виготовлення господарсько–побутових та художніх виробів з різноманітної еластичної сировини (Слайд 10-12). Має багаті традиції на Поліссі. Як сировину для плетіння використовували лозу, кору певних дерев, насамперед молодії липи (лико) та берези (береста, луб), верболіз, хвойну та дубову скіпку, коріння ялини, сосни. Із дранки – тонких фанероподібних дощечок, які відщеплювали від товстих колод, ретельно обстругували і розпарювали у печі – гнули коробки для сівби – сіянки. З лози, берести плели кошики.

А як називають цей вид українського декоративного мистецтва (показую витинанку)? Це сюжетні та орнаментальні прикраси житла, витяті ножицями, вирізані ножом з білого й кольорового паперу (Слайд 13 -15). У давнину їх використовували для прикрашення стін, вікон, полиць, печей. Витинанка (від українського слова «витинати» – «вирізувати») Виготовляються за допомогою ножиць, ножа, сокири. Перші витинанки виготовляли зі шкіри, вони датуються V ст. до н.е., ними прикрашали одяг. Народні витинанки як прикраси сільської хати з'явилися у середині 19 ст. Найбільш розповсюдженими були на Прикарпатті, Поділлі та Придністров'ї. Українські народні витинанки – яскравий, своєрідний вид народної творчості, що має глибокі й багаті традиції. Їм притаманний чіткий візерунок, дзеркальна симетрія, обмеженість форм та деталей. На Поділлі та Прикарпатті вони часто замінювали настінні розписи (геометричний, рослинний). У деяких селах появу витинанок пов'язують з вирізуванням сніжинок, які є символами різдвяних зірок.

13. Практична робота. Виготовлення витинанки (сніжинки)

IV. Заключна частина. Рефлексія.

Ось і завершується наша подорож до української хати. Покажіть картку: наскільки вона була цікавою і пізнавальною для вас. (Картки можуть бути різні за кольором, щоб оцінити настрій учнів. Чи сподобався їм урок? Картки зі смайликами: веселий, сумний)

V. Підсумок уроку.

- Закінчити нашу подорож я хочу віршем Ганни Черінь «Рідна хата»

Різні в світі є країни.
Різні люди є на світі.
Різні гори, полонини.
Різні трави, різні квіти.
Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То – прекрасна Україна,
Нашого народу дім.
Там шумлять степи безкраї.
Наче вміють говорити!
Там ясніше сонце сяє,
Там солодше пахнуть квіти...
Різні в світі є країни,
Гарні є, є і багаті,
Та найкраще – в Україні,
Бо найкраще – в рідній хаті.

Використана література:

1. Данилюк А. Українська хата. Київ, 1991.
2. Крип'якевич І. Історія України. Львів, 1990.
3. Наулко В. Культура і побут населення України. Київ, 1991.
4. Павлюк С.П., Горинь Г., Кирчіва Р.Ф. Українське народознавство. Львів, 1994.

Звєрева Ольга Володимирівна, вчителька початкових класів Чугуївського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія №5» Чугуївської міської ради Харківської області

Урок з курсу «Українознавство», 4 клас

Тема: «Груповий навчальний проєкт «Українці, яких знає світ»

Мета. Формувати соціокультурну, громадянську компетентності; поглибити знання учнів про Україну, славнозвісних українців; виховувати в учнів почуття патріотизму та національної гідності, поваги до історії країни, любові до рідного краю.

Обладнання. Мультимедійна презентація «Українці, яких знає світ», картки з питаннями та відповідями для учнів, малюнки для постера.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Красивий, щедрий рідний край

І мова наша солов'їна.

Люби, шануй, оберігай

Усе, що зветься Україна. *Ігор Січовик*

II. Актуалізація опорних знань

Велич кожного краю — в людях, які тут живуть. І особливо в тих людях, котрі своїми справами зробили внесок у розвиток науки, культури.

Україна славиться своїми людьми — діячами минулого, відомими акторами, співаками, спортсменами, які творять історію нашої держави. Вони є прикладом працьовитості, досягнення поставленої мети, служіння своєму народу.

III. Повідомлення теми та мети уроку

Сьогодні на уроці ми познайомимось з українцями, яких знають у всьому світі.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з підручником.

Слайд 1	Кого з цих людей ви знаєте? (Діти впізнають не всіх) Розгорніть підручники на сторінці 132, прочитайте текст про видатних українців. Будьте готові відповісти на питання: чим вас вразила ця постать? (Діти читають текст)
---------	---

Слайд 2	У Києві біля Золотих воріт встановлено пам'ятник князю Ярославу Мудрому. Чому автор вклав у руки Ярослава макет Софійського собору? Що ви знаєте про діяльність князя Ярослава Мудрого?
Слайд 3	Ім'я Тараса Шевченка вам добре знайоме. Чому українці називають його Великим Кобзарем? Ви бачите один із кращих пам'ятників Шевченку – пам'ятник у місті Харкові.
Слайд 4	Чому Сергій Корольов сфотографований з першим космонавтом Юрієм Гагаріним?
Слайд 5	У якому віці Ліна Костенко вперше надрукувала свої вірші? Якими мовами перекладено твори поетеси?
Слайд 6	Про що писав Всеволод Нестайко? Скількома мовами перекладено його повісті?
Слайд 7	Хто такий Микола Лисенко? Він написав для дітей опери «Пан Коцький», «Коза-дереза», «Зима і Весна».
Слайд 8	Чим прославився Валерій Лобановський? У Києві перед стадіоном «Динамо» встановлено пам'ятник видатному тренеру.
Слайд 9	Про що мріяв український актор театру і кіно Богдан Ступка?
Слайд 10	У 2007-2008 рр. українське телебачення здійснило проект «Великі українці», який поєднав у собі ток-шоу з інтерактивним опитуванням телеглядачів. У результаті голосування були визначені 100 Великих українців. Та за підрахунками телекомпанії усього на це почесне звання претендували 14 тисяч осіб. Невелика частина цього списку наведена в підручнику на сторінці 135. Прочитайте .
Слайд 11	Це видатні українські лікарі
Слайд 12	Це знамениті українські спортсмени
Слайд 13	Це українські художниці
Слайд 14	Ім'я цієї людини вам добре знайоме. Хто такий І. Ю. Рєпін? Яким чином його ім'я пов'язане з нашим містом?

2. Ознайомлення з життям і творчістю І. Ю. Рєпіна.

У другій частині уроку ми ознайомимося з життям і творчістю нашого земляка, видатного художника І. Ю. Рєпіна.

Працювати будемо так. Ви маєте картки з текстом червоного або зеленого кольору. На червоних картках – питання, на зелених – відповіді до них. Один учень читає питання, другий – відповідь на нього. Починаймо!

№ слайда	Питання	Відповідь	Коментар учителя
Слайд 15	1. Хто були батьки майбутнього художника?	І.Ю. Рєпін народився 5 серпня 1844 року в родині військового поселянину, рядового солдата Чугуївського уланського полку Юхима Васильовича Рєпіна та його дружини Тетяни Степанівни.	Мати була першим порадником і другом Іллюші, любила поезію, розуміла живопис, красу природи. Вона навчала не тільки своїх дітей, а й сусідських дітлахів. Мати художника похована на Преображенському цвинтарі міста Чугуєва. На щастя, збереглася могила та пам'ятник на ній, зроблений за малюнками Іллі Юхимовича місцевими ковалями.
Слайд 16	2. Де жила родина Рєпіних?	Батьки свого будинку не мали і тому жили у маленькому флігелі у бабусиній садибі в слободі Осинівці на старому Ізюмському тракті (зараз це вулиця Рєпіна в межах міста). Коли Іллі виповнилося вісім років, його батьки побудували	Рідні будівлі художник зобразив на малюнку "Будинок Рєпіних у Чугуєві" та на картині "Повернення в батьківський дім". Тут розпочалася творчість майбутнього художника: він ліпив коників із воску, вирізав фігурки з паперу, малював квіти, портрети рідних та знайомих. З дивом живопису маленького Іллюшу познайомив двоюрідний брат Тронька - Трохим Чаплигін,

		новий дім на березі Дінця, під Гридіною горою.	який гостював у Репіних на різдвяні свята і подарував хлопчику папір, фарби і пензлі. Іллюша так захопився малюванням, що його важко було відірвати від улюбленої справи.
Слайд 17			На жаль, ці будинки не збереглися. На їхніх місцях встановлено пам'ятні знаки.
Слайд 18	3. Де Ілля навчався малювати?	Помітивши бажання сина малювати, батьки влаштували його у найбажаніше місце навчання, де малюють аквареллю та креслять тушшю, - до корпусу топографів.	Зараз у цій будівлі знаходиться Художня галерея. У Художньо-меморіальному музеї експонується малюнок тринадцятирічного Іллі із зображенням корпусу топографів.
Слайд 19	4. Чому музей Репіна розташований саме в цьому будинку?	У цій садибі жили батьки Іллі Юхимовича, а сам він із дружиною та дітьми неодноразово гостював тут.	Ілля Юхимович писав у листі друзів, що на батьківщині йому працювалося легко. Саме тут він написав багато відомих портретів та пейзажів.
Слайд 20	5. Кажуть, що картину «Запорожці пишуть листа турецькому султану» Репін написав у двох	Так. Основний варіант картини зберігається в Русському музеї в Санкт-Петербурзі, другий - у Харківському художньому музеї.	А взагалі Ілля Юхимович написав чотири варіанти цієї картини, а ескізи до неї розійшлися по музеях всього світу.

	варіантах. Це правда?		
Слайд 21	6. Чому один із парків Чугуєва названий ім'ям Рєпіна?	У 1944 році, коли на батьківщині художника готувалися до його сторіччя, на крутому березі Сіверського Дінця був закладений парк імені І. Ю. Рєпіна.	Ще в 1914 році, коли Ілля Юхимович в останнє був у рідному місті, він задумав створити вільні художні майстерні - "Діловий двір". На прохання чугуївців міська влада відвела тут шість десятин землі для будівництва художньої школи, де талановита молодь могла б навчатися різним галузям мистецтва. Художник сподівався, що майстерні стануть центром розвитку народного мистецтва України. Ілля Юхимович розробив план "Ділового двору", який експонується в Художньо-меморіальному музеї, виділив значну суму коштів. Але мрія не здійснилася: почалася Перша світова війна, потім Друга. Сьогодні парк імені І. Ю. Рєпіна – одне з найулюбленіших місць відпочинку чугуївських дітлахів.
Слайд 22	7. Як чугуївці шанують видатного земляка?	У 1956 році у місті був встановлений пам'ятник І. Ю. Рєпіну. Вже 30 років у Чугуєві існує Художня галерея, де експонуються роботи лауреатів премії ім. І.	На залізничному вокзалі з'явився так званий "рєпінський зал", у якому виставлені копії 52 творів художника, а також стенди з інформацією про нього. А на будинку по вулиці Музейній з'явився портрет Іллі Юхимовича.

		Ю. Рєпіна. Школа №1 названа його іменем, одна з вулиць Чугуєва названа на честь видатного земляка.	
Слайд 23	8. Наші однокласниці навчаються в Художній школі. Вона теж пов'язана з ім'ям художника?	Так. Вже понад шістдесят років у Чугуєві існує колиска майбутніх художників - Художня школа імені Рєпіна.	Школу очолює її колишній вихованець, а нині відомий художник, член Національної спілки художників України Непомнящий Володимир Іванович.
Слайд 24	9. Ми чули про те, що влітку в Чугуєві відбувається Міжнародний рєпінський пленер. Що це?	У перекладі з французької пленер - це живопис на відкритому просторі. З 2000 року кожного літа з 15 липня по 5 серпня (день народження художника) у Чугуєві відбувається Міжнародний рєпінський пленер.	У ці дні до Чугуєва їдуть художники з України, Росії, Польщі, Німеччини не стільки в пошуках незвичайних пейзажів, як за рєпінським духом. Він тут всюди, кажуть живописці. На цих берегах Рєпін писав свої перші етюди. І це надихає на творчість сучасних художників.
Слайд 25	10. Де похований Ілля Юхимович?	Останні роки життя художник провів у Ленінградській області в садибі "Пенати". Тут у 1930	

		році він помер, тут його могила. А в садибі створений музей.	
--	--	--	--

V. Підсумок уроку

1. На кінець уроку ми складемо постер «Ілля Юхимович Рєпін». Візьміть малюнки, що у вас на парті, та розташуйте на потрібному місці постера. (Використовується магнітна дошка)

2. Вправа «Мікрофон»

Поділіться враженнями від сьогоднішнього уроку.

Джерела

1. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 3-4 класів (наказ Міністерства освіти і науки України № 948 від 05.08.2016)
2. Я у світі: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл./ О. В. Тагліна, Г. Ж. Іванова. Харків: Вид-во «Ранок», 2015. 144 с.
3. М. В. Чернова. Художественно-мемориальный музей И. Е. Репина в Чугуеве. Путеводитель. Харків: Прапор, 1969. 20 с.
4. Г. Б. Андрусенко. Художественно-мемориальный музей И. Е. Репина в Чугуеве. Путеводитель. Харків: Прапор, 1978. 40 с.
5. Репинские места Чугуевщины. Чугуев, 1998.
6. Чугуївська дитяча художня школа ім. І. Ю. Рєпіна. Чугуїв, 2013.
7. М'який живопис Володимира Непомнящого. Природи ніжні мотиви. Чугуїв, 2013.
8. О великой мечте художника. Новости Чугуева. №17. 26.04.2014.
9. А. Є. Сазонова. Уникальный храм искусств. Новости Чугуева. №31. 31.07.2004.
10. Новости Чугуева, №28, 12.07.2014; №29, 19.07.2014.
11. С. Бучастая. Музейный комплекс под открытым небом. Новости Чугуева. №31. 31.07.2004.
12. Н. Соколюк. Архитектурские мысли на музейную тему. Новости Чугуева. №31. 02.08.2014

**Красько Валентина Григорівна, вчителька початкових класів
Берестівського НВК «ЗОШ І-ІІІ ступенів - ДНЗ» Дубровицького району
Рівненської області**

Урок з курсу «Українознавство», 4 клас

Тема: «Моє село – краплинка України!»

Освітня мета: Створити образ цілісного знання про історію села, ознайомити зі способами роботи з інформацією.

Розвивальна мета: Розвивати творчі здібності, вміння визначати власну позицію, планувати свою роботу; розвивати комунікативні вміння та навички, вміння презентувати результати своєї роботи.

Виховна мета: Формувати ціннісне ставлення до історичних, культурних та духовних надбань рідного краю, виховувати почуття відповідальності, самодисципліни, бажання виконати роботу якісно.

Соціалізуюча мета: Усвідомити значення спільних зусиль, роботи в команді, стимулювати учнів до активної громадської діяльності.

Обладнання: мультимедійна дошка, комп'ютер, картки із зображенням традиційної української їжі, маски жабок, лелек.

Етапи здійснення проекту

I етап – організація проекту: постановка проблеми, мети, визначення завдань.

II етап – планування проекту: формування груп, вибір завдань, визначення форми презентації.

III етап – реалізація проекту: визначення джерел інформації, розподіл обов'язків, самостійна пошукова робота, аналіз та обробка інформації.

IV етап – підсумок проекту: оформлення матеріалів, презентація, оцінювання проектної діяльності, аналіз успіхів і невдач.

Під час роботи над проектом четвертокласники вчать:

знаходити інформацію про історію свого рідного краю з різноманітних джерел;
обговорювати, аналізувати отриману інформацію, виокремлювати головне;
презентувати результати роботи.

Учні матимуть більш чіткі уявлення про Україну і світове українство як цілісність, як геополітичну реальність;

усвідомлюватимуть себе як невід’ємну частку України і вселюдства;

розумітимуть необхідність пізнання свого роду, народу, його унікальності (психофізичних особливостей, мови, традиційної культури, історії);

плекатимуть у собі кращі риси вдачі українців;

свідомо ставитимуться до виконання громадянських обов’язків.

Хід уроку

Вчитель. Доброго дня! (Звуки лелечого клекоту – додаток 1)

I. Мотивація, цілепокладання.

- Діти, в Україні 28 тис. 450 сіл. В кожному живуть працьовиті, щедрі люди, але є одне незвичайне село. Щовесни з теплих країв до нього прилітають лелеки, народжують маленьких лелеченят, вчать їх літати і вже разом відлітають у теплі краї... І так щороку. Люди не уявляють свого життя без лелек, а лелеки – без людей. Це гарний приклад того, як можна і як потрібно жити в гармонії з природою.

- Про яке село йдеться?

- Чому ви думаєте, що саме про Берестя?

Робота в групах. У вас на партах лежать конвертики, постарайтесь правильно записати на них нашу адресу. Пригадайте: спочатку пишемо назву села, тоді район, а в кінці область. Молодці. На конвертах ви бачите карту України, позначте на ній наше село. Добре. Даваймо подивимось, що у нас вийшло. Берестя таке маленьке, а Україна – велика, а з чим можна порівняти наше село, воно таке маленьке як ... (крапочка, мачинка, краплинка). Так, діти, і тому тема нашого уроку звучить: «Моє село – краплинка України!»

- А скажіть, чи можемо ми прожити без України?

- А Україна без нас?

- Ми – єдині і неділимі, як пелюстки у соняха, ніби їх і багато, а відірви один – і вже чогось бракує. Хочу зауважити, що наш урок незвичайний, адже до нього ми готувалися заздалегідь, всі старались, не лінувались, немало добрих справ зробили, але не менш важливо гарно презентувати свою роботу, чи не так? У кожній групі у

нас є мовознавці, історики, дослідники віри, охоронці рідної природи. Свої особливі місця займають і спостерігачі, які сьогодні оцінюватимуть роботу наших груп.

II. Презентація проекту.

А зараз відкрийте конверти і прочитайте перше завдання, яке стосується дослідження минушини. У вас є хвилинка, щоб його виконати.

Відредагувати текст

1 група. Точна дата заснування села Берестя відома, в письмових джерелах воно згадується 1354 року. Дуже давно тут, де розташоване Берестя, був ліс та болота. Перший, хто поселився на березі ріки Горинь, був чоловік на прізвище Пінчук. Помалу розмножувався його рід, розросталося населення.

2 група. Перші поселенці корчували ліс, осушували болота. В лісі було багато різних дерев, але найбільше берез та верб. Донедавна берези росли на вулицях села, біля людських обійсть, але, на жаль, це дерево у нас не збереглося. Звідси і пішла назва «Берестя».

3 група. Історію нашого села неможливо згадати без Панського поля, Вічної долини, Зеленого хутора, Гузової ниви, урочища Корчуга ...

Колись на родючому клаптику землі оселився польський пан Барабулька. Під час революції будинок зруйнували, а його самого вивезли, але до цього часу поле називають «Панським» (до речі, це найродючіші землі села).

Довідка

1. Точна дата заснування села Берестя невідома, але в письмових джерелах воно згадується 1501 року. Дуже давно тут, де розташоване Берестя, був ліс та болота. Перший, хто поселився на березі ріки Горинь, був чоловік по прізвищу Клюко (тепер Ключко, одне з найпоширеніших прізвищ у селі). Помалу розмножувався його рід, розросталося населення.

2. Перші поселенці корчували ліс, осушували болота. В лісі було багато різних дерев, але найбільше бересту та верб. Донедавна берест ріс на вулицях села, біля людських обійсть, але, на жаль, це дерево у нас не збереглося. Звідси і пішла назва «Берестя».

3. Історію нашого села неможливо згадати без Панського поля, Вічної долини, Сірого хутора, Гузової ниви, урочища Корчуга ... Колись на родючому клаптику землі

оселився польський пан Люлька. Під час революції будинок зруйнували, а його самого вивезли, але до цього часу поле називають «Панським» (до речі, це найродючіші землі села).

- Маєте гостре око і добру пам'ять.

Наступне завдання: у вас на столах лежать посилки, які надійшли із Інституту українознавства. Кожна група має пояснити, як предмети, що знаходяться в них, пов'язані з історією нашого села (горщик із золотом, гілочка бересту, мішечок із землею).

Довідка

1. І коли люди орють землю чи копають картоплю на «панському», то обов'язково згадують про горщик із золотом, який колись, втікаючи, закопав пан, і хоч викопують лише залишки цегли від панського маєтку, надія відшукати панське золото не полишає наших односельців.

2. «Земля у нас – тяжке діло – кров'ю пахне».

Дійсно, це так. Відразу ж за Берестям аж до лісу розкинулися лани. Місцевість нерівна: горби, ями і найвища гора. Але дивно ж, що в найвищому місці земля не суха, а завжди волога. Розповідають, що тут, на цій горі, убив брат брата за землю. І на цьому місці зробилася глибока яма. Згодом вітри, суховії зробили свою справу: яма поступово зрівнялась, а це місце, вірніше гору, і досі називають «Петрова яма».

3. Берест – дерево родини в'язових, саме від назви цього дерева походить назва села.

- Молодці, а яку добру справу зробили наші дослідники минувшини?

Керівник групи розповідає про посадку дерева берест біля школи, яке буде нагадувати всім жителям Берестя про славні дні минувшини (відеододаток 2).

- Чудово. Я ж хочу показати вам унікальні архівні кадри 1954 року, на яких ви бачите жителів нашого села (відеододаток 3).

- Пройшли роки, люди змінилися і село змінилося. Так має бути... Але не всі зміни на краще. Колись бабусі і дідусі, що вже не могли працювати, ставали своєрідними передавачами досвіду. Вони знали, коли потрібно починати сіяти, коли жати, на якому полі росте жито, а на якому – пшениця. На жаль, сьогодні цей зв'язок поколінь втрачається. А що, діти, станеться, коли ми перестанемо спілкуватися із

старшими людьми? Правильно, тому ми з вами завжди маємо шанувати своїх бабусь і дідусів.

- Добре, відкриваємо завдання № 3. Питання стосується найсвятішої споруди в селі – церкви. Вона розміщена на цвинтарі, в центрі села. Саме на таких місцях споруджувалися храми Божі, щоб було видно звідусіль і щоб спів їх дзвонів розливався далеко за межами села, очищуючи душі людей.

1 група. Дайте відповідь на запитання: «Завдяки чому вдалося визначити вік церкви:

дослідженню цвяхів, які мають квадратну форму;
записам у журналі «Волинські відомості»;
іконі Божої Матері, що колись знаходилась у церкві».

2 група. Дайте відповідь на запитання: «Чи були часи, коли церква не діяла, коли люди знову повернулись до неї?»

3 група. У роки війни біля церкви сталася подія, про яку і донині переповідають жителі села. Як із цією подією пов'язаний жовто-блакитний прапор та теплий дощик?

Довідка

1. Коли саме і хто збудував церкву, на жаль, невідомо. Але на основі матеріалів журналу «Волинські відомості» вона була збудована в середині 17 ст. Свідченням цього є перша пам'ятка – ікона Божої Матері, яка була написана у 1786 році.

2. Був час, коли церква не діяла, її хотіли знищити. Сьогодні, коли Україна проголошена незалежною державою, люди повернулись обличчям до Бога, бо добре розуміють значимість молитви.

3. До війни жив у нашому селі німець, якого звали Герман Вецель, він був директором школи і дружив з одним хлопцем з Берестя – Пилипом. Коли розпочалась війна, Вецель виїхав з родиною в місто Сарни.

...Того дня прийшли в село німці. Вони дуже розізнилися на людей за те, що на сільському цвинтарі на могилі загиблих українських повстанців, ще й під синьо-жовтим прапором, зведений насип. І от якось зігнали німці людей і повели на цвинтар. Старші пускали сльозу потайки, а дівчата плакала вголос. «На смерть ідемо, на смерть», – шепотіли між собою люди.

Перша думка була, що всіх хочуть спалити. Дехто зумів сховатись, дехто втік, але більшість зійшлися до церкви. З похиленою головою йшов серед натовпу Пилип. Раптом спалахнула надія. Він згадав свого друга Вецеля, котрий на той момент працював у німецькій комендатурі в Сарнах. Пилип проштовхнувся вперед, попросив слова. Німці скося зиркнули, щось зашварготіли між собою. Нарешті: «Ком, ком». Чоловік підійшов і попросив зателефонувати в комендатуру до пана Вецеля. Ті здивувалися, але не відмовили. З тривогою в голосі Пилип сказав другові: «Германе, село наше окуповане й, напевно, буде спалене разом з людьми», – ледве встиг це сказати, як німці штовхнули його в спину, наказали стати назад у колону. Наразі задріботів теплий дощик, а це, як відомо, добра прикмета. І справді, хоча гітлерівці й спочатку змусили дерти траву на повстанському пагорбі, але потім пролунав наказ: «Нах гаузе!». Тобто додому. Отож людей залишили живими, а село не спалили. Йдучи додому, люди згадували Вецеля й знизували плечима: прожив поміж нас двадцять літ як справжній українець, тепер працює на загарбників, а от...

Ми б дуже хотіли дізнатися більше про людину, яка колись врятувала наше село. Тому написали лист на програму «Жди меня. Украина» з проханням розшукати родину Вецелів і чекаємо на позитивний результат.

- Кожного року 9 травня ми ходимо до пам'ятника воїнам загиблим у роки Другої Світової війни, вітаємо ветеранів. Та, на жаль, живим залишився лише один ветеран Красько Тимофій Іванович. Послухайте його розповідь (відеододаток 4).

- Бачу, ви вже притомились, пора відпочити.

Фізкультхвилинка.

1. Ходять буськи по болоту: Чап! Чап!	І в болото провалились: Хлюп! Хлюп!
Ловлять жабок і до рота: Хап! Хап!	Жабки птахів рятували: Ква! Ква!
Жабки злякано пищали: Ква! Ква!	За хвостика витягали: Раз!
Під листочки заховались: Раз! Два!	Помирились, подружились,
Буськи надто захопились: Плюх!Плюх!	Один одному вклонились.

- Поки витягали лелек, то й добряче зголодніли. Давайте сядемо на полянку і пообідаємо. Поділіться на три групки. У кожної групи в кошику їжа, але ми на нашу скатертину викладемо тільки ті страви, які характерні для нашого села. Молодці, діти! Вправа «Гостре око», подивіться уважно ще раз, чи немає нічого зайвого. Добре, а чи

такі ж страви споживають у інших містах і селах України? Дякую вам. Час до роботи!
Нас чекає ще багато відкриттів.

Просимо до слова «Захисників рідної природи».

Діти розповідають про село, на доказ його мальовничості переглядають відеофільм про нього (відеододаток 5). Окрасою села є річка Горинь. Учні читають вірш, який склала колишня учениця нашої школи на основі легенди про річку.

Серед крислатих диво-сосен
Й струнких білесеньких беріз,
П'ючи вранішні чудо-роси,
Брат із сестриченькою ріс.
Їхня малесенька хатина
Ховалась в хащі лісовій,
Любила діток вся звірина,
Допомагала, хто як міг.
Коли ввірвалися татари
Й спалили ближнє село,
Не стало в діток тата й мами,
І рідних більше не було.
Хлопчину Берестом всі звали –
Високий, гарний та стрункий.
Його всі люди поважали,
Хоч був ще зовсім молодий.
Берест ходив на полювання,
Щоднини тяжко працював.
Сестричка поралася зрання,
Варила ліки з диво-трав.
Сорочка, вишита квітками,
І довга пишня коса,
Горинь – дівчину називали,
Горинь – Поліська краса.
Почув про дівчину-перлину

Старий турецький хан.
І захотів собі дружину,
Вдававсь на будь-який обман.
Горинь із братиком сиділа
Біля озерця, на траві,
І слухала його, раділа,
Що Берест є на цій землі.
Аж тут турецькая навала...
У брата вцілила стріла.
Горинь на мокру землю впала,
Ріка із слізок потекла.
Танцюють вночі чудо-мавки,
Співають тут лісовики,
То замордованії бранки
І вбиті хлопці-юнаки.
Горинню річечку назвали
На честь чудової сестри.
Село Берестям величали,
Щоб Берест жив на цій землі.
Ідуть роки, росте Берестя,
Горинь пливе між берегів,
Живуть тут люди в мирі, щасті
І разом борють ворогів.
І не здолати їх нікому,
Бо ж пам'ять у серцях живе

Про мужній Берест, силу волі

І річку, що в віках пливе.

Перегляд карти «лелечих гнізд» села Берестя. Розповідь про лелек.

- Лелеки – надзвичайні птахи. Спостерігати за їх кропіткою працею цікаво, особливо коли батько-лелека вчить своїх дітей літати. Одного страшного для лелек року електрики поспилювали дерева, що знаходились біля ліній електромереж, і знищили лелечі гнізда, хоч жителі села всіляко намагалися їм перешкодити. Люди з острахом чекали весни. Та лелеки не зрадили своїй маленькій батьківщині, і сьогодні у Бересті 27 лелечих гнізд. Жодне інше село не має такої кількості цих дивовижних птахів. А ще є вірна прикмета: якщо рік буде голодним (неврожайним), лелеки викидають з гнізда одне із своїх лелеченят, таким чином попереджуючи про лихо. Варто почути лелечий клекіт... Наче журлива пісня розноситься він над Поліським краєм. От би дізнатися, про що в ній говориться (лелечий клекіт).

Завдання для груп: розшифруйте лелечий клекіт (подумайте, про що розмовляють між собою лелеки) та запишіть розмову у своїх записничках.

Гості нашого села завжди дивуються, коли чують берестівську мову. У багатьох складається враження, що вони якимось чином потрапили в Білорусію. А чому ми так розмовляємо, вам пояснять наші мовознавці.

Керівник групи. Ми пропонуємо вам послухати одну пісеньку білоруською та берестівською мовами, і ви все зрозумієте.

Пісня «Тяче вода в ярк» (додаток 6).

Саме тому, що Берестя знаходиться майже на кордоні з Білоруссю, і маємо такий діалект. Але ми не соромимося нашої мови, а вивчаємо її, оберігаємо і навіть склали невеличкий словник діалектів нашого села (зачитати кілька слів).

- Ми любимо своє село і щороку проводимо поетичний конкурс «Своїм селом горджуся». Я знаю, що сьогодні ви готові прочитати найкращі вірші.

1 дитина.

2 дитина.

Казав мені дідусь:
«Коріння твоє тут.
Люби своє село».
А я кажу дідусю:
«Своїм селом горджусь я.
Люблю хати в садах,
Ріку Горинь, ставки,
Пташиний спів в гаях,
Струнких беріз полянки.
І широко радію,
Що звуся берестянка.
Скрізь озерця й маленькі долини,
З очеретом кущі обнялись.
Ось у квітах красуня-калина,
І лелека піднявся увись.
Пофарбоване пензлями небо,
І ліси, і кущі вдалині.
І нічого мені більш не треба,
Крім краси, що у ріднім селі.

Керівник групи. Та ми не обмежились лише словами любові до свого села. Подивіться, які чудові пейзажі для вас приготували.

- Діти, ви молодці. Прошу зайняти свої місця. Я впевнена, що колись наше село буде гордитись вами. А чи є в нашому селі видатні люди, про яких знає не тільки Дубровицький район, а й вся Україна?

Слайд із роботами Куницького Олександра.

Слайд із «Серпанком». Так, це наша пам'ять, наша слава — колектив «Серпанок», якому присвоєно звання «народного».

Я пропоную, щоб ми зупинились на історії сучасного села, адже історія твориться і сьогодні.

Зовсім недавно у школі пройшла зустріч із нашим односельцем, Краськом Олександром, який повернувся із зони АТО (фото). А загалом на захист нашої держави стали 27 берестян. Один із них зараз перебуває в госпіталі на лікуванні.

Уважно роздивіться наступний слайд. Про які проблеми нашого села у ньому йдеться? (Смітники, дороги, необроблені поля, занедбані будівлі колгоспу)

- Що ми можемо зробити, аби ситуація змінилася?
- Для розв'язання яких проблем нам потрібна допомога держави?

III. Оцінювання проектної діяльності.

Наш незвичайний урок добігає кінця. Як ви думаєте, що із того, що ми сьогодні зробили, буде на благо України? Дякую вам. Слово мають спостерігачі. Кожен із вас отримав однакову кількість золотих монет, розподіліть їх між групами.

- Зважаючи на ситуацію в Україні, як би ви хотіли закінчити урок? (Молитвою)
- Ще раз хочу нагадати, що історія села невіддільна від історії України. Тож давайте згадаємо героїв Небесної Сотні, всіх полеглих захисників України, котрі відтепер постійно споглядатимуть за нами, і ми маємо бути гідними їх пам'яті. Віддамо шану героям, помолимося за мир і спокій у наших родинах, рідному селі, за мир і спокій в Україні.

Дитина: Господи!

Благослови Україну і всі родини наші! Навчи нас не продавати свою совість ні дешево, ні дорого. Захисти нас від ворогів видимих і невидимих, що хочуть поневолити нас. Дай нам, Боже, жити вільним життям, дай кращу долю нашому народу, дай нам єдність, мир і спокій. Господи! Збережи Україну! Боже, прийми мою молитву За Україну! За Мир і Спокій!

Виступ «Серпанку» – виконання пісні «Молитва за Україну!»

Наш урок добіг кінця. Я дякую групам за ініціативність, самостійність, креативність, які оцінити неможливо. Незабаром майбутнє України буде у ваших руках. Будуйте його, використовуючи весь потенціал вашого внутрішнього світу, вірте у власні сили, творіть і цінують вже створене.

До побачення!

**Мініна Світлана Радиславівна, вчителька початкових класів
Одеського НВК «Гімназія №7» – спеціалізованої школи з поглибленим
вивченням англійської мови Одеської міської ради Одеської області**

Урок з курсу «Українознавство», 2 клас

**Тема: «Традиційна культура українського народу через
фольклор та твори календарно-обрядового циклу»**

**Практичне завдання: «Відтворення традиційних обрядів
зимового циклу»**

Мета: формування предметних компетентностей:

поглиблювати знання учнів про народні традиції та звичаї українського народу;

ознайомити з традиційними обрядами зимового циклу (Святий Миколай, Різдво, Водохреща);

розвивати мовлення учнів;

виховувати пізнавальну активність учнів, шанобливе ставлення до традицій українського народу, спонукати до пошуків культурної спадщини духовного життя свого краю;

формування ключових компетентностей:

уміння вчитися: формувати здатність слухати вчителя і товаришів, робити за допомогою вчителя узагальнення за результатами виконання навчального завдання;

комунікативної: удосконалювати навички роботи в групі;

соціальної: продуктивно співпрацювати з усіма членами групи.

Тип уроку: інтегрований (українознавство, читання).

Обладнання: мультимедійна презентація, картки для групової та індивідуальної роботи.

Хід уроку

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА.

1. Організація класу.

1) Рефлексія настрою.

– Закрийте очі і уявіть картинку, яку навіває вам ця музика. Звучить музика Вівальді «Пори року. Зима» (слайд № 2, 3).

(Діти слухають)

– Як ви думаєте, яку пору року композитор хотів змалювати за допомогою цієї музики? Що ви уявили?

(Діти висловлюють свої думки, приходять до висновку, що змальована зима).

2) Синоптична хвилинка.

– Яка зараз пора року?

– Які ви знаєте зимові місяці? (Діти називають, я вивішую на дошку назви місяців)

– Який місяць зараз?

– Який стан неба?

– Яка температура повітря?

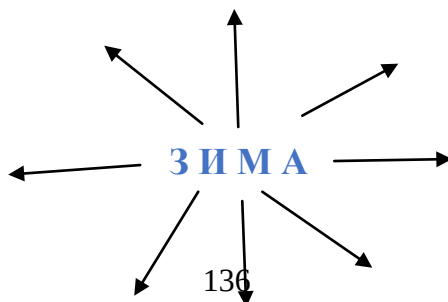
– Чи були опади?

2. Актуалізація опорних знань.

1.) Складання асоціативного куща до слова «зима»

– Діти, а з чим ви пов'язуєте зиму?

Давайте складемо асоціативний куш до слова «зима» (слайд № 4).

2.) Робота в парах.

– Отже, зима у вас асоціюється не тільки зі снігом, завірюхою ..., а й з зимовими святами. Назви цих свят зашифровані на картках, які лежать у вас на партах. Підберіть «ключик» і прочитайте їх (Додаток 1).

Діти розшифровують і вивішують назви свят під назвою того місяця, в якому вони святкуються.

грудень	січень	лютий
Святий Миколай	Різдво, Свято Меланки,	?
	Свято Святого Василя, Водохреща	

3. Проблемне питання

– Як ви думаєте, чому під назвою третього зимового місяця ми не записали жодного свята? *(Бо всі свята, які ви розшифрували, відносяться до свят зимового циклу, а у лютому починаються свята весняного циклу.)*

4. Повідомлення теми і мети уроку.

– Сьогодні ми зупинимось на трьох святах зимового циклу. А на яких саме, ви дізнаєтесь, коли розгадаєте загадки.

Цей святий вночі прийде,

Подарунки покладе.

В грудні зустрічі чекай.

Звуть святого... (Миколай)

(19 грудня – Миколи Чудотворця)

В небі зірочка зійшла -

Звістка радісна прийшла!

Християнське торжество

Називаємо... (Різдво)

(7 січня – Різдво Христове)

У цей день Ісус хрестився,

Дух Святий з небес спустився...

Звуть Просвітленням іще

Свято це... (Водохреща)

(19 січня – свято Водохреща)

II. Основна частина

1. Слово вчителя.

- У вас на партах лежать тексти (Додаток 2).

1 ряд – «Святий Миколай»,

2 ряд – «Різдво»,

3 ряд – «Водохреща»

2. Робота в парах.

- Прочитайте текст, підготуйте в парі питання за текстом.
- (Діти читають тексти «бджілками», готують питання іншим парам ряду.)

Вчитель: - Отже, перше свято – Святого Миколая (*слайд №5*).

1 Діти декламують вірш

Дні бувають незабутні...

Отже, хоч би як було,

Пам'ятай, що є у грудні

Дев'ятнадцяте число.

День Святого Миколая!

Цього дня повсюди ждуть.

І зима йому встеляє

Свіжим білим снігом путь...

Мають знати всі про нього.

І дорослі, і малі.

Адже, "другий після Бога

Він заступник на землі".

Обговорення. Учні по тексту ставлять питання іншим парам.

Вчитель: – День Святого Миколая – найулюбленіше, найвеселіше дитяче свято. Діти чекають на День Святого Миколая цілий рік і мріють про чудові подарунки.

4. Учень розказує вірш Оксани Кротюк «Доброму Миколаю»

*Доброму Миколаю
На віконце хукаю,
Шибку протираю:
Чи до мене прийдеши ти,
Добрий Миколаю?
На землі великій
Діточок багато –
Чи знайдеш ти стежечку
До моєї хати?
Я не завжди чемний –
Може, сподіваюся
На прихід даремно...
А проте чекатиму,
Хоч і сон змагає.
Вірю, що знайдеш мене,
Добрий Миколаю.*

Вчитель: – Друге свято – Різдво (слайд № 6, 7).

Обговорення. Учні по тексту задають питання іншим парам.

Вчитель: – Коли вже сонце схилиться до заходу, тато вносить до хати сніп жита – «дідух».

5. Інсценізація

Переступаючи поріг, тато скидає шапку і вітається з господинею, ніби вперше входить до хати:

– Дай, Боже, здоров'я!

– Помагай, Боже, – відповідає господиня, – а що несеш?

– Злато, щоб увесь рік ми жили багато! – говорить господар, зупиняючись посеред хати. Тут він хреститься і, звертаючись до родини, віншує:

– Віншую вас із щастям, здоров'ям, з цим Святим Вечором, щоб ви в щасті і здоров'ї ці свята провели та других дочекались – від ста літ до ста літ, поки нам Пан Біг назначить вік!

Ставить дідуха на покуті (*Хлопчик ставить дідуха на застелений рушниками стіл*).

У хаті господиня кладе під скатерку на чотири кути столу по голівці часнику, — «щоб злу силу відігнати» (*Дівчинка кладе часник*).

6. Розповідь вчителя (слайд № 8, 9).

З'являється перша зоря. Тато запалює свічку і, помолившись, усі сідають за стіл, спершу старанно подмухавши на стільці – щоб ненароком якусь душу не придавити, бо на вогник Різдвяної свічки злітаються душі наших родичів.

Розпочинається Свята Вечеря, а ближче до її завершення діти й підлітки збираються гуртом і йдуть вітати всіх колядками з народженням Христа.

Колядувати ходять від хати до хати, не оминаючи нікого.

На початку слід запитати господарів, чи можна колядувати. Якщо вам відмовили – мовчки, без образ, підіть.

Кожна колядка має завершуватися віншуванням – побажанням родині достатку, але під цим розуміється, щоби родина була здоровою, щоб родили добрі врожаї, велася худоба, були мир, добро і злагода.

7. Виконання учнями обрядової пісні «Нова радість стала».

Фізхвилинка

Добрий вечір тобі, пане господарю, радуйся,

Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.

Застеляйте столи, та все килимами, радуйся,

*Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.
Кладіть паляниці з ярої пшениці, радуйся,
Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.
Бо прийдуть до тебе три празники в гості, радуйся,
Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.
А що перший празник – Рождество Христове, радуйся,
Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.
А що другий празник – Святого Василя, радуйся,
Ой, радуйся, земле, Син Божий народився.
А що третій празник – Святе Водохреща, радуйся,
Ой, радуйся, земле, Син Божий народився...*

8. Підготовлені діти промовляють колядки.

*Хай звеличає вас святе сонце,
Осяють ясні зорі!
Будьте багаті, як вода,
Милі, як місяць!
Славіте Христа.*

*Зі святим Різдвом вітаю,
Всім здоров'я бажаю:
Господарю на воли,
Господині на квочки,
Хлопцям-дівчатам на гуляння,
Малим дітям на забавляння,
Христу-Богу на вихваляння!*

*Чим багата ваша хата?
Ми прийшли колядувати!
Тож цукерки діставайте*

*Діткам гарним роздавайте
І прийде в родину щастя,
Оминуть усі нещастя,
Буде їжа, буде свято,
Буде радості багато!*

Вчитель: – Третє свято – Водохреща (слайд № 10, 11).

Обговорення. Учні по тексту ставлять питання іншим парам.

9. Робота в групах. Накриваємо різдвяний стіл (Додаток 3).

Кожна група отримує малюнок стола і картки із зображенням різних страв. Діти мають вибрати ті 12 пісних страв, які можна ставити на стіл на Святий вечір перед Різдвом.

Діти презентують свої роботи.

III. Заклучна частина

1. Інтерактивна вправа «Незакінчене речення» (слайд № 12).

- Сьогодні на уроці я дізнався...
- Найцікавішим для мене було...
- Найбільше мене вразило...
- Я навчився...
- Я хотів би ще дізнатися про...

2. Рефлексія настрою

У кожного з вас на парті лежать зображення різдвяної зірочки, чобітка, в якому діти знаходять подарунки від Святого Миколая. Якщо ви закінчили урок з гарним настроєм, прикрасьте ялинку, яку ви бачите на дошці, цими зображеннями.

Використані джерела

1. Вірш Оксани Кротюк «Доброму Миколаю».

2.Загадки.

Наталя

Гуркіна.

URL:

http://vsebesplatno.ucoz.ru/blog/zagadki_pro_khristijanski_svjata/2012-01-11-24

3. Я люблю Україну: інтегрований посібник-зошит/ Чабайовська М.І.,
Омельченко Н.М., Синильник В.В.

4. А.Вівальді. Пори року. Зима.

**Медведєва Тетяна Олександрівна, вчителька початкових класів
Голопристанської ЗОШ І– ІІІ ступенів Голопристанської міської ради
Херсонської області**

Урок з курсу «Українознавство», 4 клас

Тема уроку: Сім'я. Родовідне дерево. Рід, родина, рідня

Мета уроку: розширити і поглибити уявлення у дітей про склад сім'ї, її значення для людини; формувати поняття «родина, рідня, рід»; вчити складати родовідне дерево; пробуджувати пізнавальний інтерес до історії свого родоводу; розвивати мислення, мовлення дітей; виховувати любов до членів своєї родини, гордість за свій рід, бажання допомагати батькам.

Хід уроку:

I. Організація класу

У нас здавна є традиція славна

Воду брати з чистої криниці,

Борошно з ярої пшениці,

Руками добрими замісити,

І гостей на свято запросити!

Діти ! У нас сьогодні ніби свято,

Гостей зібралося багато.

Ану ж на них ви подивіться

І веселенько усміхніться.

А тепер тихенько поверніться,

Один одному всміхніться.

На урок старання не забудьте взяти,

Сядьте всі рівненько, будемо починати .

II. Мотивація навчальної діяльності

(Вступне слово вчителя з переглядом фотосюжетів)

– Як багато на світі чудес! Величезні дерева, фантастичні водоспади, кумедні палаци, підземні печери, величні будівлі, храми, які викликають подив у того, кому поталанило їх побачити. Але жодне із чудес світу не можна порівняти з тим місцем, де ви народились і живете, а живемо ми з вами в місті Гола Пристань.

Найдивовижнішими і незрівнянними є ви самі!

–Перед вами аркуші паперу, на яких намальована буква «Я». Це ти. Напиши під буквою «Я» своє ім'я.

–Але на Землі ти мешкаєш не один. Ти живеш в оточенні багатьох людей. Згадай тих, хто живе поруч із тобою. Познач кожну букву «Я», тобто познач, хто це.

–Розкажи, кого ти намалював.

III. Повідомлення теми уроку

–На своїх малюнках ви показали, що вас оточує багато людей. Людина – це частина суспільства. Вона народжується серед людей. Сьогодні ми починаємо працювати над розділом «Людина серед людей». А тему, над якою ми будемо працювати сьогодні, ви зрозумієте, розгадавши ребуси.

–Ми будемо говорити про те, що кожна людина любить і шанує. І тому девізом нашого уроку будуть слова:

«На світі білому єдине,
Як і Дніпрова течія –
Домашнє вогнище родинне,
Оселя наша і сім'я».

IV. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу

1. Розповідь з елементами бесіди про сім'ю, рід.

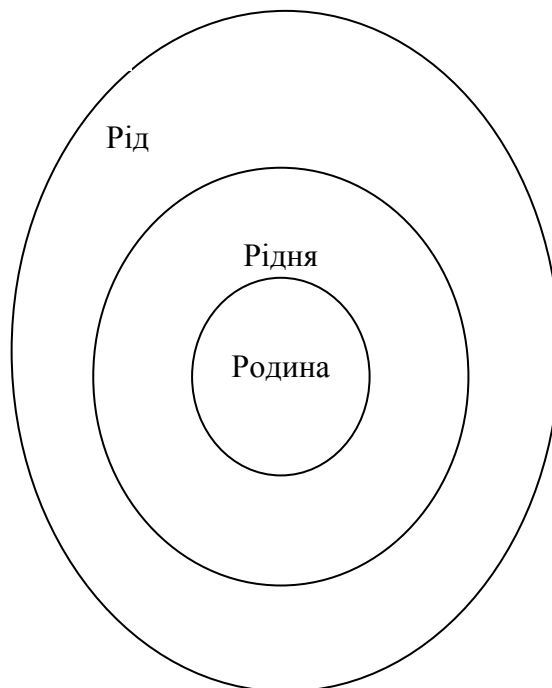
–Так, родина — найдорожче для кожного з нас.

Сподіваюсь, що наша розмова допоможе придивитись уважніше до кожного члена вашої родини, поспостерігати за ним. Це дуже важливо, бо таким чином ви більше дізнаєтеся про вашу схожість, як батьки піклуються про вас; ви помітите, скільки вони працюють для того, щоб всім у родині було добре. Дізнаєтесь більше про своїх бабусь і дідусів, прабабусь і прадідусів, які вони були, що зробили для своєї родини.

Ви зовсім по-іншому подивитесь на свою сім'ю і зрозумієте, як багато залежить від вас, щоб сім'я була щаслива. Але вам доведеться попрацювати, щоб більше дізнатися про найближчих вам людей.

- З кого складається ваша сім'я? (Відповіді дітей)
- Тато і мама дали вам життя, вони доглядали за вами, коли ви були ще зовсім маленькі, співали вам колискові, притискали до свого серця. Вони й зараз піклуються про вас, допомагають, турбуються, радіють вашим успіхам і сумують через невдачі. Ваші батьки виховують вас, привчають вас до праці і дуже-дуже люблять вас.
- Сім'я, мов сонечко, зігріває кожну дитину від народження і до кінця життя. Родина – це гніздечко любові і тепла для кожного з нас.
- Отже, сім'я складається з тата, мами, дітей. Можна ще сказати так – з батьків та дітей.

(Вчитель у ході бесіди за допомогою кругів утворює асоціативний куш)

- Але прислухаємося до того, як звучить слово «сім'я». Що ви чуєте?
(Чуються два слова – *сім* і *я*). Що це означає?
- Так, це означає, що сім'я складається з багатьох людей, з дітей, мами, тата, у мами і тата теж є батьки. Ким вони вам доводяться? (Дідусями і бабусями)
- Шануй і поважай бабусю і дідуса! Вони дали життя твоїй мамі і твоєму татові. Вони ночей не спали біля твоєї колиски.
- А ще хто є вашими родичами? Так, сестри та брати ваших тат і мам – це ваші тітки та дядьки.
- Ваші бабусі і дідусі колись теж були маленькими і у них теж були свої батьки. А чи знаєте ви, як вам їх називати? (Прабабуся і прадід)
- І у них теж були свої мама і тато, бабусі і дідусі. Усі – і бабусі, і дідусі, і прабабусі, і прадідусі, прапрабабусі, прапрадідусі, їхні батьки – є ваш рід.

2. Словникова робота.

- Діти! Давайте з вами розберемося, що ж означають оці слова.

Рід – ряд поколінь, що походять від одного предка; усі родичі, рідні; родина, рідня.

Рідня – чийсь родичі близькі чи далекі.

Родина – група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які проживають разом; сім'я.

3. А зараз послухайте, будь ласка, вірш, який підготувала для вас учениця.

Рід, рідня, сім'я.
Серед них маленька я.
Мов перлинка-намистинка,
Я – дівчатко-українка!
Родовід, моя родина,
Я її мала краплина.
Люблю всю родину я,
Разом ми одна сім'я!
Бо козацького я роду,
Рідну землю люблю зроду,
Маму, тата поважаю,
Їм здоров'ячка бажаю.
І бабусю, й дідуся –
Всіх люблю й ціную я!

4. Я знаю, ви підготували прислів'я про сім'ю. Будь ласка, ознайомте нас.

❖ Добрі діти – батькам вінець,

А злі діти – батькам кінець.

❖ Шануй батька й неньку,

То й буде тобі гладенько.

❖ Яке дерево, такі його квіти,

Які батьки, такі й діти.

❖ Немає цвіту білішого, як цвіт на калині.

Немає роду ріднішого, як мати дитині.

5. Продовження бесіди.

– Мати і батько, бабуся і дідусь – найрідніші і найближчі кожному з нас люди. Від батьків ми одержуємо життя. Вони вчать нас людських правил, оживляють наш розум, вкладають у наші вуста добрі слова. Так є, так і було в Україні завжди. Слово батьків або старших у родині було законом для молодших. Вони вже змалку мали свої обов’язки, вчилися різної роботи, посилено працювати. Дівчатка переймали науку від матері та бабці – вчилися прясти, вишивати, ткати, розписувати писанки, шити одяг, давати лад у хаті. Хлопчики навчались чоловічого ремесла від батька чи діда. Наприклад, колись було за правило, що дівчинка 7– 10 років могла вже вишити собі сорочку. Дітей брали з собою на сінокіс, на жнива, по гриби, по ягоди, на ярмарок, у гості. Діти у сім’ї завжди були зайняті. Старші бавили менших братиків і сестричок, змалку пасли худобу. Дітей любили, але завжди ставилися до них вимогливо, дозволяли далеко не все, за провини часом карали. Існували певні правила поведінки для дітей. Сьогодні життя інше. Але ніхто не заперечує, що найбільше виховує дитину сім’я.

6. Продовження бесіди.

- На кого ти схожий? (Відповіді дітей)
- Цю особливість бути схожим на своїх батьків люди помітили ще з давніх часів, так з’явилися і приказки.

(Читають з дошки).

Яблуко від яблуньки недалеко падає.

Яка мама, така й сама.

Яке дерево, такий клин,

Який батько, такий син.

7. Фіз.хвилинка (перегляд відео про родину автор, Наталія Май)

7. Дидактична гра «Ланцюжок ніжних слів».

Сім'я (сімейка, сімейний, сімечка)

Рід (родина, рідня, родичі, рідний)

Тато (татко, татусь, татунь)

Мама (матуся, матінка, мамуля, мамочка, мати)

Баба (бабуся, бабуля, бабуня, бабусенька)

Дід (дідусь, дідуньо, дідик)

Сестра (сестричка, сестриця, сестронька)

Брат (братик, братичок, братусь)

- Ви – обличчя родини. Вас багато і ви всі різні, не схожі один на одного ні зовні, ні за характером.
- А тепер подумайте, що один рід відрізняє від іншого? Не знаєте? Тоді простіше запитання. Якщо одного хлопчика звать Артем і другого – Артем, то за чим ми їх відрізняємо? (*Відповіді*)
- Так, за прізвищем. А звідки воно взялося? Правильно, від батьків. Прізвище є ознакою роду.
- У кожного з вас є своє ім'я прізвище по батькові. Ім'я своїй дитині батьки вибирають самі, за бажанням, а прізвище переходить від діда до батька, від батька до сина. Адже він голова сім'ї і продовжувач роду. До імені дитини також додається ім'я батька. Тож давайте з вами «познайомимось».

(Діти називають прізвище ім'я по батькові)

- Діти повинні знати імена своїх батьків, імена своїх дідусів і бабусь. А всі разом як називаються? (Родом)

8. Робота з підручником.

- Опрацювання статті с.37 «Рід, родина, рідня». (І абзац)

9. Розповідь з елементами бесіди про родинне дерево.

- Наші предки уявляли життя на землі як велетенське Дерево Роду.
(Показ дерева)

Від кого походить ваш рід?

Свій маленький листочок на цьому дереві має кожен із вас. Гілки – ваші батьки, їхні сестри і брати. Стовбур – дідусь і бабуса. Коріння – батьки ваших дідусів і бабусь. Люди завжди берегли пам'ять про своїх прадідів. Дехто міг нарахувати сім або більше поколінь свого роду.

10. Розповідь дітей про свій родовід (показ родовідного дерева)

- Перед тим, як ви покажете своє родинне дерево, хочу ознайомити вас із віршиком, який написала дитина 11 років про свій родовід.

Росте калина на причілку хати
В моєї прабабусі у селі,
Яка багато зможе розказати
Про моїх родичів мені.
Її коріння – прадід і прабаба
Віти – це вже бабусі й дідусі,
Листочки на калині – мої тітки, дядьки і мама,
А кетяги калини – ми усі.
На калині, як бачите всі,
Передчасно зламалися віти.
Це з життя вже пішли дідусі,
Довелося недовго їм жити.
А ось цей облетівший листок,
Відірвався з куща ще зелений,
Мого роду це третій виток,
Це не стало вже дядька у мене.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Тестове завдання.

1. Немовляті, щоб стати людиною, необхідно:

- а) спілкування, виховання, навчання;
- б) виховання, ігри, харчування;
- в) прогулянка, спорт, навчання.

2. Групу близьких родичів називають:

- а) друзі;
- б) сім'я;
- в) суспільство.

3. Берегинею роду в сім'ї називають:

- а) маму;
- б) бабусю;
- в) старшу дочку.

4. «Родовідне дерево» – це:

- а) систематичне розміщення роду за поколіннями;
- б) дерево, яке посадила ця рідня;
- в) найбільше дерево в саду.

5. Як традиційно називають батька в українських родинах?

- а) помічник;
- б) господар;
- в) добродій.

2. Інтерактивна гра «Мікрофон»

- А зараз заплющіть оченята, на кілька хвилин уявіть себе добрим чарівником. Поміркуйте, що б ви зробили для своєї родини, щоб вона була щаслива?

(міркування дітей)

3. Робота з карткою. Робота в парах.

– Підкресліть, будь ласка, що треба робити, щоб у сім'ї були злагода, щастя і радість?

Картка.

Допомагати один одному. Дивитися телевізор. Допомогати бабусям та дідусям. Просити купити іграшку. Не прибирати в кімнаті. Поздоровляти зі святом. Разом відпочивати. Розповідати один одному новини. Пізно лягати і пізно прокидатися. Піклуватися про менших братів і сестер.

Прочитайте, що ви підкреслили, а що – ні.

4. Гра «Скажи ніжні слова мамі».

Спочатку давайте з вами розшифруємо слово «МАТУСЯ»

5. Гра «Продовж речення».

Дочка моєї мами – то ...моя сестра.

Найбільше пестить свою дитину...мама.

Своїх онуків розуму навчає старенький ...дідусь.

Твою матусю донечкою зве твоя ...бабуся.

Син мого дідуся – ...мій тато.

Дочка моєї бабусі – моя ...мама.

Тато мого тата –...дідусь.

Онук чи онучка моєї бабусі – ...це я.

VI. Підсумок уроку.

1. Декламування вірша учнями.

Ти живеш, допоки є родина,
Що стрічає щирістю й теплом...
І радієш, як мала дитина,
Бо лиш тут по-справжньому добро...

Розливаються річки весною,
Хай мороз чи спека – не біда...
Коли поряд завжди є з тобою
Очі мамині і татові слова.

Хто ти є? Твоє коріння звідки?
Думай, ким зростуть твої сини...
І для кого ти живеш у світі,
Хтось про тебе пам'ятатиме, чи ні?

Якщо сам забудеш стежку рідну,
І до церкви йтимеш лиш в скорботний час,
То, можливо, і казати не потрібно,
Чи тебе згадає хто хоч раз...

Якщо злість у серці – примирися,
А в душі образа – то прощати вчись...
І як бабця вчила – поступися,
І за рідних завжди помолись...

Те, чого в дитинстві навчали –
Свято бережи, не забувай!
Щоб тебе нащадки пам'ятали,
Роду свого не цурайся, а вивчай.

2. Сьогодні ви всі принесли кольорову квітку, яка символізує вашу сім'ю, написавши всередині прізвище. Ми їх прикріпили на карту України. Подивіться, яка чудова і квітуча стала наша Батьківщина! Сім'я до сім'ї – це вже народ. Ми всі з вами – український народ, який складається з родин: маленьких і великих, дружних і працьовитих.

3. Заключне слово вчителя

Отож, назавжди запам'ятайте, що
Коли зміцніють крила, щоб літати,
Не забувайте рідну хату, маму й тата
Бо лиш у ріднім краї ви щасливі,
бо лиш у ріднім краї ви багаті.
Бо ж недаремно сказані слова:
У рідному краї і серце співає,
Лелеки здалека нам весни несуть.
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни, течуть.
Якщо позабудеш стежину до хати,
Яку дитинчам навпростець протоптав,
І матір, і рід свій, і слово крилате,
То, значить, чужинцем бездушним ти став.
Чужинцем не тільки для рідного роду,
А навіть для тої нової землі,
Для друзів нових, що тебе у негоду
Пригріли ласкаво у власнім теплі.

- Щоб не стати чужинцем, Іваном безрідним, людиною без роду і племені, треба завжди у своєму серці нести любов до своїх рідних, а це, в першу чергу, любов і повагу до своїх батьків. Ніколи не засмучуйте мам своїми поганими вчинками чи недостойними справами, хай у серці кожного не гасне ніколи іскорка добра, любові до ближніх. І тоді мамине слово, татова порада, стануть для вас справжнім оберегом від усіх негараздів.
- На нашому столі лежить коровай. Він – символ достатку і добробуту в родині. Я хочу поділитися з гостями частинкою короваю. І хочу

побажати достатку у ваших родин, благополуччя і мирного неба над нашими головами. (Вручення короваю)

Література:

1. Білоус Д. Г. Рідні небеса: Вірші: Для мол. та серед. шк. віку/ передм. Я. П. Гояна; худож. М. О. Онацько. Київ: Веселка, 2005. 143с.: іл. (Українській дитині). (с.37.).
2. Рока Нурія, Курто Роса М. Родинне дерево/ пер. М. Шурпик. Київ: Навч. книга-Богдан, 2013. 36 с. (Цікаво знати).
3. Тлумачний словник української мови: близько 7000 слів / за ред. Д.Г.Гринчишина. 3-тє вид., перероб. і доповн. Київ: Освіта, 1999. 302 с.
4. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С. П. Павлюка; передмова М.Г.Жулинського. 3-тє вид., випр. Київ: Знання, 2006. 568с.
5. Українські народні прислів'я та приказки. Харків: МОСТ-Торнадо, 2002. 320с.
6. Українські легенди, прислів'я, лічилки, скоромовки, загадки/ упорядники Г.М.Кирпа, Г.В.Біляєва. Харків: Белкар-книга, 2008. 192 с.: іл. (Скарбничка школяра).
7. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. Київ: Культурол. ПП «Боривітер», 2000. 260с.

**МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ПЕРЕМОЖЦІВ КОНКУРСУ В
НОМІНАЦІЇ «АВТОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ УРОК З КУРСУ ЗА
ВИБОРОМ «УКРАЇНОЗНАВСТВО» ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ БАЗОВОЇ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ (5–9 КЛАСИ)»**

**Головай Ірина Андріївна, вчителька української мови та
літератури Українського гуманітарного ліцею Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

Урок-презентація з курсу «Українознавство», 9 клас

Тема: «На сторожі рідного Слова. Життя і чин Анатолія Погрібного»

Мета уроку:

- ознайомлення учнів із життям та публіцистичною спадщиною доктора філологічних наук, публіциста, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, почесного члена Піклувальної ради ліцею Анатолія Григоровича Погрібного;
- актуалізація праць А.Погрібного, присвячених мовному питанню в Україні («Захочеш – і будеш», «Якби ми вчилися так, як треба...», «Умію, та не хочу», або про фальш одного етикету»)
- розвивати громадянські, соціальні, комунікативні компетенції ліцеїстів;
- виховувати почуття громадянської відповідальності та поваги до української мови;
- вшановувати пам'ять про гідних Українців.

Обладнання: портрет А.Г.Погрібного, презентація *«Божя мова – рідна мова»*, книги А.Погрібного: *«Якби ми вчилися так, як треба...»* (К, 1998) *«Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...»* (К.: «Просвіта», 2000), *«По зачарованому колу століть, або нові розмови про наболіле»* (К.: Видавничий центр «Просвіта», 2001), *«Умію, та не хочу», або про фальш одного етикету»* (Ніжин, 2006), *«Захочеш – і будеш»* (К.:

Видавничий центр «Просвіта», 2007), *«Літературні явища і з'яви (Статті. Портрети. Силуети. наближення)»* (В-во «Аспект-Поліграф», 2007).

Тип уроку: урок-презентація

Структура уроку

1. Вступне слово вчителя. Мотивація вивчення цієї теми з українознавства.
2. Презентація учнями міні-досліджень у мікрогрупах:
 - Група №1 «Біографи»
 - Група №2 «Дослідники-мовознавці»
 - Група №3 «Журналісти»
3. Підведення підсумків уроку. Заповнення анкети. Узагальнення вивченого про життя і творчість А.Погрібного.

Хід уроку

1. Лунає пісня про мову на слова Олександра Олеся *«О слово рідне, орле скутий...»* (виконує учитель І.А.Головай).

Вступне слово учителя

Анатолій Григорович Погрібний – доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Академік Академії наук Вищої школи України, активний громадський діяч, Голова Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, автор радіопередач «Якби ми вчилися так, як треба...», почесний член Піклувальної ради ліцею і добрий наставник і учитель Українського гуманітарного ліцею. Анатолій Григорович усе своє свідоме життя присвятив

Україні, українському слову, відстоюванню національних інтересів українців.

Анатолій Григорович подарував сучасникам цілу серію публіцистичних і літературознавчих праць: *«Якби ми вчилися так, як треба...»*, *«Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...»*, *«По зачарованому колу століть, або нові розмови про наболіле»*, *«Умію, та не хочу»*, або *Про фальш одного етикету»*, *«Захочеш – і будеш»*, *«Літературні явища і з'яви (Статті. Портрети. Силуети. Наближення)»* та інші.

Ці книги залишаються актуальними і є для нас ціннісними дороговказами. У цих працях Анатолій Григорович збудує хворобливу сутність малоросійського обивателя, викриває комплекси, що утворилися в свідомості сучасників, нагадує українцям, що вони українці – не хохли, не малороси, „не українці”, а велична давня історична нація.

У свідомості та пам'яті більшості учнів та педагогів ліцею Анатолій Григорович залишається захисником українського слова, що впродовж багатьох років невтомно і ревнісно захищав державний статус української мови, виступаючи поборником української державності, соборності української нації, гостро критикуючи засилля двомовності, а подекуди й цілеспрямованої русифікації нашого суспільства з боку самої ж державної влади.

Що нам відомо про життя та діяльність Анатолія Погрібного, який усе своє життя присвятив захисту прав українського слова та державному статусу української мови?

Група учнів №1. Презентація групи «Біографи»

Учень 1: А. Погрібний народився 3 січня 1942 року в с. Мочалище Бобровицького району Чернігівської області. Його батько загинув на фронті, а дитинство припало на тяжкі післявоєнні роки...

Учень 2: У 1959 році закінчив Харківський хіміко-механічний технікум, а після закінчення технікуму працював старшим апаратником на заводі хімічних реактивів у місті Шостка Сумської області.

Учень 3: А далі – Анатолій Погрібний навчається на філологічному факультеті та в аспірантурі Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Учень 4: Студентом захоплюється творчістю Бориса Грінченка. Саме тому захищає кандидатську дисертацію на тему «Ідейно-естетичні позиції Бориса Грінченка в літературно-критичній боротьбі кінця XIX — початку XX ст.»).

Учень 5: У 70-х роках XX століття працював завідувачем відділу критики у газеті «Літературна Україна».

Учень 1: Подальша професійна діяльність Анатолія Григоровича пов'язана з кафедрою журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка: з грудня 1970 р. ю – тарший викладач, з 1976 р. – доцент, з 1983 р. – професор факультету журналістики; у 1983–1992 роках – завідувач кафедри історії літератури і журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Учень 2: У 1981 році захистив докторську дисертацію на тему: «Проблема художнього конфлікту в теорії і практиці сучасної прози».

Учень 3: Окрім здійснення професійної діяльності, Анатолій Григорович стає головою Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка, повертає спадщину відомого педагога Г.Ващенка з Німеччини до України, упорядковує та видає праці цього педагога в незалежній Україні.

Учень 4: Активно працював на громадській роботі: обирався депутатом Київської міської ради, секретарем Національної спілки письменників України, працював Головою Київської міської письменницької організації

Учень 5: Багато років А.Г.Погрібний як журналіст працював ведучим авторської радіопередачі «Якби ми вчилися так, як треба...», в якій порушувалися актуальні питання національної гідності та честі, становища української мови в незалежній Україні, перспектив і розвитку української держави. Ці передачі любили і шанували українські слухачі, за що назвали Анатолія Григоровича «народним професором».

Учень 1: А.Погрібний став автором багатьох літературознавчих, публіцистичних книг: «Олесь Гончар. Життя і творчість», «Борис Грінченко. Життя і творчість», «Якби ми вчилися так, як треба...», «Розмови про наболіле», «По зачарованому колу століть», «Захочеш – і будеш» та інших.

Учень 2: Згодом саме за серію публіцистичних книжок професор Погрібний отримав Національну премію України імені Тараса Шевченка. Відбулося це 2006 року. Тоді ж він сказав зі сцени слова, що й сьогодні звучать надивовижу актуально: *«Мусимо будувати Україну як європейськи зорієнтовану, соціально зорієнтовану національну державу українського народу, у якій має бути добре всім, але у якій мусять неухильно, послідовно підтримуватися українські національні пріоритети – у політиці, економіці, культурі, мові. Це й буде Шевченкова Україна. Це й буде наша Україна. Слава Тарасові Шевченку! Слава Україні!»*

Учень 3: А.Погрібний був людиною, яка встигала неймовірно багато: працював у Спілці письменників України, Всеукраїнському науковому товаристві імені Тараса Шевченка, Інституті українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, викладав лекції в Українському вільному університеті в Мюнхені, працював на радіо, радо зустрічався з учнями та учителями.

Учень 4: На жаль, його земний шлях обірвався досить рано, у жовтні 2007 року, але ця людина залишила величезну спадщину і багато цікавих справ у галузях української філології, літературознавства, журналістики та державотворення.

Учитель.

А що ви почерпнули із книг, публіцистичних праць Анатолія Григоровича Погрібного? Які погляди щодо української мови вас зацікавили? У чому актуальність цих праць?

Група учнів №2. Презентація групи «Дослідників - мовознавців»

(Учні попередньо ознайомлювалися з книгою „Умію, та не хочу”, або про фальш одного етикету”).

Учень 1: Читаючи книгу «Умію, та не хочу, або про Фальш одного етикету», ми дізналися, що А.Погрібний поділяв погляди українського педагога Григорія Ващенка, який сутність концепції національного виховання виразив формулою: «Служіння Богові й Україні».

Учень 2: Служіння Богові – це плекання у людині вищого, божественного, одухотвореного начала, що покликане вберегти її від нищого, брудного, аморального, дарувати душі чистоту і світлість.

Учень 3: А служіння Україні – то служіння рідному своєму краєві як найбільшій цінності, тій, що має бути невід’ємною органічною часткою цього вищого, духовного та божественного, що мусить бути в душі кожного українця. Отже, служити Богові – значить служити Україні. Служити Україні – значить служити Богові.

Учень 3: У А.Погрібного читаємо: «Незаперечною істиною є те, що в сучасному світі кожен невідколоніальний, культурний народ звертається до Бога своєю рідною мовою, а Бог мову кожного народу найкраще розуміє. Рідна мова кожного народу – то Божа мова. Тож, коли ми чуємо, нібито українська мова – «неканонічна», «не для проповіді», «не для служби Божої», «невгодна Богові», то більшого невігластва важко й уявити, адже у Святому Письмі з цього приводу у посланні Святого Апостола Павла до коринтян: «Як багато різних мов є на світі – і жодна з них не без значення! У церкві волію п’ять слів зрозумілих сказати, щоб і інших навчити, ніж десять тисяч слів чужою мовою! Коли молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а розум без плоду».

Учень 4: І сьогодні актуально лунають слова Анатолія Григоровича із його публіцистичних праць, зокрема книги «Умію, та не хочу».

Учень 5: «Хочеться, однак, вірити, що все більша і більша кількість українців проймається розумінням того, що саме сьогодні надійшов той історичний час, коли ми мусимо, нарешті, скристалізувати й утвердити себе як націю, освоїти вельми необхідну в цьому світі науку самошанобливості та

національної непоступливості, взятися за викорінення яничарства та манкуртства, хохляцтва і малоросійства у своєму середовищі».

Учениця: «Тепер же, – кажучи словами Ліни Костенко, – у нас немає права на поразку!»

Учень: «Мусимо спільними, поєднаними зусиллями відродити зруйновану мовну ауру нашої землі».

Учениця: «Кожне щире слово, вимовлене не по-українськи – це видаток з нашої української скарбниці, який до неї вже ніколи не вернеться...»

Учень: «Народ творить мову, але мова, у свою чергу, формує націю. З допомогою своєї мови мусимо стати сильнішими».

Учениця: «Спілкуймося українською... Почнімо з простого, звертаючись українською мовою на вулиці, в метро, транспорті, офісі, магазині чи на ринку, у розмовах по телефону...»

Учень: «Роз'яснімо, що кожен українець має не тільки право вибору мови спілкування, але ще й обов'язок, відповідальність перед нацією, суспільством за рідну мову, яка без спілкування стане лише латиною...»

Учень: **Спілкуймося українською!**

Учитель. Хотілося б нагадати вам, як про роль кожного у збереженні рідного слова сказав сучасний український поет І.Малкович у поезії

«Напучування сільського вчителя»:

*Хай це, можливо, і не найсуттєвіше,
але ти, дитино,
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічку букви "І",
а також,
витягнувшись на пальчиках,
оберігати місячний серпик
букви "Є",
що зрізаний з неба
разом із ниточкою.
Бо кажуть, дитино,
що мова наша – солов'їна.
Правильно кажуть.
Але зтям собі,*

що колись
можуть настати і такі часи,
коли нашої мови
не буде пам'ятати
навіть найменший соловейко.
Тому не можна покладатися
тільки на солов'їв,
дитино.

Учитель: Як ви розумієте ці поетичні рядки Івана Малковича? У чому їхня суголосність із публіцистичними роздумами Анатолія Погрібного?

(Учні висловлюють свої думки)

Група учнів №3 Презентація групи «Журналістів»

(учні попередньо з учителем опрацьовували праці А.Погрібного «Захочеш – і будеш», «Якби ми вчилися так, як треба»)

Учениця: Прості українці називали Анатолія Григоровича народним професором, вони дуже любили і люблять Анатолія Погрібного за його відкритість, щирість, чесність, порядність, безкомпромісність, чітку громадянську позицію, яку Він відстоював у своїх радіопрограмах **«Якби ми вчилися так, як треба...»**.

Учень: Цій передачі немає аналогів у нашому українському радіоефірі. На адресу цієї програми до Анатолія Григоровича писали люди з усієї України, вони висловлювали свої думки щодо мовного питання в Україні, своїх громадянських обов'язків, деяких політичних питань в Україні.

Учениця: Анатолій Григорович Погрібний на адресу радіопередачі «Якби ми вчилися так, як треба...» отримував різні листи від слухачів з усієї України. У більшості листів дописувачів хвилювало мовне питання.

Учень: Віктор Козодоев із Маріуполя: «Я русский по национальности, но меня поражает, почему такая возня с вопросом языка, особенно здесь – на Донбассе. Идёт сплошная спекуляция на языке, и это в то время, когда украинского здесь не услышишь. Лично я во многом обвиняю в этом самих украинцев, большинство которых в Мариуполе и не украинцы, и не русские,

ібо предали свой язык и, считай, свою Родину. Я не питаю уваження к бандеровцям, но ведь они патриоты, за это их нельзя не уважать...»

Учениця: Дописувачка із Донецької області: «Как грустно, что Украина остаётся страной рабов! А от раба, что взять? Тыкают его мордой в багно, а он упирается, какая уж там национальная гордость? Да настоящие оборотни! Живут на Украине – и ненавидят всё украинское. Я, русская, живя на Украине вот уже 50 лет и глубоко уважая украинский народ, его обычаи, его культуру, просто не могу этого понять?!...»

Учениця: А. Литвинчук з м. Коростишева: «Пише Вам просто пенсіонерка, навіть без технічної освіти... Слухаю Ваші передачі і молю Бога, щоб ще довго-довго їх слухати... Не можу слухати ці брехні про утиски української мови та про те, що її наче аж рятувати треба в Україні. Що це – усе ставлять з ніг на голову? І як земля не розступиться під цими шовіністами-яничарами? Та я б жила без шматка хліба, але б ніколи не несла такої брехні людям. У нас місцеве радіо передає поздоровлення, що часом ні однієї української пісні не почуєш. По телевізору теж: «Криве дзеркало», «Пісня року» – усе російське. Душа розривається, хочеться кричати? Де я живу, в якій країні? Якщо хто не хоче України та її мови, нехай їде в Росію. Але нас хай оставляють у спокої, як-от і ті, що кричать про російську мову і рвуться в депутати».

Учень: Пише вам **Василь Молостов з Вінниці:** «Певно, так воно і сталося, пане професоре, що усі українці знищені вже давно – десь під Берестечками, під Крутами, у Карпатських горах та по сибірських ГУЛАГах, а в Україні залишилися одні хохли, якась така нація чи генерація-дегенерація, якій абсолютно байдуже, якою мовою розмовляти, якій культурі поклонятися. Тобто, аби кендюх був повний, а там і трава не росте...»

Учениця: Різні листи приходили на адресу Анатолія Григоровича за його безкомпромісність і непоступливість у мовних питаннях. Ось, наприклад, лист громадянина **Борщова з Ужгорода:**

Учень: «Ты, Петлюрко, читаешь письма, какие тебе пишут, так прочитай, Петлюрко, и это письмо да Расскажи, Петлюрко, почему ты говоришь только про русификацию, а не говоришь про американизацию...»

Учениця: В.Чернявська з Маріуполя у своєму листі стверджує, що «Погрибный, Яворивский – это современные трибуны Маяковские, воспевающие «помаранчевую революцию», хотя Господь к революции никогда не призывал... Особая роль грязной и ядовитой агитации и пропаганды в обливание советского общества принадлежит вам и Яворивскому... Вы с Яворивским являетесь не только политическими проститутками, а еще вы – инфекционны для народа Украины... Вы с Яворивским являетесь врагами социализма, среди тех, которые при Советском Союзе были в оппозиции против советской власти !...»

Учитель. Отже, ми бачимо, які різні листи надходили на адресу передачі «Якби ми вчилися так, як треба...». Проте Анатолій Григорович не шкодував сил, часу, здоров'я на те, щоби постійно захищати українську мову як державну мову титульної нації багатомільйонного народу, що споконвіку жив і розвивався на своїх етнічних землях.

3.Підведення підсумків уроку. Узагальнення вивченого про життя і творчість А.Погрібного. Заповнення анкети

Учитель. Запитання учням:

1. Що нового ви довідалися про життя та діяльність Анатолія Григоровича Погрібного?
2. Чому, на вашу думку, він присвятив життя питанням статусу, захисту та перспектив української мови?
3. Чому роль кожної людини дуже важлива у збереженні та примноженні української мови?
4. Яку радіопередачу вів А. Погрібний? Про що у ній ішлося?

5. У чому б ви брали приклад з Анатолія Григоровича Погрібного – почесного члена Піклувальної ради ліцею?

Звучить пісня у виконанні І.Головай (Слова пісні у Додатку №2)
Домашнє завдання. Заповніть, будь ласка, анкету.

Додаток №1

АНКЕТА «А.Погрібний: життя та діяльність»

«Кожне щире слово, вимовлене не по-українськи – це видаток з нашої української скарбниці, який до неї вже ніколи не вернеться...»

А.Погрібний

1. Де народився і яку освіту отримав А.Погрібний? _____
2. Коло інтересів та захоплень А.Погрібного: _____
3. Які праці написав і видав А.Погрібний ? _____
4. За яку працю і коли А.Погрібний був відзначений Національною премією імені Тараса Шевченка? _____
5. Як називалася актуальна авторська радіопередача А.Погрібного? _____
6. Які актуальні питання порушував А.Погрібний у своїй радіопередачі? _____
7. Яку назву має публіцистична праця, присвячена питанням функціонування української мови, про яку доповідали ліцеїсти? _____

8. Прокоментуйте і висловіть своє ставлення до наведених слів цитати А. Погрібного _____

Максимальна кількість балів за анкету – 12

ДОДАТОК №2

Ірина Головай

***Пісня-посвята
Анатолію Григоровичу Погрібному***

Заніміла душа і зашерхли вуста,
Чому в лицарів духу доля завше тяжка?
І чому сиротіє наш бездольний народ –
З кожним роком все більше лицемірів, заброд.

Пам'ятаймо імення, пам'ятаймо слова
Тих, хто вірив і діяв, щоб Україна жила,
Не звертаймо з дороги найсвятіших Синів,
Тих, Хто в сяйві тривоги метеором згорів.

Кожен день, кожен крок не вернути назад,
І лишається в спадок справ ясних зорепад,
І лишається нива, той нескошений лан,
Що доглянути й втримать потрібно синам.

Пам'ятаймо поради, пам'ятаймо слова,
Тих, Хто вічно із нами і душа – мов зоря,
Не розмінюймо гідність і совість на прах,
Щоб пишалися Ті, Хто освітлює шлях!

Гребень Віра Валеріївна, вчителька української мови та літератури Білоцерківської гімназії № 2.

Урок з курсу «Українознавство», 6 клас

Тема: Урок-подорож «Чумацький Шлях» (підсумковий урок у кінці року).

Мета:

- повторити та узагальнити знання учнів з розділів «Я – українець», «Мій український народ», «Моя держава – Україна», зокрема про календарно-обрядове коло українців як святотворення, про складові особистості (моральний вибір, мова...), про традиційні ремесла українців (предмети побуту, глиняні вироби, витинанки...), про народну пісню, про українське лицарство (козацтво);
- сприяти вихованню в учнів любові до свого народу, своєї держави, бажанню вивчати та зберігати традиції і звичаї українців, збагачувати та удосконалювати своє мовлення;
- сприяти розвитку творчих здібностей учнів, почуття гумору, спритності, образного мислення, удосконалювати вміння працювати у групах, розподіляти обов'язки тощо.

Тип уроку: урок повторення, узагальнення та систематизації вивченого матеріалу.

Обладнання: мультимедійна презентація, предмети українського побуту (гребінка, рубель, верето з коноплею, макітра, кочерга, подвійний горщик — «горщики-близнята»), папір, ножиці, народні інструменти (сопілки, бубон...), зображення дерева, чотири гілки якого оздоблені як чотири пори року, картки - завдання.

Хід уроку

І. Організаційний момент

Учитель (Уч.): Добрий день, шановні любителі вивчення народних надбань і культурних цінностей. Цей урок ми вирішили провести у формі

інтелектуальної подорожі. Тож сьогодні зоряним Чумацьким Шляхом ми помандруємо у минуле і разом із чумаками відвідаємо українські місця, своєю історією та багаті своїми умільцями, а також перевіримо, що ви запам'ятали з вивченого, як ви навчилися майструвати, співати. Тож під час подорожі за вашими діями спостерігатимуть «судді» – старшокласники, і кожне завдання оцінюватиметься балами. Три ряди – три групи, назвемо їх чумацькими валками. Пропоную вам дати назву своїм валкам, щоб зручніше було оголошувати результати (учні називають).

II. Актуалізація опорних знань

Та перш ніж розпочнеться гра, хочу переконатися, що ви готові вирушати у далеку мандрівку, тому і підготувала для вас невелику розминку у формі гри «Далі, далі».

1. Коли чумаки виїжджали у дорогу? (Весною)
2. Як називаються картинки з паперу, якими прикрашали вікна на певні події? (Витинанки)
3. Коли святкуємо Маковея? (14.08)
4. Пісні, у яких прославляється народження Ісуса Христа, називаються... (Колядками)
5. У посівальних піснях господарям бажали... (Щедрого року, гарного врожаю)
6. Вечорниці відбувалися у яку пору року? (Взимку)
7. Улюблене свято українських козаків? (Покрова)
8. Козацький човен називався... (Чайка)
9. Назвати народні символи України (Верба, калина, барвінок)
10. У казках найчастіше використовують число... (Три)
11. «Бо прийдуть до тебе три празники в гості...» (назвати їх) (Різдво, Василя, Водохрестя)
12. Перед Новим роком до сволюка прикріплювали саморобні іграшки, які називалися... («Голубці», «павуки»)
13. Чумаки найчастіше запрягали у воза... (Волів)

14. «Валка» – це... (кілька возів з чумаками, що рухались разом)
15. Великий чумацький віз мав назву... (Мажа або мажара)
16. Як гукали на волів? («Цоб!», «Цабе!», «Но!»)

III. Мотивація навчальної діяльності

Учитель: Молодці. Тепер ми можемо розпочати нашу мандрівку. Тож вирушаймо. Для українських козаків мандрівочка, як відомо, була рідною тіточкою. І покидав козак рідну домівку, пам'ятаючи, що ніч тучить, а доріжка учить. Тим більше, шляхів у степу вистачало. Як ви гадаєте, чим у дорозі займалися чумаки ? (Співали у дорозі). Тож і наша перша зупинка має назву «Пісня у степу».

«ПІСНЯ У СТЕПУ» (умови): учні з кожної команди обирають одного «художника», який отримує конверт з назвою пісні. За 1 хвилину він має намалювати цю пісню так, щоб інші відгадали її назву. Потім «художник» повертається на місце і всі разом виконують один куплет. Пропоновані пісні: «Несе Галя воду...», «Ой на горі два дубки...», «Подояночка».

Учитель: (звучить мелодія із «Сорочинського ярмарку») ось і доїхали ми з вами до Сорочинців, а тут, як відомо, найцікавіший ярмарок. Подивіться, які предмети могли купувати для дому українці ще кілька століть тому. Спробуємо розібратися.

«ХОРОШІ ГОСПОДАРІ»: перед командами викладають мішки з українськими старовинними речами (гребінка, рубель, веретено з коноплею, макітра, кочерга, подвійний горщик — «горщики-близнята»). За 3 хвилини учні мають назвати речі і пояснити їхнє значення.

Учитель: І знову дорога. Скільки їх пролягло по широких степах українських: Залозний, Муравський, Чорний чумацькі шляхи. Наш шлях – Мистецький. Тож наближаємось до відомого на всю Україну і за її межами селища Петриківки. А чи знаєте ви, чим прославилося це село ? (*Учні відповідають*) Ми теж спробуємо долучитися до прекрасного.

«ВИТИНАНКИ»: учням пропонується вирізати витинанки на теми: весна, дерево життя, сонце у вінку.

Учитель: наші судді оцінюють, а ми рушаймо далі. Багато проїхали та й попереду ще немало. Ось і вечір. Сонце вже послало нам останній золотий привіт і пішло спати. Швиргається вгорі якийсь космічний хлопчисько зорями, залишаючи в чорно-синій безодні золоті смуги, рипить віз, блідне поволі Чумацький Шлях, а наші валки привітно зустрічає село Опішне, здавна відоме своїми сопілками, глиняними пташками та іграшками. Опішняни чекали вас і приготували різні музичні інструменти, щоб перевірити ваші музичні обдарування.

«КРАЩИЙ МУЗИКА»: Діти, порадившись, обирають музичні інструменти і пробують підіграти легку мелодію.

Учитель: Вже глибока ніч, та нашим чумакам не спиться. І як герої гоголівських оповідань шукали папороть, так і вам пропонуємо вирушити у ліс та пошукати Дерево Щастя.

А чи знаєте ви, яке дерево вважається символом щастя в Україні? (розповідь про акацію)

«НЕВТОМНИЙ ГУЛЯКА»: Учням роздаються картки з назвами українських свят. Завдання: поділити картки за порами року і розвісити їх на гілках акації відповідно до кольору:

1 команда: Великдень, Андрія, Івана Купала, Водохрестя (Богоявлення), Миколи Чудотворця.

2 команда: Різдво Христове, Спаса, Благовіщення, Василя, Воздвиження.

3 команда: Різдво Пресвятої Богородиці, Маковея, Катерини, Петра і Павла, Покрова.

Учитель: Голосистий півень ще вдосвіта підняв нас усіх на ноги, свіжа роса забриніла на листочках – надала бадьорості, і візники знову загукали на вірних чумацьких волів. Та попереду курява знялася. Хто б то міг бути ?

(фрагмент мультфільму «Як козаки...»).

Учитель: А ми і не помітили, як доїхали до Запоріжжя. А козаки новобранцям влаштовували випробування.

(Фізкультурна хвилинка) «КОЗАЦЬКИЙ РИНГ»: перша гра –
“Водовози”

Три команди по 5 чоловік у колоні. Перший ложкою з одного стакану несе воду в інший, потім передає ложку другому ... Доки всю воду не переносять.

(Якщо час дозволяє – друга гра – “Кращий кашовар” – По одному учаснику від команди. На швидкість потрібно розібрати квасоллю, кукурудзу і зерно)

Учитель: Ось і Січ проминули. До Криму недалеко. Та нашою останньою станцією є не Крим, а гай «Калинове гроно». І завдання останні саме тут ми отримаємо. Бо як «без калини нема України», так і без вміння дружити, спілкуватись, допомагати, прощати неможливі не лише подорож, а й звичайні людські стосунки.

“КАЛИНОВЕ ГРОНО”: Отамани підходять до калини, знімають ягідки з номерами запитань, на які потрібно знайти відповідь за 1– 3 хвилини. Обговорюють їх, знаходять відповідь, обирають тих, хто відповідатиме.

Запитання для гри “Калинове гроно”:

1. У дружбі я найбільше ціную ... , бо ...
2. Якщо товариш незаслужено образив мене, я ...
3. Я б хотів (ла), щоб з далекої дороги дома мене завжди чекали ... (запитати хто), тому що ...
4. Далеко від дому я, напевно, сумуватиму за ... (чим)
5. Я люблю (не люблю) українську пісню, бо ...
6. Вивчати українознавство потрібно (не потрібно) для того, щоб ...
7. Щоб не сваритися з друзями, потрібно ...
8. Треба навчитися прощати, щоб ...
9. Найбільша людська цінність ... (життя, здоров'я, вихованість...)
10. Якби чумаки забули мене десь у дорозі, я б ...
11. Старих людей в Україні завжди цінували, бо...
12. Українці здавна були щедрі на милостиню, бо ...
13. Шанобливе ставлення до хліба пояснюється тим, що ...

14. Хто, на вашу думку, має першим вітатися: хлопчик чи дівчинка?
Чому?
15. Що ти відчуваєш, коли тобі грублять?
16. Що ти зробиш, коли на твоїх очах ображають однокласника?

Слово суддям

IV. Підсумок уроку

Учитель: Діти, чи сподобалася вам гра? Чи хотіли б ви подорожувати далі, щоразу відкриваючи нові міста і села України, цікаві традиції і побут наших співвітчизників? А які теми, вивчені нами цього року, найбільше запам'яталися вам? Чому?

V. Домашнє завдання

Ви чудово працювали цілий рік. Попереду – літні канікули. З літом пов'язаний традиційний цикл народних і релігійних свят (Івана Купала, Трійця...). Тож відпочивайте, набирайтеся сил, але і спостерігати, запам'ятовувати чи занотовувати не забувайте. Веселого вам літа!

**Димчук Тетяна Мирославівна, вчителька українознавства,
української мови та літератури Глибоцького ліцею Чернівецької області
Урок з курсу «Українознавство», 5 клас**

**Тема: Родина – цінність для мене. Роль родини у моєму
становленні**

Мета: продовжувати формувати у дітей уявлення про сім'ю як спільноту рідних людей, про належність кожного учня до певної сім'ї;
вивчити основні поняття: «сім'я», «родина», «рід», «родовід»;
виховувати в учнів розуміння свого місця в сім'ї, вчити шанувати й любити своїх батьків та інших членів родини, надавати їм посильну допомогу у веденні домашнього господарства;
розвивати позитивне ставлення до рідної домівки;
викликати у дітей бажання до ведення сімейних альбомів, календарів, збагачення й збереження родинних реліквій;
виховувати шанобливе ставлення до свого роду.

Обладнання: ілюстрації із зображенням родини, сімейні реліквії, сімейні фотографії; малюнок «Дерево роду»; «Словник термінології з українознавства»; презентація до уроку.

Хід уроку

I. Організація класу

Привітання: *Добрий день!
Зичу радості й пісень.
А ще вам я побажаю
Сил, натхнення на весь день!
Поверніться, посміхніться,
Привітайтеся: «Добрий день!»
Хороший настрій узяли,*

працювати почали.

II. Мотивація навчальної діяльності

Людське безсмертя з роду і до роду

Увись росте з коріння родоводу.

І тільки той, у кого серце чуле,

Хто знає, береже минуле

І вміє шанувати сучасне, –

Лиш той майбутнє

Вивершить прекрасне!

Учитель.

– Діти, як ви думаєте, про що ми сьогодні будемо говорити ?

Відповіді учнів.

II. Повідомлення теми та мети уроку

Сьогодні на уроці ми будемо говорити про найважливіше і найцінніше для кожної людини – про сім'ю. Подумаємо, у чому цінність родини, адже без цих знань неможливе щасливе майбутнє кожного члена родини, держави. З'ясуємо значення нових слів, понять. Вчитимемося складати схему родовідного дерева, пам'ятати і шанувати своїх предків. І все це ми робитимемо для того, щоб у кожного з нас розквітла квітка родинного щастя. Адже не секрет, що щасливий той, хто народився і виріс в дружній родині.

Отже, розпочинаємо пошуки «Квітки родинного щастя». Щоб вона розквітла у всій своїй красі, нам потрібно виконати завдання кожної пелюстки.

III. Актуалізація опорних знань

Вправа «Утвори пари слів»

– Діти, а зараз подивіться на дошку і прочитайте слова з таблиці, поєднайте їх, утворивши пари.

наш	сім'я
рідна	рід
велика	народ
родовідне	родина
український	дерево

IV. Вивчення нового матеріалу

– Що ж таке родина?

Тато, мама, брат, сестра – це рідна сім'я.

Одне або ряд поколінь, які походять від одного предка, – наш рід.

Група людей (родичі) – велика родина.

Населення, люди, які живуть у нашій країні, – український народ.

Схема родоводу, таблиця у вигляді дерева, що вказує на розгалуження роду, – родовідне дерево.

Словникова робота.

(Діти працюють зі «Словниками термінології з українознавства»).

Родина – стійке об'єднання людей, що історично склалося на певній території на основі спільного походження.

Рід – усі родичі, об'єднання кровно споріднених осіб.

Родовід – термін, що об'єднує членів одного роду.

Родовідне дерево – схема родоводу, таблиця у вигляді дерева, що вказує на розгалуження роду.

Ми озброїлися новими знаннями, тож сміливо рушаємо в дорогу.

У пошуках «Квітки родинного щастя».

Перша пелюстка. «Сім'я, склад сім'ї»

У кожного з нас є найдорожчі нам люди. Хто це? Звичайно ж, тато, мама, братик, сестричка – це найрідніші на світі люди, які один одного шанують, люблять і є членами єдиної сім'ї. Сім'я, мов сонечко, зігріває дитину від

народження і до кінця днів. Родина – це гніздечко любові і тепла для кожного з нас, у ній панує злагода, повага до старших, особливо дідусь і бабусів. Адже вони – коріння сім'ї, прожили довге життя, багато знають і вміють. Кожна сім'я – це частина великого українського народу.

Бесіда з учнями.

- Хто чекає вас, коли приходите додому?
- Чи приємно приходити до своїх рідних, чому?
- Чому ви радієте зустрічі з батьками?
- Що потрібно, щоб з малюка виросла хороша людина? (Турботливі руки, їх любов, ласка).
- Отож, найближчі рідні люди, які нас оточують – це сім'я.

Вправа «Закінчи речення...»

"Склад сім'ї"

1. Донька моєї мами – це моя ... (сестра).
2. Найбільше в нашій хаті свято, коли приходять з роботи ... (тато).
3. Своїх онуків розуму навчає старенький ... (дідусь).
4. Найбільше пестять та голублять своїх дітей ... (мами).
5. Батькам на потіху росте здоровий, розумний їхній ... (син).
6. Твою матусю донечкою кличе твоя ... (бабуся).

– Діти, ви молодці. Дуже добре працювали із завданнями першої пелюстки. Тож вирушаємо на пошуки другої.

Друга пелюстка. «Родовідне дерево»

Звучить пісня у виконанні Ніни Матвієнко.

*З роду в рід життя кладе життя мости,
Без коріння саду не цвісти,
Без стремління човен не пливе,
Без коріння сохне все живе.*

У корінні дерева – сік землі, в корінні родового дерева – пам'ять роду. Людина без пам'яті своїх предків самотня, їй немає звідки черпати сили для життя. Людина без роду – як листок, відірваний від дерева. У родоводі – не лише історія родини, а й історія народу.

– Діти, пригадаймо, з чого слід почати, щоб сформувати родовідне дерево ?

За відповідями учні записують утворений логічний ланцюжок понять.

Сім'я → родина → рід → родовідне дерево

Подивіться, які є великі і пишні родовідні дерева. Якщо в людини такий сильний рід, їй ніщо в житті не страшне.

Якщо ви простежите шлях від себе до ваших прабабусь і прадідусів, то зможете визначити свій родовід. І зараз кожен із вас спробує створити своє родовідне дерево.

Робота в зошиті.

Прадідусі і прабабусі – це коріння.

Бабусі з дідусями – стовбури.

Батьки – гілочки.

А ви, діти, – листочки. (Рід)

Дидактична гра «Оживи дерево».

Діти показують дерева і, вказуючи на листочок, гілочку, стовбур, розповідають, хто це в їхній родині.

Фізкультхвилинка

Трава низенька-низенька. *(Присідають.)*

Дерева високі-високі. *(Піднімають руки вгору.)*

Вітер дерева колише-гойдає. *(Обертаються.)*

То направо, то наліво нахиляє.

(Нахиляються праворуч, ліворуч.)

То вгору, то назад. *(Потягуються вгору, назад.)*

То вниз нагинає. *(Нахиляються вперед.)*

Птахи летять-відлітають.

(Махають руками-«крильми».)

А учні тихенько за парти сідають.

(Сідають за парти.)

Третя пелюстка . «Сімейний альбом»

В Андрійка є одна давня фотографія. Вона поживкла від часу, але хлопчик любить її розглядати. На ній зображені родичі.

– А чи є у вас такі фотографії?

– Чи є у вашій родині сімейний альбом?

– Це дуже добре, адже він має велике значення для сім'ї. Сімейний альбом – це історія родини.

– Що ви знаєте про своїх родичів?

Попросіть своїх батьків чи бабусь, дідусів розповісти про ваших родичів, зображених на давніх родинних фотографіях. Найцікавіші світлини принесіть до школи і розкажіть про них своїм однокласникам.

Ось ми виконали завдання третьої пелюстки. Прямуюємо далі.

Четверта пелюстка . «Скарбничка минушини»

Робота з інформаційними картками.

П'ятикласники по черзі дістають із скарбнички картки і зачитують інформацію на клас.

Перша картка

Сім'я – продовження роду, але водночас – це і оселя, і двір, і господарство. Недаремно у давнину великі родини називалися «дворищами», «службами». Головна турбота про все лежала на плечах чоловіка. Голова сім'ї відзначався самостійністю, відповідальністю, твердістю характеру. Сором для нього – бути боржником, ледарем. Тримати лад у сім'ї йому допомагали звичаєве право та сільська мораль.

Були такі правила:

люльки та жінки не позичай,

коня не бий,

коли жінка каже лихо, не займай її стиха,
вчи жінку без дітей, а дітей без людей.

Друга картка

Члени української родини мали незалежність. Кожний знав своє місце і свої обов'язки. Чоловік у домі – голова, а жінка – душа. Без хазяїна двір плаче, а без господині – хата. У справжньої господині в домі повинно бути, як у віночку: хліб випечений, як сонце, сама сидить, як квіточка. Вона слідувала за порядком і чистотою, дбала про дітей, відповідала за їжу, посуд, одяг, корову, город. Жінка була повноправною господинею у своїй оселі. Інколи ставала над господарем, беручи на себе його обов'язки. Це траплялося, коли жінки ставали вдовами.

Третя картка

Старі люди приносили чималу користь у господарстві. Дід потихеньку порався у дворі, щось підправляючи, підбиваючи, ладнаючи, охороняв город, виганяв на пасовисько худобу, займався бджільництвом, спостерігав за млином, рибалив. Навіть якщо не злавив з печі, від нього можна було почути багато повчального: «слухай старих людей, то чужого розуму наберешся й свого не загубиш».

Четверта картка

Бабусею теж дорожили. І в городі сапала, і за худобою доглядала, і заготівлею на зиму займалася, а в гарячу пору взагалі все домашнє господарство лягало на її плечі. Бабуся була суворим охоронцем норм моралі, святкової звичаєвості, сімейних традицій. Бабуся – перша вихователька для онуків, вона майструвала їм іграшки, вчила правил поведінки, передавала цінний і багатий досвід поколінь.

Бесіда за картками.

- Що нового ви дізналися про родину?
- Чого вчить нас народна мудрість?
- Які прислів'я, приказки про родину ви знаєте?

П'ята пелюстка. «Сімейний календар»

П'ята пелюстка «Сімейний календар» ставить перед вами завдання пригадати важливі дати вашої сім'ї, родини.

Які свята у ваших сім'ях найулюбленіші?

Чи святкуєте ви дні народження, іменини?

Кого з рідних запрошуєте на сімейні свята?

На які свята збирається вся ваша родина?

Чи є у вас сімейний календарик, у якому записані дні народження всіх членів родини.

Родина – це не тільки рідні, родичі. Це і наш клас, школа, весь народ. Ми з вами український народ, який складається з родин, великих і малих, дружних і працьовитих.

Потрібно вивчати, шанувати свій народ, його мову, свою землю, рідний край, бо ми – частина українського народу, України.

Одна Батьківщина, і двох не буває.

Місця, де родився, завжди святі.

Хто рідну оселю свою забуває,

Той долі не знайде в житті.

Криниця при дорозі край села.

І журавель похилений над нею.

Хоч би куди дорога завела,

Думки наші із рідною землею.

Бо тут наш дім, і тут наша рідня.

І тут священні предківські могили.

Душа наша не прожила б і дня

Без рідної землі, яка нас всіх зростила.

Ось ми і виконали завдання всіх пелюсток. Наша «Квітка родинного щастя» заграла всіма барвами.

– Діти, як ви розумієте, яка сім'я щаслива? (Відповіді дітей)

Робота в парах.

Скласти сенкан до слів «сім'я», «родина».

Сім'я.

Особлива, весела.

Працює, любить, спілкується.

Я люблю свою сім'ю.

Рідня.

Родина

Велика, дружна

Піклується, допомагає, повчає

Сподівається на щасливе майбутнє

Сім'я

Родина

Працьовита, турботлива.

Любить, поважає, шанує.

Я горджуся своєю родиною.

Сім'я.

V. Підсумок уроку

Вправа « Незакінчені речення »

На уроці було цікаво...

Я зрозумів, що ...

Найцінніше для людини...

Щоб стати гідним продовжувачем свого роду, треба...

Учитель читає вірш Д. Білоуса.

На світі білому єдине,

Як і Дніпрова течія,

Домашнє вогнище родинне,

Оселя наша і сім'я .

В щасливі і сумні години,

Куди б не стелився шлях,

Не згасне вогнище родинне,

В людських запалене серцях.

Урок добігає кінця. Ви дуже добре попрацювали і заслуговуєте гарних оцінок.

VI. Домашнє завдання

1. Завершити оформлення «Родинного дерева».
2. Написати твір «Про що розповів сімейний альбом».

Література

1. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Українознавство. 5 –12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Рада, 2008. 54 с.

2. Мінченко Т. А., Числаш Г. П. Засіймо Українонькою в душах (уроки українознавства в 5 класі): навчальний методичний посібник для вчителів . Чернівці, 2007. 200 с.
3. Половець В. М. Українознавство. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – Чернігів: Просвіта, 2006. 216 с. URL: <http://www.siver-litopis.cn.ua/rab/polovec/ukrainozn.pdf>
4. Словник термінології з українознавства: навчальний посібник /упор. Т. А. Мінченко, І. Н. Дєдов. Чернівці, 2013. 60 с.
5. Торгонська І. Система уроків з українознавства. 5 клас/ URL: [/http://publikazion.blogspot.com/p/blog-page.html](http://publikazion.blogspot.com/p/blog-page.html)
6. Українознавство. 5 клас: метод. посібник / Л. А. Кирик, О. В. Прокоф'єв, Н. Г. Федик; упоряд. І. М. Мацієнко; Вінницький обласний ін-т післядипломної освіти пед. працівників. Вінниця : [б. и.], 2010. 371 с. (Школа науково-методичного зростання освітян області ; вип. 1, 2010). URL: www.e-catalog.name

Додаток до уроку

Робота з інформаційними картками.

П'ятикласники по черзі дістають із скарбнички картки і зачитують інформацію на клас.

Перша картка

Сім'я – продовження роду, але водночас – це і оселя, і двір, і господарство. Недаремно у давнину великі родини називалися «дворищами», «службами». Головна турбота про все лежала на плечах чоловіка. Голова сім'ї відзначався самостійністю, відповідальністю, твердістю характеру. Сором для нього – бути боржником, ледарем. Тримати лад у сім'ї йому допомагали звичаєве право та сільська мораль.

Були такі правила:

люльки та жінки не позичай,
коня не бий,
коли жінка каже лихо, не займай її стиха,
вчи жінку без дітей, а дітей без людей.

Друга картка

Члени української родини мали незалежність. Кожний знав своє місце і свої обов'язки. Чоловік у домі – голова, а жінка – душа. Без хазяїна двір плаче, а без господині – хата. У справжньої господині в домі повинно бути, як у віночку: хліб випечений, як сонце, сама сидить, як квіточка. Вона слідувала за порядком і чистотою, дбала про дітей, відповідала за їжу, посуд, одяг, корову, город. Жінка була повноправною господинею у своїй оселі. Інколи ставала над господарем, беручи на себе його обов'язки. Це траплялося, коли жінки ставали вдовами.

Третя картка

Старі люди приносили чималу користь у господарстві. Дід потихеньку порався у дворі, щось підправляючи, підбиваючи, ладнаючи, охороняв город, виганяв на пасовисько худобу, займався бджільництвом, спостерігав за млином, рибалив. Навіть якщо не злавив з печі, від нього можна було почути багато повчального: «слухай старих людей, то чужого розуму наберешся й свого не загубиш».

Четверта картка

Бабусею теж дорожили. І в городі сапала, і за худобою доглядала, і заготівлею на зиму займалася, а в гарячу пору взагалі все домашнє господарство лягало на її плечі. Бабуся була суворим охоронцем норм моралі, святкової звичаєвості, сімейних традицій. Бабуся – перша вихователька для онуків, вона майструвала їм іграшки, вчила правил поведінки, передавала цінний і багатий досвід поколінь.

Вправа «Утвори пари слів»

Прочитайте слова з таблиці, поєднайте їх, утворивши пари.

наш	сім'я
рідна	рід
велика	народ

родовідне	родина
український	дерево

Словникова робота

(Діти працюють зі «Словниками термінології з українознавства»).

Родина – стійке об’єднання людей, що історично склалося на певній території на основі спільного походження.

Рід – усі родичі, об’єднання кровно споріднених осіб.

Родовід – термін, що об’єднує членів одного роду.

Родовідне дерево – схема родоводу, таблиця у вигляді дерева, що вказує на розгалуження роду.

**Савка Лариса Йосипівна, вчителька українознавства
Неполоковецького ЗНЗ І–ІІІ ст. Кіцманського району Чернівецької області.**

Урок з курсу «Українознавство», 6 клас

**Тема. Традиційні ремесла українців як творчість та господарська
діяльність**

Мета: розглянути традиційні ремесла українців, розширити знання про появу та особливості кожного з них, визначити їх роль та показати прояви творчості у виготовленні предметів побуту; розвивати інтерес в учнів до давніх ремесел через практичні навички, зустрічі з майстрами, вміння здійснювати пошукову діяльність та застосування набутих знань з інших предметів; виховувати любов, повагу, захоплення творіннями рук своїх близьких.

Обладнання: асоціативний куш, ремісничі вироби (сорочки, рушники...), солоне тісто, презентація / ковальство, золотарство/, писанки, зображення інтер'єру житла, квіти, відрізок тканини.

Хід заняття

1. Організація класу до уроку

Доброго дня. Привітайтеся з нашими гостями і сідайте.

2. Мотивація навчальної діяльності учнів

Вчитель: Сьогодні у нас незвичне заняття. Ми проведемо його у нашому шкільному музеї. Слово «музей» має грецьке походження. Це установа, де зберігаються пам'ятки минулих часів. Залежно від предметів, які експонуються, музеї поділяються на історичні, археологічні, художні, краєзнавчі, етнографічні.

– В яких музеях ви уже побували? /Відповіді учнів/

У нас сьогодні склалася нагода побувати на екскурсії в етнографічному музеї, де зібрані предмети одягу, посуду, хатнього начиння, тобто вироби народних майстрів.

– Що об'єднує всі ці речі і як називається цей вид діяльності? / Відповіді учнів/

– Як ви думаєте, чому саме в музеї відбудеться наше заняття? / Відповіді учнів/

Тема нашого заняття “Традиційні ремесла українців як творчість та господарська діяльність”. Ви спробуйте себе у ролі ремісників і поділитесь із знаннями, набутими з інших предметів. Тему запишіть, будь ласка, у зошит. Погляньте, скільки предметів нас оточують і кожен із них розкаже нам свою історію.

А допоможуть нам цікавіше провести наше заняття майстрині нашого села: ткаля Лупул Марія та вишивальниця Волошин М.І.

– На яких уроках ви вже знайомилися із ремеслами українців?

/ Історія, трудове навчання, образотворче мистецтво/

Тому допомагати мені буде вчитель образотворчого мистецтва Гоголь А.Є.

3. Основна частина

Вчитель українознавства Савка Л.Й.

Поряд із землеробством, скотарством та іншими галузями господарства українці здавна займалися різноманітними ремеслами й промислами.

Вправа «Асоціативний куш»

За допомогою вправи «Асоціативний куш» давайте пригадаємо, які ви знаєте ремесла ? (Додаток 1)

За цією схемою записуємо план, за яким і відбудеться наша екскурсія.

План

1. Гончарство.
2. Ткацтво.
3. Килимарство.
4. Вишивка.
5. Обробка металу.
6. Деревообробництво.
7. Писанкарство.

1. Гончарство.

Вчитель українознавства

До вашої уваги перша експозиція представлена гончарними виробами. Тут ви можете побачити глечики, макітри, горшки. Зникли давні міста, зітліли вироби з полотна, шкіри, вкрилися іржею вироби з металу, зате горщик, відкопаний археологами, добре зберігся і ніби промовляє до нас. Гончарство – це один із найдавніших видів народного ремесла. Уже трипільські гончарні вироби свідчать про естетичний смак давніх гончарів, їхню високу майстерність (Слайд 2).

– Як ви думаєте, з якого матеріалу їх виготовляли? /Відповіді учнів/

Глина за своєю природою досить пластична для формування цих предметів і є досить твердою після випалювання. Первісні гончарі формували вироби вручну, обліплюючи кошечку, камінь, дерев'яну форму скибками глиняної маси завтовшки в палець або скручували спіраллю стрічку глини.

Практична робота. Ми зараз з вами спробуємо зробити маленький горщик, але для цього використаємо не глину, а солоне тісто, адже воно також пластичне./ Учні виконують завдання під керівництвом вчителів/

З 4 тис. до н. було винайдено гончарний круг, який давав змогу не лише збільшити випуск продукції, а й поліпшити її художній рівень(Слайд 3– 4).

/Показ виготовлення глечиків через презентацію/

У гончарстві сьогодні розрізняють чотири групи виробів: посуд різноманітного призначення (*горшки, миски, глечики, макітри, горнята*) (Слайд 5); сакральні предмети (*хрести, ікони, свічники тощо*) (Слайд 6); іграшки(Слайд 7).; предмети для обладнання житла (*кахлі, вази тощо*) (Слайд 8). Для приготування страв виробляли переважно дешевий і зручний сірий посуд.

Вчитель Гоголь А.Є. Погляньте на ці гончарні вироби, що ще вони можуть нам розказати? / Відповіді учнів/ Це говорить про їх творчий підхід до виробу та естетичний смак.

– Який орнамент тут зустрічається? /Відповіді учнів/.

Прямі і хвилясті лінії, заглибини, кружечки, зубчики – цей орнамент називається геометричний і його наносили надрапуванням. Зображення

листочків, квітів, гілочок називається рослинний орнамент і тут вони розписані спеціальною фарбою – емалями.

Осередки керамічного виробництва, зокрема в Західній Україні — Косів, Коломия, Ужгород, Хуст та ін. На сьогодні гончарство суттєво занепало, більшість його центрів припинили своє існування.

Вчитель українознавства Савка Л.Й. З гончарними виробами пов'язана велика кількість обрядів і звичаїв, насамперед магічних. Це і розбивання горщика під час хрестин, весілля, похорон, і виставлення горщиків на тин для захисту від посухи тощо. Приїзд у село гончара віщував дівчатам швидке одруження.

2. Ткацтво.

Наступна експозиція представлена сорочками, рушниками, скатертями, килимами. (Слайд 8). Потреба людини у тканинах для вбрання, оздоблення житла і господарських потреб зумовила масове їх виготовлення в домашніх умовах. Цей вид ремесла називається ткацтво – одне із найдавніших ремесел, яким займалися українські жінки. Як ткацьку сировину використовували льон, коноплі та вовну, а на поч. 20 ст. стали застосовувати й нетрадиційні види сировини: бавовняну та паперову пряжі.

Процес перетворення льону чи конопель у нитки для виготовлення тканини потребував багато часу, зусиль та спеціальних пристроїв, які представлені в цій експозиції.

За призначенням тканини поділялися на три групи (Слайд 10):

- для одягу (натільне вбрання /сорочка, хустка/, поясний одяг/гачі, горботка/, верхній одяг/сердак/);
- для інтер'єру (скатерті, рушники, покривала)
- для господарського призначення (мішковина).

Із розвитком легкої промисловості необхідність у домашньому виготовленні тканин відпала. Але традиції народного художнього ткацтва й до сьогодні збереглися. В Чернівецькому краєзнавчому музеї експонуються сорочки нашого району.

3. Вишивка.

Вчитель українознавства Савка Л.Й.

– Що спільного між сорочками та рушниками? /Вони оздоблені вишивкою/ Отже, основна функція вишивки – оздоблення одягу і тканин для облаштування житла.

– На яких ще предметах одягу ми можемо побачити вишивку?/
Цурканках, хустках, кожухах/

Вишивка в оздобленні одягу мала також оберегову функцію і, за народними віруваннями, оберігала від «поганого» ока та злих духів.

Інтерв'ю із жителькою селища Волошин М.І.

– Пані Марія, розкажіть про своє захоплення вишивкою. Як ви почали вишивати?

– Як ваші сорочки потрапили за кордон?

– Який орнамент ви використовуєте у вишиванні?

4. Килимарство.

Вчитель українознавства Савка Л.Й. Одна із галузей ручного ткацтва – килимарство. З найдавніших часів килими служили людині для утеплення і прикрашання житла. Килимами завішували стіни, покривали скриню, стіл, ліжко, підлогу, використовували у весільних і похоронних обрядах. Цей килим, наприклад, був для нареченої як придане.

Розповідь Лупул Марії .

– Які особливості виготовлення килимів?

Покажіть, будь ласка, сам процес ткання.

– Які візерунки ви найчастіше використовували?

Вчитель українознавства Савка Л.Й. Килимарський промисел в Україні був особливо розвинутий на Полтавщині, Харківщині, Київщині, Чернігівщині, Поділлі та суміжній території Волині, а також у Галичині. Орнамент робили переважно рослинний, у Західному регіоні — геометричний.

– То які функції виконували килими, ліжники, доріжки ? /Для утеплення та щоб прикрасити житло/. Тут чи не найбільше проявляється творчість майстринь у поєднанні кольорів та орнаменту.

- Звідки стільки кольорів використовували давні майстри, звідки черпали натхнення та орнамент? /Від природи/

5. Деревообробництво.

Колись у кожній хаті жінка вміла ткати і вишивати.

- А яким ремеслом займалися чоловіки?
- Які предмети виготовляли з дерева ?

З дерева виробляли посуд, знаряддя праці, господарське хатнє начиння. Пізніше виникли досконалі техніки із застосуванням багатьох інструментів, на основі яких розвинулись такі ремесла, як бондарство, стельмахівство, столярство, теслярство, ложкарство (Слайд 11).

Гра «Заплутані ходи» (Слайд 12).

Знайдіть предмети, які виготовляють ці ремісники .

Бондар (бочки, ступки), стельмах (вози, сани), тесля (будівництво житла), столяр (скриня, стіл, мисник, лави), ложкар (ложки, миски).

Найтоншу роботу по дереву виконували різьбярі (Слайд 13). Різьблення – народне мистецтво, яке розвинулось з деревообробних ремесел як допоміжне. Від прикрашення хати, воза чи саней до шедеврів народного мистецтва – різьблених меблів, скринь, топірців, шкатулок тощо – пройшло різьбярство довгий шлях, доки не виділилося в окреме ремесло. Різьбярі застосовували методи випалювання, випилювання, художньої різьби для нанесення візерунків на вироби, які, крім утилітарного призначення, мали й естетичні функції.

6. Обробка металу.

До наших днів у найкращому стані збереглися вироби з металу.

Міні – проект, виконаний учнями.

Учень 1. Найважливішим і найпоширенішим ремеслом, пов'язаним з обробкою заліза, було ковальство (Слайд 14). На Русі існувало понад 16 ковальських ремесел, асортимент із заліза і сталі був також надзвичайно широкий. Це зброя, знаряддя праці, ремісничі інструменти, кінська зброя, предмети домашнього вжитку і побуту, прикраси і елементи одягу.

У XVIII—XIX ст. майже в кожному селі були розташовані, як правило, на околиці *кузні*. Селяни з великою пошаною і водночас із певною

упередженістю ставилися до ковалів як до чарівників, що володіють складним і таємничим мистецтвом перетворення металу на ті чи інші речі. В них бачили захисників від нечистої сили, "ковалів людської долі". Кузня на селі звичайно була місцем зібрання чоловіків, своєрідним клубом.

Учень 2. Ковальський промисел в Україні існував аж до середини нашого століття, але майстри Львова, Івано-Франківська, Чернівців, Ужгорода продовжують традиції давніх ковальських ремесел у своїх декоративних решітках, свічниках, в оформленні інтер'єрів, садиб. На сьогодні набуло поширення виготовлення кованих воріт, огорожі (Слайд 15).

Учень 3. Золотарство. З розвитком обробки металів у XV—XVI ст. від ковальства відокремилося виготовлення ювелірних виробів (*золотарство*) (Слайд 16). Золотарство — обробка благородних металів — золота, срібла та ін. На території України бере свій початок з докиївської доби. Стародавні браслети, сережки, діадеми, медальйони, ланцюжки, персні ще й тепер вражають незрівнянною красою, ажурністю, досконалою вишуканістю. Їх по праву можна назвати шедеврами світового мистецтва.

Осередками золотарства були здебільшого великі міста — Київ, Чернігів, Харків, Львів, Ніжин, хоча траплялися золотарі і по селах, особливо на Гуцульщині. З кінця XIX ст. золотарство в Україні почало занепадати, частково зберігаючись лише у невеликих містечках та в Карпатах. Лише останнім часом воно починає відроджуватися. Золоті та срібні прикраси і сьогодні є невід'ємним аксесуаром і цінним подарунком для кожної жінки.

7. Писанкарство.

Вчитель трудового навчання Гоголь А.Є.

— Атрибутом якого свята є кошик?

Тому ми не можемо залишити поза увагою такий вид промислу, як писанкарство (Слайд 17). Це унікальне українське мистецтво, пов'язане водночас і з віруванням, і з міфологією, і з обрядами.

Яйце завжди було загадкою для людини: неживе, воно давало початок новому життю. Тому його почали вважати символом самого життя,

уособленням чарівної сили добра. Писанка тісно пов'язана із світлим святом Христового Воскресіння.

— Яку легенду ви знаєте про писанку?

Розповідь учнів.

Дарувати писанку означає бажати щастя, здоров'я, доброї вдачі, адже символи та кольори писанок мають своє значення.

— Які є писанки за способом виготовлення? /Крашанки, писанки, дряпанки, крапанки, мальованки/

— Які традиції пов'язані із процесом виготовлення писанок?

Розповідь учнів. /Яйця для писанок збирали від курки - молодки. Писанкарка завжди має сідати до написання писанок у хорошому настрої та святковому одязі. Писали їх зранку, до схід сонця, в той час, коли до хати ніхто чужий не заходив. А якщо хтось зайде, писанкарка примовляла і ховала писанку:

Сіль тобі в очах,
кремінь тобі в зубах,
як не шкодить земля воскові,
так хай не шкодять твої очі писанкам./

Ми з вами на гуртку розписували писанки. Опишіть, які символи ви обрали і що вони означають?

Розповідь учнів.

Вчитель. Мистецтво писанкарства і нині поширене в усіх регіонах України. Але для кожного регіону характерні свої особливості. Так, наприклад, для Наддніпрянщини характерний рослинний орнамент, на Прикарпатті зустрічається геометричний малюнок. Оригінальний орнамент писанок не тільки чарує своєю вишуканістю, мініатюрністю, гармонією колориту, він несе прадавні символи світорозуміння і природи, єднає з традицією минулого. Українська писанка в світі є символом нашого народу.

Вчитель українознавства Савка Л.Й. З другої половини XIX ст. народні ремесла і промисли в Україні починають занепадати, не витримуючи конкуренції зі зростаючою промисловістю. Діапазон сучасних ремесел і промислів значно звузився, але ті їхні види, що збереглися до сьогодні,

розвиваються як важливі складові декоративно-прикладного мистецтва, що задовольняють здебільшого художні запити населення.

3. Закріплення матеріалу

Заповнення «Асоціативного куща» (Слайд 18).

Вчитель Савка Л.Й. Я називаю ремісничі предмети, а ви відповідно вставляєте до асоціативного куща. /*Кахлі, вази, горботка, сорочка, коц, верета, кожух, підкови, мисник, стіл, сережки, крашанка, ступка, віз, житло, серп*/

Вчитель трудового навчання Гоголь А.Є

Вправа «дизайнери» (Слайд 19). Уявіть, що зникли усі кольори, візерунки. Перед вами інтер'єр житла українців 19— 20 ст.

— Яке враження він на вас справив?

Ваше завдання — проявити свою творчість і прикрасити предмети інтер'єру нашої кімнати. Перед цим пригадаємо, які візерунки використовували для оздоблення. / Рослинний, зооморфічний та геометричний /

Гончар отримує *гличик*, ткач — *скатерть*, килимар — *килим*, вишивальниця — *рушник*, коваль — *підсвічник*, столяр — *лава*, різьбяр — *скриню*/

Закріпіть свої вироби на малюнку.

— Які зміни відбулися?

Таким чином, предмети, які виготовляли ремісники, мали не тільки практичне значення, але і художнє, естетичне. Через ці предмети народ проявляв свою творчість, надаючи своїм речам художньої виразності, оригінальної форми, своєрідності.

Вчитель українознавства Савка Л.Й.

Вправа «Настрій уроку» (Слайд 20).

— Вам сподобався урок ?

Тоді виберіть квітку і закріпіть її на цьому полотні.

— Що це вам нагадує?

У нас вийшла хустка настрою нашого уроку. Як хустку передавали від роду до роду, так і я хочу, щоб це сяйво у ваших оченятах ніколи не згасало, а бажання

продовжувати творити красу навколо себе передавалося від батька до сина, від матері до донечки.

На цьому наше заняття завершене. Дякую за урок.

Література

1. Г.Лозко. Українське народознавство. Київ, 2004.

Додаток № 1.

Асоціативний куш

Алексєєва Олена Олександрівна, вчителька української мови та літератури Маріупольської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №19

Урок з курсу «Українознавство», 8 клас

Тема: «Весільна обрядовість»

Мета: підсумувати та узагальнити знання учнів з теми: «Родинна обрядовість»; розвивати акторські здібності; виховувати повагу до українських традицій.

Тип уроку: узагальнення та систематизація вивченого.

Обладнання: проектор, атрибути весілля, презентація.

Хід уроку

I. Мотивація навчання школярів

1. Організаційний момент
2. Оголошення теми та мети

Слово вчителя

Ми вивчили тему «Родинна обрядовість», провели народознавче дослідження «Особливості весілля в Донбасі». Також читали твори на уроках української літератури, де описані елементи весілля.

Після проведеної роботи які асоціації у вас викликає слово «весілля»?

Чи не змінилися вони після вивчення теми «Родинна обрядовість»?

Що нового ви дізналися про традиції весілля саме в Донбасі?

(Діти об'єдналися у 2 групи, і кожна підготувала розповідь за своєю темою)

II. Народознавче дослідження (презентація учнями міні-проектів)

Слово вчителя

Характерною особливістю етнічної історії всієї України є формування багатоетнічного складу її населення. Тому **етнічний склад населення територіальної громади Маріуполя нікого не повинен дивувати:** українці – 48,7%; росіяни – 44,4%; греки – 4,3%; менше 1 % мешканців – білоруси – 0,76%; вірмени – 0,24%; євреї – 0,23%; болгари – 0,22%; татари – 0,13%; молдовани – 0,13 %; грузини – 0,12%; роми – 0,12%; азербайджанці – 0,11 %; німці та поляки – 0,10 %.

У весіллі – цьому яскравому й урочистому церемоніалі – раніше дуже сильно виявлялися своєрідні риси кожного з народів. Тривалий час давні звичаї зберігалися у весільній традиції греків Приазов'я. У деяких селах молода під час весільного застілля була відсутня і знаходилася разом із молоддю в іншій кімнаті; велика увага приділялася демонструванню її приданого (прика). Досить стійко трималися звичаї уникання (наприклад, молода повинна була мовчати в присутності гостей) і затворництва (після народження дитини жінка сорок днів не мала права залишати оселю).

Але на цей час простежується певна спільність весільної обрядовості. Це стосується і структури обряду, і складу та кількості учасників, функцій весільних чинів, передшлюбних дійств, тривалості церемоніалу. Також при збереженні в сучасному весіллі традиційних рис окремі обрядові елементи переосмислюються або зникають. Зокрема, зникають патріархальні звичаї, які символізували залежне становище жінки в родині (покриття молодої спеціальною червоною хусткою (було) у болгар; молдавський звичай, коли наречений, об'їжджаючи верхи навколо нареченої, повинен був тричі бити її батогом – «щоб слухняна була»).

З давніх-давен одруження було однією з найурочистіших, найбільш хвилюючих подій у житті людини. Спливав час, падали імперії, на зміну одним народам приходили інші, утворювались нові держави, нові суспільні устрої, але молоді душі завжди прагнули до єднання, до створення міцної сім'ї.

Україна багата на розмаїті весільні обряди. У кожному регіоні цей обряд має свої відмінності. Весілля – справжня народна драма, що включає ігрові дії, танці, співи, музику. Святковий церемоніал складається з багатьох сцен, які умовно можна об'єднати в кілька етапів:

1. Передвесільний (сватання, заручини чи змовини, оглядини, запросини, випікання короваю, завивання весільного деревця, дівич-вечір);

2. Власне весілля (посад, розплітання коси нареченої, батьківське благословення, гостина, викуп нареченої, прощання

нареченої з рідними, від'їзд подружжя до дому молодого, розподіл короваю, обдарування, гостина в домі нареченого, «комора»);

3. Післявесільний (понеділкування, обряд «хлібин»).

Весілля передували дошлюбні обряди. Українці кажуть: як склався в людини шлюб, так піде і все її життя. Ця народна мудрість виходить з того величезного значення, яке надавали шлюбу й сім'ї, коли одружувалися на все життя і тільки з однією людиною:

Де муж з жоною у любові живе-проживає,
Там святий Миколай на радість уступає.

Тож момент вибору судженого був дуже відповідальним. Іноді нареченого чи наречену обирали батьки. Хоча в промисловому Донбасі дуже давно поширилась практика участі молоді у шлюбних змовинах та сватанні. Зараз зміцнюється економічна незалежність дітей від батьків, послабився сімейний контроль над дорослими дітьми, тому зросла роль молоді у самостійному вирішенні питання про своє одруження. Відкритість спілкування сучасної молоді створює умови для розширення критеріїв мотивації шлюбу. Власне, вся сутність шлюбу, а відтак і обличчя сім'ї, визначається мотивами її створення. Соціологічні дослідження показують, що саме любов посідає перше місце в сучасній структурі мотивації шлюбу. За нею йдуть: спільність інтересів та поглядів, фізіологічні чинники. Менше одружуються з матеріального розрахунку. Молоді люди самі обирають собі пару, (тому залишилися в минулому такі епізоди, як погрози чи биття дівчини батьками, бо та не хоче виходити за некоханого; втеча від сватів чи давання гарбуза).

А раніше система дошлюбного спілкування передбачала певні норми залицяння та сватання. Хлопці та дівчата зустрічалися на вулицях, ігрищах, толоках, вечірніх сходах, ярмарках. На забавах молодь розважалася і частково працювала. А на досвітках і посиденьках, де збиралися тільки дівчата, вони робили собі придане. Хлопці та дівчата спілкувалися на людях, тобто перебували під певним соціальним контролем.

Виступ І групи « Традиційне весілля в Донбасі» (повідомлення учасників та інсценізація уривка весілля)

Передвесільний цикл

Така справа, як одруження молодих, звичайно починалася з посилення старостів від нареченого до нареченої. Кілька чоловік, особливо красномовних, разом із нареченим відправлялися до хати нареченої, стукали там у вікно або у двері і просилися переночувати. Хоча батько й мати чекали їхнього приходу, але все ж питали, хто вони такі, звідкіля й куди йдуть. Старости відповідали, що вони здалеку, десь з-за Дінця або Таганрога, і називали якесь село чи місто, інколи вигадане, часто з кумедною назвою як Крутихвістки чи П'яндилівки. Їх запрошували до хати, а наречений залишався надворі. Переговори про сватання починалися здалеку; свати говорили, що вони мисливці і гоняться за лисицею або куницею, і ось слід привів їх у цю місцевість, до цієї хати. Так вони потихеньку та помаленьку наближались все ближче до справи, нарешті, вже без усяких натяків говорили про мету свого приходу, вихваляючи батьків нареченого і навіть його діда, а також перераховуючи майно батька нареченого. Інколи траплялося так, що батько не знав нареченого, ніколи його не бачив, але його цікавив не стільки наречений, як його господарство: чи є в нього воли, хліб, вівці, надвірні споруди та ін. (Сватання, як правило, відбувалось пізно ввечері, щоб у разі відмови зберегти його в таємниці. Тому обрядові пісні в час сватання не співались. Основною формою народної творчості тут була драма у вигляді монологів, діалогів, вкраплених епічних оповідей про князя, його походи.) Коли батько нареченої побачить, що в нареченого достатньо майна, то парубка кличуть у хату, кличуть дівчину і питають у неї згоди на шлюб.

Заручившись згодою жениха і нареченої, батько останньої запалював лампадку і свічки перед іконами, і всі молились Богу. Потім починалося частування гостей, сватам давали хліб і рушники, і ті відправлялись назад до батька жениха з радісною вістю.

Наступного дня після сватання батько й мати нареченої йшли або їхали до нареченого на оглядини, щоб перевірити, чи правду говорили свати про господарство жениха. Батьки парубка намагалися якомога краще представити міцність господарства свого сина. Траплялося, навіть вдавалися до хитрощів:

позичали в сусідів мішки із збіжжям, коней, овець, корів, сільськогосподарський реманент.

Далі йдуть заручини – це заключний етап сватання, закріплення згоди на шлюб. Після цього дівчина та хлопець не мали права відмовлятися від шлюбу. На заручини до молодої приходили разом із молодим його батьки та родичі. Старший староста накривав рушником хліб, клав на нього руки молодих і перев'язував рушником. Після цього молода перев'язувала старостів рушниками, а всіх присутніх обдаровувала хустками. Наречена на знак остаточного рішення вийти заміж за парубка приймає від нього дарунки (полотно, одяг, прикраси), серед яких обов'язково були два персні, якими заручалися молоді.

Вдалі заручини завершували перший етап передвесільного циклу. Від цього моменту починався період приготування до весілля, що міг тривати від кількох днів до кількох місяців.

Після оглядин і заручин готувалися до весілля, молодь, звичайно, гуляла, збираючись у когось на «вареники».

Незабаром відбувалося вінчання молодих; поспішали повінчати, щоб молоді не розійшлися, причому якщо наречена була з іншої церковної парафії, то жених мав заплатити тому батюшці, у парафії якого жила наречена, певну суму грошей. Але перш ніж повінчають молодих, піп закликав їх до себе, щоб перевірити, чи знають вони Бога, тобто молитви. Якщо жених або наречена не знали, як правильно промовити «Отче наш», то батюшка відсилав їх до дяка для вивчення молитов, за що дяк брав мішок пшениці.

З п'ятниці перед весіллям починали пекти такі вироби з тіста, як шишки, коровай, лежень, пугач і приготовляли гільце (тобто гілку сосни чи вишеньки, прикрашаючи її квітами, гарусом та іншими прикрасами). Коровай випікали, додержуючись певних ритуалів та магічних дій. Коровайницями мали бути жінки у першому шлюбі, що живуть у злагоді. У молодої, крім короваю, шишок і лежня, готували ще особливий калач. Жених мав доставити батькові нареченої пугач, а матері чоботи, а якщо в сім'ї нареченої була ще невістка, то їй дають платок або шмат матерії на капор.

Запрошення на весілля. Весільний поїзд складали головні особи весільної обрядовості. Групу нареченого представляли старший дружка, хорунжий, старший сват, дружка, світилки; групу нареченої – старша дружка, брати. Кожна з цих дійових осіб мала свої слова, пісні, виконувала свою функцію. Гостей запрошує молода, промовляючи: «Просили Вас батьки і я прошу Вас прийти на малий час – на весілля до нас!»

Перед днем весілля, звичайно в суботу ввечері, до молодого (уже повінчаного, дружина якого залишається до весілля в хаті своїх батьків) збираються дружки, три бояри, свашка, світилка, причому світилка обов'язково мала дівчиною років 10 – 12, два старости і візники (кучери). Коли вся компанія збереться, накривають стіл новою скатертиною і кладуть на нього печиво, ставлять гільце, горілку і все прикрашають колосками жита. Якщо дозволяють кошти, то кличуть музик. Весільний оркестр звичайно складався із однієї або двох скрипок, баса, цимбал і бубна. Такі збори напередодні весілля називались дружини (підвесілок).

Інсценізація *(За накритий стіл у хаті поважно сідають старости й інші запрошені особи, а дружка, стоячи в сінях, кричить у хату через відчинені двері)*

Дружка: Господи Ісусе Христе, сину Божий, помилуй нас!

Старости: Амінь!

Дружка: Спасибі за амінь! Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружка: Благословіть молодому Богу помолитись, отцю, ненці поклонитися!

Старости: Бог благословить!

(Після цього усі починають співати, а молодий під час співу кланяється батькові, матері, хрещеному батькові і хрещеній матері, родичам)

Гості:

Кланяйся (ім'я нареченого), Богу,

А отцю, ненці в ногу,

Приступай близенько,

Кланяйся низенько,

Приступай ще ближче,

Кланяйся ще нижче.

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословили отцю, неньці поклонились, так благословіть у цей чесний дім увійти і все добре говорити.

Старости: Бог благословить! (тричі разом)

(Дружко входить у хату і дає молодому в руки хустку, а сам, взявши за край її, заводить молодого за стіл. У цей час гості співають)

Гості:

Іде (ім'я молодого) на посад,

Встріча його Господь сам,

Та не Господь його стрічає,

А сам батенько рідненький

Та з долею, та щасливою.

(Молодий сідає за стіл)

Гості:

Ой красна, рясна та калинонька в лузі,

А ще красніший (ім'я нареченого) посад,

(Ім'я) посад бояри красять,

По віконечках янголи стоять,

Янголи стоять – посад веселять.

А на двіречках сам Господь стоїть,

Сам Господь стоїть – долею дарує,

А перед столом батенько частує,

Батенько частує – долею дарує.

А вгадай, (ім'я), чия луччя доленька?

Луччя Божа доленька, чим батенькові;

Богова щаслива, батькова вродлива.

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть коровай замісити!

Старости: Бог благословить!» (тричі разом)

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть таку Хвятьмаршу знайти, щоб коровай замісила!

Старости: Бог благословить!

(Одна із жінок – Хвятьмарша – тобто метка майстриня своєї справи, починає у пустій діжці ніби місити тісто)

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть коровай у піч посадити!

Старости: Бог благословить! (тричі разом)

(Хвятьмарша бере лопату і мовби садовить коровай у піч)

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть з діжкою походить!

Старости: Бог благословить!» (тричі разом)

(Два чоловіки і дві жінки стають навколо діжці так, щоб чоловік стояв проти жінки, піднімають діжу на руки і, кружляючи з нею по хаті, починають співати)

Чоловіки й жінки:

Піч стоїть на стовпах,

Діжу носять на руках,

Пече наша, пече наша –

Спечений коровай!

(Під час останніх слів кожний чоловік поспішає поцілувати під діжею ту жінку, яка стоїть проти нього)

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть молодому князю вечерять подать!

Старости: Бог благословить! (тричі разом)

Дружко: Старосто, пане підстаросто!

Старости: А ми раді слухать!

Дружко: Благословіть батькове подвір'я оглядіть!

Старости: Бог благословить!

(Вечеря закінчена. Усі встають із-за столу і розходяться по домівках; тільки молодий із молоддю йдуть куди-небудь на вечорниці. Дружбини у такому ж порядку і того ж самого вечора відбувалися у будинку нареченої)

Власне весілля

У неділю в домі молодої та молодого починалося готування до шлюбу. Початок кульмінаційного весільного обряду – мати виряджає молодого в дім молодої, де відбувається саме весілля.

У цей час у домі молодої нареченій урочисто розплітали косу, робив це неодружений рідний або двоюрідний брат. При цьому її останній раз зачісували по-дівочому. Під час розплітання коси дружки співали пісень. Молода просила благословення в батьків та всіх родичів, кланяючись кожному в ноги.

У час, поки молода сиділа на посаді, молодий вирушав із друзьбами по наречену. Перед дорогою світилки прикріпляли на одяг бояр букети з квітів-оберегів, що мали охороняти їх від чарів та злих сил.

Поїзд нареченого при дворі чи брамі зустрічали дружби нареченої, функція яких – не пропустити «чужинця». Після ритуальної «битви» обидві сторони погоджуються на «мирні переговори», у яких староста нареченої вимагав від бояр молодого викуп за прохід крізь браму.

Пройшовши перепони в дорозі, наречений входив у дім молодої, де відбувалась весільна трапеза, якою скріплювався шлюб подружжя. Цей обряд доносить відгомін багатьох епох і вірувань.

Далі відбувався обряд поклонів – молоді тричі проходять по колу, цілуючи руки матері та батька, а також хліб, який ті тримають. При виконанні цього обряду наречених зв'язують за руки рушником на знак скріплення їхнього шлюбу, потім заводять за стіл весільної гостини і садять перед коропаєм на покуті.

Під час застілля співають і обрядових (величання для наречених, дружок та дружбів, свашок, старостів), і ліричних пісень про кохання, жіночу долю, подружнє життя.

Після обіду дружки виводив молодих із-за столу на подвір'я до танців. Перший танець танцювали молоді, а далі – всі гості.

Найдраматичніший весільний обряд – покривання, що символізував перехід молодої до заміжнього стану. Молодій розплітали косу та покривали голову очіпком і наміткою. А косу відтинали. Очіпок, за ритуалом, дівчина мала зривати два рази і тільки на третій раз корилася долі. Від цього моменту вона переходила в стан жінки з відповідними нормами поведінки. Заміжня жінка збирала волосся в жмут і запиналася хусткою або вдягала очіпок. Виходити поміж люди без нього вважалося непристойним.

Скінчивши обряд покривання молодої, урочисто приносили коровай та починали його розподіл.

За розподілом короваю йшов останній акт весільного обряду в хаті молодої – це переведення її до чоловікової хати. Після вечері нагадували дівчатам, що час прощатися з молододою. Дівчата співали пісні. Дочка прощалася з батьками.

Після цього обряду молодий забирає молододу до свого дому, а разом і її посаг. Посаг урочисто везли до нареченого. Дорогою свахи показували односельцям найкращі речі зі скрині. Це демонструвало, що дівчина добра майстриня.

Після прибуття весільного поїзда у дворі нареченого молодих зустрічала його мати, яка вела молоде подружжя за стіл на гостину. Зустріч наречених та застілля теж супроводжувалось магічними ритуалами, обрядовими піснями, які коментували все, що відбувається. Пізно вночі молоді проводжали гостей.

Весільна драма розігрувалася протягом кількох днів, звичайно у неділю, понеділок, але іноді тривала й цілий тиждень (залежно від достатку молодого).

Післявесільний цикл

Післявесільний цикл спрямований на зміцнення зв'язку між сватами та полегшенням періоду адаптації нареченої в чужому роду. Хлібини (калачини)

відбувалися через місяць після весілля у батьків молодої. Молоді приходили на гостину з найближчими родичами та батьками молодого. За звичаєм, молоді дякували своїм батькам, дарували їм по 12 калачів, батьки у свою чергу обдаровували молоде подружжя полотном.

Протягом перших місяців шлюбу влаштовувалися й інші обряди, покликані урізноманітнити спілкування молодих із родичами та свояками.

Сватини – вечірка в домі молодих, на яку запрошували свахи. Гостина – відвідування молодою своїх батьків. Пропій – пригощання молодим родичів, батьків, гостей, щоб запити своє господарство.

Виступ II групи «Особливості весілля в Донбасі в середині та кінці 20 століття» (повідомлення учасників і демонстрація презентації)

Передвесільний цикл

Весілля в Донбасі в середині та наприкінці 20 століття – це безліч звичаїв, що переплелися між собою, та обрядів різних часів і народів. Декілька етнічних груп зможуть похвалитися чистотою збереженого ритуалу, у той час як інші перестали відчувати межу між своїми традиціями та традиціями, що запозичені в інших народів.

I розпочинається весілля сватанням. Хлопець, що вирішив одружитися, запрошує у свати двох поважних родичів, найчастіше дядьків чи хрещених. Але красномовних, що вміють добре сказати та пожартувати. Якщо раніше свататися було заведено у вільний від польових робіт час (на М'ясниці після Різдва та від Пасхи до Трійці), то наприкінці 20 ст. обирають зручний час самі молодята і їхні батьки.

У призначений час у дім молодої приходять молодий, свати, батьки молодого, найближчі родичі. Починають сватання із жартів про ловця та куницю. А потім знайомляться, обговорюють із молодими час весілля. Наречена разом із матір'ю пригощають гостей. Батьки вихваляють доньку, розказуючи, що більшість страв вона приготувала сама.

Заручини відбуваються в той же день, що й сватання. Наречений одягає коханій обручку, обдаровує її. Наречена пов'язує сватів рушниками.

Через кілька днів батьки нареченої їдуть до нареченого на оглядини. Їх турбує не господарство нареченого, а можливість серйозно обговорити весілля. Саме цього разу вирішують, на якій території відбудеться гуляння, кількість запрошених гостей із обох боків, можливі подарунки молодим від батьків, де будуть мешкати молоді після весілля.

Приготування до весілля триває щонайменше місяць (молоді вже подали заяву на реєстрацію шлюбу або збираються це зробити в найближчий час) або навіть кілька місяців. Якщо планують вінчатися, то заздалегідь обговорюють із батюшкою час вінчання та саму церемонію. Якщо тільки реєстрація, то обмежень немає.

Перед весіллям печуть коровай, прикрашаючи його косою, шишками, тваринками. Замовляючи коровай, мати дівчини чи хлопця (як домовляться) обов'язково дізнається, чи не розлучена коровайниця, чи має дітей, чи злагода в її родині (щоб не перейшло через коровай на молоде подружжя). І багато уваги приділяють виготовленню запрошень на весілля. Вони спеціально замовляються, а потім наречені особисто вручають їх запрошеним.

Дівич-вечір. Напередодні весілля парубок гуляє зі своєю парубоцькою ватагою, а дівчина в цей час разом із кращими подругами також прощається із вільним життям. Кожен із молодих сам вирішує, як він це буде робити.

Власне весілля

У суботу зранку починають готуватися до весілля. На подвір'ї молодого дівчата та хлопці прикрашають машини, на яких поїде молодий за нареченою та гості. Ляльку на першу машину вже давно не прикріплюють. Прикрашають квітами, стрічками, кульками (слайди 1-2). Прикріплюють на одяг гостей букетики з квітів (і ці букетики, і одяг наречених, і навіть машина та банкетний зал повинні відповідати стилю всього весілля – це заздалегідь обговорюється). Мати проводить молодого в дім нареченої.

У зазначений час молодий під'їжджає до будинку молодої (родичі дізнаються про те, що молодий їде, за сигналами машин). Сусіди та молоді люди перегороджують дорогу. Далі відбувається викуп. Старший боярин щосили торгується. Найчастіше вимагають поставити на кожен кут стола по

плящі горілки. Далі молодь з боку молодої задає завдання, які молодий і старший боярин мають виконати, щоб, нарешті, побачити молоду. А можуть ще заховати молоду від очей жениха та його родичів. Тоді ті перед виконанням завдання вимагають показати наречену. Після викупу молодий займає місце поруч із молодою. Батьки запрошують гостей випити по келиху за молодят. Далі молоді тричі кланяються батькам, мати молодої благословляє і зв'язує їхні руки весільним рушником, аби об'єднати молодих (слайд 3).

Далі весільний поїзд вирушає до РАГСу (молоді стають на весільний рушник, а родичі спостерігають: хто з молодих першим стане на весільний рушник – той буде в сім'ї верховодити (слайди 4-6); після реєстрації молоді випивають по келиху шампанського, а келихи розбивають на щастя) та церкви. Тобто відбувається громадська та церковна церемонії укладення шлюбу.

Після церкви молодих зустрічають батьки нареченого. Мати тримає коровай і вітає молоде подружжя. Молодята відкушують по шматку та з'їдають із сіллю. Далі осипають наречених грошима, цукерками, зерном (зерно – символ плодючості та благополуччя у всіх культурах). Потім молодят вітають і обдаровують батьки та інші гості (слайд 7). Гості по черзі вітають молодих і одарюють, чарку їм підносять хрещені молодого та молодої.

Попри все розмаїття весільних звичаїв, початок застільної частини завжди однаковий. Усюди вона розпочинається з молитви за здоров'я молодят. Далі до церемонії включається весільний староста чи тамада, який керує подальшим процесом. Переходом від застілля до танців слугує перший танець молодят. Наступним є танець невістки зі свекрухою, а зятя з тещею. А далі гості танцюють. Тамада проводить різні конкурси та ігри для гостей. Також виняткове місце посідають сучасна музика, співи й танці. А ті народні пісні, що раніше супроводжували кожний етап весілля, зараз у Маріуполі та навколишніх селах не виконують.

Потім відбувається розрізання весільного торта. Молодята, тримаючись за руки, разом беруть ніж, відрізають з торта першу скибку і кладуть її на блюдо. Це символізує їхню першу спільну роботу як молодої сім'ї. Тримаючи

блюдце в руках, маленькими ложечками годують один одного цією скибкою торта. Це має символізувати, що віднині вони один одному будуть дарувати тільки солодкі хвилини. Після цього торт розрізається і частуються всі гості.

Розрізання торта є заключним етапом весілля. Далі гості проводжають молодят. Сучасне весілля триває 1 – 2 дні. Найчастіше – в суботу та неділю.

У неділю розпочинається «циганщина». З-поміж гостей обирають «молодят»: огрядного чоловіка переодягають у наречену, тендітну жіночку – у молодого (слайд 8). Усі інші гості переодягаються в циган. Починається другий день весілля умиванням або навіть обливанням гостей, але спочатку справжніх молодят умивають (чому так треба, зараз уже не знають). Хто не хоче цього, може заплатити гроші. Далі катають свах вулицею та пригощають усіх зустрічних чаркою горілки «За молодят!». І продовжують збирати гроші – на господарство молодим (слайд 10 – 15).

Повертаючись до хати молодого, усі співають, жартують. Далі недовге застілля – і гості прощаються з молодими, бажаючи щастя, злагоди, швидкого поповнення в молодій родині.

Післявесільний цикл . Цей цикл залишився і в наш час, тільки він не такий регламентований, та деяких традицій не додержуються. Так, молоді разом і поодиночі навідують свої родини. Влаштовують вечірки для родичів, гостей, де відбувається пригощання.

IV. Підсумок

«Мозковий штурм»

- Назвіть відмінності між «старим» весіллям і сучасним?
- Яке весілля вам подобається більше і чому?

Слово вчителя: Відхід від старих традицій та поява нових – природний процес, якого не потрібно лякатися. Бо сучасне весілля — це не тільки день народження нової сім'ї, але й можливість самовираження.

Використана література:

1. Лемешко Н.В. Побут українців. 2008.
2. Оліфіренко В.В. Календарні обряди, звичаї та вірування в Донбасі. 1994.
3. Пономарьов А., Артюх Л., Косміна Т. та ін. Українська минувшина. 1993.

Гриців Тетяна Григорівна, вчителька української мови та літератури, християнської етики Росохацької загальноосвітньої школи І – ІІІ ступенів Чортківської міської ради Тернопільської області

Урок з курсу «Українознавство», 6 клас

Тема: «Краса рідного слова, пісні. Влучність і образність української мови у передачі відчуття та розуміння світу у його багатоманітних проявах. Не всі «красиві» слова мудрі, не всі «мудрі» слова красиві»

Мета (формувати компетентності): **предметні**: дати основне поняття про словесне багатство нашого народу, красу рідного слова; **ключові**: розкрити життєзбережувальне значення слова у мовленнєвій практиці нашого народу; **комунікативні**: на основі словесного багатства народу формувати влучність, образність української мови; **загальнокультурні**: прищеплювати любов до народного слова; прагнення наслідувати мовну культуру предків у повсякденному житті та уміння розрізняти відтінки у значеннях слів, висловів, послуговуватися цим; розширити світогляд щодо позиції слова в українському просторі в минулому і сьогоденні.

Обладнання: зліплена із глини зозулька; скриня; сорочка; чоботи чи кептарик; роздатковий матеріал із вправами.

Хід уроку

I. Організаційний момент

«Створюємо настрій»

Сьогодні на уроці хочу створити відчуття занурення у мовленнєвий простір високодуховного словесного багатства, який залишили нам у спадок наші предки. Ви маєте на чуттєвому рівні визначити ваші емоції, відчуття та переживання і неодмінно їх залишити у своїй свідомості.

II. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово вчителя

З дитячих літ ми засвоюємо те, що кожна людина має свої звички, свої риси характеру, своє особисте ставлення до стану речей та людей, свою дорогу до Бога. Те саме можна сказати і про кожен народ, що має свої неповторні традиції, звичаї, які виробляли протягом тисячоліть і передавали з покоління в

покоління. Можна сказати, що кожен народ, як і людина, має свій характер, який проявляється в першу чергу через мову. Важливо не тільки читати, знати, а й володіти тими скарбами мудрості народної, практикувати у своєму житті та оживити через вогонь любові свого серця у слові, пісні. «До чого руки доторкнуться, те і в спів переливається», – знаємо із книг «Затоптаний цвіт» «Пісні одного села» Гарафіни Маковій. А красне слово, що обрамлювало традицію чи звичай, було високе, поетичне, що одухотворювало собою будь-яке дійство і свідчило про високу культуру нашого народу.

Передача досвіду продукувала життєзбереження і розвиток людності на теренах української землі, а глибинні корені зародження та еволюції праукраїнського етносу були обумовлені взаємозв'язками дохристиянського і християнського світогляду. Все це відображено у надзвичайно багатому фольклорі, що обрамлював звичаєво-традиційну сферу про буття праукраїнців. У такій формі духовна праоснова увійшла у менталітет народу, відображаючись в етнічних архетипах та світосприйнятті. Це явище етнотворення українців називають феноменом нації.

III. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. 1.Рубрика «Слово про Слово»

Діти, а чи знаєте ви, що не всі «красиві» слова мудрі, не всі «мудрі» слова красиві. Наші предки в минулому дуже трепетно ставилися до кожного вимовленого слова і було оте їх слово високим, образним та красивим.

«Усі Слова, що ти знаєш, старші, ніж ти сам, і виростають ще більшими, лиш викочуються з твоїх грудей у Божий Світ. Ти хочеш побачити Слово? Ну що ж, вже тепер, не відкладаючи, підеш до мами і розкажеш їй щось веселе. Вона вмить розсміється – от воно яке! Ти його побачиш живим на маминім обличчі, у очах її, бо хто ж її такою зробив веселою – Твоє Слово. Варто згадати, як котилися сльози і стискалося все біля сердечка, коли говорили тобі злі і грубі Слова. Мають вони і таке страшне обличчя. Лиш тобі їх краще ніколи не говорити і не таїти в собі. Бо лиш ворухнеться котресь на язиці – придивись уважно – і побачиш велику сіру потвору, що вистрибує з твоїх грудей.

Навіщо тобі їх у собі носити?» (Із книги Олександра Нового «Пізнаймо, діточки, світ»).

Доброзичливе слово народжує, вирощує, квітне, відроджує, ростить. А лихе, навпаки, – убиває, несе руйнацію. Слово щире й глибоке, то без перебільшення творить чудеса, тобто викликає явища, які загально визнана світська наука безсила пояснити, не те що – відтворити. Словом можна возвеличувати, очищати і облагороджувати людей, прививати їм віру, радість і бадьорість, відроджувати у них любов і милосердя, дарувати душі мир і спокій. І навпаки – лихими словами можна вбивати, отруювати душу, можна заражати всіма видами пристрастей, гріха і пороку, можна розтлівати невинні чисті серця, можна отруювати існування оточуючих. Якби ми мали духовні очі, то змогли б бачити, як із наших уст часто виходить при розмові отрута. Ось ми вимовили образливе слово або лихе слово ближньому і цим наповнили його душу гіркотою, образою, роздратуванням. «Зле слово і добрих робить злими, а добре – злих перетворює в добрих». (Прп. Макарій Великий). Тому найбільше багатство у світі – це слова, які ідуть від серця, наповнені сердечною енергією і розвивають сердечне мислення у людини. Кожне слово несе в собі позитивну чи негативну енергію, і особливо сквернослов'ям можна накласти на здоров'я будь-якої особи серйозні ускладнення.

1.2. Повідомлення про наукові дослідження вживання позитивних і негативних слів (повідомлення дитини-науковця)

Лінгвісти зарубіжного науково-дослідного інституту мовознавства, щоб довести згубну дію недобрих слів на все живе, провели експеримент з рослинами. Над насінинами пшениці проказували погані, непристойні слова, прокляття – і в результаті виявилось, що більшість з них загинули, зруйнувалися гени і хромосоми у насінинах, деякі з них стали мутантами. Експеримент також довів, що зле слово здатне навіть змінити структуру води, перетворивши її молекули на такі, що нагадують за характеристиками не що інше, як відомі отрути.

Ось як діють слова!

Коли ж почали над рослинами промовляти добрі слова, благословляти, вони відновили свою первісну природу і зродили плід якісний, добрий.

2. Рубрика «Із народознавчої криниці»

Наш народ віками практикував дуже гарну традицію – батьківське благословення, адже він знав про велику силу вимовленого слова! Отже, ми з вами відтворимо цю традицію і постараємося в майбутньому наслідувати її.

Діти відтворюють традицію благословіння у формі рольової гри із книги Гарафіни Маковії «Золоте віно з бабусиної скрині», розділ «Коли зацвітав дерен»(автор, мати, тато, діти, бабусі).

У день, коли першим зацвітав дерен, святкувалося СВЯТО МАТЕРІ.

На дерені народжувався квіт, починалося нове життя. А наша матуся дає нам, ото ж дитина підходила до неї і говорила:

Мамко, дав Господь, що все вже си розпускає,
Най Божа пташка вас привітає.
Най зозулька накує вам премного літ,
А я вас буду пантрувати.
Благословіть...

Синочок чи донечка опускалися перед матусею на коліна, цілували у руку і просили благословення, тобто доброго побачення, на цілий рік. Бо матінка хрестила зігнуту перед нею голівку і проказувала:

– Як Господь дерен сьогодні цвітом благословив, так і я тебе благословляю. Дерен буде опадати, а ти до останньої днини цвісти...

Синочок чи донечка піднімалися з коліночок, знову цілували неньку і обдаровували: виймали із пазухи зліплена із глини зозульку, аби вона матусі багато років накувала, від зла оберігала.

Коли матусю привітали її синочки та донечки, то збиралася і вона йти свою матусю вітати. Брала зі скрині сорочку, яку вишивала для неї у піст (піст – це коли людина зовсім не їсть м'яса, молока, щоб душа була чиста), торбочку, яку ткала, і так же опускалася перед своєю ненькою на коліна, цілуючи її руку:

– Благословіть, мамко, поле засівати.

Бо люди вважали, що якщо матір не поблагословить, то поле зародить недобрі урожаї, які не даватимуть людині гарне здоров'я, тому що матуся є і старшою на землі над усім.

Отож матуся й благословляла:

– Най родить тобі і з води, і з каменя, не лишень з землі. Най буде тобі політку на сто прожитків, не лиш на один (тобто най зародить стільки, щоб стало не лишень на рік, а й сто років).

Тоді наша матуся обдаровувала свою матусю отим, що шила для неї, ткала...

А татусь наш йшов до своєї мамки. Адже зацвітав дерен, незабаром треба було поле орати, а без маминого благословення не можна торкатися до неньки-землі, бо вона може розгніватися дуже.

Він брав зроблені для матусі чоботи чи кептарик, чи ще щось, що зуміли виготовити його руки, і також вклякав, а мамка проказували:

– Де твій плуг си притули, най земля силу свою розтули. Де лишиш за плугом свій слід, най зродить на много літ...

3. Дослідження психолога

Робота в парах із використанням психологічного прийому (див. фот. №1)

Інструктаж:

– Кожна пара одержує по два конверти, де на одному зафіксовані позитивні слова, а на другому – негативні.

– Кожен для себе бере один із конвертів без попереднього ознайомлення.

– Один із пари відкриває конверт, читає написане, заплющує очі, старається емоційно, за допомогою міміки та жестів, відобразити прочитане.

– Другий з пари має відповісти, який із конвертів відкрив і прочитав його напарник, якщо то негативне слово, то прикріплює хмаринку на «сонечко нашої душі», яке зображене на дошці.

Отже, за допомогою цього психологічного прийому можна з'ясувати, як діють на самопочуття, настрій позитивні і негативні слова і затемнюють сонечко нашої душі.

4. Рубрика «Словесна краса у пісні»

Наші предки у минулому коронували слово віночком пісенного мелосу. Пісенне розмаїття обрамлювало своєю красою правічну спадщину нашого

народу. Дзвінка, мелодійна, ніжно-лірична, велично-простора у своїй силі, пісня була найтоншою струною душі наших духовних предків. Слов'яни, вони зберегли до наших днів відлуння небесних співів.

4.1. Поетична частина

Народна пісня мелосом своїм
Носила висоту душі
Поїлась тугою чи радістю з землі,
Дзвін голосу тягнувся догори.
Чи ми уже стали німі?
Чи розучилася співать людина?
Лишились наче скошені стерні
На житниці співучій – Україні.
Чи скам'яніла вже душа, чи нежива,
А чи уже не чує Землі подих?
Колись співали лиш вкраїнські уста,
Бо пісня – серце є народу.
Як птах у висі, українець був,
Душа уся пісенного мотиву,
Слов'янин із небес прибув,
Принісши співи херувимів.
Колись бо лиш де пісня – там життя,
І від колиски аж до смерти та дорога,
І зирячи у небо лиш, у синь,
Дихали небом, відокраєні від Бога.
І несли світло у піснях когорт святих,
Уміли бачити красу землі повсюди,
І кожна квіточка, травиночка чи лист
Оспівані в піснях простого люду.
І кожне дійство мало свій виток
Поетики божественного слова
У славослів'ї тім плели вінок

Творцю усього – Преблагому Богу.
Уміли предки поклонитися красі
І оспівати, чим душа боліла,
Вкраїнці чули дихання землі,
Були співучим полем незборимим.
І коренем, що був з небес,
Поїлось правкраїнське довкілля,
І ще недавно тут родив й колись
Той диво квіт пісенного дозвілля.

(Тетяна Гриців)

4.2. Слово вчителя (або підготовленого заздалегідь учня)

Наш мудрий народ багато знав і вмів завдяки своїй спостережливості і вмінню передавати від покоління до покоління все потрібне, корисне і особливе, красиве. З того часу, як людина здивилася на пелюстки квітки і вечірню зорю, вона стала вдивлятися на саму себе. Таким чином, людина почала усвідомлювати красу як творчість Бога, що найбільш яскраво проявилася у природі. Тому спілкуючись з природою, людина почала виражати свої почуття, захоплення її красою у піснях, віршах, танцях, у різноманітних видах мистецтва – музика і поезія тісно взаємодіють між собою, оспівуючи красу рідного краю.

Американська письменниця Тальві, що проживала в дитинстві на Харківщині, зачудовано прорекла: «Здається, на Україні кожна гілочка має свого поета...». В чому особливість нашого народу, що він такий співучий?

4.3. Гра «Ланцюжок пісень»

Діти ланцюжком називають народну пісню, яка починається на «Ой..» , хто не знає – утримується ; виграє той, хто назве найбільшу кількість.

4.4. Пісня «Українська пісня» (автор Тетяна Гриців)

Українська пісня – душі перелив,
Українську пісню сам Господь творив,
Дав нам на славу, дав нам на любов,
Щоб душа у тілі не знала оков.

Вилилась у слові, скапала з душі,
Стала дзвоном світла на своїй землі,
І понад землею лине пісня ця,
Що її створила вкраїнська душа.

Слова – переливи, ангельський мотив,
Люди підхопили, в устах понесли,
І понад землею лине пісня ця,
Що її створила вкраїнська душа.

Українська пісня несе благу вість,
Словом світлим з неба стелиться у світ,
Родить в серці радість, щастя і любов,
Вчить нас жити краще і творить добро.

Українська пісня – прашурів відсвіт,
Українська пісня – топить в душах лід,
Тихий шепіт річки і гомін садків –
То медова мова на полин віків...

5. Народне слово у казках

Красу мовленого слова можна побачити у казках. Українська народна казка має глибоку закоріненість у світогляді народу, йдеться про геніальні здібності народу створити єдиний гармонійний образ світу, зв'язавши у нього усе суще – небо і землю, людей і природу, життя й смерть. Сюжетна різноманітність українського казкового фонду свідчить про багатство фольклорної традиції народу. У казках виявлено чимало елементів національної обрядовості, звичаїв та вірувань, що підкреслює глибинний рівень світогляду українців, які образним словом передавали глибоке розуміння світобудови та буття людини на землі.

5.1. Ситуативне мовлення на основі казки «Жінка з крилами»

(Додаток 1, вправа №3)

Сьогодні ми з вами ознайомимося із казкою «Жінка з крилами», яка склалася на Івано-Франківщині, а саме на Косівщині, її записали в селі Текуче (22 травня 1983 р.) від Матійчук Олени Дмитрівни (1911 р.н.). А також

спробуємо відтворити колорит мовлення цієї казки, виконуючи ролі героїв твору. Таким чином, у нас відбудеться сценка ситуативного мовлення на основі мовленнєвого наповнення народу гуцульського краю.

6. Рубрика «Народ скаже – як зав’яже»

Ще в глибоку давнину прислів’я і приказки через влучне слово відігравали важливу виховну роль. У них акумулювались мудрість народу, його багатовіковий досвід, думи і сподівання. Причиною їх виникнення було прагнення людей до організації трудового досвіду в словесних формах, які найлегше і найміцніше закріплювалися в пам’яті, – у формах двовіршів, прислів’їв, приказок, трудових лозунгів давнини. Так і виникли прислів’я та приказки – усталені афористичні вислови, в основі яких лежить якесь узагальнення, важлива думка або повчання.

6.1. Робота в групах (Додаток 1, вправа №4)

Давайте поділимося на групи і спробуємо попрацювати з прислів’ями, даючи їм коротенький аналіз.

6.2 Рубрика «Іменний календар народних свят»

Слово вчителя

Багато є висловів, приказок, прислів’їв у народі, пов’язаних саме з іменами. Наші предки, живучи за своєрідними календарними сторінками річного циклу народних свят, мали змогу фіксувати зміни в природі, завбачувати погоду й температурні явища та їхній вплив на біологічний ритм життя. Усе це чітко й зафіксовано в численних приповідках, прикметах, загадках. Народний календар тісно пов’язаний з обрядодіями. Найповніше вони збереглися в піснях, що сягають глибокої давнини. Тут кожен покровитель виконує відведену йому роль: «Святий Юрій землю одмикає..., Святий Петро жито зажинає..., Святий Ілля у копи складає...».

6.3. Інтерактивна гра «Іменний годинник» (Додаток 1, вправа № 5)

А зараз ви побуваєте у ролі народних прогностиків. Ми з вами будемо грати у гру, яку назвемо «Іменний годинник».

7. Ознайомлення із загадками

Загадки – це короткі твори, в основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього. Щоб знайти відповідь – відгадку, потрібно вміти зіставляти життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності за певними ознаками, рисами, характеристиками. Звідси і назва слова «загадка»: від «гадка» – думка, «гадати» – думати, мислити. Специфіка загадок полягає в тому, що в них у завуальованій алегоричній формі зашифровано якийсь предмет чи явище і треба відшукати його первісне значення.

7.1. Фронтальна робота «Відгадай загадку» (Додаток 1, вправа №5)

IV. Рефлексія. Чого повчального ви почерпнули для себе на цьому уроці?

V. Підсумок уроку

Підсумком нашого уроку будуть такі слова:

«Надіємось, що всі, хто чув нас, Мово,
Вже буде берегти твоє Небесне і безсмертне
Слово» (Людмила Опришко «Воскресіння»).

VI. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять за вибором 10 прислів'їв, загадок, приказок.

Грицюта Вікторія Юріївна, вчителька історії Андріївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Балаклійської районної ради Харківської області

Урок з курсу «Харківщинознавство», 9 клас

Тема уроку: «Участь харків'ян у Революції Гідності. Внесок Харківщини і харків'ян у захисті територіальної цілісності України»

Мета:

- формувати у школярів ціннісного ставлення до України, прав та свобод людини, європейського вибору українців, почуття вдячності воїнам АТО за захист Вітчизни, розуміння своєї причетності до всіх подій, які відбуваються в Україні;
- розвивати в учнів почуття національної самосвідомості та громадянської активності;
- виховувати патріота, громадянина, готового захищати свою Батьківщину.

Обладнання: карта України, аудіо- та відеозаписи, проектор, мультимедійна дошка, словник термінів, картки із завданнями, свічка.

Завдання:

- охарактеризувати суспільно-політичні та революційні події в Україні на початку ХХІ століття;
- відпрацювати навички роботи із візуальними, текстовими джерелами інформації, співпраці в групах, аналітичного та критичного мислення;
- вдосконалювати комунікативну, аналітичну, інформаційну компетенцію учнів;
- формувати навички медіаграмотності учнів;
- утверджувати світоглядну позицію неприйняття будь-якої форми насильства над особою, свідоме розуміння загрози авторитарних режимів для державного будівництва та розвитку суспільства.

Очікувані результати:

- ціннісне ставлення до демократичних свобод, закріплених Конституцією України;
- розширення знань учнів про події Єврореволюції;

- усвідомлення учнями героїчних вчинків воїнів АТО;
- усвідомлення цінності людського життя та тих складових частин, які впливають на нього, роблять його багатограним, плідним і корисним.

Після цього уроку учні зможуть:

- називати й характеризувати основні події Революції Гідності та її наслідки;
- давати оцінку діяльності влади та активістів в умовах суспільно-політичної кризи;
- розрізняти головну і другорядну інформацію з різних джерел;
- висловлювати судження про неприйняття будь-якої форми насильства над особою.

Наскрізна змістовна лінія: громадянська відповідальність.

Основні терміни: суспільно-політична криза, революція, Революція Гідності, Євромайдан, самооборона, волонтерський рух, Небесна сотня, АТО.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу, формування умінь та навичок

ХІД УРОКУ

Клас поділений заздалегідь на три групи, кожна з яких отримує комплект додатків й словник термінів для роботи на уроці.

ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

➤ Слово вчителя

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань та навичок учнів

Вчитель:

Добрий день, шановні учні!

Тема сьогоднішнього уроку присвячена складному, але важливому питанню сучасного державотворення - "Участь харків'ян у революції Гідності. Внесок Харківщини і харків'ян у захисті територіальної цілісності України."

Досліджуючи героїчні і трагічні події в Україні, ми спробуємо відповісти на питання (*проблемне питання записується на дошці*):

➤ ***Революція Гідності та антитерористична операція на Сході України - подвиг героїв чи марно втрачені життя?***

Стаття 65 Конституції нашої держави говорить, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Наша армія існує для захисту кордонів рідної землі, а не для нападу на інші країни. Щоб захистити Батьківщину в майбутньому, треба змалку полюбляти спорт, бути сильним, спритним, мужнім.

МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

➤ Слово вчителя

Ні для кого не є секретом те, що байдужість є найстрашнішою вадюю як для людей, так і для суспільства в цілому. Події суспільно-політичної кризи 2013-2014 рр. стали стрижнем сьогоднішнього розвитку українського суспільства і держави, продемонструвавши небайдужість громадян до майбутнього України.

Кожен з нас як невід'ємна частина нашого суспільства опосередковано або безпосередньо є учасником цих подій. Але нам, пересічним українцям, складно розібратися в суперечливих подіях Революції Гідності.

Кожне явище в історії має причини й наслідки. Отже, наше з вами завдання дослідити події Революції Гідності і здобути досвід, який допоможе нам громадянам нашої країни, збудувати демократичне суспільство, де права і свободи людини будуть найвищою цінністю.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ УЧНІВ

СТАДІЯ ПОБУДОВИ ЗНАНЬ. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

- Завдання для учнів. Вправа "Визнач пріоритети"(див. додаток 2)

Вправа виконується в групах. Після 2-х хвилин роботи групи надають власне бачення логічної послідовності причин.

- *На картці визначено причини суспільно-політичної кризи 2013 -2014 рр. Виділіть основні та розташуйте їх за пріоритетністю і логічним зв'язком. Визначте яка з причин стала поштовхом до Революції Гідності (5 хв.)*

Причини:

- корупція і хабарництво в органах влади;
- погіршення соціально-економічного рівня життя;
- порушення прав і свобод громадян;
- несправедливий податковий кодекс;
- політичні репресії;
- падіння авторитету влади;
- відмова від асоціації з Європейським Союзом;
- декларативна євроінтеграція;
- грабунок країни олігархічними кланами, рейдерство.

Орієнтовні відповіді:

Причини:

- погіршення соціально-економічного рівня життя;
- грабунок країни олігархічними кланами, рейдерство;
- корупція і хабарництво в органах влади;
- порушення прав і свобод громадян, політичні репресії;

- декларативна євроінтеграція;
- несправедливий податковий кодекс;
- падіння авторитету влади.

Привід до початку мирних протестів:

- відмова від асоціації з Європейським Союзом. Український народ заплатив велику ціну за збереження демократії. Небесна Сотня стала символом боротьби з авторитаризмом, свідомої самопожертви заради розвитку і благополуччя українського народу.

Наслідками Революції Гідності вважаємо наступне:

- відновлення основних громадянських свобод, порушених «диктаторськими законами»;
- припинення визиску ресурсів країни кланом Януковича;
- відновлення можливостей для реформування країни;
- відновлення руху України до Європи;
- становлення України у світовій громадській думці як держави з власною самобутністю, історією та гідністю;
 - зростання самоповаги, патріотизму та солідарності громадян України.

➤ Завдання для учнів. Вправа "Згоден / не згоден..." (див. додаток 3).

Завдання виконується учнями індивідуально в зошитах.

➤ Завдання для учнів. Вправа "Новини в різних медіа" (див. додаток 4)

- *Підготуйте в групах коротке письмове повідомлення, що може прозвучати в новинах для одного з наступних видів медіа (5 - 7 хв.).*

1. Термінове повідомлення репортера радіостанції. Новина про початок масових протестів у центрі Києва (20 сек.).
2. Повідомлення національної поліції у місцевій газеті щодо подій 18-20 лютого 2014 р. (50 слів).
3. Телевізійні новини. Вшанування пам'яті героїв Небесної сотні (1 хв.).

Орієнтовні відповіді:

1. Сьогодні, 21 листопада 2014 року о 12.00 на Майдані Незалежності зібралися журналісти та прихильники євроінтеграції у відповідь на призупинення урядом процесу підписання Угоди асоціації з ЄС. Мітинг

отримав назву «Євромайдан». Першими до них долучилися студенти, а згодом і опозиція. Протест набуває все більшого поширення. За подальшим розвитком подій слідкуйте у нашому ефірі.

2. Протягом 18-20 лютого 2014 року під час протистояння озброєних та радикально налаштованих мітингарів та спецрозділів внутрішніх військ загинуло 77 осіб та понад 700 осіб було поранено. За фактами вуличних безпорядків, порушенням громадського спокою та загибеллю людей порушено кримінальні справи. Ведеться досудове слідство.

3. 20 лютого в Україні відзначають День Героїв Небесної Сотні. Акції пам'яті жертв Майдану були заплановані у багатьох містах країни. У перші роковини розстрілів учасників Євромайдану Львів також долучився до заходів вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні. У четвер, 19 лютого, відбулася хода «Ми збережемо віру». Учні, студенти, молодь пройшли центром міста та прикрасили реконструкцію барикад часів протистояння на вулиці Інститутській у лютому 2014 року власноруч виготовленими маками. Пропонуємо вашій увазі відеосюжет з місця події.

Оцінювання власної роботи учнів в групах (див. додаток 5)

Заповнення індивідуальної картки самооцінки учня

➤ Слово вчителя:

Вашій увазі хочу представити презентацію до уроку.

Слайд 1

Революція Гідності продемонструвала готовність українського суспільства до захисту своїх конституційних прав і свобод. Мирний протест через антинародну політику влади, її небажання йти на поступки народу, трансформувався у масове збройне протистояння. Для України ця революція стала найкривавішою за роки незалежності.

Слайд 2

Герої «Небесної сотні», яких значно більше полягло під час акції протесту на Євромайдані у грудні 2013 та лютому 2014 роках. Серед них є і Харків'яни. Саме ці герої допомогли повалити корумпований уряд Януковича та його прибічників, а ті, хто залишився живим, зараз в складі Національної гвардії та

українського війська безстрашно воюють за цілісність кордонів нашої держави. З їх іменами ми повинні познайомитися сьогодні на уроці.

Слайд 3

2013 року випускник Українського державного університету залізничного транспорту Владислав Зубенко почав працювати контролером на Південній магістралі. Маючи активну громадську позицію, брав участь у патріотичних акціях протесту, а в лютому 2013 року пострілом снайпера його було смертельно поранено на Майдані у Києві. 21 листопада 2014 року Владиславу Зубенку посмертно надано звання «Герой України» з орденом «Золота зірка». Українська православна церква Київського патріархату посмертно нагородила Владислава Зубенка медаллю «За жертвність і любов до України».

Євген Котляр був мешканцем міста Харкова – тут він народився і виріс. Закінчив музичну школу за класом скрипки, а після завершення навчання у Харківському педагогічному ліцеї №4, продовжив здобувати вищу освіту у Харківському національному університеті радіоелектроніки (ХНУРЕ).

Хлопець був активним учасником громадського життя свого міста, а любов до природи спонукала його стати одним з засновників і активістів новоствореної харківської екологічної організації «Зелений фронт». В червні 2010 року, разом з іншими членами цієї організації та просто небайдужими громадянами, він приймав участь в акціях протесту проти вирубки дерев у парку Горького в місті Харкові. Життя його обірвалося також на Майдані в Києві.

Слайд 4

На честь Владислава Зубенка у Харкові названо вулицю, в Українському державному університеті залізничного транспорту в Харкові є пам'ятна дошка, його ім'я носить лабораторія інформаційних систем та технологій УкрДУЗТу. 1 квітня 2017 року пасажирському поїзду №115/116 «Харків-Чернівці» категорії «Нічний експрес» регіональної філії «Південна залізниця» ПАТ «Укрзалізниця» було надано ім'я Героя України, Героя Небесної Сотні Владислава Зубенка. 23 серпня 2017 року у холі вокзалу станції Харків-Левада відбулося урочисте

відкриття куточка пам'яті Героя України, Героя Небесної Сотні Владислава Зубенка.

Слайд 5

Даний слайд нам демонструє позиції українських військових на Сході України станом на 10 листопада 2017 року.

Слайд 6

Хто такий Герой? Герой - це людина, яка здатна у найскрутніший час здійснити акт самопожертви заради загальної безпеки. Герой - це людина, яка, незамислюючись, віддасть своє життя заради інших людей. Герої були завжди: і за часів Київської Русі, і за добу козацтва, і у роки Другої світової війни. І зараз, коли Україна виборює свою незалежність, право на гідне справедливе життя, з'являються Герої, імена яких назавжди викарбуються в пам'яті.

Сьогодні продовжується антитерористична операція на Сході України. Солдати, які пішли на війну, знову ризикують своїм життям заради майбутнього України. У кожного з них є сім'я, друзі, кохані, діти, їм є що втрачати. Але вони виконують свою роботу, свій обов'язок перед нами і перед Батьківщиною.

Слайд 7

На базі Андріївської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1 діє музей "Бойової доблесті і слави", в якому проводяться патріотичні масові заходи. Питання антитерористичної операції на сході нашої країни не залишилося без уваги. Жителі нашого Балаклійського району - волонтери АТО передали музею прапор України з підписами і побажаннями солдат.

Слайд 8

Наш земляк Коновал Микола Петрович ризикуючи своїм життям пішов волонтером в зону АТО де переправляв провізію українським солдатам. Був нагороджений медаллю "За гідність та патріотизм", яку він передав до нашого музею. Саме вона продемонстрована на даному слайді.

Слайд 9

Невистачає слів вдячності нашим захисникам. Саме на їх честь в Україні 21 листопада згідно з Указом Президента відзначається День Гідності і Свободи.

В історії нашої країни чимало подій, що перед усім світом засвідчили прагнення українського народу до вільного, щасливого життя. Історія України - це не тільки події, а й історичні постаті.

Учитель - професія мирна, але саме вчитель має продемонструвати учням високу національну гідність українського народу, його прагнення жити вільно і незалежно, у мирі та злагоді з іншими народами. Педагогічні працівники Харківщини стали на захист української державності: під час навчально-виховного процесу, зустрічей з бійцями АТО, шляхом надання посильної допомоги армійським підрозділам. Але є серед них учителі, які добровільно пішли захищати рідний край - були мобілізовані до лав Збройних сил України і на власному прикладі виховують своїх учнів. Вони викладали різні предмети в школі, але їх об'єднує один предмет - захист Вітчизни.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Завдання для учнів. Вправа «Телефонний дзвінок до відсутнього на уроці учня».

Учні діляться своїми знаннями, описують здобуті навички, цікаві або проблемні етапи уроку умовному учневі, який був відсутній на уроці

➤ Слово вчителя

Отже, сьогодні ми дізналися про причини, події і наслідки Революції Гідності листопада. Ця подія стала важливим актом здійснення народом своєї суверенної волі - розбудова демократичної і вільної України. Спроби встановити авторитарний режим і позбавити Україну незалежності у вирішенні внутрішніх і зовнішніх питань було відкинуто. Також сьогодні ми познайомилися з поняттями і технологіями медіаграмотності, які стали помічниками у дослідженні та аналізі сьогодняшнього історичного матеріалу.

Більш детально дослідили ситуацію на Сході України та познайомилися з героями Небесної Сотні та воїнами АТО.

Учитель оцінює роботу груп учнів, відзначає кращі відповіді, організованість учнів під час роботи в групах, зазначає типові помилки й недоліки в роботі груп.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх учнів:

1. Опрацювати навчальний матеріал (див додаток 1,6).
2. Створити соціальну рекламу про учасників Революції Гідності. (Тематичний малюнок А4)

Завдання підвищеної складності:

3. Написати статтю в газету на тему "Революція Гідності: два роки потому..."

ІІІ. РЕФЛЕКСІЯ

Відповідь на проблемне питання, поставлене на початку уроку

О Революція Гідності та АТО - подвиг героїв чи марно втрачені життя?

Орієнтовні відповіді:

О Я вважаю, що Революція Гідності стала не просто подвигом героїв, а відбулася завдяки героїзму всього українського народу.

О Сьогодні на уроці ми здобули досвід і розуміння того, що кожен народ має право на самоповагу, почуття патріотизму. Але для цього необхідна солідарність усіх громадян України. Майдан продемонстрував здатність українців до самоорганізації, взаємодопомоги та самопожертви, виявив, що для наших співгромадян, незалежно від регіону проживання, етнічної належності та мови важливими цінностями є свобода, людська гідність, право обирати свою долю.

Бібліографія:

1. Виклики історії: Революція Гідності / Підготовка до ЗНО з історії України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3350>
2. Євромайдан // Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Євромайдан>
3. ЗМІ: Янукович заморозив євроінтеграцію на роки / Тиждень. - 21.11.2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/94523>

4. Кульчицький С. Новітня історія України (2010 - 2014). Додаток до підручника для 11-го класу загальноосвітніх навчальних закладів // Історія України. - №21 (829). - листопад 2014. - С. 5 - 14.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: підр./ Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за наук. ред. В.В. Різуна. - К.: Центр Вільної Преси, 2013. - 352 с.
6. "Революція гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України. Науково-методичні матеріали / В. Головка, О. Палій, О. Черевко, С. Янішевський [за заг. ред. П.Полянського]. - К.: Київський унів. ім. Б. Грінченка, 2015. - 36 с.
7. Хижняк І. "Держава всупереч" або Альтернативний погляд на генезу державності України (1991 - 2014 рр.) / І. Хижняк // Історія в школі. Науково-методичний журнал для вчителів. - №8-9. - 2014. - С. 16 - 29.
8. Провоцируя Майдан. Виктор Янукович отказал Украине в евроинтеграции.
9. Лента.ру. 21.11.2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lenta.ru/articles/2013/11/22/fail/>.
10. Сходинки до медіаграмотності: Програма для ЗНЗ 2 – 4 класів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, Академія української преси. – К.: АУП, ЦВП, 2014. – 28 с.
11. Філатова О.Д. Робота над медіатекстами на уроках літератури і історії як шлях дов провадження шкільної медіаосвіти / О.Д. Філатова, Л.В. Хорольська. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.slideshare.net/ssuserb863c4/ss-46504421>

**Гушувата Віра Василівна, вчителька української мови та літератури,
українознавства Чернівецької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №30**

Урок з курсу «Українознавство», 9 клас

Тема: «Необхідні умови для створення родини.

Планування своєї сім'ї»

Мета: розкрити характерні риси сім'ї як малої соціальної групи; пояснити роль ментальності в соціальному житті; розвивати вміння набувати нові знання через поєднання результатів самостійного опрацювання літератури з навчально-пізнавальною діяльністю на уроці; виховувати почуття любові й поваги до своєї сім'ї, сприяти розумінню необхідності міцних родинних зв'язків, важливості родинного єднання.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: твори-роздуми учнів на тему «У чому полягає щастя людського життя?»; вислови видатних вчених про любов; відеоролик «Щаслива сім'я»; аудіозапис пісні у виконанні Н.Яремчука «Родина».

Епіграф: Без сім'ї немає щастя на землі (*народна мудрість*)

Хід уроку

I. Організація навчальної діяльності

1 З'ясування емоційної готовності до уроку

(психологічна рефлексія «Наш настрій»)

На партах у довільному порядку розкладено кольорові смужки. Учні обирають смужку того кольору, який сьогодні до вподоби. Вчитель пояснює символи кольорів:

Червоний – піднесеність;

Оранжевий – радість;

Зелений – спокій;

Синій – сум;

Чорний – незадоволення;

Білий – складно визначитись.

2. Актуалізація опорних знань

Бесіда

Метод «Мікрофон»

– У чому ви бачите своє щастя?

Слово вчителя. Життя – дуже складна річ. Інколи через призму проблем навіть не задумуємося над тим, що робить нас щасливими. Кожна людина є творцем свого щастя. Дуже прикро, що про цінності свого життя ми задумуємось лише тоді, коли трапляється якась трагедія, коли комусь із рідних загрожує небезпека, а ми нічого не можемо з цим вдіяти. Зі сльозами на очах згадуються ті життєві моменти, коли нам було добре, коли ми були щасливі. Хіба тоді думалось, що ось вони, ці хвилини життєвого спокою та безмежного щастя. Розуміння цього приходить з часом. Саме тоді ми починаємо цінувати наше життя. Відчуваємо задоволення від того, що можемо насолоджуватись прекрасним заходом сонця, теплом батьків та друзів, що ми чуємо і бачимо навколишній світ. У цьому ж і полягає основна суть життя. Варто дорожити кожною хвилиною, кожним поглядом і словом.

Я вважаю, про щастя мріють всі. Його оспівували видатні люди, вчені, письменники. Іван Багряний писав, що «сміливі завжди мають щастя», Максим Рильський вбачав, що «у щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне». Богдан-Ігор Антонич вважав, що «щастя – це трикутник, а в нім три боки: віра, надія, любов».

– Прокоментуйте думку Г.Сковороди: «Шукаємо щастя по країнах, століттях, а воно скрізь і завжди з нами, як риба у воді, так і ми в ньому, і воно біля нас самих».

– Чи не вважаєте ви цю думку мислителя актуальною і в наш час у зв'язку з трудовою міграцією українців?

Ознайомившись з вашими творами «У чому полягає щастя людського життя?», які ви писали вдома, зрозуміла, що для багатьох з вас щастя – це сім'я, родина, люди, які вас оточують, виховують і просто люблять.

II. Оголошення теми, мети уроку

Лунає пісня «Родина» у виконанні Н.Яремчука

Слово вчителя

Родина. Рід. Які слова святі!

Вони потрібні кожному в житті.

Якщо зміцніє хоч одна родина –

Міцніше стане й наша Україна!

І справді, родина – це основа нашої нації, це джерело продовження українського роду. Мабуть, не випадково наш герб символізує триєдність – людини, родини, нації.

Прочитайте епіграф уроку. Спробуйте пояснити, як ви його розумієте.

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

1. Словникова робота

Сім'я – заснована на шлюбі або кровній спорідненості мала соціальна група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю і взаємоповагою (додаток 1; слайд 1).

2. «Скринька запитань»

– Сім'я, родина, рід. Що спільного і в чому полягає різниця між цими поняттями?

– Чи знаєте ви, від чого пішла назва «родина»?

Орієнтовна відповідь учнів:

Ще в давні часи символом роду було божество Род. Воно згадується у давньоруській міфології. У східних слов'ян до християнізації Род був предківським духом, що оберігав певну родову спільноту: сім'ю, рід, плем'я, народ. Звідси і пішла назва «рід».

3. Слово вчителя. Споконвіків українці славилися своїми родинами, де панували високі моральні та духовні цінності, де виховувалась людина-трудівник, культурна особистість. Саме з сім'ї, родини починалося суспільне виховання, закладалося коріння, з якого виростали гілки і квіти, згодом – плоди.

В.Сухомлинський зазначав: «Сім'я – це джерело, водами якого живиться повновода річка нашої держави».

Сім'я – це не тільки відносини між чоловіком і дружиною, а ще відносини між батьками та дітьми. Започатковує сім'ю офіційна церемонія союзу чоловіка та жінки – шлюб.

4.Словникова робота

Шлюб – форма стосунків між чоловіком і жінкою, яка відповідає існуючим у суспільстві морально-правовим нормам, визначає їх подружні та батьківські права й обов'язки (додаток 1; слайд 2).

Здійснюється ця церемонія обрядом та звичаями, які склалися упродовж історичного періоду, – весіллям.

5. Бесіда

– Що таке весілля?

Орієнтовна відповідь учнів:

Народна драма, яка відображає народження нової сім'ї, світогляд та побут українського народу.

6. Метод «Асоціації»

Вчитель:

Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте такі слова: сім'я, родинні стосунки?

Орієнтовна відповідь учнів:

Любов, довіра, взаєморозуміння, терпіння, турбота.

Вчитель:

Чудові і правильні асоціації. Пропоную переглянути відеоролик, щоб переконатися у цьому (додаток 2).

Вчитель:

Ми побачили, що у цих людей очі світяться від щастя і їх об'єднує любов.

«Любов! Це найдорожчий скарб, радість; життя і слава, найважливіше джерело людського щастя», – писав Г.Сковорода.

7. Робота в групах

Вчитель:

Скарбниця народної мудрості містить багато висловів про любов. Група «Літературознавців» мала випереджувальне завдання знайти найкращі цитати, вислови, афоризми про любов.

Презентація роботи групи «Літературознавців»

- Вірна любов помагає переносити всі труднощі (Ф. Шиллер)
- Всяке кохання справжнє і прекрасне по-своєму, тільки б воно було в серці, а не в голові (В.Белінський)
- Любити – значить жити життям того, кого любиш (Л.Толстой)
- Любити глибоко, значить забувати про дрібне (Л.Сухоруков)
- Любов – це насамперед відповідальність, а потім уже насолода, радість (В.Сухомлинський)
- Тяжко, тяжко в світі жити і нікого не любить (Т.Шевченко)
- Любов не залежить від нашої волі, приходить без нашої заслуги, щезає без нашої вини (І.Франко)
- Справжня любов народжується тільки в серці, що пережило турботи про долю іншої людини (В.Сухомлинський)
- Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю (Г.Сковорода)

Вчитель:

А тепер давайте помандруємо у минуле і простежимо, як формувалося буття української родини упродовж віків.

Презентація групи «Дослідників»

Досліджуючи внутрішній світ життя народів, їхній світогляд та буття, вчені помітили між ними відмінності. Виявилось, що кожен народ має свій спосіб життя і мислення. І назвали це ментальністю.

Ментальність – специфічний спосіб сприйняття свого внутрішнього світу й зовнішніх обставин. Виробляється під впливом культурно-історичних та природних чинників.

Внутрішній світ нашого народу особливий. Прагнення жити в гармонії з природою, необхідність протягом сотень років протистояти нападам та постійно відбудовувати свої оселі й відновлювати господарство формували

терплячість і розважливість у прийнятті рішень. А вплив давньогрецької культури породив особливе відчуття краси. Все це відбилося у побуті сім'ї.

Вчитель:

Українська родина з давніх-давен була моногамною.

Словникова робота

Моногамія – шлюб між одним чоловіком та однією жінкою (додаток 1; слайд 3).

Полігамія – шлюб між одним індивідом і кількома індивідами іншої статі (додаток 1; слайд 4).

Особливість розвитку української родини полягала в постійному потягу до створення окремої індивідуальної сім'ї, що пояснюється своєрідністю національного характеру.

Якщо у всій Європі існував патріархальний тип сім'ї, то лише в Україні жінка займала майже рівноправне з чоловіком становище.

Патріархат – панівна роль чоловіка у сім'ї (додаток 1; слайд 5).

Ця традиція була важливою запорукою міцності родини. Батьки на старість ніколи не залишалися самотніми. У сім'ї панувала атмосфера злагоди, затишку, взаємоповаги, любові до дітей, шанобливе ставлення до батьків. Кожен член сім'ї усвідомлював свою відповідальність за буття своєї сім'ї.

8. Метод «Мікрофон»

Вчитель:

- А як же сьогодні – у XXI столітті? Чи несе родина спільно відповідальність за буття своєї сім'ї?

- Як ви думаєте, що необхідно робити, щоб родина була міцною?

Погляньмо на наступний слайд, де відтворено асоціативний кущ основних факторів для створення родини (додаток 1; слайд 6) Спробуймо його прокоментувати.

9. Робота в групах. Коментарі учнів

Презентація групи «Філософів»

Важливе значення у формуванні української родини має духовний фактор. На думку вчених, психологія й характер українця формуються у

родинному колі, де зберігаються шана до рідної мови, народних звичаїв, традицій, побутової і громадської культури, пам'ять предків, християнська мораль.

Святе Письмо, Біблія – це те джерело, звідки людина повинна черпати скарби мудрості на всі випадки життя. П'ята заповідь вчить нас: «Шануй свого батька та матір свою, щоб добре тобі було і щоб довго прожив ти на землі». Шанувати – означає любити батьків, дбати про них, і це має проявлятися в щоденній поведінці.

Якщо дотримуватися усіх вище сказаних принципів, то вийде ідеальна родина. Ми повинні пам'ятати, що без любові, взаємоповаги, віри і надії родину створити неможливо.

Презентація групи «Фізоргів»

Кожна родина дбала про матеріальні та духовні блага, добре пам'ятаючи про те, що «в здоровому тілі – здоровий дух». Для того, щоб родина була міцною, її засновники мають бути фізично здоровими. Адже від цього основного фактора залежить продовження роду. З давніх-давен люди дбали про відпочинок та дозвілля для відновлення фізичних сил. У народі казали: «Весела думка – половина здоров'я». Про фізичний стан і здоров'я пам'ятали завжди: при зустрічах, прощаннях, привітаннях («Доброго здоров'я!», «Дай, Боже, здоров'я!», «Бувайте здорові!» тощо).

Слід зазначити, що наші пращури вживали лікарські рослини, корисну їжу, яка була особливою складовою здорового способу життя.

Презентація групи «Психологів»

З минулих століть українська родина усвідомлювала свою відповідальність за виховання дітей. Батьки раділи, коли поведінку їхньої дитини схвалювала громада. І навпаки, глибоко переживали, коли діти не слухалися, коли були помітні психічні вади. Було зрозуміло, що тут помилка батьків. Адже поведінка і психічний стан залежать від родинного середовища. Отже, психологічний фактор – теж важлива умова створення родини.

Презентація групи «Економістів»

Важливою умовою для створення родини є соціально-економічний фактор.

Перед кожною українською родиною стояло важливе завдання – забезпечити належні матеріальні умови, а основу для цього українці бачили тільки в праці. Тому трудове виховання у родині мало важливе значення. Різними методами залучали дітей до участі у сімейному господарстві. Таке трудове виховання створювало умови для усвідомлювання значимості праці у створенні матеріальних благ.

10. Гра «Знавці народної творчості»

Вчитель:

А тепер спробуймо уявити себе фольклористами і пригадати, які прислів'я та приказки підкреслюють шану до праці.

Орієнтовні відповіді учнів:

- Бджола мала, а й та працює.
- Без діла жить — тільки небо коптить.
- Без діла слабіє сила.
- Без охоти нема роботи.
- Маленька праця краща за велике безділля.
- Не одежа красить людину, а добрі діла.
- Не святі горшки ліплять, а прості люди.
- Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють.
- Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.
- Хто багато робив, той і багато знає.
- Щоб рибу їсти, треба в воду лізти.

11. Метод «Вільний мікрофон»

– У майбутньому кожен із вас створить свою сім'ю. Якою ви її уявляєте?

Слово вчителя. До сімейного життя слід себе готувати серйозно. Насамперед треба усвідомити свою роль і функції, бути готовим до нових обов'язків.

Сьогодні такими проблемами займається ціла система соціальних служб для молоді. Та скільки б їх не було, жодна не навчить бути справжньою матір'ю та батьком. А цей досвід можна набути лише в батьківській сім'ї. У кожного є свій погляд на материнство (батьківство). Але перш за все має бути відчуття відповідальності перед близькими. І ті фактори, про які ми сьогодні говорили, потрібно враховувати, плануючи сім'ю.

IV. Закріплення навчального матеріалу

1. Вправа «Незакінчене речення»:

– «Для того, щоб стати гарним батьком (матір'ю), я...»

– «Щоб у моїй родині діти були щасливими, треба...»

– «Я хотів (не хотів) би бути схожим на своїх батьків, тому що...»

2. Складання сенкану «Родина» (додаток 3).

V. Підсумок уроку

Від народження кожен із нас перебуває у родинному середовищі, у народній національній стихії, яка формує необхідні людські якості. І кожен із нас є неповторним, особливим. Тож пам'ятаймо слова матері Терези (додаток 1; слайд 7).

VI. Домашнє завдання

1. Прочитати легенду В.Сухомлинського «Материнська любов – найсвятіша».

2. Написати функції матері та батька у родині.

Література

1. Буковинська скриня / упорядник Мінченко Т.А. Чернівці: ОППО, 2009. Випуск 4.

2. Губернський Л. Людина і світ: підручник. Київ: Знання, 2001.

3. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка. Івано-Франківськ, 2006.

4. Кононенко П.П. Українознавство: підручник. Київ: Либідь, 1996.
5. Сележан Й. Основи національного виховання: хрестоматія. Чернівці, 2005.
6. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. Київ, 1978.

Кравченко Світлана Володимирівна, вчителька української мови та літератури Комунального закладу «Лисичанська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів №29 Лисичанської міської ради Луганської області»

Урок з курсу «Українознавство» (5 клас)

Тема уроку: «Я – УКРАЇНЕЦЬ. Я – ЛЮДИНА»

Мета уроку:

Навчальна:

поглибити знання учнів про нашу державу - Україну; формувати національну свідомість школярів.

Розвивальна:

розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, увагу, вміння грамотно висловлювати власні думки, наводячи переконливі аргументи, приклади із життя; розвивати соціальну, комунікативну, творчу компетентність.

Виховна:

виховувати в учнів почуття патріотизму, ціннісне ставлення до Батьківщини; розширити коло знань з історії України та рідного краю.

Обладнання: карта України, зображення герба, прапора, на столі – хліб на вишитому рушнику, ватман з кросвордом, картки для роботи в групах, паперові сердечка, мультимедійна презентація, відео «З Україною в серці», пісня Тіни Кароль «Україна – це ти!»

Епіграф:

**Живи, Україно! Живи для краси,
для сили, для правди, для волі!
В. Сосюра**

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організація класу

(створення емоційного настрою, налаштування до уроку)

*Якщо маєш в серці Україну,
То живи для неї неодмінно,
І любов синівську негасиму*

До людських сердець неси невпинно.

II. Актуалізація знань учнів

- **Вступне слово**

Рідний край, рідна земля, Батьківщина, Україна... Які це прості і разом із тим прекрасні і святі для нас слова. Рідний край починається для нас не лише з хрещатого барвінку, верби та калини, без яких, як кажуть нема України, а й із маминої колискової пісні, батьківського дому, історії родини.

- **Слухання легенди**

У народі існує така легенда. Колись давно Бог створив народи і кожному наділив землю. Наші ж предки кинулись пізніше, тому землі їм уже не дісталось. От вони й прийшли до Бога, а той у цей час молився, і вони не сміли йому щось сказати. Стали чекати. По якійсь хвилі Бог обернувся, сказавши, що вони чемні діти, хороші. Дізнавшись, чого прийшли до нього, запропонував їм чорну землю. «Ні,- відповіли наші предки, - там уже живуть німці, французи, іспанці, італійці.» «Ну, тоді я вам дам землю ту, що залишив для Раю. Там усе є: річки, озера, ліси, степи. Але пам'ятайте: якщо будете берегти її, то вона буде ваша, а ні – то ворога». Пішли наші предки на ту землю, оселилися і живуть до сьогодні. А країну свою назвали Україною.

- **Бліц-турнір «Моя Україна»**

- 1.Що ми відзначаємо 23 серпня? (День Прапора).
- 2.Коли ми святкуємо День незалежності України? (24 серпня).
- 3.У якому році була прийнята Конституція незалежної української держави? (1991 рік)
- 4.Із скількох областей складається Україна? (24)
- 5.Хто є автором слів Гімну України? (Павло Чубинський)
- 6.Хто написав музику до нього? (Михайло Вербицький)
- 7.Назвіть прізвище першого космонавта України? (Леонід Каденюк)
- 8.Назвіть державні символи України?
- 9.Назвіть народні символи України?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Тож, що таке Батьківщина? Де вона починається? Яку роль відіграє в житті людини і як впливає на її долю? На ці питання у кожної людини своя відповідь. Для одного – це дитинство серед мальовничих гір, безмежних полів. Для когось - рідний край починається від батьківського порогу, стежини, стрункої тополі біля воріт, з барвінку, який ніжно стелиться по садочку. Для іншого Батьківщина - це зруйнований дім та спогади про страшні дні війни, яка так несподівано прийшла, замінивши веселий спів пташок на гуркіт снарядів. Але для всіх людей Батьківщина – це країна, яка дала життя .

Сьогодні ми з вами ще раз заглянемо в історію і дізнаємось , звідки пішла назва Україна, пригадаємо, що означають її символи. Адже [у нашого народу глибоке](#) тисячолітнє коріння . А також з'ясуємо, хто такий патріот і які поняттями вкладаємо в слово патріотизм Українці, які інші народи пройшли довгий шлях розвитку, що зафіксувався у всіх сферах життя - культурі , мові , побуті . Україна може пишатися своєю древньою, величною історією .

IV. Робота над темою уроку

- **«Асоціативне гроно »**

А зараз учні, давайте складемо асоціативне гроно до слова «Україна»

УКРАЇНА

Весела, пісенна, мальовнича, незалежна, найкраща, квітуча, гостинна, прекрасна, рідна, непереможна, суверенна,чудова, єдина.

IV. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу.

- **«Сторінками історії»** /з використанням презентації/

1 учень Чому Україну назвали Україною? Назва такої країни вперше почули в останній чверті дванадцятого століття. Перший раз про це згадали в історичному літописі «Повісті минулих літ», де автор розповідає про кончину переяславського князя Володимира Глібовича в 1187 році. Там сказано: «Плакали за ним всі переяславці ... За ним і Україна сильно тужила». У цьому творі розкриті поняття "Україна", історія назви та розвитку країни. А через два роки, в 118-му, було сказано про князя Ростислава, який навідався «в Україні Галицьку»

2 учень

Походження назви Україна має різне коріння. Ось ще один погляд - Україна, начебто, походить від слова "украять" (відрізати). Іншими словами, значення слова Україна як назви держави - шматочок землі, укряний (відрізаний) від цілого, який незабаром став цілісним (вільною країною). Походження назви Україна пов'язане з висловами: край, країна (країна).

3 учень

Все-таки чому Україна називали Україну? Питання дуже цікаве. Вже пізніше серед східних слов'ян від вислови «вкрали» через суфікс-ін з'явилося слово Україна, яке мало значення - віддалений шматок землі, віддалена територія племені. У VI-VIII сторіччі за часів держави Русь наповнення слів "країна" і Україна змінилося. Слово "країна" за значенням - земля племені, незабаром стало означати - земля феодалного князівства, а потім - земля Русі. Тому змінилося і позначення самого слова Україна: на місце початкового - віддалена частина землі племені, прийшло значення - суміжна частина землі феодалного князівства, а вже потім - частина землі Русі.

4 учень

Назва країни Україна, саме країни, з'явилося в свій час. І тоді, крім Переяславської України, були різні України за існуючими князівствам та інші самостійні України. Україна тут у значенні країна - Переяславська країна, Київська країна і так далі. Це відомо з літописів, де сказано про те, що «князь Ростислав навідався в Галицьку Україну і звідти пішов на Галич». Те, що слово «Україна» значило окрему країну, окреме князівство, дуже добре видно з тогочасних описів. Історія України каже, що разом зі словом «Україна» жило і слово «окраїна» - прикордонна частина землі племені. Ці слова не означали одне й те саме, а відрізнялися за значенням: «Україна» (назва держави) - це невелика частина землі племені, «окраїна» - прикордонна земля племені, а вже потім феодалного князівства.

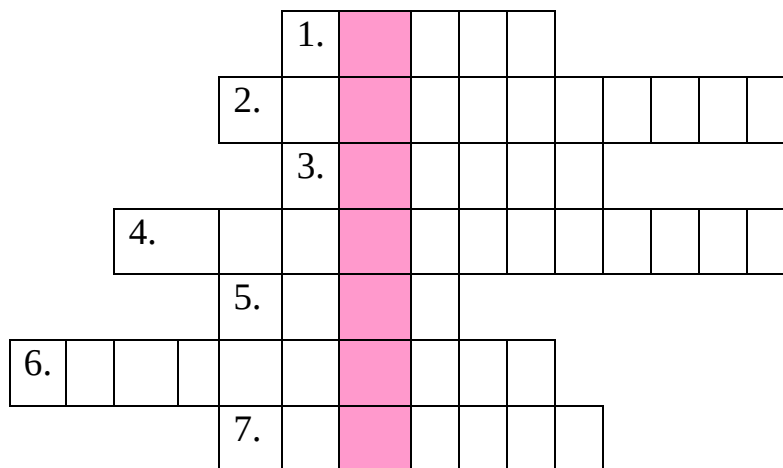
- **Сторінками народної мудрості**

Які ви знаєте прислів'я та приказки про нашу країну? (Учні висловлюють можливі відповіді). Я пропоную вам продовжити наступні прислів'я...

- Робота в групах (учні з'єднують початок та кінець прислів'я , додаток №1)

Без верби і калини ...	немає України.
Людина без Вітчизни - ...	як соловей без пісні.
Наша слава – ...	Українська держава
Жити –...	Вітчизні служити.
Грудка рідної землі....	дорожча за золото
У чужім краю....	і солов'ї не цвірінькають
За своїм краєм...	серце болить.
У ріднім краю, ...	як у раю.

Вчитель А зараз пропоную вам розгадати кросворд. Якщо він буде правильно розв'язаний, то у виділених клітинках можна буде прочитати назву нашої держави.(додаток№2)

Питання:

- 1.Другий президент України.
- 2.« ... про державний суверенітет України».

3. Один із державних символів.
4. 24 серпня – День ... України.
5. Столиця України.
6. Всенародне опитування способом голосування.
7. Перший президент незалежної України.

Відповіді:

Україна.

1. Кучма. 2. Декларація. 3. Прапор. 4. Незалежності. 5. Київ. 6. Референдум. 7. Кравчук.

(розв'язаний кросворд прикріплюється до ватману на дошці)

Учитель

Наша держава – одна з найбільших країн у Європі. Щасливі ми, що народилися і живемо в Україні. Тут жили наші прадіди, живуть батьки, тут корінь українського народу. І де б не були скрізь відчуваємо поклик рідної землі, хвилюємося аж до сліз, зачувши рідне слово, вслухаємось у чарівні мелодії пісень, вбираємо в себе ніжні звуки української мови. Україна – це наша історія. Бо поки ми пам'ятаємо історію свого народу, ми існуємо, як нація. Від розуміння і любові кожного з нас залежатиме, яким буде майбутнє України.

1 учень

Ми – вільні люди!

Ми, неначе, квіти,

Що виростають в полі чи гаю.

Нам цілувати небеса і вітер,

І долю мати, як вони, свою.

2 учень

І буде доля, наче цвіт калини,

В розповені невипитих щедрот,

Бо є держава наша – Україна,

І є її невтрачений народ.

- *Перегляд відео «З Україною в серці»*

V. Підсумок уроку

- *Метод «Незакінчене речення».*

У I ст. н. е. римський державний діяч, філософ Цицерон на публічному виступі сказав: «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона твоя». Подумайте і дайте відповідь, продовживши речення «Для мене Україна – це ...»

А зараз візьміть паперові червоні сердечка та прикріпіть на картку України в знак любові до нашої Батьківщини

(Звучить запис пісні Тіни Кароль «Україна – це ти!»)

Учитель

Незалежність України дає можливість кожному з нас стати справжнім господарем своєї землі. А для цього потрібно любити свою Батьківщину, віддавати їй розум і серце.

Ви – юний цвіт нової України,

У ваші очі дивиться народ.

Верстати шлях вам суджено єдиний:

Під кольорами сонця й неба сині –

Сягнуть в житті небачених висот.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Мінченко Т., Препіліца Д. Українознавство. Українська культура. 5 клас / НДІ українознавства МОН України; Чернівецький обл. ін-т післядипломної педагогічної освіти. – Чернівці: Підпр. Яворська І.Т., 2008. – 328 с.

2. Ярмач Н. Виховання любові до рідного краю на уроках українознавства та позаурочний час. З досвіду роботи учителя українознавства Ярмач Ніни Володимирівни / Бобровицька районна держ. адм.; Відділ освіти; Марковецька ЗОШ І-ІІІ ст. – Марківці, 2010. – 344 с.

3. Чому Україну назвали Україною? Історія України

<http://faqukr.ru/osvita/37973-chomu-ukraina-nazvali-ukrainu-istorija-ukraini.html>

**Лесях Любов Михайлівна, вчителька української мови та літератури
Нетішинського НВК «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів та ліцей»
Хмельницької області**

Урок з курсу «Українознавство», 6 клас

Тема: «Я, моя родина, мій рід. Дерево мого роду як дерево життя»

Мета: поглибити уявлення дітей про сім'ю, родину, рід, їх значення в житті людини, навчити складати «родовідне дерево», розвивати активність мислення, творчу уяву, пробуджувати пізнавальний інтерес, виховувати в учнів розуміння свого місця в сім'ї, вчити шанувати й любити своїх батьків та інших членів родини.

Тип уроку: урок застосування знань, урок-діалог з елементами гри.

Випереджувальне завдання: діалог «Що таке родовідне дерево?», прислів'я, листівка.

Обладнання: SMART-дошка, музичні записи, поезія, картки, листівка, кольорові пелюстки квіток, анкета.

Хід уроку

I. Організаційний момент

– Доброго дня, діти. Рада вас бачити. Привітайте один одного. Вправа «Нетрадиційне вітання». (Учні вітаються долонями).

Девіз уроку: «Увага – це двері до знань» II. Мотивація навчальної діяльності

РЕФЛЕКСІЯ

– Сьогодні нас чекає напружена робота. А налаштуватися на неї нам допоможе аутотренінг (auto – я, trening – треную). Прошу повторювати за мною:

«Я – учень, я – особистість творча. Я думаю, аналізую, я не боюсь висловлювати свої судження. Помилившись, міркую далі. Шукаю істину. Я хочу багато знати».

(Слайд) Гра «Прочитайте слова» (пропущені голосні звуки)

Р д, р дн, р д н, р д в д.

(Відповідь: рід, рідня, родина, родовід)

III. Оголошення теми та мети уроку

– Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

(На аркуші паперу кожен учень записує свої очікування.)

Варіанти відповідей: дізнатися багато корисного, навчитися розрізняти «рід» та «родовід», хочу зрозуміти тему уроку, навчитися малювати родовідне дерево...)

– А я очікую, що ви будете гарно працювати. Що візьмемо з собою на урок?

Відповіді учнів: активність, знання, старанність, уважність.

Гра «Загадкова торбинка»

Діти по черзі виймають смужки із питаннями і відповідають на них. Питання

1. Що означає слово «рід»?

(Відповідь. Рід – це одне чи ряд поколінь, які пішли від одного предка: рід по маминій лінії, рід по батьковій лінії. Наші прадіди уявляли життя людей на землі як велетенське Дерево Роду.)

2. Яке поняття вкладаєте в слово «родина» (сім'я)?

(Відповідь. Родина (сім'я) – це мама і тато, я, брати і сестри, бабуся і дідусь, можуть бути і прабабуся, прадідусь, які проживають разом.

3. Як ми називаємо ще найстаріших родичів?

(Відповідь. Ще найстаріших родичів ми називаємо предками, пращурами.)

4. Що означає слово «рідня»?

(Відповідь. Той, хто має кровну спорідненість, кровний зв'язок із кимнебудь.)

5. Поясніть, що таке родовід?

(Відповідь. Родовід – історія поколінь певного роду: прелік, запис, що виявляють та ілюструють походження, послідовність поколінь (генеалогічне дерево))

(Слайд) Дерево

– А тепер гляньте ,діти, ось на цей малюнок.

Бесіда з учнями :

– Що ви бачите на ньому? (Сильне, могутнє дерево.)

– Скажіть, що станеться з деревом, коли його зрізати в корінь? (Воно зав'яне, всохне.)

– Що дає дереву коріння? (Дає соки земні. Дерево бере сили від землі корінням.)

Музична хвилинка [Додаток 1]

– Співає Ніна Матвієнко в пісні «Сік землі» про родовідне дерево. А тепер уявіть собі, що це не дерево, а ваш рід. Що тут є корінням і де ви на цьому дереві знайшли себе, найменших членів роду?

Розігрування діалогу «Що таке родовідне дерево?»

Андрійко: Скажи, будь ласка, Оленко, де ти знайшла себе на цьому дереві?

Оленка: Я, ти і кожен з нас – молоденьки листочки. А ти знаєш, хто такі наші мама і тато?

Андрійко: Знаю. Це гілочки на дереві. Ось бачиш стовбур, що ближче до нас. Що він означає?

Оленка: Це, можливо, наші дідусі і бабусі.

Андрійко: А в дерева є міцне коріння. Скажи, будь ласка, а хто є цим корінням?

Оленка: Це вже наші прадіди ті, хто жив сто і двісті років тому.

Андрійко: Дякую, Оленко, за відверту і щиру розмову. З тобою було дуже цікаво.

Оленка: І тобі дякую.

Музична фізкультхвилинка [Додаток 2]

(Співає гурт «Гетьман» - «Моя рідня») Діти виконують танець під супровід музики.

– Отже, в корінні кожного родового дерева – пам'ять роду. Людина без пам'яті своїх предків самотня, їй немає звідки черпати сили для життя.

Людина без роду – як листок відірваний від дерева.

Чи кожен із нас пам'ятає своїх дідуся і бабусю, близьких і далеких родичів?

Деякі учні склали своє родовідне дерево і презентують його.

(Слайд) Родовідне дерево.

– Отже, перед нами два родовідних дерева. Бачите, які вони великі та пишні!

Якщо в людини такий сильний рід, їй ніщо в житті не страшно. Бережіть своїх рідних – маму і тата, бабусю і дідуся, прабабусю і прадідуся, доглядайте за могилами своїх пращурів. Які заповітні слова ви взяли з собою в життя?

Учні вивчили й оформили листівку, щоб жити за нею і передавати в майбутньому своїм дітям і онукам.

Листівка

Шануй і поважай бабусю і дідуся. Вони дали життя твоїй мамі і твоєму татові.

Вони ночей не спали біля твоєї колиски. Пам'ятай, що сонце осяює твій радісний ранок. Для них сонце – на вечірньому крузі.

Ніколи не забувай про свою рідну домівку.

(Слайд) Гра «Творча майстерня» (робота в групах) 1 група. Закінчити прислів'я.

2 група. Скласти побажання зі святом бабусі або дідусеві

3 група. Напишіть, якими найніжнішими словами можна звернутися до мами, до тата?

(Кожна група звітує про свою роботу.)

(Слайд) Гра «Збери рюкзак» (робота в парах)

(На партах є картки із зображенням рюкзака. Учні вписують у кишені рюкзака ті слова, що стосуються теми.)

РЕФЛЕКСІЯ «Квітка засвоєння»

Учні прикріплюють на дошці пелюстки квіток: зелені – все зрозуміло, сині – майже все зрозуміло, жовті – зрозуміло наполовину, оранжеві – дещо зрозуміло, червоні – нічого не зрозуміло.

IV. Підсумок уроку

Метод «Прес»

– Як ви гадаєте, чи знадобляться у майбутньому знання, які ви сьогодні здобули на уроці? – Я вважаю, що...

На мою думку...

... тому що...

На завершення уроку вчитель говорить:

Дай, Боже, миру, злагоди і цвіту,

Здоров'я дідові, бабусі і батькам.

Хай добре слово і любов летять по світу

І доброту несуть усім серцям.

Про рідних, діти, завжди пам'ятайте,

Своєю ласкою й любов'ю оточіть.

V. Повідомлення домашнього завдання

Диференційоване завдання:

1. виготовити альбом пам'яті;
2. написати есе на тему «Моя матуся»;
3. заповнити анкету (зразок анкети додається).

Література

1. Баламдіна Н. Ф. та інші. Українська мова. 5-6 класи. Розвиток ситуативного мовлення: Навчальний посібник – Х.: Веста: Вид. «Ранок», 2007. – 272 с.
2. Енциклопедія українознавства: У 3-х т.- К., 1994–1997
3. Кобцев Д. А. Інтегроване навчання на уроках української мови. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 314 с.
4. Ковальчук О. В. Українське народознавство: Книга для вчителя. – К.: Освіта, 2004. – 176 с.
5. Кононенко П. П. Українознавство. – К., 1996
6. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Програма курсу за вибором «Українознавство. 5–11 класи», 2014

Оліферчук Віра Андріївна, вчителька українознавства, історії, географії, правознавства Плосківської ЗОШ І – ІІ ступенів Дубенського району Рівненської області

Урок з курсу «Українознавство», 9 клас

Тема: Урок узагальнення та систематизації знань за темами

«Моя держава – Україна», «Україна та українці у світі»

Мета: використовуючи міжпредметні зв'язки з історією, визначити роль українців на різних етапах розвитку світової цивілізації; продовжити формування основних навичок роботи із джерелами історичних знань та літературою українознавчого спрямування; розвивати навички дослідницько-пошукової роботи; формувати вміння проектувати власне життя; виховувати патріотизм, життєві компетентності, бажання стати дбайливим господарем на своїй землі.

Очікувані результати: учні розуміють поняття «національна еліта», «національна ідея», «діаспора»; усвідомлюють роль особистості в історії, цілісність світового українства; знають і називають представників української національної еліти, аналізують їхню діяльність та творчість; оцінюють внесок видатних українців у розвиток світової цивілізації; висловлюють ставлення до сучасних процесів в Україні та визначають свою роль у збереженні та примноженні духовного і матеріального багатства українського народу.

Обладнання: відеоматеріали («Козацький марш» із фільму «Вогнем і мечем», відео про події на Майдані та в зоні АТО, пісні «Два кольори», «Черемшина» у виконанні Квітки Цісик, пісня «Коли до губ твоїх лишається...» у виконанні Тараса Чубая) ; презентації («Квітка весни» про Квітку Цісик, «Анна Ярославна», «Козацький редут», «Роль українців у світових цивілізаційних процесах», «Грицько Чубай», «Досягнення дубенських спортсменів»); листівки-подарунки гостям (ілюстрований вірш «Роздуми на Козацькому редуті»).

Тип уроку: урок-звіт, презентація знань.

Форма проведення: історичний журнал «Видатні українці».

I Організаційний момент. Вступ

Учитель. Однією з визначних пам'яток Азії є «Філософський сад» або «Сад Рьоандзі» в Японії, де на піску розкидано 15 різних за розміром каменів. Насправді помічаєш тільки 14, тому, що один із 15 каменів завжди залишається невидимим, його загороджують сусідні. Сенс філософії саду полягає в тому, що в житті завжди є щось, чого людина не бачить, не знає. Так і ми досить багато чого дізналися з курсу «Українознавство» про Україну, але ще багато цікавого залишилось незвіданим.

Наша Батьківщина – чудовий край, а українці – прекрасний народ. Ми живемо у складні часи, тому досить важливо, щоб не згас вогник доброти, відповідальності, любові до своєї Вітчизни.

Дорогі друзі! Щиро раді вітати усіх гостей: батьків, вчителів, учнів 8-го класу. Сьогоднішній урок – це своєрідний звіт і підсумок роботи дев'ятикласників, це презентація знань з курсу «Українознавство». Разом з учнями ми вирішили провести цей урок у вигляді історичного журналу з використанням цікавих матеріалів, попередньо зібраних дев'ятикласниками. Усім бажаємо приємного перегляду.

Оголошення теми, завдань і очікуваних результатів уроку.

II Історичний журнал «Видатні українці»

1. I сторінка «Квітка весни»

Пісня «Черемшина» (відео)

Учень. Неповторний чарівний голос, який торкається найпотаємніших струн наших сердець, який не залишає байдужими ні літніх, ні молодих слухачів.

Учень. Коли цю пісню почули мої мама і бабуса, то не могли заспокоїтись, доки не дізнались про виконавця все.

Учень. Квітка Цісик (псевдонім Кейсі) народилась у 1953 році в сім'ї емігрантів із західної України.

Учень. Її голос звучав в оперних і естрадних залах, піснях для художніх фільмів, рекламних роликах, але найширше визнання вона отримала як виконавиця українських пісень.

Учень. 1980 рік – перший альбом «Пісні з України».

Учень. 1989 рік – другий альбом «Два кольори». Задіяні 20 музикантів, які грають на десяти різних інструментах.

Учень. А ще їй допомагали: перший чоловік – композитор-аранжувальник, другий чоловік – інженер звукозапису, сестра Марія – піаністка, мати Іванна, яка слідувала за чистотою вимови українських слів.

Учень. Так сталося, що приїхати до своїх найвідданіших слухачів, котрі навіть не уявляли, яка вона на вигляд, їй не довелося.

Учень. Єдиний візит Квітки на історичну батьківщину відбувся у 1983 році, коли про жодні концерти не могло бути мови.

Учень. На американській землі в знак пам'яті про Квітку Цісик, її нев'янучий талант засновано Фонд підтримки музично обдарованих дітей.

Учень. А в пам'ять про її сестру Марію – Фонд, який закуповує і передає в Україну мамографічне обладнання.

Учень. Ось епіграф до другого альбому Квітки Цісик: «Ця збірка пісень – бажання мого українського серця вплести радісні нотки в розпатлане життям полотно, на якому вишита доля нашого народу».

Пісня «Два кольори» (відео)

2. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів

Інсценізація «Розмова з п'ятикласницею»

– Привіт, Катю!

– Привіт! Чи подобається тобі навчатися у 5-му класі?

– Подобається! У нас з'явився новий предмет – «Історія». В цьому підручнику так багато малюнків і портретів!

– Так, це портрети видатних історичних діячів.

– То невже ці люди так багато зробили для України, що ми згадуємо про них через століття і навіть тисячоліття?

– Звичайно, це – видатні українці. Вони змінювали історію України, а іноді і всього людства.

– А хіба може одна людина змінити історію цілого народу?

– Може, якщо ця людина любить свою землю, якщо вона багато працює і надзвичайно талановита. І не важливо, чи живе вона в Україні, чи за кордоном. Адже нашого цвіту – по всьому світу.

– Це як Квітка Цісик?

– Так, як Квітка Цісик. Українці талановиті, розумні, творчі. Українці лікували американських президентів, керували NASA, засновували компанії світового рівня, завойовували «Оскари» та сотні медалей олімпіад. Наша земля дала світу сімох лауреатів Нобелівської премії. Ось чому тема сьогоднішнього історичного журналу – «Видатні українці».

3. II сторінка «Подорож у глибину віків»

Мирослав Скорик «Мелодія»

Учень. Заглянемо у глибину віків. Українки, що правили світом, – це дочки Ярослава Мудрого – європейські королеви.

Учень. Так, так, королевами стали всі три: Анна Ярославна володарювала у Франції, Єлизавета по черзі в Норвегії і Данії, Анастасія в Угорщині.

Учень. Королева Франції Анна Ярославна!

Презентація «Анна Ярославна»

Інсценізація (на фоні мелодії)

Учениця. Анна. – Боже мій, Боже! Як же тяжко прощатися з рідною землею! Що чекає мене на чужині? Я слухала розповіді купців і мандрівників. Кажуть, що мій наречений Генріх – підстаркуватий і непривабливий. А Париж – похмуре, брудне і глухе місто.

Прощай, мій рідний Києве! Прощайте, дніпрові кручі! Прощайте, мої рідні!

Чи побачимося ще колись?

Мирослав Скорик «Мелодія»

Учень. Подарувавши королю Генріху трьох синів, Анна продовжила правління Капетингів ще на 268 років.

Учень. А загалом, 22 королі Франції, що правили майже 8 століть, є нащадками доньки Ярослава Мудрого.

Учень. Анна опанувала французьку мову і латину, вивчила історію нової батьківщини, переписувала книжки, впорядкувала бібліотеку, відкривала школи, допомагала Генріху у державних справах.

Учень. «Сімейна» дипломатія Ярослава Мудрого працювала, вага Київської Русі в тогочасному світі зростала.

Учень. Три доньки Ярослава Мудрого виконували «євроінтеграційну» місію. Браво, Анна! Браво, королева!

Учитель. У 2007 – 2008 рр. на українському телебаченні був створений проект «Великі українці». Ми спостерігали за голосуванням, самі брали в ньому участь, сперечались.

Серед великих українців було названо імена руських князів – Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Данила Галицького, які зробили великий вклад в розбудову України-Русі, запроваджували християнство.

Сусідня держава, держава-агресор, постійно намагається вкрати і присвоїти нашу історію. Хоча на час існування і розквіту Київської Русі ні Москви, ні державності, ні християнства в цих землях не було.

Ми гордимось тим, що це наша історія, що це – наші видатні українці.

4. III сторінка «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...»

Презентація «Монах у келії»

Учень. Чернець став на коліна й побожно схилив голову. Помолившись, Михайло запалив свічку і взявся за перо.

Учень. «Чому кожній людині читання історії дуже корисне? – звертався він до свого майбутнього читача. – Бо коли б не описано й світу не подано, разом би з тілом безвісти все сходило б у землю, і люди, як у темряві будучи, не відали б, що за минулих віків діялось».

Учень. Чернець Густинського монастиря, що на Чернігівщині, у 1670 році завершив роботу над великим літописом. У Густинському літописі утверджується думка про спадкоємність епох – княжої і козацької.

Учень. Гетьмани, кошові отамани, полковники, тогочасні митці, служителі церкви – всі вони творили історію козацької України. Усі вони – видатні

українці. Віра в Бога, любов до рідної землі, закони козацького побратимства – ось що визначало їхні вчинки.

Презентація «Козацький редут»

Учень. Козацька історія своїм крилом торкнулася і нашої місцевості. Символом цього є Козацький редут, що постав на згадку про битву козацького загону з поляками влітку 1651 року в ході Національно-визвольної війни. Редут між селами Плоска і Семидуби – свідок козацької слави і незламності українського духу.

Учень. Вірш «Роздуми на Козацькому редуті». Автор – випускниця нашої школи Онищук Тетяна.

Роздуми на Козацькому редуті

Червневий ранок. Вийшла за село.

Холодні роси світяться вогнями.

Червоним маком поле розцвіло,

Мов краплі крові впали між житами.

Легенький вітер листям шелестить.

Редут козацький і капличка Божа.

То не зелених кленів ряд стоїть-

То стала вряд козацькая сторожа.

Тут бій гримів, тут козаки лягли,

Не знаючи страху у битві за Вітчизну.

Зеленим рястом поросли хрести...

Прокиньтесь, люди, поки ще не пізно!

Хтось скаже, що героїв серед нас нема.

Зчерствіли душі, виступає брат на брата.

Тепер мовчати треба, бо усе дарма.

Й таким народом легко керувати.

Неправда! Українцям воля над усе!
І зглянеться ще Бог над нашим краєм.
Козацьку вольницю нам вітер принесе.
Ми «Ще не вмерла...» дружно заспіваєм.

Бо українці ми, і в цьому наша суть.
Історію свою ми пам'ятати мусим...
І знов моя стежина в'ється на Редут,
Щоб поклонитися козацьким душам.

Учитель. Цей вірш був написаний у 2012 році, коли ніхто не міг передбачити, що буде Майдан. Слова вірша виявились пророчими. Хочемо подарувати гостям ілюстрований вірш на згадку про наш урок.

«Козацький марш» з фільму «Вогнем і мечем» (відео)

(учні дарують ілюстровані листівки гостям)

5. IV сторінка «Нашого цвіту – по всьому світу»

Презентація «Наукові відкриття і винаходи українців»

(вулик, гелікоптер, цукрові буряки тощо)

Учитель. Що об'єднує всі ці предмети? Яке відношення вони мають до теми історичного журналу?

Презентація «Роль українців у світових цивілізаційних процесах»

Учень. 19-е і 20-е століття – доба прогресу і фантастичних відкриттів.

Учень. І тут науковці одностайні: без українців затримався б розвиток світової цивілізації.

Учень. Наприклад, загальмувалась би у своєму розвитку математика без Михайла Остроградського, авіація – без Ігоря Сікорського, атомна зброя – без Георгія Кістяківського.

Учень. Переселенці з України у 19-му столітті привезли і поширили в Канаді галицькі сорти пшениці.

Учень. Однонасінні сорти цукрового буряка, які спричинили справжній переворот в цукровій промисловості, вивели українці. У нас – Ольга Коломієць, у США – подружжя В'ячеслав та Олена Савицькі.

Учень. Микола Прокопович у 1812 році винайшов рамковий вулик і цим сприяв поширенню бджільництва в усьому світі.

Учень. У 1868 році Андрій Власенко, агроном за освітою, продемонстрував на жнивному полі невідому машину. За кордоном подібну машину виготовили у США через 11 років і назвали «комбайн».

Учень. На 2 роки випередив Йосип Тимченко французів братів Люм'єр, створивши кінокамеру.

Учень. В Америці і нині визнають Бориса Грабовського, сина видатного українського поета, предтечу сучасного телебачення. У 1928 році в Ташкенті він уперше в світі передав рухоме електронне зображення на відстань.

Учень. Одним з найбільш авторитетних світових економістів вважають уродженця Тернопільщини Богдана Гаврилишина. За його участю засновано Всесвітній економічний форум у Давосі, куди щороку з'їжджаються перші особи світового бізнесу і політики.

Учень. 3 червня 1910 року студент Київської політехніки Ігор Сікорський підняв у повітря літак БІС-2. Цей апарат пролетів на півтораметровій висоті 200 метрів. Далі успіхи Сікорський мав уже в Америці. Спочатку на старій птахофермі під Нью-Йорком він виготовляв літаки. А потім починає створювати гелікоптери. Першого підняв у повітря 14 вересня 1939 року.

Учень. Неможливо не згадати про ту роль, яку відіграли українці у створенні авіаційних двигунів. У 30-і роки уродженець Київської області Архип Люлька заявив, що створив двигун, який з надзвуковою швидкістю підніме літак у стратосферу. За його схемою нині виготовляють авіаційні двигуни в усьому світі.

Учень. Костянтин Ціолковський, Микола Кибальчич, Сергій Корольов... Без них не було б освоєння космосу.

Учень. Один із керівників американської експедиції на Місяць Джон Губолт писав: «Коли я на світанку в березні 1968 року із завмиранням серця стежив за стартом ракети, що несла корабель «Аполлон», я думав про українця Юрія Кондратюка, який 50 років тому розробив саме ту трасу, якою належало летіти нашим астронавтам. Боже мій!»

Учень. Маємо пам'ятати Богдана Гнатюка, який народився в Заліщиках на Тернопільщині. Він – творець американських ракет «Трайдент». У перекладі українською це слово означає «тризуб». Чи випадково?

Учитель. Не вистачить і десяти таких журналів, щоб назвати усіх видатних політиків, акторів, науковців, спортсменів, програмістів. Але знати і розповідати про них варто. У нашому суспільстві бракує усвідомлення, що бути поряд із першими – це почесно. У нас інше мислення – аутсайдерське, меншовартісне. Це треба виправляти.

6. *У сторінка «У мистецькій майстерні Грицька Чубая»*

Пісня «Коли до губ твоїх лишається...» (відео)

Учитель. Слухаючи цю чудову пісню, багато людей навіть не здогадуються, що її автор – наш земляк. Видатних українців ми шукаємо десь далеко у світах. А цей жив зовсім поряд – у селі Березини колишнього Козинського, а тепер Радивилівського району нашої області. Це Грицько Чубай, а пісню виконував його син – Тарас Чубай.

Презентація «Грицько Чубай»

Учень. Минулого року 18 вересня у Львові відбувся щорічний форум книговидавців, в рамках якого проходила церемонія вручення премії «Найкраща книга року». До двадцятки найкращих потрапила книга Грицька Чубая «Марія».

Учень. Все життя його переслідувала радянська влада в особі КДБ. Помер Грицько Чубай у 1982 році. Йому було лише 33.

Учень. Тільки посмертно його прийняли до Спілки письменників України і тоді ж дозволили друкувати його вірші, поеми, переклади.

Учень. Він – автор книжок: «Говорити, мовчати та говорити знов» (перекладена польською та іспанською мовами), «Плач Єремії», «П'ятикнижжя», дитячої книжки «Скоромовка не для вовка».

Учитель. А світ – вертеп. Кажу я з гіркотою:

Цей світ – вертеп...

І, мабуть, щонайважче –

У ньому залишатися собою,

Від перших днів своїх і до останніх
Не бути ні актором, ні суфлером, ні лялькою
На пальчиках облудних,
А лиш собою кожної години,
А лиш собою кожної хвилини,
З лицем одвертим твердо йти на кін...

Такими рядками звертається Грицько Чубай до нас, теперішніх.

7. VI сторінка «Нескорені»

Учитель. Видатні українці – це великі патріоти, це ті, що захищають країну, не жаліючи ні свого життя, ні свого здоров'я.

Відео про події на Майдані та в зоні АТО на фоні пісні Тараса Чубая «Буде нам з тобою що згадати...»

Учитель. Петро Полицяк загинув, захищаючи Донецький аеропорт. Петро Накидалюк загинув у селі Широкине під Маріуполем. Це наші учні, кожному з них було всього 25. Схилімо голови перед безсмертним подвигом героїв. Ми пам'ятаємо...

8. VII сторінка «Наша спортивна гордість»

Презентація «Дубенські спортсмени»

Учитель. В країні війна, але життя продовжується. І перемоги можна здобувати не лише на фронті. Літо 2016 року – зоряний час для дубенських спортсменів.

Учень. На Олімпіаді в Ріо-де-Жанейро бронзові медалі здобули Тарас Міщук з Дубна та Дмитро Янчук у веслуванні на каное на дистанції 1000 метрів.

Учень. Ще одна наша гордість – Микола Синюк, який у фіналі Параолімпіади здобув четверте місце у тому ж виді спорту.

Учень. У серпні минулого року в італійській столиці проходив чемпіонат Європи з веслування на човнах «Дракон». Дубенські спортсмени Віктор Недашківський та Василь Осійчук були у складі збірної України.

Учень. Результат – українська збірна стала абсолютним чемпіоном і здобула Кубок націй (12 золотих, 6 срібних, 2 бронзові медалі).

Учень. Ми пишаємось своїми земляками і бажаємо їм нових перемог.

III Систематизація та узагальнення засвоєних знань

1. Прийом «Мозковий штурм»

Робота в малих групах. Скориставшись матеріалами сьогоденного історичного журналу, вивченими темами з історії України, власним досвідом, дати визначення національної ідеї для сучасної України. Результати роботи: «Вільна і заможна Україна в сім'ї європейських народів», «Будуємо незалежну правову європейську державу», «Любити Україну, захищати Україну, працювати для України, жити в Україні» тощо.

2. Прийом «Уявний мікрофон»

Іноземний кореспондент бере інтерв'ю і звертається до вас із запитанням: «Що таке Україна?» Якою буде ваша відповідь?

3. Прийом «Рефлексивний екран»

Продовжити речення (на вибір учнів)

Сьогодні я дізнався...

Мене здивувало...

Було цікаво...

Мені захотілося...

Було складно...

Мені потрібно запам'ятати...

Я зрозумів, що...

Я можу себе похвалити...

Я навчився...

Для мене було відкриттям те,

що...

У мене вийшло...

Мені не вдалося...

Я зміг...

Урок примусив мене

замислитись...

Я спробував...

Мені потрібно працювати над...

IV Підсумок уроку

Учитель. Українці вкотре показують світу, що вони найкращі – в спорті, в науці, в мистецтві, навіть на Євробаченні. Ви всі, хто присутні в залі, – теж великі українці. Бо щодня чесно виконуєте свою роботу, навчаєтесь, працюєте заради себе, заради держави. Не треба розчаровуватись. Наші предки жили, творили і в гірших умовах. Нам наразі не вдалося збудувати багату державу, де живуть щасливі і заможні люди. Але все це буде. Треба тільки вірити. Живіть в

Україні, працюйте для України, захищайте Україну, любіть Україну. Бо таку землю не можна не любити. Про це поезія Ліни Костенко:

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.
Така краса висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори.

Література

1. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть? /Київ, 1991.
2. Данилішина І.В. Рідний край – Рівненщина: навчально-методичний посібник /кол. авт.: І.В.Данилішина, Т.І.Кукса, Ю.В.Лис та ін.; за ред. Ю.В.Лиса. Рівне: РОІППО, 2016. 245с.
3. Донцов Д. Історія розвитку української національної ідеї./ Київ, 1991.
4. Літопис Густинського монастиря. Пам'ять століть. 1996. №2 – 3.
5. Макарчук С.А. Етнічна історія України: навчальний посібник /Київ:Знання, 2008.
6. Половець В.М. Українознавство. Курс лекцій:навчальний посібник для студентів Чернігів: Просвіта, 2006.216с.
7. Пометун О., Л.Пироженко Сучасний урок. Інтерактивні технології: науково-методичний посібник /Київ: А.С.К., 2004.

**Перепелиця Сергій Геннадійович, вчитель історії та правознавства
Денежниківської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів Новоайдарської
районної ради Луганської області**

Урок з курсу «Українознавство», 9 клас

Тема: Українська нація і суспільні виклики І половини ХІХ ст.

Предмет уроку: І половина ХІХ століття, як період фундаменталізації української нації

Мета уроку:

- розглянути російську панславистичну, польську федеративну і українську слов'янофільську теорії, з'ясувати шляхи мобілізації українського народу, як повноцінної нації в умовах нового суспільства, виникнення ідеї соборності українських земель та розглянути релігійно-конфесійні проблеми; узагальнення і систематизація раніше набутих знань;
- формування уміння аналізу суспільно-політичного процесу і явища, уявлення історичної ситуації та історичного часу, історичних понять;
- виховувати прагнення до об'єктивності та адекватності оціночних суджень, критичне ставлення до самого себе, виховання патріотизму.

Тип уроку – комбінований

Основні поняття: *російська панславистська, польська федеративна, українська слов'янофільська теорії, соборність.*

Обладнання: *підручник, зошит, ручка, кросворд на дошці перед початком уроку, контурні карти, атласи, презентація «Українська ідея на культурницькому та політичному етапах визвольного руху»*

Список використаних джерел:

1. Струкевич О.К. Історія України: Підруч. для 9-го класу. – К: Грамота, 2009. – 286 с.
2. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України кінця ХVІІІ–ХІХ ст. Конспекти уроків. 9 клас: Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2009. – 360 с.

3. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації. ХІХ–ХХ ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Технологія «Мікрофон»

1. *Що таке «етнос»?*
2. *Що таке «народність»?*
3. *Що таке «нація»?*
4. *Яким був шлях українців від етносу до нації?*
5. *Як можна охарактеризувати період Київської держави: етнос чи нація?*

II. Мотивація навчальної діяльності

На сьогоднішньому уроці ми розглянемо питання української нації в умовах суспільних викликів I половини ХІХ ст. та спробуємо узагальнити і систематизувати наші знання з теорії формування модерної української нації. Розглянемо з вами три різні точки зору розбудови української нації: російську панславистичну, польську федеративну і українську слов'янофільську теорії

III. Оголошення (представлення) теми, мети (очікуваних навчальних результатів)

Отже, записуємо дату, класну роботу

Українська нація і суспільні виклики I половини ХІХ ст.

План уроку

1. *Російська панславистська, польська федеративна і українська слов'янофільська теорії.*
2. *Шляхи мобілізації української нації в умовах модернізаційних трансформацій суспільства*
3. *Ідея соборності українських земель*
4. *Релігійно-конфесійні проблеми в національному питанні*

IV. Засвоєння нових знань та узагальнення і систематизація раніше набутих знань

В процесі пояснення нової теми паралельно здійснюється узагальнення і систематизація раніше набутих знань при розгадуванні кросворду

Кросворд «Національне відродження»

1							н												
2							а												
3							ц				х								
4							і												
5							о												
6							н												
7							а												
8							л												х
9							ь												
10							н		х										
11							е												
12							в												х
13							і												
14							д												
15							р			х									
16							о												
17							д												
18							ж												
19							е												
20							н												
21							н						х						
22							я												

1. Російська панславістська, польська федеративна й українська слов'янофільська теорії

Українська слов'янофільська теорія була відповіддю українських інтелектуалів на російську панславістську та польську федеративну теорії. Панславістська теорія виникла в громадських і культурних колах західного й південного слов'янства у зв'язку з посиленням ідей пангерманізму та постійної загрози турецького поневолення.

Термін **«панславізм»** уперше вжив словак Й. Геркель у 1826 р. в «Граматичі всеслов'янської мови». На ґрунті культурної та мовної спорідненості перші панславісти мріяли про політичне об'єднання слов'ян під проводом Росії. На їхню думку, це забезпечило б рівновагу сил між групами європейських народів.

Такі ідеї висловлювали тоді словак Я. Коллар, хорват Л. Гай, серб В. Караджич, чех П. Шафарик. Водночас зі своїми і російським народами, вони

виокремлювали й «малоросіян». У перші десятиріччя поширення панславізм посприяв швидкому виникненню центрів слов'янознавства в Празі, Загребі, Москві, Харкові та інших містах.

У 30-40-х роках XIX ст. ідеї панславізму використали російські діячі М. Погодін, Т. Аксаков, Ф. Тютчев, перетворивши його на російський імперський панславізм. Його сутність зводилася до створення єдиної слов'яно-руської держави на противагу «ворожій Європі». Для цього вони використали ідеї російських слов'янофілів, які, захищаючи «святую Русь», виступали проти впливів «гнилої», «хворої», «зматеріалізованої» та «безвірної» Європи. Імперські панславісти не брали до уваги існування українського народу й зовсім не помічали його потреб і прагнень.

Українських інтелектуалів не влаштовувала і польська федеративна теорія. Ні російські, ані польські інтелектуали не визнавали права українського народу на самостійне існування. Тому на противагу їм члени Кирило-Мефодіївського братства запропонували слов'янофільську теорію. Вона базувалася на ідеї створення федерації рівноправних народів.

Виступ учня. ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО. Польський історик М. Мохнацький у 1834 р. видав двохтомну історію «Повстання польської нації в 1830 і 1831р.». Там він категорично стверджував: «Польща була республікою коронних, литовських і руських земель. В іншій формі її не розуміємо й сьогодні! Здобути, тобто повернути Литву, Русь, передбачає кожне повстання над Віслою».

7 питання кросворду	Назва українських земель у складі Російської імперії (Малоросія)
3 питання	Назва українських земель у складі Австрійської імперії (Галицька Русь)
21 питання	Проект перетворення українського етносу в націю, Малоросію та Галицьку Русь в Україну (український проект)
12 питання	Творці українського проекту, люди інтелектуальної праці, вихідці з дрібного

	<i>поміщицтва, духівництва, заможних міщан і селян (з народу) та окремі нащадки козацької старшини (новоукраїнство)</i>
20 питання	<i>Нащадки козацької старшини, які здійснювали пошуки доказів шляхетського походження та поступово зливалися з російським дворянством і польською шляхтою (староукраїнство)</i>

(Запитання до кросворду задаються класові не по порядку, а виходячи з хронологічної та логічної послідовностей)

2. Мобілізація української нації в умовах модернізації

На початковому етапі український визвольний рух був представлений невеликою групою українських інтелектуалів. А тим часом життя поступово готувало умови для сприйняття ідей українського національного відродження ширшим колом людей. Пов'язувалося це з розпадом аграрно-ремісничого і утвердженням індустріального суспільства, впровадженням ринкових засад, поширенням освіти, зростанням міського населення та іншими процесами, які одержали узагальнюючу назву *модернізація*. **Тобто, модернізація – процес якісних змін у суспільстві.**

Робота з таблицею

Умови, за яких розпочалося формування національної свідомості	Складові національного відродження
• Відсутність єдиної території. • Тотальна русифікація українського населення. • Зречення рядом представників українського дворянства національних інтересів. • Засилля російського чиновництва на	• Поява певної верстви населення, яка впроваджує програму національного відродження в життя. • Відродження історичного минулого. • Впровадження і захист української мови. • Поява творів української літератури.

адміністративних посадах в українських губерніях та повітах Російської імперії. • Збереження українськими патріотами культурних і державних традицій України	• Відродження національних мистецтва, традицій
---	--

14 питання	<i>Суспільство, у якому завершено процес створення великої, технічно розвиненої промисловості й основу життя та діяльності якого становить промислове виробництво товарів (індустріальне)</i>
16 питання	<i>Відносини, що виникають між товаровиробниками й покупцями в процесі купівлі-продажу (ринкові)</i>
4 питання	<i>Зосередження населення та економічного життя у великих містах (урбанізація)</i>

В ході модернізації формувалися нові соціальні групи, які відзначалися більшою активністю, цілеспрямованістю в досягненні мети, прагненням підвищити свій освітній рівень, готовністю сприйняти нові наукові і суспільно-політичні ідеї. У своїх думках й інтересах вони виходять за межі своєї сім'ї, села, міста і починають себе відчувати частиною більшої соціальної спільноти.

Цей процес характеризується як **соціальна мобілізація**

У свою чергу соціальна мобілізація пробуджує національну самосвідомість, сприяє формуванню нової еліти, здатності людей сприймати національну ідею. Як тільки національні почуття виходять за межі вузького кола людей і набувають ширшої підтримки, вони втілюються в **національну мобілізацію**.

5 питання	<i>Спільність людей, що сформувалася історично на родоплемінній основі (етнос)</i>
1 питання	<i>Синонім етносу, її ідея – інтерес до історії свого</i>

	<i>народу, його життя, побуту, народної мови і поезії, минушини (народність)</i>
6 питання	<i>Політична спільність людей, витворена на етнокультурній основі (нація)</i>
2 питання	<i>Стадія (етап) розвитку національних рухів, на якому окремі дослідники-ентузіастическі «винаходять» національність, з'являється думка про самобутність народу (академічний)</i>
22 питання	<i>Галузь історичної науки, яка вивчає культуру і побут народу (етнографія)</i>
9 питання	<i>Наука про фольклор – усну народну творчість (фольклористика)</i>
11 питання	<i>Вчений, який доводив, що українська мова – самостійна мова, а не діалект російської, і що у неї велике літературне майбутнє (Срезневський)</i>
17 питання	<i>Перша друкована книга, написана українською народною мовою, видана у 1798 р. І.Котляревським (Енеїда)</i>
15 питання	<i>Назва праці невідомого автора, у якій обґрунтовується історичне право українців на незалежну державу, говориться, що Україна – пряма спадкоємиця Київської Русі (Історія русів)</i>
19 питання	<i>Автор 4-томної «Истории Малой России» – першій історичній праці, написаній на професійній основі з використанням архівних джерел (Бантши-Каменський)</i>
10 питання	<i>Найсуттєвіший чинник формування національної свідомості, пам'ять про історичне минуле народу (історична пам'ять)</i>
8 питання	<i>Етап розвитку історії національних рухів, на</i>

	якому шляхом створення культурницьких товариств починається боротьба за відродження національної мови та поширення сфери її вжитку (культурницький)
--	---

Шляхи мобілізації української нації

Академічні праці першого етапу визвольного руху, створені зусиллями вчених, були дуже важливими, але вони не задіювали, не відмобілізували, не згуртовували український народ навколо духовних провідників ідей та завдань визвольного руху.

Культурницький етап українського визвольного руху. Питання мобілізації народу й поступового перетворення його в націю стали розв'язуватися на другому – культурницькому – етапі визвольного руху.

На основі зібраного матеріалу, особистих вражень і досвіду українські митці та громадські діячі – головні представники другого етапу – за допомогою художніх образів почали творити узагальнений образ України та української людини.

Нація живе повноцінним життям, коли здатна захистити себе політично – за допомогою держави, її органів. Проте перша спроба Кирило-Мефодіївського братства перейти до політичних засобів і розпочати політичний етап мобілізації української нації була жорстоко придушена російським царизмом.

Робота над поняттями

Етнос (грец. *ethnos* — група, плем'я, народ) — спільнота людей, що історично склалася та має соціальну цілісність й оригінальний стереотип поведінки.

Народність — мовна, територіальна, економічна і культурна спільність людей, що склалася історично.

Нація — конкретно-історична форма спільності людей, об'єднаних єдиною мовою й територією, глибокими внутрішніми економічними зв'язками, певними ознаками культури і характеру.

Національна ідея — усвідомлення українцями себе як окремого народу із власною історією, культурою, традиціями, мовою, можливістю національного існування.

Національне відродження — процес пробудження самосвідомості народу.

Самосвідомість — чітке розуміння своєї суті, своїх особливостей, своєї ролі у житті, в суспільстві.

13 питання	<i>Етап розвитку історії національних рухів, на якому нація, шляхом створення політичних організацій починає боротися спочатку за автономію, а потім і за державну незалежність (політичний)</i>
------------	--

Фізкульт. хвилинка. В трьох кутах класу кріпляться написи: «Нація», «Народ», «Етнос». Вчитель називає період з історії України, а учні відповідно мають зайняти кут, назва якого відповідає зазначеному історичному періоду.

3. Ідея соборності українських земель

Спільність етнографічних рис, помічених ученими, і спільність історичного минулого всіх українських земель привела представників визвольного національного руху на всіх його етапах до ідеї *соборності* — згуртування, відновлення єдності розмежованого сусідніми державами українського народу та його земель.

СОБОРНІСТЬ - відновлення єдності розмежованого сусідніми державами, державами народу та його земель.

Ідея соборності вже чітко прослідковується за Княжої доби, за часів Української козацької держави. Нового дихання вона набула в середині ХІХ ст. Її провідниками стали члени «Руської трійці», Кирило-Мефодіївського братства, Т. Шевченко, М. Драгоманов, В. Антонович, І. Франко, М. Грушевський. Вони передали естафету соборності новим поколінням українського визвольного руху.

18 питання	<i>Універсальна політична форма організації суспільства, яка характеризується суверенною</i>
------------	--

	<i>владою, реалізацією своїх повноважень через систему спеціально створених органів управління та примусу (держава)</i>
--	---

У виділених клітинках кросворду – НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ, адже ми вивчаємо у 9 класі добу національного відродження

4. Релігійно-конфесійні проблеми в національному питанні

На початковому етапі модерного українського руху важливим чинником, що впливав на ефективність мобілізації української нації, був *релігійний фактор*. Церковно-релігійна єдність підсилила б українську соборність, значно полегшила б у перспективі боротьбу за національну державність. Але доводилось виходити з об'єктивної реальності – відсутності в українців такої єдності.

Вкрай негативно на справі національного відродження позначилася ліквідація ще в кінці XVII ст. Української православної церкви. Православна церква під тиском Москви, а в подальшому Петербурга, відірвалася від вікових традицій українського народу, стала провідником імперських інтересів.

Натомість на західноукраїнських землях діяла греко-католицька церква, яка дедалі більше переймалася національними проблемами, ставала виразником інтересів українців. На відміну від Російської православної церкви, її діяльність була націотворчою. Попри суттєві розбіжності з православ'ям в суто релігійних справах греко-католицькі ієрархи, на відміну від православних «колег», не заперечували і навіть заохочували співпрацю українців різних конфесій у спільному розв'язанні національних проблем. У результаті *греко-католики-галичани об'єднувалися з православними українцями в боротьбі за національні права.*

1829 р. І.Могильницький написав науковий трактат польською мовою *«Розвідка по руську мову»*, у якому обстоював ідею самобутності української мови, вказував на її відмінність від польської та російської, обґрунтовував її рівноправне становище серед інших слов'янських мов.

Перегляд та обговорення презентації «Українська ідея на культурницькому та політичному етапах визвольного руху»

V. Підведення підсумків уроку

Отже, на сьогоднішньому уроці ми розглянули державницькі теорії росіян, поляків та українців і з'ясували шляхи мобілізації української нації, виникнення ідеї соборності і релігійно-конфесійні проблеми. Національне відродження – доба пробудження національної свідомості бездержавних народів і ми сьогодні також узагальнили наші теоретичні знання з цієї проблемної теми. Нація – це народ і етнос, але це та спільність людей, яка історично склалася і має фундаментальні основи для того щоб створити свою власну державу. І саме для досягнення цієї мети буде прокладений шлях українського народу.

VI. Інструктаж з домашнього завдання

Параграф у підручнику

готуватися до самостійної роботи

**Софронюк Ігор Олександрович, вчитель історії, українознавства,
Нововолинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2
Нововолинської міської ради Волинської області**

Урок з курсу «Українознавство», 6 клас

Тема: «Міжнародне співробітництво України у світі.

Діяльність Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха»

Мета: познайомити з історією української дипломатії, міжнародними відносинами часів Русі - України; розвивати прагнення до вивчення української історії; виховувати почуття гордості за свою країну, почуття патріотизму.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрети Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, У Конспекті уроку обов'язково зазначається клас, предмет, тема уроку, мета, обладнання, хід уроку, список використаних джерел, додатки (презентації, відео, фото та інші ілюстративні матеріали (в електронному вигляді).

Поняття і терміни: дипломатія, міжнародне співробітництво, зовнішня політика.

- засіб здійснення зовнішньої політики.

Міжнародне співробітництво- співпраця двох, або декількох країн.

Зовнішня політика- сукупність відносин держави з іншими державами світу та міжнародними організаціями.

Вступ. Кожному громадянину слід знати минуле свого народу, своєї Батьківщини. Міжнародне співробітництво України, також має свою давню історію. Про неї ми дізнаємося із сьогоденного уроку.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Повідомлення теми та мети уроку.

III. Актуалізація опорних знань.

Епіграф до уроку:

Наша Батьківщина — це могутнє тисячолітнє дерево. Тож нехай кожен з нас буде не сухою безплідною колючкою на цьому дереві, а живою гілкою.

В. Сухомлинський

III. Виклад нового матеріалу.

1. Міжнародне співробітництво України у світі. Слово вчителя.
(Найбільш важливе учні за вибором вчителя записують в зошити).

Зовнішньополітична служба України має давні традиції, засновані, передусім, на дипломатичному досвіді Київської Русі-України.

Водночас, витoki української дипломатії є значно глибшими. Відтак, її коріння слід шукати на стику візантійської і римської традицій, що лежать в основі усіх сучасних європейських держав.

Давньоукраїнська держава підтримувала активні відносини з Візантією, Святим Престолом, Германською імперією, Польщею, Угорщиною, Францією, скандинавськими державами.

Особливо розгалуженими і динамічними зовнішні відносини стали в часи правління сина Володимира Святославича, князя Ярослава Мудрого (1019-1054). Важливий внесок у зміцнення міжнародних позицій України того часу було здійснено багатьма державними діячами, серед яких згадуємо вагомі досягнення Володимира Мономаха (1053 – 1125), князя Романа Мстиславовича (ор.1152 – 1205), Короля Данила Галицького (1201 – 1264 роки).

Після занепаду і розпаду Давньоукраїнської держави, реальний поступ української дипломатії став особливо помітним у Козацьку добу.

Розпочавши своє формування у першій половині XVI ст., українське козацтво поступово перетворюється на носія національної державності. На початку XVII ст. Військо Запорізьке стає суб'єктом міжнародних зносин, впливовим військово-політичним фактором у Східній і Південно-Східній Європі. У 1594 році козацтво уклало договір з представниками християнського союзу держав "Священною лігою" про спільну боротьбу проти Османської імперії. Січ вперше за свою історію стає повноправним учасником міжнародної коаліції.

З приходом гетьмана Богдана Хмельницького, який "вільно розмовляв польською, руською, турецькою мовами і латиною, мав тонкий і проникливий розум, був терпеливий і хитрий" (Проспер Меріме), а головне - у зв'язку з його військовими перемогами, міжнародні контакти козацтва суттєво активізуються і розширюються.

У своїй резиденції в Переяславі Б.Хмельницький приймав посланців європейських держав, трансільванського князя Георгія Ракоці, послів султана і московського царя. Він вів переговори з польськими представниками, налагодив і розвинув відносини зі Швецією.

Однак, зусиль гетьмана, в тому числі і дипломатичних, виявилось замало, щоб забезпечити Україні незалежність. Після Б.Хмельницького найбільший внесок у становлення і розвиток української дипломатії зробили гетьмани Іван Виговський, Іван Мазепа і Пилип Орлик.

Наступний шанс української дипломатії з'явиться аж через два століття... Створення і становлення **Міністерства закордонних справ України** як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 року I Універсалу Української Центральної Ради і створенням Української Народної Республіки. Процес формування органів законодавчої і виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Центральною Радою 16 липня 1917 року Другому універсалі, в якому йшлося про утворення Генерального Секретаріату - виконавчого органу влади. З першого дня існування Генерального секретаріату в його складі розпочало діяльність Генеральне секретарство з національних справ, що стало прообразом першого зовнішньополітичного відомства України у XX столітті. Водночас, ситуація кардинально змінилася після утворення в грудні 1922 року Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Всі зовнішньополітичні, економічні, торговельні зв'язки України невдовзі перейшли у підпорядкування союзного центру, а УСРР була позбавлена права на власну зовнішньополітичну діяльність. Таким чином, на початку 20-х років XX ст., Україна втратила не лише державність - спочатку фактичну, а потім і формальну, але й на довгі роки позбулася можливості формувати і втілювати власну зовнішню політику.

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії розпочався 16 липня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Після прийняття історичного Акта про незалежність України 24 серпня 1991 року перед Міністерством закордонних справ постали цілком нові завдання, пов'язані з визнанням України міжнародним співтовариством, встановленням дипломатичних відносин, створення ефективної мережі власних дипломатичних і консульських представництв, розбудовою повноцінних двосторонніх відносин з зарубіжними країнами, набуттям членства і утвердженням в провідних міжнародних організаціях.

За перші роки незалежності Україну визнали понад 170 зарубіжних країн. Практично з усіма ними встановлені дипломатичні відносини та активно розвивається двостороннє співробітництво.

Україна створила ефективну мережу власних дипломатичних і консульських представництв.

Україна є членом понад 90 міжнародних організацій. У 2000-2001 роках Україну входила до складу непостійних членів Ради Безпеки ООН. Наша держава уклала і виконує понад дві тисячі міжнародно-правових документів.

За роки незалежності представники України неодноразово очолювали і обиралися керівниками багатьох авторитетних міжнародних структур, насамперед органів Організації Об'єднаних Націй. Як винятковий приклад, згадуємо про те, що саме представник України, Геннадій Удовенко був обраний Президентом 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН.

2. Діяльність Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха.

Переглядаємо уривок фільму « Пишемо історію - успіхи української дипломатії»

Створюються дві групи, які готували питання вдома.

Доповідач

У міжнародних відносинах князь Ярослав віддавав перевагу не воєнним діям, а укладанню взаємовигідних угод. Наприкінці 40-х років XI ст. встановив дружні відносини з Францією, Угорщиною, Німеччиною, Норвегією, Швецією,

Англією. Яскравим свідченням міжнародного визнання Русі було прагнення європейських монархів налагодити династичні шлюбні зв'язки з родиною Ярослава Мудрого. У середньовіччі саме династичні шлюби слугували надійним способом скріплення союзу між державами. Невипадково сучасники називали Ярослава «тестем Європи». У 1036р. на околицях Києва князь вщент розгромив печенігів, котрі відтоді вже не загрожували Русі Україні. Напружено склалися відносини Ярослава з Візантією, які в 1043р. вилились у невдачу для Русі війну. Ярослав пішов на укладення угоди, яка передбачала відшкодування візантійською стороною збитків руським купцям у Константинополі й руському монастирю на Афоні. Загалом зовнішня політика Ярослава відзначалася послідовністю і миролюбністю; вона сприяла зміцненню міжнародного становища держави, зростанню її авторитету.

Асистент вивішує портрет Ярослава Мудрого, за розповіддю доповідача робить записи на дошці, учні записують в зошиті.

1. Продовжив курс свого батька Володимира на розширення кордонів Русі.

2. 1030—1031 рр. Ярослав разом з Мстиславом відвоював червенські міста (тобто Галичину), що було відбито від Польщі за Володимира, віддані знову полякам Святополком за допомогу в боротьбі за великокнязівську владу.

3. Розширив кордони Київської Русі до Балтійського моря і там заснував місто Юр'єв (тепер Тарту) в Естонії.

4. 1036 р. Печеніги намагалися захопити Київ, але були розгромлені.

5. 1043 р. Здійснив останній похід на Візантію.

Похід закінчився укладенням мирної угоди, згідно з якою:

- у Візантії осідав постійний руський військовий корпус;
- візантійський імператор видав дочку Анастасію за улюбленого сина

Ярослава - Всеволода.

Висновок

У зовнішній політиці надавав перевагу дипломатії, а не силі зброї. Дипломатія — діяльність глав держав і урядів зі здійснення зовнішньої політики і захисту інтересів держави за кордоном.

Театралізована сценка, яку підготувала група

Дійові особи:

Літописець;

Ярослав Мудрий — князь київський;

княжна Анна — дочка Ярослава, наречена французького короля;

Чернець при Софійському Соборі;

Скорописець — переписувач книг.

Літописець. І сів Ярослав у Києві. І почав він будувати нові міста, розбудовувати державу. І зміцнював Ярослав відносини з іноземними правителями, видаючи заміж за них своїх дочок та сестер.

Анна сидить біля вікна.

Анна. Навіщо батько дав згоду на шлюб із Генріхом? Який той Генріх хоч із себе? Господи, за що така доля? В чужі люди, на чужу землю... (Плаче.)

Ярослав (заходячи). Анно, серденько, не плач, прошу тебе. Ти ж розумниця. Невже батько власній дочці не хоче добра? За честь маю, що поріднимося з французьким королем

Анна. Але тату! Я ж не маю жодного уявлення, який він із себе. Чи добра він людина?

Ярослав. Вродливий і розумний, моя доню, а головне — відважний лицар.

Анна. Для чого нам це заміжжя? Адже я, може, ніколи більше Вас не побачу, не ступить моя нога на рідну землю, назавжди залишуся на чужині.

Ярослав. Анно, ти розумієш, що зять ніколи не виступить проти свого тестя, а в разі потреби матимемо надійного союзника і захисника. І купцям буде вигода. Повезуть наш товар у Європу, а їхні вироби з'являться на київських, переяславських, новгородських та чернігівських ринках.

Анна. Батьку, не хочеться мені бути королевою.

Ярослав. Доню, будь розумницею. І нема чого тобі хвилюватись. Ти ж здобула чудову освіту: володієш іноземними мовами, знаєш історію, читаєш грецькі та латинські книги, прегарно малюєш і співаєш, знаєшся на етикеті та веденні державних справ. Ти не осоромишся, а покажеш усьому світові, що жінка може займати гідне місце в управлінні державою.

Анна витирає сльози і всміхається Ярославу.

Доповідач

У 1113 р. київське віче на князівський стіл запросило Володимира Всеволодовича Мономаха. Він був сином Всеволода Ярославича і дочки візантійського імператора Константина Мономаха Анастасії. Саме від родового імені матері Володимир прозваний Мономахом. Став він великим князем київським у 60 років.

Асистент вивішує портрет Володимира Мономаха, за розповіддю доповідача робить записи на дошці, учні записують в зошиті.

Доповідач

За часи його правління на Русі відновилася одноосібна князівська влада.

Мономах здійснив 83 великі походи, 19 разів укладав угоди з половцями, полонив 300 половецьких князів.

Співдоповідач

Ось, як про це він пише у своїх "Повчаннях".

"...А всіх походів я зробив вісімдесят і три великих, а решти не пам'ятаю, менших. І мирів учинив я з половецькими князями без одного двадцять..."

Доповідач

Мономах удосконалив управління державою, вніс зміни й доповнення до "Правди Ярославичів". Він захищав права селян, обмежив сваволю лихварів.

Співдоповідач

"Бояри, що дали кому-небудь в борг, не мають права перетворювати боржника, що не сплатив борг, у раба..."

Лихварі не мають права брати великі рзи (відсотки) за борги.

Податі (податки) городян зменшуються..."

А в "Повчаннях" Володимир Мономах навчає дітей:

"Усього ж паче – убогих не забувайте, але наскільки є змога, по силі годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю вступіться самі, а не давайте сильним погубити людину..."

Доповідач

Мономах зосередив у своїх руках ? руських земель. Він рішуче відстоював кордони від зазіхань інших князів.

Співдоповідач

"1116 року до Мінська ходили ми на Гліба Всеславича, бо він людей у нас був захопив. І Бог нам поміг, і здійснили ми своє задумане. 1117 року ходили ми до города Володимира на ЯрославцяСвятополковича, не терплячи лиходійства його".

Доповідач

З ім'ям князя пов'язують "шапку Мономаха", нібито отриману ним від візантійського імператора, якою коронували всіх московських князів.

Асистент вивішує на дошці малюнок "шапки Мономаха".

Доповідач

Наприкінці князювання Володимир спробував передати власний досвід правління нащадкам. Результатом його міркувань стало "Повчання дітям". Помер у 1125 році на 73-му році життя. Похований в Києві у соборі Святої Софії.

У результаті роботи *асистента* на дошці з'являється запис: 1. Здійснював успішні походи проти половців (провів понад 80 по ходів), з якими підписав понад 19 мирних угод. Свого сина Юрія він навіть одружив із дочкою одного з половецьких ханів.

2. Зблизився з Візантією, Скандинавією, Західною Європою через налагодження династичних зв'язків:

- його сестра вийшла заміж за германського імператора;
- дочка — за угорського короля;
- сам князь був одружений з дочкою англійського короля;
- його син — з дочкою шведського короля;
- одна з дочок стала дружиною візантійського імператора;

- інша — угорського короля.

Вчитель: Ми бачимо, що Володимир Мономах загальмував процес розпаду держави, забезпечив її обороноздатність, відновив міжнародний авторитет Київської Русі.

IV. Закріплення матеріалу.

Бесіда. Що означають поняття: дипломатія, міжнародне співробітництво, зовнішня політика.

Яке місце в зовнішній політиці Ярослава посідала «шлюбна дипломатія»?

За правителів яких держав вийшли заміж доньки князя Ярослава?

Чому часи правління В.Мономаха прирівнюються до часів правління Я.Мудрого? (Обидва припинили усобиці, встановили одноосібну владу. Я.Мудрий створив звід законів, В.Мономах їх доповнив. В обох були сильні династичні зв'язки з правителями європейських держав. Час правління обох — час миру, внутрішніх гараздів і розквіту).

V. Домашнє завдання.

Написати творчу роботу (обсяг - 5-6 речень) на тему: «Чому Ярослава Мудрого називають «тестем Європи»», або «Місце Володимира Мономаха в історії Київської держави».

Використана література:

1. <http://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history>
2. Історія української дипломатії: біографічні нариси / А.С. Мацко // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 1. — С. 304-305. — укр.
3. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5696-5/19.pdf>
4. <http://radnuk.info/pidrychnuku/mishnarod-pravo/468-repetsku/8101-13--html>
5. Історія України 7 клас О.В. Гісем, О.О. Мартинюк. Видавництво підручника: Харків, «Ранок» : 2015. Кількість сторінок: 24

**МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ПЕРЕМОЖЦІВ КОНКУРСУ В
НОМІНАЦІЇ «АВТОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ УРОК З КУРСУ ЗА
ВИБОРОМ «УКРАЇНОЗНАВСТВО» ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОВНОЇ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (10-11 КЛАСИ)»**

**Коваль Юлія Степанівна, вчителька українознавства Глибоцької гімназії
Чернівецької області**

**Урок з курсу «Українознавство», 10 клас
10 клас.**

Тема «Моя родина, мій рід»

Тема: «Вчать не розказуючи, а показуючи»: поведінка батьків як приклад
для дітей.

Мета: закріпити знання учнів про засоби виховання, акцентувати увагу на
батьківському прикладі; сприяти розвиткові добрих відносин і
взаєморозумінню в сім'ях учнів; розвивати почуття відповідальності за
свої дії стосовно членів родини; закласти в учнів бажання виявляти
увагу й повагу до рідних, пізнавати звичаї та традиції свого роду та
народу; виховувати в дітей почуття любові й поваги до своєї родини,
сприяти розумінню необхідності міцних родинних зв'язків, важливості
родинного єднання; розвивати самооцінку та самоаналіз вчинків,
пізнавальну активність учнів, аналітичні здібності, вміння робити
висновки; формувати морально-етичні принципи.

Форми: колективна, групова, індивідуальна.

Методи: частково-пошуковий, творчий.

Тип уроку: урок-роздум.

Міжпредметні зв'язки: українська література.

Обладнання : макет квітки, пелюстки; роздруковані завдання для роботи в
групах, виставка літератури до теми, скринька, відеоролик «Батьківський
приклад»; мультимедійний супровід.

Хід уроку

I. «Народознавча світлиця» (черговий учень повідомляє про державні та народні свята, які відзначатимуться упродовж тижня).

II. Актуалізація життєвого досвіду

1. Слово вчителя. Людина з'являється на світ маленькою та безпомічною. І підтримують її на плаву три кити : родина, громада та церква. На певному етапі життя кожен із цих китів займає домінуючу роль. Та все ж першість належить родині, недаремно М.Стельмахович назвав її «найгеніальнішим винаходом людства», а Ю.Рудченко - «першоджерелом людського духу». А чим для Вас є сім'я?

2. Скласти асоціативний куш до слова «сім'я»

Спробуйте сформулювати свою думку 1-2 словами і записати їх у пелюстках нашої квітки. (Учні по черзі називають, і власноруч заповнюють)

Варіанти відповідей: емоційний рай, любов, щастя, скорб, найбільша цінність, джерело знань і умінь, звичаї та традиції, приклад для наслідування, підтримка, взаєморозуміння, повага, турбота, допомога, фортеця, впевненість, добробут, життєва позиція.

3.Слово вчителя. Василь Сухомлинський вважав сім'ю «джерелом, водами якого живиться повноводна річка нашої держави», а народ твердить: міцна сім'я – міцна держава.

Саме в родині починалося формування особистості. І у цьому процесі брали участь усі члени родини: батьки, дідусі й бабусі, куми, братики і сестрички (а сім'ї здебільшого були багатодітними, і це було загальноприйнятою нормою: «в доброго тата дітей повна хата»). І застосовували вони засоби народної педагогіки, особливість якої полягала в тому, що сам процес виховання був ніби завуальований, непомітний: батьки поважали особистість дитини і не тиснули на неї, навчали не примусово, а за допомогою любові та щирості.

III. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда :

- Які засоби виховання популярні в сучасних сім'ях?

IV. Мотивація навчальної діяльності.

1. Проблемне питання:

- Які ж засоби мали б лежати в основі виховного процесу?

2. Соціологи презентують результати опитування, які оформлено у вигляді піраміди «Засоби виховання».

3. Повідомлення теми, мети і завдань уроку.

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

1. Слово вчителя. Дитина - дзеркало життя своїх батьків. Як у краплині води відбивається сонце, так у дітях відбивається вся організація життя сім'ї, працьовитість, духовне багатство й моральна чистота матері і батька. Схильність до наслідування — невід'ємна риса людської природи, яка особливо сильною є у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Малюки бездоказово, вбачаючи в батьках захист, опору, поважаючи їх досвід, знання, уміння, щиро прагнуть у всьому бути схожими на старших, наслідують їх поведінку, розмови, звички, не вникаючи в суть явищ. Маючи перед собою постійний взірєць визначення пріоритетів у суспільному житті, дитині легше робити власний вибір, адже вона знатиме чого прагне.

2. Робота в групах (Аргументовано довести чи спростувати подану тезу)

1 група. «Батьки не повинні мати два списки правил: один, за яким

проповідувати, а інший - за яким діяти, один - для своїх дітей, а інший - для самих себе».

2 група. «Дитина навчиться поваги, навіть якщо батьки не поважають один одного».

3 група. «Про людей судять швидше по справах, ніж по словах. Так і діти звертають увагу не так на слова, як на дії».

4 група. «Коли хтось з батьків зробив помилку чи був не правий, варто попросити у дитини вибачення».

3. Слово вчителя.

Питання родини, сімейних цінностей, виховання майбутнього покоління порушуються й у художніх творах.

4. Літератори презентують результати дослідження «Батьківський приклад у художніх творах»

Довір'я, вірність, самопожертва, взаєморозуміння, бережливе ставлення одне до одного є основою сім'ї Михайла і Соні (**новела «Три зозулі з поклоном» Григора Тютюнника**). Безперечно, Михайлове кохання, послане йому Всевишнім, – це юна сусідка Марфа. Але Михайло не зраджує ні дружини, ні сина. Михайло не йде до Марфи, навіть не думає про це; завдяки такій самопожертві виростає морально цільним і сильним його син. Софія, добре розуміючи почуття чоловіка, дає йому свободу, врешті, ніколи не докоряє і не ревнує його, більше того – навчає сина розуміти батька.

Сім'я, побудована на ненависті між подружжям, – це сім'я Гнідих (**роман «Місто» Валер'яна Підмогильного**). Тамара Василівна боїться і зневажає свого чоловіка; він, відповідно, байдужий до дружини. Син, відчуваючи свою непотрібність, випадковість, виростає інфантильним, безпомічним, слабкодушким, навіть фізично немічним.

Славна родина Запорожців (**кіноповість «Україна в огні» Олександра Довженка**) має свої цінності: любов, повагу, взаємодопомогу, прагнення до прекрасного та нестримне бажання співати (символічна сцена: наприкінці твору, ставши коло поруйнованого печища спаленої хати, діти співають материну пісню «Ой піду я до роду гуляти»). Члени великої родини (п'ятеро синів і одна донька) люблять і один одного, і життя, і працю. Вони навчені батьками творити прекрасне. Так, наприклад, Олеся прекрасно співає, а вишивки її експонуються у найбільших музеях світу.

У **новелі «Дитинство» Юрія Яновського** створено образ прадіда Данила – мудрого, тактовного, культурного, поетичного чоловіка. Він щиро любить малого Данилка, однак не захищає від справедливого покарання матір'ю (у сцені прочитується єдність вимог у вихованні дитини дорослими). Прадід учить хлопчика витривалості, силі духу, поміркованості, оптимізму. І навчає насамперед власними вчинками, силою духу і бажанням будь-що бути перед онуком сильним та стійким (адже був вихователем онука)

Діти повинні гордитися членами своєї родини - їхньою поведінкою, вчинками, справами. Так, у **романі «Тигролови» Івана Багряного** Наталка з братом Грицем гордяться батьком – досвідченим і мудрим звіроловом, шанують матір – берегиню родини. Діти з вдячністю приймають науку батьків-патріотів і самі виростають патріотами України. Рідна мова, рідні звичаї і обряди органічно увійшли в життя молодих Сірків. Наталка, наприклад, не насмілюється одружитися без благословення батьків.

А чи став би такою талановитою людиною О.Довженко, коли б не його родина, яку з великою любов'ю зобразив у автобіографічній **кіноповісті «Зачарована Десна»**. З великим пафосом розповідає малий Сашко про свого батька: «з нього можна було писати лицарів, богів, апостолів, великих учених чи сіячів - він годивсь на все». Батько вміє все робити; він дужий, тому так затишно хлопчикові з ним, тому ховається за надійну батькову спину, коли злякався сердитого вчителя. З великою любов'ю розповідає Сашко і про матір, яка найбільше любить саджати що-небудь у землю, щоб «проізросло», і радіє, «коли вилізає з землі всяка рослиночка». Гарне слово у творі знайдено і про діда Семена, який був «дуже схожий на Бога» і «любив гарну бесіду і добре слово, був добрим духом луку і риби, розмовляв з усім живим, що росло і рухалось навколо».

І навіть сім'я Омелька з **повістю «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького** має свої традиції. Хоч і сварливі, заздрісні, та все ж богобоязливі: щонеділі поспішають до церкви, дотримуються постів, будь-яку роботу розпочинають з молитви. Сини, як і батько, працьовиті. Однак спостерігаючи постійні напади матері та тягу до пляшки, сини поступово зневажають батька, починають копіювати поведінку матері. І лише Мелашка, дівчина з матеріально бідної, але морально багатой сім'ї, не може звикнути до крику, образ та обману, усіляко намагається будувати звичну для неї модель сім'ї.

5. Слово вчителя. Іноді батьки не надають значення певним подіям, особливо якщо діти малолітні, вважаючи, що їхні чада все одно не пам'ятатимуть. Однак деякі дитячі спогади можуть хвилювати все життя.

Юний етнограф Коваль Ольга записала від Репчука Петра Олександровича, 1939р.н., уродженця с. Корчівці чимало оповідей. Одну з них пропонує Вашій увазі. Зауважте, будь ласка, які моделі поведінки хлопчика є децю незвичними для Вас?

Пізня сповідь

Мати моя з батьком пережили чимало біди: від тифу померла бабуся та двоє діточок, худобу забрали до колгоспу. Та вони жили спокійно, дякуючи Богові за те, що дає сили вистояти. Я був єдиною втіхою та розрадою. Дуже любив та поважав я своїх батьків. Через те й не посмів дізнатись відповідь на питання, що мучило мене не лише в дитинстві, але й в дорослому житті.

Та про все по порядку. Трапилось це навесні, мені виповнилось тоді 5 років. Батько пішли на роботу (працював сторожем у млині), а ми з мамою розтопили піч та вечеряли. Раптом почули, що за вікном щось дереться, стогне і ніби скавчить. Ми насторожились: собаки у нас не було. Мама подумали, що то, може, хтось козу (єдину нашу годувальницю) краде. Шум за вікном не вщухав. Мама кинулись шукати щось, чим би можна було захиститись. Вхопили камінь з бочки з квашеною капустою, я відчинив двері. Коли вийшли на двір, то завмерли від подиву: під вікном лежав чоловік у формі, він харчав, щось намагався сказати. Я глянув на свою маму - такою її ще ніколи не бачив: руки з каменем тряслися, а з очей лилися сльози! Вони якимсь чужим голосом наказали мені йти до хати. Я швидко побіг до хати, та вуха, здавалося, залишив біля мами. Враз щось гупнуло – і страх загнав мене під стіл. Мама зайшли, на ній не було фартуха. Нічого не обговорюючи ми вляглися спати.

Упродовж усього життя мене цікавило: що ж мама зробили, і в той же час я боявся дізнатися відповідь. З одного боку розумів, що то був ворог нашого народу і мама не могла вчинити інакше, а з іншого – невже моя добра ласкава матір – убивця...

6. Бесіда за запитаннями:

- Які моделі поведінки в даній сім'ї є незвичними для Вас?

(Смиренність батьків - дякують Богові за те, що дає сили вистояти.

Хлопчик виконує наказ мами без заперечень чи зайвих запитань.

Говорить про матір та батька у множині.)

- Як ви вважаєте, чому хлопчик не турбував маму зайвими запитаннями?

(Бо матір була для нього авторитетом, і хлопчик навіть подумати не міг, що вона зробила щось неправильно)

- Дайте свою версію того, що відбулося в ту ніч.

7. Етнограф продовжує розповідь:

Лише, коли мама помирили, я наважився запитати. Мама зітхнули так, ніби зняли з плечей здоровенну в'язку дров, і почали свою сповідь:

- Я тисячу разів хотіла розпочати цю розмову, але боялась. Що як ти забув, а я знову поверну тебе у той страх *(я довго не розмовляв після того випадку)*. Якби знала, що так переживаєш, то одразу ж сказала б.

Коли тебе до хати відправила, кинула камінь до землі, щоб ти подумав, що я вбила (бо як хтось питатиме, то так і треба – це ж німецький солдат). А сама його до стодоли відтягла. Коли ти заснув, пішла до нього: перев'язала (хтось встромив вила йому у плечі), нагодувала та дала одягу. Вивела у Поляни і показала у який бік іти. Шинель і фартух від крові спалила. Я йому життя не давала, то й не маю права забирати: він ж чийсь син, чоловік, а, може, й батько... Хай Бог вирішує!

Я й до того гордився своєю мамою, а тепер хотів взяти її на руки і нести всім селом, аби знали, яка у мене мудра мама!

Петро Олександрович - батько 13 дітей (6 з яких - прийомні), дідусь 38 онуків.

8. Проблемне питання:

- Чи завжди приклад рідних є позитивним?

(Учні висловлюють свою точку зору, аргументуючи та ілюструючи прикладами з життя)

9. Перегляд відеоролика «Батьківський приклад».

10. Вправа «Скринька часу».

Слово вчителя. Мабуть, нікому з Вас не хочеться бути прототипом персонажів даного відеоролика. Та чомусь так влаштоване життя, що досить часто дорослішаючи, люди втрачають здатність бачити світ дитячими очима.

Кудись зникають обіцянки, губляться мрії. А так хочеться, щоб усі ви стали найкращими батьками. Пропоную написати від імені своїх майбутніх дітей самим собі листи-прохання, своєрідні шпаргалки для Вас - майбутніх батьків. (Учні пишуть листи-прохання, за бажанням зачитують та складають у скриньку часу)

VI. Рефлексія

1. Технологія незакінчених речень.

- На уроці для мене цікавим було ...
- Найбільше мені сподобалося...
- Я іду з уроку із ...
- Я усвідомив, що...

VII Підсумок уроку

1. Слово вчителя. Протягом багатьох століть український народ прагнув створити свою незалежну державу. І ось сьогодні, коли Україна – соборна держава, саме на плечі молодого покоління лягає відповідальність за її збереження та зміцнення. А розпочати варто з родини, з відродження сімейних цінностей. Недарма на одному з символів нашої держави – тризубі- зображено триєдність життя. Це – батько, мати, дитя, які символізують силу, мудрість, любов . Адже тато – найдужчий, мати –наймудріша, а дитя – це плід любові.

2. Оцінювання.

VIII. Домашнє завдання

1. Прочитати Молитву митрополита Андрея Шептицького за українську родину.
2. Робота в групах над проектами (високий рівень):
 - 1 група - «Моделі поведінки матері як доньки».
 - 2 група - «Моделі поведінки матері як дружини».
 - 3 група - «Моделі поведінки матері як господині ».
 - 4 група - «Моделі поведінки батька як сина».
 - 5 група - «Моделі поведінки батька як чоловіка».
 - 6 група - «Моделі поведінки батька як господаря».

Список використаних джерел

1. Гуменникова Т.Р. Українські національні традиції як засіб формування національної свідомості // Початкова школа. - 1996. - №1. - С. 38-40.
2. Жмундуляк Д.Д. Народознавство: 1-9 класи. – Глибока, 1998. – 108с.
3. Лозко Г.С. Українське народознавство. – Тернопіль: Мандрівець, 2011.- 512с.
4. Маковій Г. Затоптаний цвіт.- Чернівці, 1993.- 98 с.
5. Мінченко Т.А., Препеліца Д.М.. Українознавство. Українська культура. 8 клас.- Чернівці, 2008.- 328с.
6. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка: Навч. посіб. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.
7. Україна – моя держава (система уроків з українознавства у 8 класі).
Науково-методичний посібник для вчителів/ За заг. редакцією
М.В.Цуркан.-Чернівці ,2012
8. Відеоролик «Батьківський приклад»
https://www.youtube.com/watch?v=TYSzz_DxSu0

Чифурко Ірина Євгенівна, вчителька Чернівецької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №4 Чернівецької області

Урок з курсу «Українознавство», 11 клас

Тривалість: 90 хвилин (2 уроки).

Тема. Українська мова як визначальний чинник державної безпеки. Українська мова – державна мова в українській державі, її повноцінне функціонування в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ.

Мета:

- ✓ поглибити знання учнів про визначальні чинники державної безпеки, зокрема мову;
- ✓ розвинути вміння установлювати причиново-наслідкові зв'язки, послідовно висловлювати власні думки, обґрунтовувати міркування і робити висновки;
- ✓ формувати уміння використовувати інформаційні технології у дослідницькій діяльності, інтегрувати знання різних навчальних предметів;
- ✓ виховувати цілеспрямовану, ініціативну соціальну особистість з активною громадянською позицією.

Обладнання: мультимедійний комплекс, ноутбуки для груп, пам'ятки-алгоритми для учасників веб-квесту, картки для ролей із завданнями, картки оцінювання.

Форма проведення: короткотривалий веб-квест.

Раби – це нація, котра не має Слова.

Тому й не зможе захистити себе.

Оксана Пахльовська

Нації вмирають не від інфаркту.

Спочатку їм відбирає мову.

Ліна Костенко

*Скільки української мовної території,
стільки й української державності.*

Іван Засць

Хід уроку

I. Організаційний момент (привітання, перевірка відсутніх)

1.1. Створення робочого настрою.

Працює група «Дизайнери настрою», яка упродовж уроку на різних етапах допомагатиме підтримувати позитивний настрій.

Один із можливих прийомів – показ відеопригідки «Усе в твоїх руках».

II. Повідомлення теми, мети уроку. Ознайомлення з епіграфом

2.1. Робота з епіграфом. Конкурс ораторів.

На дошці записані епіграфи. Учні вибирають один з них за тему для промови. Після всіх виступів відкритим голосуванням обирається найкращий оратор.

2.2. Слово вчителя.

Сьогодні наш урок буде незвичайним. Ми проведемо його у вигляді веб-квесту. Веб-квест (webquest) – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету.

Учасники веб-квесту поділяються на групи в залежності від того, яку роль планують виконувати. Усі члени групи повинні допомагати один одному. У кожній ролі є свої завдання, які необхідно виконати. Потім підготувати звіт про виконану роботу у такому вигляді, яке вказано в завданнях.

Завдання веб-квесту є окремими блоками питань, в яких перераховано інтернет-ресурси. Там можна отримати необхідну інформацію. Основні критерії звіту: розуміння завдання, достовірність використаної інформації, творчий підхід.

(Кожна група отримує пам'ятку — алгоритм роботи у веб-квесті, яка допоможе організувати роботу)

Пам'ятка-алгоритм для учасників веб-квесту

1. Познайомтеся з темою і проблемою веб-квесту.
2. Об'єднайтеся у групи.
3. Познайомтеся із завданнями для груп.
4. Вивчіть список ресурсів.
5. Складіть план пошуку інформації.
6. Досліджуйте інформаційні ресурси згідно із завданнями.

7. Оформіть свій звіт.
8. Ознайомтеся з критеріями оцінювання.
9. Обговоріть результати роботи в команді.
10. Підготуйтеся до захисту веб-квесту.

III. Організація роботи у веб-квесті

3.1. Веб-квест

1. Проблемне запитання:

- Як, на вашу думку, забезпечити повноцінне функціонування української мови в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ?

2. Ролі:

Дизайнери настрою — спеціалісти, котрі забезпечують позитивний супровід уроку.

Кейс-технологи — професіонали, котрі опрацьовують інформацію, відбирають потрібну і, створюючи відповідні тематичні кейси, наповнюють їх відібраним матеріалом.

Мовні волонтери — добровольці, котрі прагнуть упровадження української мови в усіх галузях, агітують розмовляти українською мовою, проводять мовні акції і т.п.

Бренд-менеджери — фахівці, які пропагують певну ідею, «розкручують» її, роблять популярною на ринку.

Медійники — спеціалісти, що займаються медіа-стратегіями, медіа-плануванням, а потім медіа-баїнгом на ТВ, радіо, пресі, в Інтернеті.

ІТ-фахівець — професіонал, котрий консультує з різних питань в галузі ІТ.

3. Мета веб-квесту:

- ✓ пропагувати використання української мови в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ;
- ✓ навчитися використовувати Інтернет-ресурси для пошуку потрібної інформації;
- ✓ виробити в учнів навички критичного мислення;

- відшліфувати навички роботи у програмах Proshow Producer, LearningApps, Adobe InDesign, Adobe Premiere Pro, Microsoft PowerPoint, додатках до Google диску – Google форми, RealtimeBoard.
- ✓ виховувати прагнення до креативності, творчої самореалізації особистості;
- ✓ удосконалювати навички створення презентацій, кейсів, реклами формату Digital signage, відеосюжетів, анкет, проектів, сторітелінгів, стартапів, постерів, власних веб-сторінок і сайтів.

IV. Робота учасників веб-квесту над обраними завданнями з використанням ресурсів мережі Інтернет

❖ Дизайнери настрою

Шановні дизайнери настрою! Ваше завдання не просте: вам потрібно упродовж уроку на різних етапах допомагати підтримувати оптимістичний настрій. Не забувайте про статус державної мови, тому весь матеріал, представлений вами, повинен бути українською мовою.

- На початку уроку для створення позитивного настрою покажіть відеоприту «Усе в твоїх руках».

Інтернет-джерела

https://www.youtube.com/watch?v=Sv_3rjndq0s&t=3s

- Складіть оптимістичний міні-сторітелінг про роботу груп на уроці.

Інтернет-джерела

<http://ua.telekritika.ua/profesija/2015-06-17/108306>

<http://timso.koippo.kr.ua/hmura13/dubok-tetyana-vasylivna-vykorystannya-tehnolohiji-storitelinh-na-urokah-ukrajinskoji-movy-ta-literatury>

❖ Кейс-технологи

Ви – дипломовані спеціалісти. Перед вами постають нові перспективи дослідження. Не підведіть!

- Опрацюйте інтернет-ресурси, розміщуючи інформацію у відповідні кейси «Державна мова в Україні» і «Українська мова – визначальний чинник державної безпеки». Представте матеріали у вигляді презентації за допомогою програми Microsoft PowerPoint.

Інтернет-джерела

https://urist-ua.net/закони/конституція_україни/ стаття_10/

http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Pravo/20735.doc.htm

<http://kumlk.kpi.ua/node/1509>

<http://oksamyt.org/publik/derzh-spava/1104-160320151>

<http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6780/1/7-10.pdf>

<http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2004/4/mova.html>

❖ Бренд-менеджери

Ви, друзі, – не просто професіонали своєї справи. Ви справжні майстри, тому на вашу креативність ми покладемо особливі надії.

- Створіть рекламу на підтримку української мови у форматі Digital signage. Використайте програму Adobe Premiere Pro.
- У Міжнародний день рідної мови о 12.00 запустіть ролики у всіх кабінетах школи. *(Робота буде представлена і на уроці, і 21 лютого)*
- Зверніть увагу на те, що в мережі Інтернет уже є багато відеосюжетів, але ваша реклама має бути авторською, цікавою, оригінальною, неперевершеною і, звичайно, спрямуйте її на цільову аудиторію дітей 11-17 років (5-11 класів). Зважайте на те, що у нас багатонаціональна школа (13 національностей), тому будьте толерантними.

Методична ремарка. Digital signage (термін не має однозначного перекладу) — це форма зовнішньої реклами, в якій контент та повідомлення відображаються на електронних екранах з метою донесення цільового повідомлення у визначене місце та визначений час.

Інтернет-джерела

https://uk.wikipedia.org/wiki/Digital_signage

<https://www.youtube.com/watch?v=gwvToV5YWuI>

<http://prolviv.com/blog/2017/02/04/henialna-reklama-pro-ukrainsku-mov/>

<https://www.google.com.ua/search?q=картинки+українська+мова&rlz=1C1GGRV>

❖ Мовні волонтери

Дорогі мої, ви свідомі та активні, зацікавлені у допомозі іншим, ви не байдужі до чужих проблем, відкриті, добрі, чуйні... У вас складне завдання. Я впевнена, що ви, як завжди, творчо підійдете до його вирішення.

- Проведіть анкетування школярів Чернівецької ЗОШ I-III ступенів №4 з метою визначення кількості учнів, які розмовляють українською мовою і готові пропагувати її.
- Анкети складіть за допомогою додатку до Google диску – Google форми.
- Представте результати у вигляді інфографіки за допомогою додатку до Google диску – RealtimeBoard.
- Підберіть цитати відомих людей про значення української мови в житті людей.
- Створіть постер у програмі Adobe InDesign і ознайомте з ним учнів, батьків, вчителів, гостей школи в Міжнародний день рідної мови.
(Робота буде представлена і на уроці, і 21 лютого)

Інтернет-джерела

<http://dovidka.biz.ua/vi>

<http://slovokalinove.blogspot.com/2010/11/blog-post.html>

http://tsitaty.blogspot.com/2010/11/blog-post_28.html

❖ **Медійники**

Вам, медійникам, спецзавдання. Я покладаюся на ваше неординарне мислення, творчий потенціал і неабиякий хист.

- Створіть на сайті школи мультимедійний стартап «Мова про мову».

Інтернет-джерела

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Стартап>

<http://itstatti.in.ua/zarobitok-v-interneti/161-startap-shcho-tse-take.html>

<https://biznesua.com.ua/shho-take-startap/>

❖ **IT-фахівець**

Шановний спеціалісте, твоїм завданням буде розмістити дослідження однокласників на сайті своєї школи, щоб інформація про визначальний чинник

державної безпеки – мову – стала доступною для всіх; сприяти створенню мультимедійного стартапу «Мова про мову».

V. Представлення результатів роботи

Звіт груп. Афішування робіт.

(Звіт групи «Дизайнери настрою» у підсумку уроку)

VI. Підсумок уроку

7.1.Рефлексія.

Дизайнери настрою складають оптимістичний міні-сторітелінг про роботу груп на уроці. Візуалізують його за допомогою програми Proshow Producer у вигляді слайд-шоу.

VII. Оцінювання. Самооцінювання. Взаємооцінювання.

Додаток №2.

VII. Домашнє завдання

Групам створити завдання для повторення за темами ЗНО з української мови за допомогою програми LearningApps (вчитель скорегує відповідні теми).

Список використаних джерел

1. Касян Л., Семенюченко О. Українознавство у навчально-виховному процесі: Основи методики викладання: Науково-методичний посібник [Для слухачів курсів підвищення кваліфікації з українознавства, вчителів ЗНЗ, методистів, студентів, викладачів ВНЗ] / МОН України; Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: НДІУ, 2008. – 56 с.
2. Кононенко П.П. Мова і майбутнє України // Українознавство. – 2003. – Ч. 2–3 (7–8). Кононенко П.П. Мова і майбутнє України // Українознавство. – 2003. – Ч. 2–3 (7–8).
3. Кононенко П.П., Касян Л.Г., Семенюченко О.В. Українознавство 5-11 класи. Програма курсу за вибором. – К., 2014. – 32с.
4. Кононенко П.П., Кононенко Т.П. Феномен української мови. – К.: Наша культура і наука, 1999.
5. Півторак Г. Українці: Звідки ми і наша мова.– К.: Наук. думка, 1993.
6. Ярошинський О. Теоретичні розробки вчених Науково-дослідного інституту українознавства з проблем розвитку українознавчої науки та їх

практична цінність: хроніка 2008 року // Українознавство. – 2009. – № 1.
– С. 74–88.

Інтернет-ресурси

1. Гарбовська Л. Г., Рожок І. Л., Сукач Н. В., Степаницька С. С. Авторський посібник «Веб-квест на уроках української мови та літератури як засіб активізації навчальної діяльності учнів». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/45861/.
2. Веб-квести на уроках української літератури та мови. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-78D6AE495C70F/list-A863690726>.
3. Стаття 10 Конституції України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sites.google.com/site/ukrainianquestion/library_ua/movi.

Додатки

Додаток № 1. Анкета для учнів Чернівецької ЗОШ І-ІІІ ступенів №4.

1. Вкажіть Ваш вік:
А) 7-9 років;
Б) 10-14 років;
В) 15-17 років.
2. Ваша стать:
А) чоловіча;
Б) жіноча.
3. Ваша рідна мова:
А) українська;
Б) російська;
В) румунська;
Г) інша (вказіть яка) _____.
4. Як Ви оцінюєте свій ступінь володіння українською мовою?
А) вільно володію;
Б) базові знання;
В) читаю, але говорю і пишу з труднощами.

5. Якою мовою переважно Ви спілкуєтеся:

- А) в родині _____;
- Б) в школі _____;
- В) з друзями _____;
- Г) з іншими родичами _____;
- Г) зі знайомими _____;
- Д) з сусідами _____;
- Е) в побуті (магазин, транспорт, майстерні і т.п.) _____;
- Є) у соціальних мережах _____.

6. Якій мові Ви віддаєте перевагу при:

- А) читанні книг _____;
- Б) перегляді спектаклів _____;
- В) перегляді телепередач _____;
- Г) слуханні радіопередач _____.

7. Чи знаєте Ви про необхідність вживання української мови в усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ?

- А) знаю;
- Б) не знаю;
- В) мені байдуже.

8. Чи вважаєте Ви, що в Україні необхідно спілкуватися українською мовою усіх сферах життя, мережі Інтернет, ЗМІ.

- А) так;
- Б) ні;
- В) немає значення;
- Г) мені байдуже.

9. Чи налаштовані Ви пропагувати українську мову?

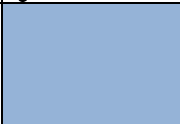
- А) так;
- Б) ні;
- В) про це не думав.

Додаток №2. Картка оцінювання (самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем) учнів у групі.

Оцінювання відбувається за 12-бальною системою. Бал учня виводиться як середнє арифметичне і заокруглюється на користь учня.

- - самооцінювання
- - оцінка вчителя
- - оцінювання іншим учнем у групі
- - оцінка учня за урок

ППП учня – прізвище, ім'я, по батькові учня з групи

	ППП учня	ППП учня	ППП учня	ППП учня	Учитель	Бал
ППП учня						
ППП учня						
ППП учня						
ППП учня						

Додаток №3. Презентація до уроку.

Балагура Ольга Павлівна, вчителька Боярської ЗОШ № 5 Києво-Святошинського району Київської області

11 клас

Тема: Осип Турянський. «Поза межами болю». Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення. Співзвучність повісті зі світовою класикою. Образи твору.

Мета: підкреслити новаторство письменника у спробі подачі автобіографічного матеріалу; допомогти учням усвідомити загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності твору; роль біологічних інстинктів і духовної волі для збереження життя й людської гідності; збагнути глибину поставлених у повісті проблем, відчувати гуманістичний пафос твору; розвивати вміння пізнавати і розуміти справжню цінність речей, явищ, почуттів, виховувати гуманізм та милосердя.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: портрет письменника, текст твору «Поза межами болю», буктрейлер до фільму, проектні роботи учнів, мультимедійна презентація.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Вступне слово вчителя.

Добрий день! Критик Василь Федорів писав: *«Розгорнім сьогодні його повість, вчитаймося в неї, переймімося її болем, смутком і надією - і подивуймося, як ми жили стільки літ без цієї пекучої сповіді про «дорогу смерті», на якій лунав протест проти війни».*

Ми продовжуємо розмову про твір Осипа Турянського «Поза межами болю». **Слайд №1**

Тема уроку широка і багатогранна - «Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення. Співзвучність повісті зі світовою класикою. Образи твору». **Слайд №2 і №3**

II. МОТИВАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Проблемні питання

Сьогодні ми будемо говорити про гуманізм, милосердя, людяність; про межу,

яка лежить між інстинктом і мораллю. А ще про війну, яку засуджує автор, про нездоланність людського духу, а також спробуємо знайти відповіді на такі питання:

Слайд №4

- Як у боротьбі за виживання залишитися людиною?
- Чи пов'язані біль і страх?
- На що здатна людина за межею?
- Прірва - це порятунком чи безвихідь?

До вашої уваги я пропоную 4 епіграфи до твору. Виберіть один із них, а відповідь обґрунтуєте в кінці уроку. **Слайд №5**

- Лише ті здатні цінувати життя, кому часто доводилося бути на краю смерті.

Дж.Неру

- Сила не завжди тільки у силі.
- Треба прагнути бути людиною, незважаючи на всю жорстокість навколишнього світу, і це можливо.

О.Генрі

- Життя не вічне - вічні цінності людські.

ІІІ. АКТУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вчитель.

- Чому твір Осипа Турянського «Поза межами болю» ми називаємо автобіографічним?

(Цей твір автобіографічний, бо сам О.Турянський брав участь у Першій світовій війні. Він воював на австро–сербському фронті. Там потрапив у сербський полон. 60 тис. полонених було відправлено етапом через гори Албанії. Це був жорстокий шлях смерті – вижили лише 15 тис. Цей твір могла написати лише людина, яка сама пережила межовий стан між життям і смертю, насправді побачила ту смерть зблизька).

- Як автор вмотивовує мету написання цієї повісті?

(Не розказати про це Осип Турянський не міг. Він вважав це зрадою по відношенню до загиблих товаришів).

- Кому присвячений твір? (Дружині й синові). Чому?

IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК.

Після появи повісті-поєми у 1921 році вітчизняні та іноземні критики одразу вписали цей твір у широкий контекст європейської літератури, насамперед тогочасної воєнної прози.

Письменники **«втраченого покоління»** - так називали авторів, які у своїх творах ділилися власним досвідом виживання на війні та описували глибинний біль людей, пройшовших крізь це пекло. Людей, чиї долі поламала Перша світова війна і вони втратили не тільки фізичне здоров'я, а й волю до життя та віру в майбутнє. **Проект-огляд «Співзвучність повісті зі світовою класикою».** (О.Літвін)

Вчитель.

У передмові до твору Турянський пише:

«Війна - це злочин проти людства. Хай наші спільні муки падуть прокльоном на старий світ, який ще досі тоне в морі крові й нікчемності».

- Так, саме людська нікчемність, на думку О.Турянського, є причиною воєн. Невміння дослухатися один до одного, домовлятися, знаходити компромісні рішення призводить до трагедії. Людська пихатість та зарозумілість – це і є та сама людська нікчемність, що не дозволяє зберегти мир.

І тоді приходить війна, яка руйнує життя людей і нівечить їхні долі.

Давайте з'ясуємо, чому розпочалася Перша світова і дізнаємось про участь українців у цій війні. **Проект – історична довідка.** (Д.Сергєєв)

Вчитель.

Продовжіть речення: «Твір Осипа Турянського залишається актуальним і сьогодні, бо...» (*людство продовжує воювати*). **Слайди №6-№15.**

Прошло 100 років від Першої світової війни. Але ми знову стикаємось з цим ганебним явищем!

На екрані ви бачите світлини з Інтернету про воєнні дії 2016-2017 років. Це репортажі із Сирії та Сходу України, це наше сьогодення. Війна продовжує вриватися в життя людей, руйнувати його, приносити горе, страждання і сльози.

Зображення людського болю у повісті О. Турянського є своєрідним закликом до людства, яке у вирі війни забуло про вічні цінності. Роман Федорів написав: **«Ця книжка повна попереджень: «Дивись-но, що робить з людиною війна!»»**.

Сюжет повісті можна переказати кількома реченнями, а от зрозуміти моральні позиції, систему цінностей, глибину характерів героїв набагато важче.

Їх семеро. Можливо, така кількість не випадкова, адже це число традиційно вважається магічним, божественним. Семеро товаришів по недолі: двоє українців, два серби, австрієць, угорець, поляк; і як у справжніх солдат у них лишилися тільки прізвища: Штранцінгер, Бояні, Пшилуський, Ніколич, Добровський, Сабо, Оглядівський. У кожного був власний життєвий шлях, але вихор війни перетнув їхні дороги. **Слайд №16.**

(Монологи героїв під звукозапис скрипки)

Штранцінгер: «Я – австрієць. У минулому – скрипаль. Доля розпорядилася так, що потрапив до полону. Куля забрала в мене очі. Я вдячний товаришам, що вони не залишили мене, а тягнули за собою, як їм не було важко. Ми всі стояли перед вибором: хто перший. Кожен хотів жити, ніхто не хотів померати. Вогнище догорало, я не бачив, але відчував погляди на собі, на скрипці. Мені було жаль, але я змушений був розлучитися зі скрипкою, підтримати вогнище, хоч це була моя остання втіха, останній акорд не лише струни, а й життя. Я не вірю, що люди є добрими і злими: вони є тільки нещасливі і щасливі.»

Бояні: «Я хочу жити... Мамо моя! Де ти? Вже рік я тебе не бачив... Як я тішуся тобою! Човен відпливає від берега, а в нім сидить...— Боже!..— моя мати! Гляньте! Вона пливе прямо до мене... Мамо, я твій син, я тут! Я не буду ждати. Скочу в море. Попливу тобі настрічу...

Невже я у сні бачив матір? Мамо, не пливи до мене! Бо як побачиш мене..., то серце тобі з болю трісне. Будь здорова, мамо, й не плач дуже за мною...!»

Пшилуський: «Воєнне пекло все обернуло в руїну: високі змагання духа..., людське достоїнство... ,честь. Людина стала звірем людині! Всі мої мрії про родинне щастя розвіяні..., опльовані. Моя остання надія... , моя одинока, найвища ціль життя - і ту війна мені зруйнувала..., божевільно жорстоким чином зруйнувала. Найстрашніше -

ця жінка знищила життя моїх дітей. Вона затроїла їх ангельські душі їддю брехні..., гнилі... Я все їй прощаю перед смертю... Її злочину матері супроти дітей не можу простити».

Ніколич: «Ось тут між нами заступлені австрійські народи, котрі так себе ненавидять і поборюють. А проте ми, їх сини, відчуваємо себе тут, наче брати. Ми тут уже здійснили ідеал братньої прихильності і любові».

Добровський: «Навіщо ми, люди, вбивали людей? Хто смів нас вести на різню брата? Чому ми слухали волі темних сил? Ми здерли з себе людське обличчя і стали сліпим, бездушним, жорстоким оруддям убивства. Де ж була наша душа й наша людська достойність? Ми самі стоптали її власними ногами. І це наш злочин. І за цей злочин мусимо вмерти».

Сабо: «Ти, котрий там нагорі розперся серед чорних хмар: Грими і вдар!.. Грими і вдар!.. Жорстокий трусе! Зиркни на сліпого, зиркни на горе, котре ти тут ізгоропашив для своєї радості!.. Наймізерніший черв, Сабо, з презирством до тебе кричить: «Грими і вдар!... Грими і вдар!...»»

Оглядівський: «Я стану над берегом обриву й дивлюся в глибину, повиту сірою мрякою. Сто кроків під моїми ногами спить біла, скублена, застигла мла. Біле ложе з великими, круглими, м'якими подушками... Це біле ложе манить мене до себе, так манить... Але ні. Як зоветься та сила? Залізним ланцом скувала мене ззаду й не пускає... О ні, життя не має ціни для мене. Кажеться в казці: вони за сімома горами, за сімома ріками... Та вони десь так далеко, за таким океаном, що йому ні кінця, ні краю немає... Там вони обоє. Та проте я аж тут їх чую. Чую маленьку ручку за собою на шиї. Тепер ця ручка вже більша. Я ж її два роки не видів! Ці дві істоти... Ні, я мушу жити! Відвертаюся від безодні і довкола корча скачу, скачу, скачу...»

Бесіда

Вчитель. Отже, наші герої опинились серед скам'янілих гір, укритих снігами. Убивши свого конвоїра, вони стали вільними як військовополонені, але потрапили в інший полон. Чоловіки за межами цивілізації, за межами болю й чіткої свідомості. Чому б за таких обставин не бути й за межами моралі? Коли тобі в обличчя дивиться смерть, кому потрібні твої моральні чесноти? Чи не логічно вчинити за

покликом біологічного інстинкту і, можливо, врятувати своє життя? Адже війна «спише всі гріхи»?

(Полонені, доведені до відчаю, усе ж залишаються людьми, вони не втрачають здатності співчувати й допомагати один одному).

Доведіть свої судження прикладами з твору.

(Автор зобразив людей, які, замерзаючи від холоду й не маючи, чим розпалити вогонь, не чіпають скрипки збожжеволілого й осліплого від горя Штранцінгера.

Люди, свідомість яких затьмарена стражданнями, відкидають пропозицію Сабо вдатися до канібальства. Доктор Оглядівський гріє замерзлі руки Штранцінгера, так і не зміг потай з'їсти випадково знайдений у кишені шматочок цукру — він поділив його на всіх.

Біля вогнища кожен своїм учинком доводить перемогу духовного над матеріальним, біологічним: Сабо рве банкноти, що їх підступним чином здобув на війні, а Добровський (колишній організатор світських балів) філософськи розмірковує: «Ми вже не маємо гроші і не потребуємо їх. Тепер ми стали людьми»; мовчазний сліпий Штранцінгер у відчаї і з бажання віддати останнє спалює у вогнищі свою скрипку, Оглядівський марить дружиною й сином).

Добровський зауважує: ***"Прокляте те життя, в котрому слабкий мусить згинати, щоб дужчий міг жити"***. І це стосується не лише їхньої ситуації, це проектується на весь недосконалий світ, що може кидати цілі народи у війну, ввергати їх у коло насильства не заради захисту власної домівки, а заради амбіцій великих можновладців. (Слайд №17).

Питання для обговорення :

1. Яку ідею стверджує автор такими різними образами?

(Художніми образами своїх героїв О. Турянський утверджує ідею безглуздості війни, в якій немає народу-переможця, бо всі народи переможені, потоптані, всі потрапили у жорстоке млино війни).

2. Німецько-австрійське військо витіснило сербів. Один із семи – австрієць! Чому йому ніхто не мстить? (*Окрім бажання вижити, їх, людей різних національностей, об'єднує братерство, толерантність та почуття взаємодопомоги*).

3. Як ви думаєте, які цінності цивілізованого світу заперечуються, коли людина опиняється на межі? (*Марними є культурні надбання, непотрібними стають гроші, сміховинними видаються світські розваги*).

4. У сюжет твору автор вводить два образи українців: Добровського і Оглядівського. Але чому в спогадах, в уяві Оглядівського з'являється ще один образ, третій – Романишин?

(*Романишин – земляк, лікар, який врятував Оглядівського від смерті, допоміг звільнитися від жахів минулого і жити повноцінно*).

5. Що символізує «танець смерті»? (*Відчуття страху, бажання не втратити надію і волю до життя*).

6. Автор нам показав і зазначив, що «Сабо, після Добровського, має найбільшу силу». Давайте поміркуємо: ці персонажі, дійсно, найсильніші?

А що ви більше шануєте в людині: силу чи розум?

Досконалість фізичну чи духовну?

7. Чому лише Оглядівському автор дає шанс вижити?

(*Лише в Оглядівського була сім'я, яка тримала його і змусила вижити. Опинившись у неймовірно трагічній ситуації, герой вірить у силу любові дружини і сина, які в його очах є світлою надією, тією зорею, що веде його до перемоги*).

Інтерактивна вправа «Постріл в ціль»(одне слово).

Для мене моя сім'я - це

Висновок: віра в силу любові сім'ї — духовний принцип родини — ще одна гуманістична цінність.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК.

Клас ділиться на три групи і продовжуємо роботу. (*Буктрейлер до фільму «Поза межами болю»; 1989 рік, режисер – Ярослав Лупій*).

Завдання для групи №1

1. Дайте відповідь на запитання:

- Чи пов'язані біль і страх?

(Афективний страх, який паралізує волю і свідомість).

2. Складіть словник гуманістичних цінностей.

(Людяність, толерантність, доброта, співчуття, милосердя, патріотизм, любов, щирість, справедливість, повага тощо).

3. Охарактеризуйте одного з героїв твору – складіть сенкан «Бояні».

Завдання для групи №2

1. Побудуйте «моральний ланцюжок» героїв, поставивши на перше місце високоморальний персонаж і закінчивши його найаморальнішим. Поясніть свій вибір.

2. Створіть асоціативний куш до слова «війна».

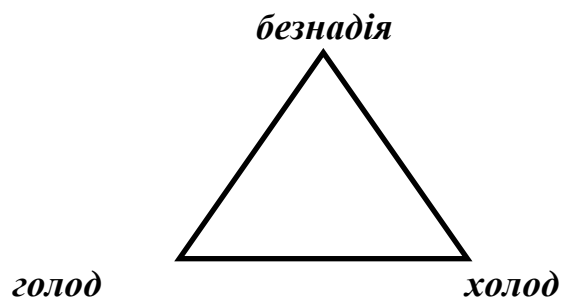
(Жах, смерть, кров, нещастя, розлука, сироти, трагедія, біль, сльози, злочин, пекло, страх, горе, страждання, божевілля, катастрофа тощо).

3. Охарактеризуйте одного з героїв твору. (Сенкан «Ніколич»).

Завдання для групи №3

1. Прокоментуйте слова: «Що є ворогами полонених?».

(«Заповніть трикутник»).

2. Дайте відповідь на запитання:

- Якщо безнадія - це найтяжчий ворог, то прірва - це порятунок чи безвихідь?

3. Охарактеризуйте одного з героїв твору. (Сенкан «Сабо»).

Інтерактивна вправа «Незакінчене речення».

Найголовніше для людини в екстремальній ситуації -...

Я зрозумів, що фізично слабка людина може перемогти сильнішу завдяки...

Життя – це...

Я обрав епіграф....., тому що...

VI. Підсумки уроку.

Вчитель.

Осип Турянський створив повість – притчу, яка вчить людей найскладнішій науці – життю, життю за законами добра, вірності, духовності, людяності. Тому нам варто шукати і знаходити ті позитивні ідеали, без яких людство не може існувати, бо це є запорукою розвитку, прогресу.

Кожна людина обирає собі мету, але йде до неї різними шляхами. Цей шлях залежить від життєвих обставин, від виховання, від генетичної спадковості, та найбільше – від сили розуму та власної волі людини.

Пропоную вам виконати наступне завдання - написати лист герою повісті. **Слайд №18.** (*Звучить пісня «Пливе кача» у виконанні групи «Пікардійська терція»*).

- Які істини відкрив для вас Турянський і його герої?

(Війни, тероризм, жорстокість, – неприпустимі;

цінності, за які варто боротися – це любов, повага, розуміння;

треба вміти прощати;

гроші - лише папір, є речі набагато дорожчі).

VII. Домашнє завдання.

Вчитель. Ми з вами опрацювали багатючий за своїм змістом твір. Історія, якою з нами поділився автор - благодатний матеріал для написання твору. **Слайд №19**

Оберіть одну із запропонованих тем для вашого домашнього твору-роздуму:

- Людина живе доти, доки є надія.
- Сім'я – це моя опора та підтримка.
- У слабкому тілі - сильний дух.
- Життя - найбільша цінність.
- Війна - злочин проти людства.

Вчитель. Я бажаю, щоб всі ми, незалежно від обставин, завжди залишатись Людьми. Нехай злагода та любов наповнюють наші душі, наші родини. А на українській землі панує мир і добробут! (**Слайд №20**)

Список використаних джерел

culturalproject.org.ukrclassic.com.ua/katalog/turyanskij-osip/mistetska-spadshchina-osipa-turyanskogo

ukrlib.com.ua

dovidka.biz.ua/poza-mezhami-bolyu

Турянський О. Поза межами болю: Повість-поема; Син землі: Роман; Оповідання / [Вступ. слово Р.Федоріва; упоряд., передмова та підготовка текстів С.Пінчука]. – К.: Дніпро, 1989.

youtube.com/watch?v=5o9OFnNif-A

resource.history.org.ua

radiosvoboda.org

Лебедівна Л. Українське обличчя війни (повість-поема О.Турянського «Поза межами болю. Картина з безодні») / Л.Лебедівна // Слово і Час. - 2004. - № 12.

istoryk.in.ua

territoryterror.org.ua

uk.wikipedia.org

maidan.org.ua/2016/04/ochyma-kultury-68-pryzabutyj-majster-ekspresionistychnoji-prozy-osyp-turyanskyj

Нестелєєв М. Поза межами й у межах : Осип Турянський і його найвідоміший твір / М. Нестелєєв // Дивослово. - 2012. - №11.

hromadske.ua/depo.uarbc.ua

**Мишура Любоа Іванівна, вчителька української мови та літератури,
вчитель –методист, керівник гуртка « Плекання рідної мови»
Бондарівської гімназії Марківського району Луганської області
10 – 11 клас**

Заняття гуртка « Я лечу до Олімпу на крилах »

Зустріч в поетичній вітальні «за круглим столом» (з використанням авторських поезій вчителя та її вихованців)

Мета: показати індивідуальні творчі здібності учнів, високий художній смак; допомогти відшукати і розкрити внутрішні резерви для творчості, пошуку на шляху вивчення рідної мови, української культури, традицій, звичаїв народу; розвивати здібності, творчу уяву; виховувати любов до поезії, рідної України, до її героїчного минулого, повагу до людей, почуття відповідальності за сьогодення і оптимістичну віру в майбутнє.

Тип заняття: застосування вмінь та навичок

Обладнання: портрет Тараса Шевченка у вишитому рушнику, виставка книг (збірки поезій українських поетів-класиків), авторські поезії учнів, оформлені у поетичну збірку «Джерело надії», відеозапис авторської пісні

« Моя священна Марківська земля» (слова Любові Мишури, музика

Олександра Каплі). Плакати з висловлюванням видатних людей про поезію:

1. «Поезія – рідна сестра моя. Правда - людська наша мати» (Л. Костенко)
2. «Поет має гостре око, він уміє не тільки дивитися, а й бачити»
(М.Рильський).
3. «Поезіє, сонце моє оранжеве! Щомиті якийсь хлопчисько відкриває тебе для себе...» (І. Драч).

**На заході присутній кореспондент районної газети « Вісті Марківщини»
Кліщова Вікторія Олександрівна.**

Хід заняття

І. Повідомлення теми та мети. Мотивація навчальної діяльності учнів

Слово вчителя. Добрий день, шановні друзі! Я радо вітаю вас у поетичній вітальні на зустрічі « за круглим столом». І запрошую помандрувати на крилах

поезії просторами нашої України, щоб з висоти пташиного польоту зазирнути глибоко в душу і запалити в кожному серці той вогонь, який буде зігрівати всіх нас на життєвій ниві і освітлюватиме дорогу у світ прекрасного, у світ Поезії.

В щасливі і в сумні години,
Куди б нам не стелився шлях,
Не згасне вогнище родинне
В людських запалених серцях.
А прийде найщасливіша година,
І кожен зрозуміє: я – Людина.
Та й понесе у люди слово Кобзаря,
Щоб в небі сяяла ясна зоря.

II. Актуалізація опорних знань та умінь

1. Хвилинка акторської майстерності. Інсценізація «До Кобзаря за словом»

Ведуча 1. Сидить кобзар при дорозі
Та на кобзі своїй грає.
Звідусіль надходять люди:
Правду слухати бажають.

Ведуча 2. Полилися пісні – звуки...
Серце в грудях вони крають.
Ой, які ж слова ці дивні,
Мов із вічності лунають.

Кобзар. Україна рідна, мила,
Сторона моя багата.
Сильною була ти завжди,
Ти була, як рідна мати.
Україна, немов човен
У розбурханому морі,
Битий зливами, вітрами,
Зазнавав чимало горя.
Та здійма свої вітрила

І летить, мов птах, крилато.
І зростає його сила:
Командир веде завзято.
Простелився шлях просторий
І не треба нам вагатись.
За майбутнє України.
Ну-мо, за життя змагатись!

Учень 1. А перспектив у нас багато?

Кобзар. Перспектив у нас багато:
Збудуємо власну хату,
Будемо у мирі жити,
З добрими людьми дружити.

Учень 2. Як ми будемо ще жити?

Кобзар. Мирно жити – не тужити,
На полях зерно ростити.
Щоб всміхалася сім'я ,
Процвітало власне « Я».

Учень 1. Чи усміхнеться Україна?

Кобзар. Усміхнеться Україна
Й матінка зрадіє,
Бо з народу сміятися
Ніхто не посміє!

Учень2. І дай, Боже, усім жити

Мирно в світі, не тужити,
Щоб не знали сліз і горя,
Щастя щоб – від гір до моря,
Щоб прийшло у кожен дім,
Щоб купались люди в нім.

Кобзар. Хай шумить тихо тополя,
Хай вертають люди з поля.
В хаті – сміх дітей лунає,

Соловей в саду співає.

2. На поетичному Олімпі

Вчитель. Долетів відгомін Кобзаревого слова і до Зевса. І так йому сподобалася підслухана розмова про Україну, про народ, що захотілося дізнатися, а що з цього приводу думають його прекрасні богині. Тому він терміново вирішив зібрати всіх на поетичну раду. Причепурилися красуні і швидко прибули до поетичного Олімпу.

(Звучить музика. Виходить Зевс)

Зевс. Сьогодні до нас на крилах поезії завітали наші прекрасні богині, пристрасні шанувальники поетичного слова, учасники і переможці районних, обласних, Всеукраїнських та

Міжнародних конкурсів поетичної майстерності (ведучі представляють учасниць свята).

Зевс. А хто це там стоїть в куточку?

Підходь поближче до нас, дочко!

Вчитель. Я – муза, матінка - цариця,
Синам і доньками помічниця.
Вони ж мої найперші друзі.
Їх знають в полі і у лузі.
Вони поезію плекають,
Жар сонця в чаші наливають.
І соком повняться їх келихи,
Мов стиглі хлібні зерна.
Життя людське – не вічне,
А поезія – безсмертна.

Зевс. Я – Зевс могутній і богам – отець,
Над мудрецами я мудрець.
На поетичну раду всіх скликаю,
Від вас почути я бажаю:

«Що є найголовніше у житті?

Чи можна щастя на землі найти?»

Тепер подумайте і відповідь знайдіть,

А мене, Зевса, я прошу вас, не гнівіть...

ІІІ. Формування практичних умінь та навичок.

1. В поетичному салоні . Зустріч богинь за «круглим столом».

Виступи учнів, що супроводжуються виразним читанням авторських віршів (перевірка випереджувального завдання).

Перша богиня. Я думаю, що найщасливіша та людина, яка має Батьківщину. Я народилася на Україні, і це - моя Батьківщина. Сьогодні над землею яскраво сяє сонце, поруч зі мною - мої рідні і друзі, Деркул – річка несе свої води величаво, а червона калина радісно вітає подорожніх. Хіба це не щастя?

Народилась я в країні, де поля і небо синє.

Україна - моє свято. Україна - мама й тато!

Люблю я рідну Україну. Поглянь: поля, сади, ліси.

І вони, мені повірте, незвичайної краси.

Лунає в серці дзвінко солов'иний спів.

Вабить нас чарує цвіт садів, гаїв.

Не шукай краси такої в жодній ти країні.

Залишайсь навіки жити в рідній Україні!

А ще я дуже люблю осінь у нашому селі! Вона така чудова! Не можна пройти, не помітивши її барв. Дозвольте мені прочитати ще один вірш, який називається „**Осінь**” (читає авторський вірш).

Й до нас вже осінь завітала,

Пройшла стежиною поміж ліси,

Їх в колір золотий пофарбувала,

Додавши їм ще більшої краси.

Друга богиня. А як можна не милуватися красою рідного краю, його мальовничими степами, чарівними лісами, співучими садами, працьовитими людьми. Жити серед такої краси – справжній рай. Це і є, на мою думку,

справжнє щастя. Про любов до моєї маленької Батьківщини я і розповім у вірші «Рідний край» (*учениця читає авторський вірш, додаток 1*).

Третя богиня. А як можна сьогодні не згадати Т. Г. Шевченка, його гнівне звинувачення байдужим до мови і полум'яний заклик любити і вивчати рідну мову:

Слово рідне, мово рідна.
Хто тебе не знає,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.

Послухайте, будь ласка, вірш „Вогонь Прометея” , який я присвятила Великому Тарасу (*звучить авторський вірш, додаток 2*).

Вчитель. За любов до України, рідної мови, за бажання бачити народ щасливим, а Україну незалежною довелось Шевченку багато страждати. Він „карався, мучився, але не каюся” і твердо вірив у перемогу добра над злом.

2. Евристична бесіда з учнями. Обмін думками

Зевс (до учнів). Друзі мої, а що означає бути по-справжньому щасливим ?

(Учні висловлюють думки)

Учень. Людина народжується для щастя. Живе. Радіє. Її життя розпочинається світанком в душі. Теплі і ніжні промені сонця зігрівають серце, запрошують помандрувати у світ загадковий, таємничий, незвіданий. Життя прекрасне. І мені так хочеться, щоб на землі завжди панувало

добро, справедливість, терпіння. І якщо люди не втратять віру, надію і любов у завтрашній день, то це - справжнє щастя.

Учениця. Я не буду заперечувати, що Україна, рідний край – найголовніше у житті кожної людини. А Т. Шевченко – вірний син України. А чи могла б існувати наша держава, народ без мови? Я думаю, що ні! Не маючи мови, ми не змогли б з вами поспілкуватися, розповісти про свої почуття. Адже в мові нашій - історія народу, його життя. Про це співається в пісні «Калинове

намисто», яку я написала на мелодію пісні «Рябиновые гроздья». Сподіваюсь, що слова моєї пісні зустрінуть свого композитора і будуть радувати людей.

(Виходить мама. В руках у неї - вишитий рушник. Разом з донькою виконують пісню « Калинове намисто» , додаток 3) .

3. Інценівка « Родинний оберіг»

Донька. Матусю рідненька, скажи мені, чому на наше свято ти завітала з вишитим рушником?

Мати. Бо це родинний оберіг, доню моя. Рушник вишивала ще моя бабуса. Від бабусі він залишився у спадок моїй мамі, а вона, в свою чергу, як сімейну реліквію, передала мені (*читає вірш « Злетіли увисьь рушники». Слова Любові Мишури, додаток 4) .*

Мати. Нехай цей рушник, доню, оберігає тебе у житті, нагадує про батьківську хату, зігріває серце, звеселяє душу, дарує тобі щастя-долю.

(Мати передає вишитий рушник доньці)

Донька. Дякую, мамо! Дозволь низько вклонитися тобі за велику материнську любов і турботу, за пісні ніжні колискові та ранки світанкові, за твою любов до нас, за сімейне щастя, бо саме в родині разом з маминою піснею народилися вічні людські цінності.

Вчитель. А зараз ви прослухаєте авторський вірш « Рідній матусі» , в якому йдеться мова про синівську любов і велику вдячність мамі (*учень читає вірш, додаток 5)*.

Зевс. Діти, а що ви скажете про гімназію, вчителів, друзів?

Учениця. Я думаю, що важливе місце в житті кожного з нас займає гімназія – наш другий дім, вірні друзі та мудрі наставники – вчителі.

Учителю, тобі я подарую небо,
Спів солов'я, зелені трави
І тихий шум ріки, вербову гілочку
Й ранкові сонячні заграви.
На п'єдесталі світової слави,
Учителю, тебе я пізнаю.
Вклоняюся тобі доземно

За мудрість і за вічну молодість твою.

Вчитель. Гомоніли наші богині, сперечалися. І, мабуть, даремно. Все, про що вони говорили, відіграє важливу роль у житті кожної людини. Бо немає міцної родини без матінки, гімназії - без дітей та вчителів, а людини – без мови рідної і Батьківщини. І на все це людину надихає любов...

Зараз ми переконаємося в цьому (*вчитель запрошує дітей до творчої майстерні*).

4. В творчій майстерні

Вчитель. Завдання 1. Додому вам було дане завдання утворити чотирирядкові строфи (катрен), що починаються рядками « **Моя душа до тебе лине...**» (учні читають свої вірші).

Моя душа до тебе лине,
Земле моя, мій рідний краю!
І де б не був я, де б не жив,
До тебе завжди повертаю.
Моя душа до тебе лине,
Люба моя, дорога Україно.
Твоя краса ніколи не загине :
В тебе міцна і дружная родина!
Моя душа до тебе лине,
Моє село, мій рідний краю.
В які б світи я не полинув,
Тебе я завжди пам'ятаю...

Вчитель. Завдання 2 (для богинь – поетес). Робота в парах

Скласти акровірш за початковими буквами слова (**богині складають акровірш, а учні грають у гру « Впіймай риму»**).

*Веселка в небі грає,
І пташечка летить.
Радіє серденько, співає
А вітер тихо гомонить.*

Завдання 3. Гра ” Впіймай риму”

Скласти двовірш (дистих), самостійно додавши другий рядок.

1. Сонце тепло в небі сяє,
(Поет народ свій величає).
2. Не журися, Україно,
(Прийми привіт від свого сина).
3. Калина червона зажурилася,
(До води від вітру похилилася).
4. Защебетав свою пісню соловей у гаї,
(Так він сонце рано-вранці щодня зустрічає).
4. Україно, матінко моя,
(Тебе люблю всім серцем я).

Завдання 4. « Займи позицію». Дискусія на тему ” Чи потрібна людині поезія? ” / робота в групах/

За

Немає конкретної позиції

Проти

(учні висловлюють свою думку)

Вчитель. Переконливо звучали аргументи на підтвердження обох думок. Але більш вагомими були докази про те, що поезія потрібна людині, бо в ній - душа народу, його багатовікова історія.

Зевс. Любі друзі! Я дякую вам за щире слово, за любов до України, до рідного краю, до поезії, за бажання творити прекрасне.

ІV. Узагальнення та систематизація опрацьованого матеріалу

Вчитель. На зустріч до поетичного Олімпу завітала кореспондент газети « Вісті Марківщини» Кліщова Вікторія. Надаємо їй слово.

Кореспондент. Інтерактивна гра « Мікрофон».

- 1). Скажіть, будь ласка, діти, що надихає вас на творчість?
- 2) А які риси характеру повинен мати поет?
- 3) Чи може поет стояти осторонь життєвих проблем?
- 4) Хто з українських поетів – класиків є для вас прикладом у житті?

V. Підсумок уроку

Вчитель. Розливалися в цій залі поетичні ріки,

Прозвучали гучно вірші малі і великі.
Як прекрасно на Олімпі діти працювали,
Про любов свою велику нам розповідали.
Дякую вам, любі друзі, за слово гаряче,
За ніжну душу і любов дитячу.
Нехай ваше слово звучить, не змовкає,
Рідну Україну в піснях прославляє.

Вчитель. А зараз я запрошую всіх помандрувати шляхами – дорогами рідної Марківщини, про яку співається у пісні « *Моя священна Марківська земля* ». (Слова Любові Мишури, музика Олександра Каплі, додаток 6). Діти переглядають відео.

V. Рефлексія

1. На занятті мені сподобалося...
2. Поезії спонукали мене до...
3. Я зрозуміла...
4. Я переконана...

VI. Домашнє завдання

Як ви розумієте слова Ліни Костенко :

Поезія – це завжди неповторність,
Якийсь безсмертний дотик до душі.

Дайте розгорнуту відповідь на запитання.

Додатки

Додаток 1

Рідний край

Моя земля, ліси, дощем умиті.
Моє село втопає у садах.
Моя весна – найкраща в цьому світі,
З блакитним смутком в лагідних очах.
Мій отчий дім вквітчався пишним квітом.
Мій рідний край – суцільний літній сад.

Черешні тут розквітли ніжним цвітом.
Й повсюди чути яблунь аромат.
Росте червона калинонька під хатою,
Вона дарує людям радість і тепло.
А моє поле пахне чебрецем і м'ятою.
Як я люблю тебе, найкраще село!

Додаток 2

Вогонь Прометей

Ми змалку чули, що Тарас
Любив всім серцем рідну мову.
Він думав вже тоді про нас,
І словом знищив царську змову.
Він – Прометей, бо людям дав вогонь,
Вогонь добра і щастя, і свободи.
Як Прометей, життя віддав
За долю українського народу.
Його вогонь не тліє, а горить,
Лунає слово полум'яне.
Так хочеться і жити, і творить.
Краса Тарасова ніколи не зів'яне.

Додаток 3

Калинове намисто

Калинове намисто і пісню солов'я,
І райдугу барвисту, і сонячні поля
На всіх шляхах широких я в серці збережу,
І неньці - Україні я тихо прокажу.

Приспів:

Люблю тебе у щасті і журбі,
Дарую струни серця я тобі,

Люблю тебе і грішну, і святу.
З тобою, ненько, я росту.
Люблю тебе серпневу, врожайну і святу,
Різдвяно-новорічну й травневу у цвіту.
Твої пшеничні коси і очі - озерця,
І кришталеві роси, і шепіт вітерця.

Приспів (той же)

Красу твою не старять ні горе, ні віки,
Кували твою славу князі і козаки.
І кожне покоління перлиною сія.
Це, Україно мила, історія твоя.

Приспів (той же)

Додаток 4

Злетіли увись рушники

Рушники ви мої, рушники,
Сизокрилі мої лебедята,
Доленоснії рушники,
Візьміть діток моїх на крилята.
Сон прийшов тихо смерекою,
Небесами і ясною зіркою,
Прилетів на крилах лелекою,
Нахилився вербовою гілкою.
І злетіли увись рушники
Піснею колисковою.
Засинай, моя донечко милая,
І спи зірочкою ранковою.

Додаток 5

Рідній матусі

Люблю свою рідну матусю
За усмішку світлу, ясну.
Ти, мамо, у мене єдина,

Ніде не знайду я таку.
Уранці встаєш ти, рідненька,
Готуєш сніданок для всіх.
По хаті проходиш тихенько:
Боїшся синів розбудить.
Я хочу, щоб була ти здорова,
Сто років іще прожила.
І мене в далеку дорогу
Із татом колись провела.
Спасибі, рідненька, за ласку,
За ніжність, за щедрість твою.
Пробач, що я був неслухняний.
Зрозумів я помилку свою.

Додаток 6

Священна Марківська земля

Слова Любові Мишури

Музика Олександра Каплі

Моя священна Марківська земля.
Благословенна рідна Україна,
Де колосяться золотом поля,
І сонечку всміхається калина.
В вишневий цвіт прибралися сади,
І соловей день новий зустрічає.
Мене у світ казковий поведи –
Про Марківщину пісню заспіваю.

Приспів:

Марківщино люба, Марківщино мила!
Ти мені дорогу у життя відкрила.
Долю дарувала і кохать навчила!
У любові й щасті ти мене зростила.

Ти не корилась лютим ворогам.
Твоя душа була в польоті мрії.
І я тебе нікому не віддам,
Мій рідний край, моя свята надія!
Якщо нависнуть темні хмари й злі -
Над рідним краєм сонце заховують,
Я шлях знайду у чорній тій імлі:
Всміхнеться сонце - радо привітаю.

Приспів

Люблю поля й вишневі сади,
Річки, озера і далекі гори.
Мене у світ казковий поведи –
Вже кличуть нас широкії простори.
Мій рідний край, живи і розцвітай!
Нехай народ розправить свої крила.
До сонця у піснях своїх злітай,
В душі живи, краса, а в тілі – сила.

Приспів

**Обшарська Раїса Володимирівна. вчителька ДНЗ №1 м.Чортків
Тернопільської області**

Урок з курсу «Українознавство», 10 клас

Тема уроку: «В моєму серці – Україна!» (урок-міркування)

Мета:

- виховувати у дітей патріотизм, як найважливішу духовно-моральну та соціальну цінність;
- вчити висловлювати власні судження, згідно з темою авторського патріотичного вірша;
- формувати шанобливе ставлення до народних звичаїв та обрядів;
- спонукати школярів до самовираження та самореалізації.

Обладнання: національний куточок.

Хід уроку

Вчитель. На сьогоднішньому уроці ви познайомитеся із авторськими віршами про Україну, наш рідний край, наші національні цінності. Це буде урок-роздум, де кожен з вас зможе висловити свою думку, про те, яке місце займає в його серці Україна. Послухайте вірш «Я горда, що я – українка».

Учениця.

Я горда, що я– українка.
Я горда своїми синами,
Розкішним зеленим барвінком,
Стрункими в гаю ясеними.
Я вродою горда своєю,
Величним нескореним духом,
Барвистою диво-землею,
Розлогим, завітчаним лугом.
Пишаюся батьківським садом,
Пахучою м'ятою мами,
Родинним традиціям, рада,
Що квітнуть добром поміж нами.

Щаслива я в рідному домі,
Весела, палка моя вдача,
Долаючи віхоли втоми,
Горить моє серце гаряче.
Я пісню співаю чудову,
Між люди сопілкою лину,
Шаную сердечну розмову –
Коханої мови перлину.
Я горда , що я – українка
З козацького славного роду.
Дзвінка, полум'яна краплинка
Вкраїнського мого народу.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Світле почуття Батьківщини... Ніжне і тремтливе, хвилююче і піднесене.

Воно в найпотаємнішому куточку душі кожного українця. Так як і берег дитинства, і батьківський поріг, і розквітла матіюла під маминим вікном.

Усміхнене сонце білої хатини, незрадлива мамина усмішка зі сльозою на щоці і терпкий запах картопляного диму, хіба їх можна забути?

Учень.

Не забувайте рідний дім,
Не покидайте любу хату.
З віконця синього у нім
Ви так побачили багато.
І перший сніг, і білий цвіт,
І усміх неба голубого.
І той маленький милий світ,
І ту протоптану дорогу.
Ви осягнули суть життя

Отут, де мальви і криниця.
І те найперше почуття
У вашім серці промениться.
Отож, вертайтеся з доріг
У той садок, під ту зірницю.
На рідний батьківський поріг,
У тиху мамину світлицю.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Любов до рідної землі починається з любові до того тихого краю, де ти народився, де ріс, де живуть твої батьки, де корінь роду нашого українського, що сягає сивою давнини.

Учениця.

Колиску часу відгомін гойдає,
Вкраїно, ненько, писанко моя.
Із рук твоїх безсмертник проростає,
Дзвенить із серця пісня солов'я.
У храм добра стежина повертає,
Молитвою скріпились ти і я.
Милішої у всесвіті немає
Від тебе, зірко, радосте моя.
На камені троянда розцвітає,
Тривожить душу туга скрипаля.
Тобі „Осанна!” білий світ співає.
Вкраїно, доле, матінко моя!

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Звучить пісня «Чорнобривці»

Вчитель. Земле моя люба, материнська, до щему дорога і рідна, я схиляю голову до твоїх теплих стежин, завітчаних споришами!

Учень.

Рідна ненько моя, Україно,
У засніжені коси твої
Я вплітатиму відданість сина
І надії найкращі свої.
Рідна ненько моя, Україно,
На натружені руки твої
Покладу я вінок із сумління,
І вклонюся тобі до землі.
Рідна ненько моя, Україно,
У засмучені очі твої
Поцілунком гарячим прилину,
Промінцем золотої зорі.

Р.Обшарська

Вчитель. Що означають слова „батьківщина”, „вітчизна”? Сказати у відповідь – це моя країна, значить сказати дуже мало. Це так само коли б сказати про когось „людина” і більше нічого не додати.

Важко передати словами, що осягають думкою, коли промовляють слово Україна.

Це і безмежні квітучі простори і чисті струмки, блакитні джерела і мова солов'їна,

хвилювання житнього поля і зелений розмай, пісня і доля, радощі і горе, битви і перемоги, славна історія та бурхливе сьогодення. Усе це вона – Україна.

Учениця.

Я чую спів, що серце звеселя.
Ловлю я звуки радісні здаля.
Понад селом луною лебединою,
То птахи кличуть землю – Україною.

Вдихаю запах літа у лугах,
Зриваю квітку – усміх в пелюстках.
Дивуюся краси творінь вершиною,
А квіти кличуть землю – Україною.
Милуюся травною, що в росі,
Радію чистій, вранішній красі,
Лелію шепіт м'яти над стежиною,
А трави кличуть землю – Україною.
Вдивляюся в очей медовий світ.
Люблю безпечний подих юних літ.
Впиваюся розмовою-калиною,
То люди кличуть землю – Україною.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Засяяла веселка над нашою материнською землею, нашою вільною державою. Постала Україна перед світом, як дівчина у вінку – вродлива, розумна, незалежна. Країна з древніми традиціями, славною історією та самобутньою духовною культурою. Та ще не все загоїлось, ще ятріють втрати і кровоточить пам'ять.

Учень.

До України

Україно! Болять мене рани твої,
Ниють ночами, днями криваво ятряться.
Твої думи обвуглюють скроні мої,
Душу кременем крає тяжка твоя праця.
В твоїй суті – жита золотавим вінком
На розп'ятті страждальної сонце свободи.
На устах твоїх білим п'янким молоком
Розвивається цвіт яблуневої вроди.
Чую стогін і тихі зітхання твої,

Що разносяться вітром в густім верболозі.
Україно моя! Ще не стихли бої
У серцях. Ще у душах не висохли сльози.
Ти у всесвіті – зболена пісня доріг
Вічна мрія у сяйві життя молодого.
Україно – ти хліб, ти святий оберіг
Стоголоса благальна молитва до Бога.

Р.Обшарська

Вчитель. Свою волю наш народ вистраждав, виборів, виплекав кров'ю і
потом.

Мабуть тому слово воля для кожного українця таке солодке.

Учениця.

Солодке слово воля, мов вино,
Омріяне, оплакане, омите
Слізьми і кров'ю, сквернене тавром,
Понівечене, зражене, розбите.
Толочене і топтане кіньми,
Посічене і рубане мечами,
Прошите автоматами війни,
Оглушене страждальними плачами.
В кайдани коване у таборах,
У тюрмах гноєне, та не убите.
І палене живцем у зла вогнях
Воно вставало знов, щоб вічно жити.
Таке святе, величне як життя,
Благословенне і віках і людях.
Дороговказом світить в майбуття,
Гірським потоком розпирає груди.
Воно – дукат з-під шаблі козака,
Політ до сонця сокола з неволі.
І невловимий дух Кармелюка,

І гордий, переможний голос Долі.
Безумство, що хвилює плоть і кров.
Безмежність, незбагненність і шаленство,
І до життя нескорена любов –
Це волі нашої земне блаженство.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Геніальний український мислитель, філософ поет Григорій Сковорода сказав такі слова: „Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе”. Тож давайте задумаємось над цими словами, адже ми нащадки славного козацького роду.

Учень.

Ще нутрує у жилах наших
Кров дідівська, козацька кров.
І звитяги багряну чашу
Дух байдужості не зборов.
Ще під стягом шапки скидаєм
І цілуєм святі хрести,
Та над рідним лелечим краєм
Журавлиним ключем – мости.
Від минувшини аж донині,
Як збагнути, чи є межа?
Коли душу пече невпинно
Забаганка доріг чужа.
І уже не по сіль та воду
Нас провадить Чумацький Шлях.
А по ньому добро та вроду
Десь везуть по сумних полях.
Має серце три речі чисті –
Совість, честь і любов святу.
Україна – зоря в намисті,

Тож плекаймо свою мету.
Хто засвідчить, як перед Богом,
Нашу відданість, наш політ,
Коли ми не відмиєм ноги
Від нерідних липких боліт?
Треба жити, не виживати,
На своїй золотій землі.
Щоби знала Україна-мати –
Ми є люди, не журавлі.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Нехай сьогодні в нас ще не все гаразд. Потрібно дуже багато зробити для

того, щоб утвердитися в світі. Треба працювати серцю і душі щодня,
щохвилини,
заради пам'яті предків і слави майбутніх поколінь.

Учениця.

Серце України

Україна голову схилила,
Але на колінах не стоїть.
Є у нас іще козацька сила,
Є чим серце праведне зігрить.
Шквал брехні, як та ворожа злива,
Та надії цвіт ще не зів'яв,
Бо ж була геройська Офензива,
Дух стрільців на подвиг піднімав.
Нас звияга наша не покине,
І розвиднить правда божий день.
Серце України із калини,
А душа у неї із пісень.

Р.Обшарська

Вільний мікрофон

Вчитель. Ми живемо в Україні. Ми українці з діда-прадіда. І давайте будемо гордитися цим. Відганяймо від себе спокуси чужого життя, ситого і бездуховного. Адже ми маємо душу, ми маємо любов і цим сказано все. Бо як пише Біблія: „Ми не принесли в цей світ нічого і нічого не заберемо”. Пам’ятаймо, що все минуче. Вічна тільки душа! І нехай у ній буде – Україна.